--- Danske

Danske magazin

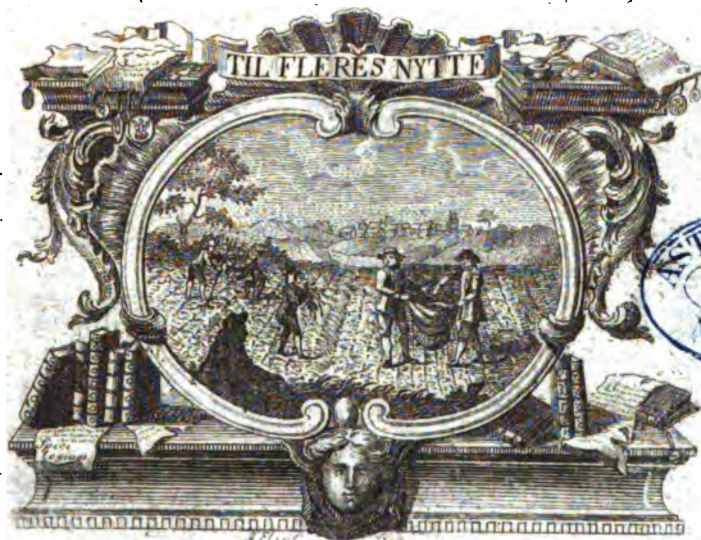
Nye Danske Magazin,

indeholdende

Allehaande Smaae-Stykker og Anmærkninger til Historiens og Sprogets Oplysning.

[Række 2] Tredie Bind.

Udgivet af
Det Kongelige Danske Selskab til den Nordiske Histories og Sprogs Forbedring.

Kjøbenhavn, 1810.
Trykt hos Andreas Seidelin,
store Kannikestræde No. 46.

Til Kongen!

Det danske Selskab vover allerunderdanigst at tilegne Deres Kongelige Majestæt det tredie Bind af Nye Danske Magazin, og derhos at udbede sig Deres Majestæts allerhøjeste Beskyttelse.

Allerede som Kronprinds har De, allernaadigste Konge! understøttet Selskabets Bestræbelser for Fædrenelandets Sprog og Historie. Under

Deres Majestæts allerhøjeste Beskyttelse som Konge, vil Fædrenelandets Sprog, Historie og alt, hvad der kan hædre det danske Folk, stige til den Fuldkommenhed, at Frederik den Sjettes Regjering skal nævnes i Nordens Aarbøger, som Dannerigets lykkeligste, meest ærefulde Tidsalder.

Allerunderdanigst

Selskabet.

Selskabets Lemmer.

Michael Treschow, Conferentsraad, Selskabets Forstander.

Carsten Ancker, Conferentsraad.

Halvor Andersen, Cancellieraad, Revisor i det Kongl. danske Cancellie.

Henrich Behrmann, Adjunkt ved Latinskolen i Roeskilde.

Christopher Schöller von Bülow, Kammerherre, Deputeret i det danske Cancellie.

Mads Fridsch, Etatsraad og Deputeret i det Kongl. Rentekammer.

Abraham Kall, Professor i Historien og Geographien ved Kjøbenhavns Universitet, de Kongelige Ordeners Historiograph, Ridder af Dannebrog.

Jørgen Kierulf, Justitsraad, Professor i Historien og Geographien ved Kjøbenhavns Universitet, Direktør ved det Kgl. Theater.

Ove Malling, Conferentsraad og Ordens-Commandør, Medlem af Direktionen for Universitet og de lærde Skoler.

Daniel Gotthilf Moldenhawer, Etatsraad og Ridder af Dannebrog, Overbibliothekar, Medlem af Direktionen for Universitet og de lærde Skoler.

Friderich Münter, Biskop over Siellands Stift, Ordens Biskop, Medlem af de Kongelige Ordeners Kapitel.

Rasmus Nyrup, Professor i Litterærhistorien ved Kjøbenhavns Universitet, Universitets-Bibliothekar.

Holger Christian Reiersen, Conferentsraad.

Johan Friderich Wilhelm Schlegel, Etatsraad, Professor i Lovkyndigheden ved Kjøbenhavns Universitet.

Niels Schythe til Lillesand i Norge, Justitsraad.

Laurids Schebye Wedel Simonson, Doctor Medicinæ.

Grimr Jonsen Thorkelin, Justitsraad og Geheime-Arkivarius.

Skule Thordersen Thorlacius, Justitsraad.

Erich Christian Werlauff, Magister, Sekretær ved det store Kongl. Bibliothek, Selskabets Sekretær.

Indhold.

2 Den.

Nye Danske Magazin.

Tredie Binds første Hefte.

I.

Fragment af den Bog, som Kong Christian III lod oplæse imod Bisperne, paa Herredagen i Kiøbenhavn, den 30 October 1536.

(Efter en Afskrivt i Geheime-Archivet meddeelt af Hr. Justitsraad Thorkelin).

Selskabet troer ikke at kunde have valgt et meer interessant Stykke til at begynde 3die Bind med end nærværende, der tænder saa stort et Lys i vor Reformationshistorie. Det er aftrykt efter en i Geheime-Archivet befindtlig Afskrivt af Etatsraad og Geheime-Archivar Gram, der om Documentet selv, dets Alder, Sprog o. s. v. har tilføiet en udførlig Notits, som trykkes tilsidst. Til nærmere Oplysning meddeles her først de Steder hos Hvitfeld og Krag der handle om dette saakaldte Bursprog.

Arild Hvitfelds Danmarks Riges Krønike 2 D.

P. 1489. „Paa samme Herredag, den 30 October Mandagen for Allehelgens Dag, holdt hans Naade-Bursprok med menige Adel, Borgere og „Bønder, paa gammel Torf, og var der midt paa Torfvet opbygt et „Pallatz, som Kongen og Raadet stode paa: hvoraf Kongen lod tale til Almuen, betakkendes Dennem først, for de godvillige, efter hans Befaling „hafde mødt rc."

P. 1490. „Udi lige Maade lod Hans Majestæt gifve tilkiende, „hvorfor Hans Majestæt Dennem saa almindeligen hafde ladet forskrifve, „fordi Hans Majestæt med Deres Raad agtede at giøre nogen nye Skik

„og Ordinantz baade udi den geistlige og udi den verdslige Handel, hvor„udi Hans Majestæt vilde bruge Deres gode Raad og Samtykke. Og blef „da foregifvet, af hvad Aarsager hans Majestæt hafde ladet fængsle alle Bis„perne, som var, fordi Hans Majestæt vilde, dt Guds Ord og Evangelium „reent og klart skulde prædikes ofver alt Riget, hvorimod Bisperne altid „hafde sætt Dem, at De Deres Sticter, Vælde og Magt maatte beholde, „hvormed De gafve Aarsag til forledne Krig, baade dermed, og desligeste at „De ingen Konge hafve villet udvæle efter hans Herre Faders Død, og ladet „Riget hovedløst. Og blef derforuden oplæst en heel Bog udi Artikelsviis, „stillet ofver Bisperne, hvad Hans Majest. hver hafde at beskylde udisær. „Efterat samme Artikle vare oplæste, blef Menigheden bespurt om de vilde, at „enten disse Bisper, eller andre udi Deres Sted, udi lige Magt skulde nogen „Tid igien tilskikkes. Da raabte Almuen, den ene i dens andens Mund, at „De vilde blifve hos det hellige Evangelium, og ikke hafve saadanne Bisper „mere, og at Stigtens Godts skulde lægges under Kronen, Kronen til Be„styrkelse, og Dennem til Lise, at mand ikke saa ofte skulde skatte den fattige „Almue; paa samme Tid blef og oplæst adskillige nye Ordinantzer udi den „Verdslige Handel rc. dermed blef hver hiem forlofvet, og dette Bursprog fik „Ende, som varede ongefær fire Timer langt paa Eftermiddagen".

Krags Christian III. Historie 1 D. S. 157.

Derpaa „lod han oplæse en vidtløftig Klage imod enhver af Bisperne, „hvori alle deres formastelige Ord og Opførsel imod Kongen og Riget vare an„førte. Man havde Beskyldninger imod hver især, hvoraf de fleste gik ud „paa grove Forseelser. Men een iblant dem blev frem for andre beskyldt for „en Forseelse, som er græsselig at tale om, nemlig: at han havde ønsket at „maatte blive omskabt til en Diævel, paa det han i Helvede kunde pine Kong „Friderichs kiætterske Siel saa haardt, som han vilde. Men i Almindelighed „bleve de alle beskyldte for, at have af al Magt sat sig imod den lutherske „Lærdom, at de af et uforsonligt Had havde forfulgt de evangeliske Lærere; „at de ved deres Recesser og Forordninger havde afskaffet Rigets Rettigheder, „og havde hver i sit Stift foresat sig at øve Kongelig Myndighed, ja havde „hverken været ret romerske eller lutherske. Af slige Aarsager havde Bisperne „sat sig imod Kongevallet, og derved styrtet Riget i den Ulykke, som man nu „saae for Øine. Formedelst disse og andre utallige Prøver paa Bispernes

skam-

„skammelige og ugudelige Opførsel, kunde man ikke andet end ansee deres Hov„mod utaalelig, og deres Herredømme skadelig. — Hvorfor Kongen fandt „for got, at den geistlige Magt og Høihed blev til evig Tid afskaffet, og at „det herefter alene skulde forblive ved verdslig Regimente".

* * *

Disse efterskrefne Artikler ville Vi Christian udvaldt Konning til Danmark og Norge rc. hafve gifvet Eder, menige Ridderskab, Kiøbstæder, Borgere og Bønder her udi Danmarkes Rige, for derom at raadslaae, begierendes gandske naadeligen, at I ville samme Wrinde og Sager vel betænke og udslage, som I ville ansvare for Gud, og være bekiændt for alle ærlige Mennesker, og at I derpaa ville med det allerførste lade Os faae at vide Eders Svar.

Først betakke Vi Eder gandske naadeligen, at I efter Vor Skrifvelse ere hørsommeligen komne hid tilstede til denne almindelige berambe Herredag; hvilket Vi med ald Gunst og Naade mod Eder alle og hver særdeles udi ald god Willie bekiende.

Og efterdi at dette gamle lovlige Rige, hvilket nu udi en stakket Tid, formedelst et ondt og argt Regimente er saa slemmeligen fra hvert andet adsplidt, forhueret, sønderrevet og adskilt, dertilmed er kommet udi saadant Mørk og Foragtelse, at det ikke mere er kaldet at være et Rige, uden aleniste at være en Skygge og et Skin, ja og vel maae kaldes en Røfvere-Kule; og Vi derfore ere tilnegde at ville giøre en bedre Ordinants og Reformation; hvilket Vi ikke vel giøre kunde, med mindre end Vi tilkiændegifve Aarsagen hvorfor saadant blifver giort; og om Vi da udi saadan Aarsage paarører nogen, det være sig enten Geistlig eller Verdslig, Edel eller U-Edel, da ville Vi hermed hafve protesteret, at Vi saadant ikke giøre af Had, Nid og Afvind, at ville forurette eller besvige Nogen, meden for at hver maae see og mærke, at Vi hafve skiællig Aarsage til denne Vor Fortækt.

Og at Vi nu hafve paasatt denne Rigsdag anderledes end Sædvane og brugeligt hafver været af gammel Tid, udi det at Vi hafve ladet forskrifve hid saavel Borgere og Bønder som Adelen, og dog tilforne ikke hafver været Sædvane at forskrifve til Herredage uden Ridderskabet og Adelen, hafver denne Aarsage, det Eder alle og hver særdeles vel vitterligt er, uden Tvifl, hvorledes at udi dette gamle Kongerige nu udi halftredie Aar indtil denne Tid hafver været stor Oprør, formedelst hvilket Ridderskabet, ogsaa Borgere, Bønder og menige Rigens Indbyggere mærkeligen og høiligen ere vordne besvigede, og mange af Dennem ere komne om Lif og Lefned: dertilmed, som ynkeligt er

at sige og skrifve, hvad af saadant Oprør er kommen med Roff, Brand, Christne Mennisters Blods Udgydelse, Guds store Laster og Fortørnelse, og dertil Qvinders og Jomfruers Bekrænkelse, og andet mere deraf kommet og opstandet er. Og derofver da ere fremmede Herskabe, hvilke til samme Kongerige og Lande ingen Ret hafve havt, ja og aldeles ingen Ret, og i det ringeste at tale derpaa, eller derom at fodere eller mane, imod Gud og ald Skiæl, formedelst saadant Oprør, indførte udi dette Kongerige og der indsatte; og er saavidt kommen deraf, at Keiseren, Konninger, Korfyrster og Fyrster, og hver Mand udi fremmede Nationer ofver ald Verden, nu vide hvad dette Rige formaaer eller ikke formaaer, og hvis her udi Riget hafver været hemmeligt og hver uvidendes var, dennem nu alle kund og aabenbare vordet; saa at befrygtendes er, at saadanne fremmede Herskabe ikke endnu skulle ville aflade, men emere og mere hafve et Anseende paa dette Rige, det samme paa det nye og fremdeles at føre i saadanne Oprør, Skade og evige Forderfve, og det aldeles undertrykke, uden saa er at udi denne Tid blifver derudi seet, og det samme forekommet med oprigtelige christelige Ordinantie og Reformation, og god Politie med betimelige got Raad.

Og paa det sidste, om saadan Oprør skulde stilles og Riget maatte komme til sig self igien til Fred og Eenighed at hver kunde kiænde sig self, dermed Kiærlighed, Hørsomme og Venskab imellem Konningen, Adelen, Stæderne, Borgere og Bønder motte blifve plantet, hafve Vi beladt Os med et statteligt Krigsfolk, og det samme indtil denne Dag med stor Svarhed underholdet, saa at Vi ikke aleniste gandske og aldelis hafve udgifvet alle Penninge, Sølf og Klenodier, og andet, som Vor Herr Fader høiloflig Ihukommelse Konning Friderich lod Os og Vore umyndige Brødre efter Sig; meden ogsaa hafve udsætt og forpantet alle Huse og Slotte udi Vore Fyrstendomme Slesvig og Holsten, og end ofver det taget Pendinge paa Rente udi Omslagene inden og udenlands udi Fyrstendommeue Brunsvig, Lyneborg og udi Stigt von Bremen, og mange andenstedes der Vi vidste Pendinge at bekomme. Saa vi ere endnu udi en stor Giæld, som Vi paa denne Dag endnu ere skyldige Rytterne, og endnu skulle betale Dennem dermed; og alle De store Beskatninger, som menige Rigens Indbyggere og Bønder hafve været paalagde, deslige aldrig udi noget Kongerige tilforn er skeet, hvilket alt er klart for Dagen, og hafver hver Krigsforstandig, som Vort Krigsfolkes Mangfoldighed seet hafver, lætteligen at ofverveie og besinde, hvad Bekostning derpaa ganget er.

Nu kand vel skee, at I alle, eller Nogen af Eder, maae tænke, eller det og kand være Eder saa af Dennem, som Os ikke vel unde, være sig Geist-

lige eller Verdslige, inden- eller udenriges, foregifvet, at Vi saadanne Bestattninger skulde hafve modvilligen taget af Eder, og ville udsue Eders Sveed og Blod, udi den Meninge, at Vi Dem vilde forsende ind udi Vor Fyrstendomme, og giøre Os rige og Eder fattige dermed, og at nogle Vore afgunstige, formedelst saadanne ugrundede løse Foregifvelse, som Os vel vitterligt er, og Vi hafve des visse Kundskab om at een Vor Underdan og Indbygger udi Riget, af hvilken Vi det ikke hafve forskyldt og vel hafde været billigt at hand anderledes skulde hafve betænkt hans Skyld og Pligt imod Os, hafver sig ladet høre og tillagt Os, at Vi skulde være til Sinds og dertilnegde, at ville giøre dette Rige til et Arfve-Rige, des Vi dog ikke ere til Sinds eller tilnegde, uden hvis af Eders Gunst og Villie maae blifve tilladet; dertilmed, at Vi vilde besætte Riget med fremmede Folk, og fortelge og udslukke de Danskes Nafn; udi hvilket alt Os skeer Uskiæl og Uret, og aldrig skal udi saadant vorde befundet, uden aleniste saa mange som Vi ikke kunde ombære til Vor Konninglige Regieringe, at beskytte Lande og Rige med; og dersom Vi kunde fange saa mange af dansk Blod her inden Riget, som Vi kunde bestille Vor Handel og Wrinde med inden og udenlands, hos fremmede og indlændske Folk, da ville Vi, som Skiæl følger, unde og give Dennem fortogget og drage Dennem for alle Andre. Alligevel understaaer mand sig saadant at foregifve og undervise Eder, og dermed at ville opvække Eder til Uhørsomme. Saa hafve Vi nu for den Skyld ladet gifve Eder dette tilkiænde, at Vi af stor anliggendes Nød, og for saadanne grundelige Aarsagers Skyld, som nu fortalde ere, da ere Vi førte derudi; thi at Vi og Vore umyndige Brødre til saadant opvækt Oprør aldrig vore Dage hafve gifvet den ringeste Aarsage.

Vi hafde ogsaa vel efter Leilighed ladet Os nøies med en ringe State dersom det Os hafde mott' vederfares, og haft et medlidende ofver denne stor, Jammer, Wlende, Fortrykkelse, Sorg, opvækt Oprør og andre uchristelige Handlinge, som sig hafve begyndt, udi Vort oldefaderlige og faderlige Rige, og Vi saae for Øine, at Vi det samme Vort olderlige og faderlige Rige ikke vilde ladet komme fran Vore og Vore Brødres Hænder, foruden det Vi hafde ikke begieret for Os nogen større Høihed, som hver Mand og Rigens Raad vel er vitterligt.

Og efterdi Vi nu ere korede og udvaldte til Riget, og det nu som Vort oldefaderlig og faderlige Rige er faldet Os til, og Vi hafve det indtaget, da hafve Vi betænkt og taget Os fore, med alles Eders Raad, Villie og Vidskab at ville derudinden giøre og oprette en christelige Ordinantie og Reformation,

med først Guds Ord og Ære og en ret bestandelig christelig Troe maae oprettet, plantet og begyndet vorde.

Dernæst at ingen udi Riget, Geistlig eller Verdslig, eller hvad Stat og Værdighed den udi være kand, skal af Os eller Vore Efterkommere besværes af Skiæl og Ret, og ikke heller skal bruges nogen Tyrannie ofver Dennem, men at hver maae blifve holden ved samme oprettede Ordinantie og Konning Valdemars Lov, gode gamle Sæder og Sædvane og Lands-Lovgen, saa at Vi og Vore Efterkommere kunde blifve underholdene ved Vor Kongelige Stat, Værdighed og Ære: og dette Kongerige og des Indbyggere mue blifve holdne og regierte i Fred og Rolighed, Kiærlighed og god Enighed; og mue ogsaa blifve beskyttede og beskiærmede for ald Udlændiske Magt, Krig og Overfald; og saa om Rigens Indbyggere befinde, Dennem at være af Os, Vor Regieringe og Regimente, eller af gammel Sædvane ofver Skiællighed besvarede, at det maae remederes og formindsket vorde eftersom Skiæl følger.

Sammeledes og at den Geistlige Stat blifver satt og stillet udi en christelig Ordinantie, Lefnet og Værelse, til Guds Æres og Lofs Oprettelse og Formerelse. At Ridderskabet og Adelen blifver holden ved Værd, Ære og Magt, og ved lovlige Friheder og ved alt got.

At Kiøbstæderne og menige Borgere blifve holdene udi Flor, ved Magt, Næringe, Vieringe og Kiøbmandskab, og derudinden forfordres og handthæves.

Sammeledes skulle og Bønder og menige Almue holdes ved Deres Næringe, ihvad det helst er eller være kand, og holdes ved Lovg, Skiæl og Rett, og derudinden forfordres og handthæves.

Og endog at Os vel burde, og Os efter Vores Konninglige Embede vel tilhørde, at grandske og forfare, hvem der hafver gifvet Aarsage til saadant Oprør, Krig, Orloff, Blodstyrtninge, Brand, Forstyrringe, Slottes, Stæders og Byers Forwustinge, som hver Mand fremmede og andre, er aabenbarligt at see, og de samme efter Sædvane Deres Giærninger at stille for Rette, saa befinde Vi dog, saavidt Os Selfve allene angaaer, tvende Artikler, deraf saadanne Oprør ere komne og herflødne.

Den første, at efter Konning Frederik var død og afgangen, da hafve Rigens Raad, eftersom det for Gud paa alt ret Skiæls Vegne og eftersom Deres Embede eskede, desligeste efter Deres Eed og Pligt, som De Riget medpligtige vare, og besynderligen efter Deres Breves og Segels Liudelse, som De derom hafve gifvet Os og Vore umyndige Brødre, ikke koret Konning,

og

og Vi dog for den Skyld formedelst Vort Raad Her Wulff Pogwisch Ridder, og Melchior Rantzau Marschalk tilforne havde Dem beskikket, og troligen og skikkeligen ladet Dennem formane, at De vilde gribe til saadant, og dog ikke med det ringeste Ord ladet gifve Dennem tilkiende om Vor Persone hos samme Rigens Raad, men aleniste hafve ladet bede Dennem, at De vilde skikke og ordne Riget et Hofvet og Konning, dermed Os som Deres Naboe theraf ikke motte opvore nogen Uheld, Skade og Forderff, dersom De dermed fordroge og ikke forede. Men om Rigens Raad for nogen mærkelige og skiællig Aarsages Skyld vilde saadant Konningens Kor og Udvællelse forlænge og opsætte, at De da et bestandigt og ordentligt Regimente, med Kiøbstædernes og Rigens Indbyggeres Wilie og Vidskab, Velfærdt og Tilladelse, vilde saalænge opreise og holde lade, hvilket alt ikke er skeet; men samme Tid udi det Stæd er af meste Parten af Rigens Raad, og besynderligen af Bisperne, derhen handlet, og med alvorlig Fliid vordet forarbeidet, udi hvilke Maade hver for sig kunde føre stor fyrstelig Stat og Pral, den menige Adel, Borger og Bønder udi Riget til ævige Skade, Nachdeel og Forderf, og at de saadant des statliger og den Sag uformærkt kunde fuldbrifve, da hafve De, efter Konning Friderichs Afgang besynderlig, Rigens Raad imod gamle lovlige Sædvane med mange Personer udspredt og formeret, udi saa Maade, at hver Biskop hafver haft udi Raadet tu eller tre Brødre, eller jo i det mindste hans næste Blodsforvandte, eller Fader-Sønner, eller een Broder den anden, hvilket dog en Part af Dennem førre eller gandske intet vare der nyttige eller skikkelige til at hafve, dog saa indtrængt og indskudt Dennem udi Rigens Raad, (Vi ville dog hermed ingen hafve talt for nær) paa det at Bisperne og Deres Anhængere motte hafve desflere Stemmer og Anhang inden Raads. Thi hafve De og samme Tiid i Kiøpenhafn deelet, byttet og pantet meeste Deelen af alt Riget, alle Kronens Slotte og Lehne imellem Dennem at beholde Deres Lifs Tiid, een Part paa nogle Aar, een Part paa Deres Børn forbrefvet og forskrefvet. Hvilket alt er skeet menige Adel og Ridderskab til Skade, paa det at De og Deres Børn herefter ikke skulde komme til nogen Forleninger, og hafve udi saa Maade forlenet De Personer, som Riget kunde giøre Tieneste; hafve og saa groveligen og uskikkeligen omgaaet med samme Handel, at den menige Mand hafver formærket og forstandet det, og er blefven rygtet ofver ald Kiøpenhafn Stad, at mand ikke kunde faae saa meget Vor fall for Pendinge, som Rigens Raad haffde Behoff til Deres Forseglinger. Deraf da nogle af Rigens Raad ere blefven uvillige, ved Nafn

Her

Her Møgens Gyøe Ridder, og Erik Banner, udi det at De hafve seet og forfaret, at Deres Raad og gode Meninger ikke maatte høres eller noget giælde, at de derom hafde seet at Riget hafde faaet et Hovet, men ere af Bisperne og Deres Partie undertrykte, hafve De ikke kundet lide eller fordrage længer saadan Uskikkelighed, og hafve gifvet sig fra Dennem, og ere bortredene af Staden, og aabenbare sagt, at De vare komme did, at udvælge Riget en Konning, da befunde De ikke andet, end at mand byttede og partede Riget, og udrettede Deres Præste=Sager. Mand hafver og ikke været tilfreds alleniste med Kronens Slotte og Lehne, men mand hafver og ordineret og sætt, og under dennem besluttet, at intet Biskopdømme, Provestiidømme, Degendømme, eller andre Prælature og Dignitet skulde blifve forleent nogen Borgers eller Bonde=Søn, om hand end var den lærdeste og skikkeligste og den forfarenste, der Konningen hafde i sit Rige til Raad og Giærning, og hannem derudinden tiene kunde, men saadanne Prælature skulde De alene af Adelen beholde, og end om De der plat intet vare til skikkelige, og Borgeres og Bønders Børn, som og De lærdeste og skikkeligste vare, skulde lade Dennem nøies med Lands=Kirker, Cannickedømme, Vicarier, og andre simpele Kirkens Lehne, enddog at Vi herhos vel mue bekiænde, at naar Adelens Børn ere skikkelige og forfarne, at De da for andre til saadanne Prælature, Dignitæter og andre Rigens Benaadinger forfordres skulle: der skal dog derhos Borgeres og Bønders Sønner, som lærde og skikkelige ere, efter saadanne Deres Vilkor ikke vorde forglemte, og ikke med saaban svar Ordning være fortrykte og besværede. Og skulde Rigens Raad udi disse Maade anderledes hafve besindet sig, anseendes at saadant udi Riget aldrig hafver været brugt eller sædvanligt, dertilmed er imod Deres egen Geistlige besvorne Rett, som De self hafve lovet og svoret Paven paa, som hver Mand vel veed, og udi intet andet Rige eller Land befindes. Thi at om end udi Tydske eller Valske Lande, eller andre Riger, ere høie Stiffer og Lehne, som ere stiftede paa Adelen, da blifver der dog udi hvert fem eller sex Personer forsætte, som ikke ere af Adel, paa det at Landene kunde hafve lærde og skikkelige Folk, hvilket her aleniste er blefvet forglemt. Men Bisperne og Deres Anhængere alene hafve søgt Deres Nytte og Profit, og hafve saa opsætt Konningens Kor og Udvællelse til Deres beqvæmmelig Tid, at De kunde hafve en Konning efter Deres Behag: Den vilde De saa med Brefve, Forskrifninge og Beseglinge forbundet og forknytt hafvet, at hand hans Kongelige Embede og Frihed, med at administrere hver Log og Ret, og bruge Rettes Tvang, ikke skulde hafve

været

været des mægtig; men meget mere hvor at De kunde fortrykke Adelen, Borgere og Bønder: og hafve saa intet betragtet, som De dog at giøre pligtige vare og hafve derfore været Riget losvene og svorne, hvorledes den menige Nytte, Gafn, Velfærdt, og christelig Fred og Forbedring udi Riget motte blifve underholdene og forbedrede: hvilket alt er afvendt og aftrængt af Bisperne.

Den anden Artikel; at menige Rigens Indbyggere, Borgere og Bønder, den Tid de formærkte, at Rigens Raad ingen Konning eller Hofved ofver Sig og Dennem alle udvælge vilde, dertilmed at der intet bestandigt varigt Regimente blef giort og forordnet udi Riget, saa hafde dog de menige Rigens Indbyggere og Underdanige ikke burdet, som en Hob galne ubesindige Hunde udi Uhørsomme at ofverfalde Rigens Raad, og forstyrre Huse og Slotte, og komme saadan en erbarmelig Krig og Oprør afsted. Og er og ingen Magt gifven Dennem af Gud; men meget mere er Dennem budden at De udi Kiærlighed og Frygt skulde være Øfrigheden hørige og lydige fore; som De og med ald Skiæl skulde hafve giort, og om Dennem var udi nogen Maade vederfaret nogen Besværinge, Tyrannie eller Fortrykkelse af Rigens Raad, da skulde De jo tilforne gifvet det Deres Naboe og afdøde Konningens Søn altsammen tilkiænde, og beklaget Dennem for hannem, eller og med gode formanet hafve Rigens Raad, at De paa nogle Maaneds Tid hafde koret og udvaldt et Hoved og Konning udi Riget, eller udi det allerringeste udi midlertid hafve stillet og skikket et got Regimente udi Riget; eller og at De hafde aflagt og afstillet den menige Mands Skade og Fortrykkelse, som Dennem udi saa Maade var paalagt, og for den Skyld da kand Deres gruelige Tyrannie og Foretægt ikke forundskyldiges; men maae tilskrifves baade Rigens Raad og den menige Mand, Borgere og Bønder, som oprøriske været hafver, at være en Aarsage til dette Oprør. Og kunde Vi dog intet andet deraf formærke, i rette Grunden, end at der er og hafver været en Straf og Plage af Gud, som hand ofver dette Rige og disse Fyrstendømme for vore Synders Skyld hafver ladet komme og ganget. Derfore Vi ville hafve Eder fordret, manet og bedet, at I ville dagligen formane og bede Gud Vor Herre, at hand vil afvende sin guddommelige Vrede fra Os alle, og framdeles bevare og beskiærme Os fra saadant Oprør, Krig og Blodstyrtning. Og endog at Os efter Vort Konninglige Embede, paa Guds Vegne og med ald Rette, burde herimod at fremfare med Straf, hvilket da vilde anrøre Lif, Ære, Gods og Blod nu paa det nye igien, dersom saa skee skulde, saa ofverveie Vi dog, at desværre udi dette Oprør altformeget christeligt Blod erbarmeligen udøst og udstørtet er,

og omkommet; deraf da hos hver Mand paa alle Sider jo mere og mere Oprør, Nid og Had vilde opvore.

Dertil hafve Vi oprettet og fra Os udgifvet nogle Fordrags-Brefve, liudendes og indeholdendes, at saadant alt paa alle Sider skal være tilgifvet og forladt: hvilke Brefve Vi og ville hafve uforkrænkede.

Og ville Vi saa for Guds Skyld og god naadige Tilnegende tilgifve begge Dele saadanne Mishandling, og lade falde den Straf, som derfor hørde, og naadeligen forlade hver sin Skyld udi de Maade, hvilke som og hafve været med udi dette Oprør, og ere dermed befundene. Og de Vi hafve det tilgifvet og forladt, De skulde herefter derfore ikke lide nogen Tiltale, saafremt at De Dennem herefter skikke og holde tilbørligen mod Os og hver Mand, og at det samme som Os eller Vore Befalningsmænd er udi denne Rumors og Oprørs Stilling lofvet, forholdet og betinget, maae Os igien holdes og vederfares udi alle Maade.

Og Eder, som hafve været skyldige udi saadant Oprør, og ere I Ædle eller Uædle, Dennem ville Vi tage af Unaade og Ufred, og igien sætte Dennem udi Naade og Fred, og Dennem som Vore Børn og Sønner lige med de andre, som Sig ærlige og vel hos Os holdet hafve, udi Vort naadige Regieringe og Regimente, underholde, beskytte, beskiærme, fordre og handthæve, og være og blifve Deres naadige Herre og Konning, med saadant Tilforsigt, at De igien blifve Os villige og hørsomme, og holde Eder underdanelige imod Os, med Lif og Gods, som fromme, troe, ærlige Undersaatte bør at giøre og opsætte hos Deres Herre og Konge, og Eder alle og hver særdeles, ikke at lade sig bevæge eller opføre imod Os, eller lade Eder ofvertale og vrangeligen undervise, at Vi ville saadan Ordinantie og Reformation foretage, at giøre Os riig og vældig deraf, og at fordelge og udusikke Adelen med; og at Vi for den Skyld skulde fængsligen holde Bisperne udi Riget, paa det Vi desbedre motte beskaffe saadan Vor Villie og Fortægt: hvilket alt udi Sandhed sig aldrig befinde skal. Men Vi sige ved Vor Kongelige Værde og Troe, at Vi ikke af Had, Nid og Fiendskab, ikke heller fore Vi ville fortelge og udslukke Adelen, hafve ladet fængsligen annammet Bisperne, uden for deres Brøst og Brødes Skyld, som de ere skyldige imod Os og Riget, hafve Vi annammet Dennem udi Bestrikkinge. Thi at dersom De udi saadan Maade hafve blefvet, som tilforne, ved Deres Værde og Magt, da var det umueligt at Riget kunde nogentid komme udi en bestandig Ordninge, Fred og Rolighed:

hed: hvilket alt Gud kiende Vor Mening og Villie er, paa det Vi dog engang motte redde dette Rige af saadan Blodstyrtning, Mord, Rof og Brand.

Og paa det at I dog alle maae see og forfare, at Vi hafve allene ladet anholde og udi Bestrikkinge taget Bisperne for Deres Mishandlinge, paa det at Vi maae komme Riget i en bedre og forstandigere Fred og Ordninge, da ville Vi herefter udi Artikel-Viis gifve Eder tilkiende Deres Uskikkelighed og onde Handel: hvilket Vi og med Brefve og Segel og med lefvendes Folk ville giøre beviisligt.

Først, hvor uskikkeligen Bisperne, efter Konning Frederiks Død ere omgangne med Kor og Udvælgelse, og hvorledes De, som øfverste Hofveder og Regentere, hafve draget til Dennem Deres Brødre, og andre Deres Venner og Rigens Raad, og samme Kor og Udvællelse opsatte til Deres Fordeel, og ingen Konning koret og udvaldt, men hafve forbundet Dennem med hverandre, at De ingen Konning den Tid keyse eller kore vilde, men vilde selfve regiere ofver Riget, og det efter Deres Leilighed holde til Dennem self, og vilde derfore ald indlændiske og udlændiske Vold og Magt afværge, saadant vide Vi alt med Deres Brefve og Segl at bevise: endog at Vi ogsaa vel vide, at nogle af Rigens Raad ikke hafve bevilget herudinden, uden alene Bisperne med Deres Anhængere hafve været De høieste, som hafve drefvet dette Spil, deraf dette Oprør meest er kommet.

Item Bisperne ere ogsaa haardt og fast standne og forhærdede paa denne Artikel, at De ingen Konning hafve vilde, førre end Deres Leilighed tilsagde, til saa længe at ald Skaane, Sieland, Fyen og Smaalandene ere vorden tabte, formedelst udlændiske Magt, og den menige Mands Oprør; og saalænge hafve De biet, til at Ilden ogsaa begyndte at brænde udi Jutland: til saa længe at De af det menige Ridderskab og Adelen udi Jutland og nogle af Fyen ere med Vold nødte og trængde derhen, at de motte keyse og udvælge Os. Thi dersom De det ikke hafde giort, da hafve De med samt Menigheden slaget der Dørrene op med knytte Næfver, og besynderligen ofverfalden Bispen af Vendsyssel, den samme Tid hand var Dennem imod, og ingen Konning vilde hafve, som Riget skulde regiere. Herudi ville Vi beraabe Os paa det menige Ridderskab og Adel, som samme Tid derhos vare. Hvad mand dermed hafver haft udi Sinde, kand hver letteligen betænke.

Item, hvorledes De hafve forskrefvet og uddelet Kronens Lehne og Forlehnings-Gods, under Dennem og Deres Brødre og Venner, og ikke hafve anseet Personernes Skikkelighed og Uskikkelighed, og dermed hafve tilbagesat

 gandske

gandske og aldeles det gandske Ridderskab og Adel, og forglemt Dennem lige-som De aldrig vare fødde: dette er alt tilforne berørt, og de Brefve og Segl udvise det, som De derom hafve udgifvet, den Stund Riget var uden Hofved og Konning.

Item, hvad Handling De hafve haft fore, at De motte beholde Deres Stigte, og Kronens Slotte og Lehne vilde de skikke udi Rigens Raads Hænder: og paa det at Konningen ikke skulde raabe eller skrige, hafve De vildet sætte tu Gyldens Told paa hver Læst Gods, som af Riget føres skulde. Og den Tid den menige Mand udi Stæderne hafde fanget det at vide, og nogle Kiøbmænd hafve formærket det, hafde de taget en Aarsage deraf, ligesom mand vilde lægge Stæderne og Borgerne en udragelig Byrde paa og Svaringe, og derofver opvakt saadant et Oprør. Saadant vide Vi at bevise med nogle Borgere, med hvilke derom er handlet.

Item, hvorledes Bisperne hafve ladet handle hos Paven, hos Konningen, hos Capitel ꝛc. at Deres Venner og Blodsforvandte alene skulde nyde og beholde Stifterne efter Deres Død, det samme er klarligen foredragen.

Item, hvilkelunde at Erke-Biskopdømmet udi Lund er væltet af den ene Haand udi den anden; saa at der er ikke mindre paa denne Tid lefvendes, end fire eller fem Lunde Erke-Bisper, som mand vel vitterligt er. Om dette er skikkeligen handlet eller ikke, ville Vi gifve hver Mand at befinde. Og maae Vi for den Skyld endnu dagligen formode Os, at Riget af Keisere og Konninger motte lide nogen Skade. Og ere Vi derfore beskikkede og advarede af Korfyrster og Fyrster, at Vi skulle lade den komme til Erke-Biskopdømmet og Lunde-Stigt, som der hafver Ret til, saa framt at Vi vilde stande Eventyer derfor.

Item, hvorledes nogle Bisper for mangfoldige Velgierninger, som Vor Hr. Fader høiloflig Ihukommelse Dennem giort og beviist hafver, besynderligen at Hand frelste Dennem af det forrige Tyrannie, hafve hannem derfore berømmet, det bevise de Riim vel, som stander skrefne udi det grønne Kammer paa Kiøpnehaffns Slot.

Item, hvor besværligen Bisperne hafve falden Ridderskabet, Adelen og Klosterne udi Riget, hvorsom De hafve haft liggendes nogre Deres Gaarde og Gods, som beqvemmelige og beleglige hafve været; paa det De kunde faae samme Gaarde og Gods af Deres Hænder til Dennem og Deres Stift, og hvor De og fast udsugede gandske Adelen, og med Hinderliste kommet Deres

Arf-

Arfvegods og Eie under Dennem, stille Vi til Ridderskabet og Adelen selver, derom at bære Vidnesbyrd.

Endhog ere de saa dristige og saa kiønne, at foregifve Adelen, og giøre Dennem vise, som De endnu giøre, at saadant skeer Adelen alt til Ære, Nytte og Deres Stats Opholdelse; saa dog anderledes tvertimod findes, og er klarlige for Dagen. Thi at Deres Rigdom, Gods og Pendinge blifve fast dagligen, formedelst Deres Prænge, og fast af uskikkelige nærlige Folk fortæret og forheret, gandske faae ærlige Folk af Adelen; og om Dennem er end een af Deres næste Frænder, der kand blifve noget forbedret deraf, saadant er og klart for Dagen.

Item hver Mand udi Riget, og besynderligen Adelen og Ridderskabet, som hafve Gods iblant Deres Gods, er vel videndes, hvor ulidelig Tirannie og ufordragelig Handel de bruge imod Adelen, Borgere og Bønder, om De komme i nogen naboelig Trætte eller Uvillie med Dennem, med Dødslag, Bordrag og Saarelse; jage Dennem fra Herredsting og Ret, og ingen Dom ville lide eller fuldgiøre, om end Konningen og Hans Raad hafde den affagt; men alenniste forlade Dennem paa Deres egen Vold, store Magt og mange Svenne; saa at det er hart et menigt Sprok hos Dennem alle og hver besynderligen, naar De hafve at giøre med en fattig Riddermandsmand, eller med en Borger eller Bonde, og komme med Dennem udi Trætte og Uvillie, da torffue de vel aabenbarlige sige ofver Deres Bord til Deres Svenne og Tienere: hafver St. Peder ikke Sverd? St. Lucius ikke Hest? St. Lauritz ikke Brød? St. Knud ei Svend? 2c. Og dermed gifvet Deris Vold og Magt tilkiænde, og strax dermed Dommen ofver den arme fattige: og Væ vorder da den, som da vorder St. Lucius, St. Peder og St. Laurentz til Deels! og strax hafve da Deres Svenne mott' komme den om Halsen uden old Dom, Rett og Skiæl. Herudinden hafve I at see og forfare, hvorledes Bisperne, som nu ere, hafve haft Dennem udi de Tider, som tilforne hafve været, saa ville Vi og ydermere Eder gifve tilkiænde, af hver besynderlige, hvormed De hafve forbrudt Dennem; derfore Vi nu fornemmeligen hafve ladet bestrikke Dem, Vi som Dennem fast imod nyligen ere indtrædde i Regimentet, Vi forbigaae det som Os er uvidendes, og gifve Eder til at dømme hver self herom, som længe hafve kiændt Dennem, og været under Deres Fortrængsel.

Først; Erche-Bispen.

Efterdi at Eder alle vel er vitterligt, at det hafver været gammel Sædvane

vane her i Riget, at naar en Konning er døder og afgangen, da Erke-Bispen i Lund for Gud og hans Embede hafver været pligtig til at forskrifve Rigens Raad, og holde, tvinge og formane Dem dertil, at De strax ville udvælle en Konning; paa det at Riget, den Stund det var uden Hoved, ikke skulde blifve adskilt og adsplidt, som nu skeet er. Saa hafver hand saadant ikke alene ikke fordret, men hafver det af sin høieste Formue forhindret, og udi hans Tid og Administrering Riget gandske ilde forstandet. Og om hand sig end undskylder, sigendes ingen Hielp at hafve haft dertil af andre Rigens Raad, saa kand dog saadanne Undskyldninge hannem dog intet hielpe; thi dersom hand udi de Maade ingen Hielp eller Tilfælde hafde haft udaf Rigens Raad, da skulde hand saadant hafve gifvet menige Ridderskab, Adelen og Stæderne tilkiænde; og da hafde hand skielligen været undskyldiget. Mand veed dog vel og er aabenbare, at hand hafver mere forhindret Koret, end det forfordret.

Item, udi hvad Religion, Geistlige Tugt og den sande christelige Troes Plantelse hand hafver holdet og undervist sine Under-Biskoper udi, som under hans Erke-Biskopdom hafver været, det samme er for Øine; thi at mand hos den meeste Deel af Bisperne paa denne Tid her i Riget ikke kand kiænde een vel, om det er Biskop, Prædiker, Ritmester, Hovidsmand eller Krigsmand: hvilkes Geistlighed ikke staaer paa Kirkens Embede, at holde Messe eller at prædike, men paa mange Dravantere at holde. Og den Tid Riget hafver været udi stor Nød, hafver mand hos Dennem fundet ganske ringe Trøst og Hielp, men at Deres Indkomst og Rente, som de hafve haft her i Riget, hafve De med Deres Hofmod omkommet og unytteligen fortæret.

Item, Erke-Bispen hafver ikke søgt eller fordret om Fred her udi Riget, besynderlig udi den svare og svinde Handel, men meget mere forhindret den; thi at der hand og hans Tilhængere vilde ingen Konning keise eller udvælge, skulde han jo tilbørligen hafve søgt og befundet de Veie, at Riget hafde blefvet ved Fred og Rolighed og god Eendrægtighed, saa hafver hand dog saadant ikke alene alt ikke giort, men mere hand og andre hans Tilhængere hafve stillet ald deres forehafvende derhen, at de kunde komme Riget udi større Uroe og Ufred.

Og besynderligen saa hafver hand efter Konning Frederiks Død og Afgang udi den Forsamling i Kiøbenhafn næst efter hand kom til Regimentet, samt de andre Bisper, fordømt alle evangeliske Prædikantere i Riget, og saadant giort udi Borgernes og Kiøbenhafns Indbyggeres Nærværelse, hvilke

samme

samme Tid imodsagde slig uchristelige Handteringe og Dom, og vilde den ingenlunde lide og samtykke. Saa hafver hand og i Malmøe tilladt imod hans egen Forbundt og Recess, de sande Guds Ords Prædikantere med Ild, Vand og Stene at beængstige, ofverslaae og forfølge, og derofver hafver giort Borgerne udi Kiøbstaderne, Trælleborg, Væ, og andre Stæder udi Skaane fredløse, og standet dennem efter Lif og Gods, formedelst hand Dennem hafver opvakt til at giøre Modstand. Om nu saadant udi denne Tid, at Riget hafde ingen Konning eller Hofved, er viseligen eller vel handlet, det gifve Vi Eder alle at betænke. Deraf maae hver Mand vel hafve at formærke, at efterdi saadan en Erke-Bisskop er det største og principaleste Hoved for Rigens Raad, og alt Regimente og Rigens Handel hafver meest hængt ind paa hannem og hand hafver saa ustikkeligen derhos ladet sig finde, saa er hand og en ret principal Aarsage til all denne Krig og Oprør; hvilket hand vel motte hafve forekommet og afvendt, og med Rette været des pligtig og skyldig at giøre.

Item, hvorledes hand hafver haft sig, og holdet Vor kiære Herre og Faders, hans Herres og Konges Brefve og Segl udi det at hand hafver taget en armer Mand og Prædikant, som hafde Kongelig Beskiærmmelse, af sin Stue, og sætt ham udi sin Aar udi hart Fængsel: hvilket saa findes udi Sandhed. Og hvis Konning Frederich siden hafver skrefvet hannem derom til, hafver hannem dog ikke mott' hiulpet. Og den Tid han lod samme arme Mand ud af Fængsel igien, hafver hand ladet ham sætte Bissen og Loven for sig for fem hundrede Mark, at skulde fortie samme Sag, og aldrig klage mere derpaa.

Denne Bisskop hafver og belagt alle Veie for Malmøe, uden ald skiællige Aarsage, og formeent Dennem ald Tilføring, og giort Borgerne fredløse, slaget og ilde handlet Dennem; som vel er beviisligt, med mange andre Stykker, hvilke Vi for Tidsens Korthed lade bestaae.

Om Bispens udi Siælands Handel.

Først er Eder alle vel vitterligt, at den Tid samme Bisskop kom hiem til Danmark hans Fæderneland, og igien af Skolen, da nogle Aar derefter hafver Vor Herre og Fader Konning Frederik taget hannem udi sin Tieneste, og underholdet hannem som en anden Riddermandsmand og Hoffinder, udi den Trøst og Tilforsigt, at hand udi alle Sager og Handeler skulde lade sig hos Konninglige Majestet og Riget oprigtig, trolig og ærligen finde; hafver saa optaget ham af Støv og Skarn, og giort hannem til en stor Herre ofver try

tredive Slotte og Herre-Sæder, og faaet hannem Roskilde Stigt under Fødderne. Derpaa hand hafver forpligtet, forbrefvet og forseglet sig, og stillet Borgen for sig, som ere ved Nafn: Hr. Mogens Giøe, Hr. Tyge Krabbe, Hr. Oluf Rosenkrantz, Erik Banner, samt mere andre mærkelige Mænd, at hand som en ret Biskop vilde lade fordre og forfremme udi sit Biskop-Stigt Christi Lærdomme, og oprigteligen lære den menige Mand den rette Religion, saa og forsørge og forsee Kirkerne udi Stigtet med christelige evangeliske Prædikantere, og for hans egen Person at vilde indgaae og føre et skikkeligt og Biskopeligt Lefnet, med mange andre Forpligtninger, hvorledes at hand skulde være Konning Frederik og hans Sønner forvandt, hvilke Vi for Tidsens Korthed ville lade efterblifve at fortælle. Hand hafver dog ikke udaf saadanne hans Forskrifninge holdet Vor Herre Fader og Os den ringeste og mindste Bogstafve; men er bleven Os Breveløs, Seglløs og Troeløs fore, og dertilmed hafver saa ladet de gode ærlige Mænd, som Deres Ære, Troe, Lofve, og Deres anborne Segel hafve for hannem udsatt, blefven, som befindes, udi Badet, og ikke betaget Dennem Deres Løfte. Men imod saadanne hans Breve og Segl hafver hand forfulgt det hellige Evangelium og Guds Ords Prædikantere; og De som Guds Ord hafve lærdt Folket, hafver hand ladet slaget og uchristeligen overfaldet; og hafver taget sig alle Sager saa fore, at hand paa det sidste hafver været saa kiøn, att hand hafver ladet gribe og med vældige Datt forfølge Dennem, som hafve holdet Vor Herre Faders Brefve og Segl, og været udi hans Kongelige Beskytning og Beskærmelse. Saa hand dog til saadan Giærning ikke hafver været nød eller trængd af Nogen: og hafver dog standet hannem frit fore, om hand vilde annamme Roskilde Stigt under saadanne Vilkor, som forbemældt staar, eller og ikke. Og besynderligen hafver hand adspurt en Prædikante, hvem hannem hafde viet til Præst? dertil hafver hand svaret, at Spandemager hafver det giort: strax hafver hand ladet sætte hannem i et Hul, og sagt: Jeg maae og vie Dig. Og hafver saa jammerligen ladet slage samme Prædikanter med Kniple, og udi en haard kaald Vinter ladet overslaae hannem med kaaldt Vand, hvilket hand og hafver giort imod hans Ord, Eed, Ære, Bref og Segl.

Item, som hand og er kommen til Ords og Tals med en anden Prædikant, og vilde nøde og trænge hannem til, at hand skulde forlade Evangelium, og Prædikanten hafver derofver gifvet sig med hannem i en Tale og Disputation, og Bispen paa det sidste endeligen vilde trænge hannem til at forlade Evangelium, for den Skyld samme Prædikant hafver beraabet sig og appelleret

til

til første almindelige Concilium; derpaa Bispen hafver svaret hannem og spurgt hannem ad, hvem hand da tænkte at vilde hafve for Dommere, og om hand vilde hafve den Nar af Hessen eller den Gek af Holsten? hand vilde være hannem baade Konning og Dommere nok. Om Vor Herre Fader og Vi hafve nu saadant af hannem nogensinde fortient, eller om det er lige foreenigt med hans Bref og Segl, gifve Vi Eder alle at betænke.

Item, hand er og vældeligen inddraget i Kongens og Kronens Kjøbstæder, og besynderligen i Slagelse og andre Stæder, og der greben Prædikantere og Borgere, og Dennem bortført; ikke anseendes, at saadanne Kiøbstæder ere uden ald Middel under Kronen, og hand sig tilforne fast anderledes hafver forskrefvet, forbrefvet og forseglet, hvor ærligen hand nu herudinden hafver handlet med Vor Herre Fader, sammeledes og med dennem, som for hannem hafve lofvet, bebrefvet og forseglet, ville Vi stille til Eder alle at kiende om. Thi at hand aleniste for Evangelii Skyld er kommen til Stigtet, det hand ogsaa unvd og utrængd hafver annammet, og dog strax derefter er vorden Evangelii høieste Fiende og Tyran. Men det hafde møget bedre samtykt hannem, dersom hand ikke hafde vildet holde sine Brefve og Segl, at hand aldeles hafde været ubevaret med Roskilde Stigt; saa hafde og ikke nogen begieret eller forderet af hannem hans Troes Bekiændelse. Der kand dog hver Mand betænke heraf, og besinde, hvor falskeligen og bedrageligen hand hafver handlet med Vor Herre Fader og hans Borgere.

Item, hand er og ikke aleniste vorden befundet vældeligen og tyranniskeligen mod sine Breff og Segel at handle med Evangelio, men hafver ogsaa uforskammet og uden ald Blusel, af hans eget Hoved og Fortægt, torffuet strække sig imod den verdslige Øfrighed, og underskanden baade ædele og uædle. Og besynderligen er en arm Borgere udi sin retfærdige Sag med Vor Herre Faders Leide og Beskiærmelse-Bref kommen for hannem, og hafver fortrøstet og forladt sig paa samme Kongelige Bref og Segl, og som hand hafver antvordet hannem samme Bref, hafver Bispen spurgt hannem ad, hvad det var for Brefve? da hafver denne arme Mand svaret, at det var Konning Frederiks Leyde og Beskiærmelse, dertil Bispen hafver svaret: Den gamle Nars, den gamle Kiætters, og strax reff Brefvene sønder og kaste den fattige Mand dennem til igien, og bad hannem giøre sig et Bad med dennem. Dette alt ville Vi med lefvendis og ærlige Mænd bevise, som derhos stode, der dette skeede. Om nu en ærlig Mand burde saadant at giøre imod sin Herre og Konning, hvilken hannem hafde giort og beviist saa møgen Ære og Velgierninger,

og hafde gifvet hannem saa got som et halft Fyrstendømme, og om hannem derfor ikke burde at staae til Svars, og lide Straf derfore, ville Vi lade Eder self dømme og kiænde om.

Item, hvor troligen han og hafver meent Riget, hvilket hand og med Eed og Pligt hafver været forlovet og svoren, ja og hafver været den øfverste Rigens Canceller, som besynderligen for alle andre skulde hafve handthævet, beskiærmet og fordagtinget Rigens Rett og Rettighed af hans højeste Magt og Formue, det findes udi Konningens Kor og Udvælgelse, den Tiid Konning Frederik var død, og efterat Regieringen og Riget og Kronen var uden Hofved og Konning, da hafver hand tænkt intet andet, end paa at drage de tre danske Kirker her i Staden ind, det lidet hver hafde, uden all Huden, som siges, ofver Ørnene, og den Haffn udi Residentzen og Rigens Hofved Stad Kiøpenhaffn, som de fremfarne Konninger hafver haft deres Konninglige Residentz udi mere og længer end udi Tu hundrede Aar: og vilde saa for hans Giærigheds Skyld drage den igien fra Kronen og Konningen og under sit Stigt, og meente, at fordi at paa den Tiid, imedens der var ei Konning til, som kunde svare eller fordagtinge Kronens Rett og Rettighed, og hand hafde alle Rigens Segl og Beviisninger udi sine Hænder, som mand skulde forsvare Kronens Rett med, at hand da des lættere kunde vinde Sagen, og fordre sin Willie: endog at samme Tiid hafve været nogle gode ærlige Mænd af Rigens Raad, som hafve talet derudi, og sagt hannem, at det ikke vilde skikke sig, at hand udi den Tiid skulde drage Hovedstaden Kiøpenhafn fra Riget, meden dersom hand meente sig nogen Ret eller Tiltale at hafve om saadan Stad, at hand saalænge dermed skulde lade det beståae, til at Riget finge en Konning igien, som kunde forsvare og fordagtinge Kronens Rett, da vederfores hannem vel saa meget, som Rett var; saa hafver hand dog afviist de samme gode ærlige Mænd Rigens Raad samme Tiid med mange spidsige, traadsige, pukkerige og uskikkelige Ord og Tale. Og om saadan Handel er sig saa forløben og gangen, ville Vi sætte ind til Eder Rigens Raad self at gifve Vidnesbyrd derom; og er det og mange flere ærlige Mænd og vel vitterligt, at saa ganget og forrettet er. Og besynderligen kunde Vi bevise med nogle ærlige og oprigtige Mænd danske og tydske, at den Tid mand var udi den Handel og Raad om en Konnings Kor og Udvælgelse, hafver hand aabenbarlig sagt, at hand aldrig vilde hafve nogen Konning udi Riget, førend hand var med Penninge stillet tilfreds for den Rettighed som hand hafde til Kiøbenhafn Slot og Stad: hvilken Vi dog aldeles ingen Rett bestaae hannem at hafve derudinden, og vide

Vi

Vi det med Rette vel at afværge. Og hafver saa dermed ladet sig mærke, ligesom Magten alene stunde hos hannem at sætte Konning udi Riget, hvilken hand vilde hafve, og ingen anden.

Hand hafver og det samme for Os og andre flere uforskrækket og uden ald Blysel ladet sig høre, at den skulde blifve Konning, som hand vilde hafve dertil, og ellers ingen anden; og at hand hafver understaaet sig at vilde hafve Regimentet ofver Riget, kand mand aabenbarligen og klarligen formærke. Thi at hand efter Konning Frederiks Død og Afgang hafver været begiærendes af Rigens Raad, at man skulde lade giøre hannem et Rigens Indsegle, og antvorde hannem det, og samtykke, fuldbyrde og bevilge hannem det, at hvis hand dermed bebrefvede og forseglede, at Rigens Raad skulde gifve det Fuldmagt ligesom de alle hafde bebrefvet og beseglet det. Om hand nu dermed hafver været tilsinds, alene at vilde keise, kore eller udvælle en Konning, ville Vi gifve Eder tilkiænde; og ville Vi gifve det ind til Eder, Rigens Raad, om saa ganget eller faret er, eller ikke.

Item, hvorledes hand er omgangen med Adelen og Ridderskabet udi Riget udi Konning Frederiks Tiid, er hver Mand vel vitterligt; og besynderligen hvad for et biskopelig Stykke hand beviiste Hr. Holger Rosenkrantz, hvis Siæl Gud naade, paa Bierrets Ting, er klarligen for Dagen, den Gang Hr. Holger sendte sin Skrifvere urystet og uvæbnet til Tinge en Morgen, der med Logen og Retten at udrette hans Sager og Ærinde, hafver Bispen skikket did tre hans Svenne væbnede til Hest, og der paa Tinget og for Doms Ret lod det arme ælendige Menniske, uden ald Skyld og Brøde, Ret og Skiæl, myrde og ihielslaae. Og er udi Sandhed en klagelig og erbarmelig Sag, at en arm Mand udi et frit Kongerige, som søger til Tinge efter sin Ret, og formoder sig der ikke andet end Fred og Ret, at hannem der skal vederfares Vold og Ufred, og besynderligen af den, som Dom og Rett skulde beskytte og beskærme. Hafde hand jo haft synderlig Lyst og Villie til at bruge sin Modtvillighed imod Hr. Holger, da hafver hver Mand udi Riget vel kiændt Hr. Holger, som og paa det sidste er kommen om Halsen for Rigens Skyld, at hand ikke hafde vegret hannem hvis Deel hand hafde burdt at giøre med Rette. Men denne arme Skrifvere motte alligevel betale Lauget med hans Blods Udstyrtning, og er blefven slagen ihiel, og hafver Hr. Holger, hafde hand end eengang været en saa berømt Ridder, ikke mott' vederfares Skiæl af Bisskopen eller hans . . . for saadanne Giærninger, men Bispen hafver altid forladt sig og stillet sin Sag paa hans mange Svenne og Heste, og

paa Stigtens store Gods. Om nu noget got, ærligt og christeligt Regimente kand blifve varendes eller bestandendes hos saadant uredeligt Folk, gifve Vi Eder alle self at besinde og betænke.

* * *

(Desiderantur hic aliquot folia, quinque aut sex, ut puto, accusationes certe duodecim contra eundem Siælandiæ Episcopum complectentia, præter jam allatas, sicut ex Breviario Suaningii infra adducendo patebit. Postea in mutilo, quod ad manus fuit, exemplari hæc sequebantur *).

* * *

Som Vi da hafve ladet handle med hannem, og med andre, at De lige med De Holster vilde være Borgen for Os, hafver hand ogsaa vegret Os: Og er udi Sandhed en klagelig og erbarmelig Ting, at mand saa skal med Os omgaae; thi at Vi for Rigens Skyld, paa det at Rigens Raad maatte blifve ved Deres store Gods, Land og Folk, haffve mott' taget og annammet til Os mange Ryttere og Knegte. Og der Bispene skal hafve hiulpen til at betale Dennem, hafver hand og andre flere haft der gandske ringe Lyst til; og der hand skulde været Borgen for Os, hafver hand det udi ingen Maade giøre villdet. Vi kunde og ikke vide, hvad hand og andre hafve dermed i Sinde, at mand stiller sig saa gandske fremmed imod Os, og mand aldeles intet vil sætte sig i Eventyr for Vor Skyld; efterdi at Vi for hans og Deres Skyld hafve mott' satt Vore Lande og Rige, Folk, Lif og Gods udi Fare. Og var det ikke heller nyt udi Danmark, at Rigens Raad udi saadanne Handel blifver Borgen for Konningen, efterdi at De det dog tilforn, udi Konning Hanses, og Konning Christierns Tiid, gierne godvilligen og ubegierendes giort hafve; og Vor Herre Fader, det Vi sandelig sige uden Roes, hafver betaget Dennem af saadant Løfte, som De for hans Broder og Frende giort hafde, af hvis Fodspor Vi ikke gierne træde ville. Vi kunde dog vel tænke, at Bispen kand vel skee hafver haft noget andet udi Sinde; kand vel skee, at der hafver været den Mening tænkt, om Vi ikke længe blefve Konning udi Danmark, at hand da ikke for samme Giæld skulde blifve manet; hvilket Vi alt stille udi

*) Denne Note er af Gram.

Guds Hænder: men kand dog deraf vel formærke, hvor troligen hand hafver meent sin Herre og Konning, og dersom det skulde hafve den Mening, og Vi for Rigens Skyld komme udi nogen svar mærkelig Skyld og Giæld, at mand ikke vilde hielpe Os den at betale, da sade Vi der ikke vel med; vidste Vi og ikke, med hvad Troskab Vi skulde mene Riget det igien.

Item, der Vi udi saadan Vor og Rigens store Nød hafve udi saa Maade, som forre er rørt, søgt Raad og Hielp hos fornævnte Bisp, og hand da plat og aldeles hafver undslaget sig derfra, og hafde aldeles intet hand kunde eller vilde trøste til at hielpe med, til saadanne Rytteres Betalinge. Men nogen Tid tilforne, der hand var af Os begierendes, og reed Os efter derom til Helsingøer, at Vi vilde sælge hannem og hans Anhængere arfveligen alle Herre-Klostere udi Siæland med alle de Tienere og Gods der tilligger, hvilket sig da hafde beløbet til en mærkelig Sum Pendinge at kiøbt fore saadan en Vor og Kronens Herlighed arfveligen; dersom Vi vilde hannem dette hafve indrømmet og efterladet, da hafde hand vel vidst at finde Raad til en stattelig og mærkelig Sum, Guld, Sølf og Pendinge, og mange flere Stykker, som en Part vide, og en Part uvidendes ere, hvilke Vi dog for Korthed lade bestaae.

Bispen udi Aarhuus anrørendes.

Denne Bisp hafver fast været Hoved for alt Papisterie, og hafver for Pavens og hans egen Modtvillighedsd Skyld forhindret Konningens Udvællelse og Kor; thi der Rigens Raad forskikkede til hannem til Silkeborg, og lod handle med hannem om Konningens Kor, da hand formærket hafver at hand skulde det indgaae, er hand vorden grædendes, og hafver hand saaledes af de andre Bisper ladet lede og føre sig af den rette Vei. Saa hand ikke hafver, som hand vel pligtig var, agtet og befindet Rigens menige Nytte, Gafn og Velfærdt: deraf denne Rigens Skade og Fordersve er kommen og opvoret, og dersom hand ellers udi denne Sag hafde beviist sig saa troligen, som hand ellers altid tilforne hafver beviist sig udi Rigens Ærinde og Tieneste, da hafde Vi ikke synderligen vidst at beskyldige hannem, ogsaa hafde undholdet Os udi nogen Maade at anrøre hannem. Og efterdi at Vi hafve Os det at besørge, og befrygte, at hand ikke skal kunne være tilfreds, med mindre end han kand fuldkomme sin Villie, og hand motte derofver giøre Os nogen Forhindring paa den Reformation og Ordinantie, som Vi agte at giøre ofver Riget, paa det

det at Riget motte eengang komme udi en god Bestandighed, Fred og Rolighed igien, derfore hafve Vi, paa det Vi saadant motte forekomme, ladet forhindre hannem, og vilde Vi det ikke strax hafve giordt, hafde Vi ikke formærket, at hand hafde med Vold og Magt vildet holdet Os Silkeborg fore. Deraf Vi da intet got kunde formærke; og motte Vi for den Skyld stikke Os anderledes imod hannem, end Vi ellers hafde tænkt at giøre.

Bispen af Ribe anrørendes.

Denne Bisp er og een af dem, som med Rette skulde hafve Riget til Beste og Bestand hiulpet, at fordre Konningens Val og Kor. Saa hafver hand dog, efter hans Formue det samme forhindret og afværget; thi at hand er een af dennem, som sig hafver bebrefvet og forseglet, at Vallet skulde opsættes. Og hafde Vi vel besynderligen formodet Os til hannem for nogen anden, at hand samme Sag, efter Brefves og Segls Udviselse skulde hafve forfordret; anseendes hand hafver meget statligt Landgods under Os og Vore umyndige Brødre beliggendes, og for den Skyld jo kiælligen hafde Os til hannem forseet, at hand skulde hafve betragtet og agtet hans Bref og Segl. Og om de andre Bispper ikke hafde vildet hørt og efterfuldt hans Raad, at hand da udi dette Fald hulbet sig fra dennem, og ikke ladet hængt sit Indsegle for saadant et Breff.

Item, hafver hand dertilmed imod Capitels udi Ribe Villie, Samtykke og Fuldbort, med Gift og Gafve, indtrængt hans Broder-Søn udi Riber-Stigt, og hafver saadant drefvet hos Vor Herr Fader og andenstedts; uanseendes og ikke agtendes hvis hand tilforne hafde lofvet, svoret og tilsagt Capitelet udi Ribe; men alene seet derpaa, og derom forfordret alle Sager, hvorledes at hand samme Stigt kunde komme under hans Slægt og Byrdt, Arf efter Arf, imod Kirkens Friheder.

. . . .
. . . .
. . . .

Reliqva in exemplari, qvod unicum hucusqve (An. 1731) nobis oblatum, deerant. Inventum hoc autem fuit, lacerum & mancum, inter chartas & membranas nobilium qvarundam familiarum, in septem cistis asservatas, quæ, cum nemini jam viventium aliqua de iis esset notitia, post incendium Hafniense anni

1528 repertæ fuerunt supra testudinem sacelli templo D. Virginis adjuncti, (istic scil. ubi inferius conclave conventus Ministerii Hafniensis, in medio Bibliotheca Hopneriana, & supra illam Bibliotheca vetus Acad. collocatæ) istiusqve chartarum & membranar. farraginis magna, & potior quidem pars pertinuerat ad præcipuos quosdam suo ævo Daniæ Viros Regniqve Senatores, Esgerum Bille, Andream Bille, Magnum Güldenstiern, Petrum Oxe &c. de domesticis maxime ipsorum rebus, sed & nonnulla de publicis. Nunc totum illud, quicquid est, ad Tabularium Regium secretum, ut vocatur, translatum. Ceterum de documento hoc nostro, quod Libri nomine appellatur Hvitfeldio, Histor. Chr. III. pag. 1490 edit. in fol. mirari possumus, nullum ejus exemplar in Archivis nostris reperiri; cum tamen ibidem Recessus ille, seu Sanctio Pragmatica, cujus Editionem curavi ad calcem Annalium Chr. III. per Nic. Cragium, & cujus recitatio eodem ipso die, quo hujus nostri, peracta, plus semel occurrat, nec non alibi exempla ejusdem sese offerant. Credere ergo licet, Nobilitatem, & Senatores præsertim Regni id operam dedisse, ut supprimeretur, propter gravissima illa Episcopis, utpote fratribus & cognatis suis, impacta crimina. Fuit tamen ad manus Nicolao Cragio, ut patet ex Annalium ejus Lib. IV. pag. 153. usus quoqve eo Jo. Suaningius Rip. senior, qui epitomen seu Breviarium ejus, oppido succinctum, fecit; hocqve inter chartas ejus mihi repertum, nunc exscribendum atqve hic subjiciendum duxi, quo cognoscatur, tum quænam Joachimo Rönnovio & Ivaro Munckio, plura, quam superius leguntur, objecta fuerint, tum &, de quibus ceteri, Canutus Güldenstierna, Georgius Friis & Stycho Krumpen, Regis nomine accusati, ac tandem qualis fuerit totius orationis Epilogus. Sic autem ibi Suaningius, Danicis Latina immiscens: (*)

Contra Episcopos.

1. Quod Regem noluerint eligere.
2. Diuiserunt Regni Arces.
3. Auxerunt Telonia, 11 fl. af hver Læst.
4. In suos cognatos volebant derivare Successionem.
5. Contentio de Archiepiscopatu.

(*) Denne Note er af Gram.

6. De Riim udi det grønne Kammer paa Slottet, skrefne imod Kong Frederich.
7. Besværet Ridderskabet, og fra Deres Gods trængd, udsued Adelen.
8. Tirannie imod Adelen, Borger og Bønder.

Ajebant: hafver ikke S.	Peder et Sverd?
	Lucius en Hest?
occisi multi ab illorum Servis.	Laurentz et Brød?
	Knud en Svend?

Archiepiscopus.

1. Non convocavit Senatum a morte Regis.
2. Non docuit Episcopos bene docere & vivere, parum distantes a Militibus.
3. Non quæsiuit pacem hoc tempore, sed impediuit.
4. Condemnavit Evangelicos concionatores.
5. Captiuavit miserum concionatorem 7 annis, contra Friderici litteras intercessorias: Mulcta 500 Mk.
6 Belagt Veiene til Malmøes Stad.

Selandi.

1. Collocatus Dominus offuer 33 Slotte af Kong Frederik, dedit Litteras, se Evangelii Doctrinam promaturum, datis vadibus D. Magno Göie, D. T. Krabbe. Herr Oluff Rosenkrantz, Erich Banner. sed non fecit. af Spandemager viet satt udi et Hul.
2. Voluit cogere Tausanum ad Apostasiam, sed alter appellavit ad Concilium, R. Quis erit Judex, Den Nar af Hessen, eller den Giæk af Holsten? Ego Rex tuus.
3. Indfalden i Slagelse, og fanget Prædikanter og Borgere, contra Jus Regium, & contra fidem datam de Evangelii prædicatione.
4. Discidit Leydebref Kong Frederichs, Ciui datas, dicens: cujus? R. Kongens; Excepit; Den gamle Narris, den gamle Kætteres.
5. Underſtanden sig at drage Kiøbenhafn under sig in Interregno. hafver begiert at mand skulde giøre hannem et Rigens Indsegle.

6. Slage ladet Herr Holger Rosenkrantzes Skrifvere ihiel paa Bierrets Ting ved tre væbnede Svenne.
7. Ladet belægge Veiene, der Kiøbenhafn var bestoldet i Kong Frederichs Tiid. *)
8. Vilde draget Ebbelholts Kloster under sig. Item, om Soer Klosters Gods.
9. Item, Antvorskovs Klosters Gods at ville kiøbe.
10. Beskattet Karen Clements i Roskilde 2000 Mk., imod Kongelig Leyde og Beskiærmelse-Bref.
11. Forsømmelse in Interregno.
12. Gloriatus, Regem non electum iri 4 primis annis: & deberi pro suo captu eligi.
13. En Konge skulde ikke hafve til Underholdning uden 15000 Gylden, og en Boelskaff hos sig; hver Biskop var Konge i sit Stigt. Non concessurum moveri tantum bellum pro Rege pellendo, ut tempore Christierni II. sed more majorum statim occidendum. Cui aliquis objecit: Qvid si tu Rex esses, quomodo te velles conservare? Respondit. Jeg er som Taterne, Jeg kiænder Wort Folk vel.
14. Commissarii in castris miserunt pecuniam sumturos ad eum, sc. Christoffer van Felten, Johann Friis, Hr. Offue Vincentius, og Ditleff Brochdorff. R. I sende mig saa mange Statholdere, jeg kiænder ingen uden mig self Statholder i Siæland 2c.
15. Cavillatus Regem apud Germanos.
16. Beskattet en Borger i Nestved contra Regis intercessionem.
17. Forbudden sine Tiennere at grafve Skandsgrafver for Kiøbenhafn.
18. Indkaldet en Borger, siden Kiøbenhafn blef opgifven, Jacob Rug, i sin Gaard, og i sit Kammer slaget ham med en Stridshammer, og under Veien, indtil hand blef befriet af hans egne Svenne, og motte udbæres. Hvormed hand hafver forbrudt Lif og Gods.
19. Hand vilde hverken lade Pendinge til at betale Rytterne med, eller sige god til de Holster for Kongen, da Kiøbenhafn var vunden.

20.

*) Hæc desiderantur in nostro exempl. mutilo, usqve ad No. 19. Gram.

20. Men strax derefter drog hand efter Kongen til Helsingør, om Kongen vilde sælie ham og hans Anhængere arfveligen alle Herre-Klostere i Siæland, med deres Tienere og tilliggende Gods, da hafde hand Pendinge.

Aarhuus.

Repugnavit vocationi Regiæ, a sanioribus Nobilibus monitus. Unicum, cum alias fidus in regni Negotiis. Et quod Silkeburgum voluit tenere contra Regem. Custoditus, ne moveat aliquid, & turbet Ordinationem.

Ribe.

1. Impediuit electionem, litteris cum confoederatis; naňseet hvis Gods under Hertugdommet laae.
2. Indtrængt sin Broder-Søn ved Gafve.
3. Lod dræbe en Mand i Varde paa Kirkegaarden. *)

Viborg.

1. Impediit Regiam Electionem.
2. De Frederico mortuo, ønsker sig at vare en Diævel, da hand vilde plage Kong Frederichs Siæl med Heedt og Koldt.
3. Inobediens, non executus sententiam pro Pastore til Heggelund a Rege Christiano latam, at gifve hannem sit Gods igien, som hand tog fra hannem. Nemo illorum parebat sententiis Regiis, sed pro arbitrio flectebant.

Fyen.

1. Impediuit Electionem Regiam: neque Evangelicus, neque Papisticus, neque secularis, neque Ecclesiasticus. Incendi dimidiam partem pro hæreditario, incendi totam Dioecesin nolebat.

3.

*) Hæc desiderantur in nostro ad finem usque. Gram.

2. Prædixit seditionem futuram: gloriatus sibi oblatam conditionem, Høfvetsmand at være, audientibus Albret. Pelsh, Hedesstorff, Rudolff van Borrik.
3. De captione Regis sinistre locutus contra Regem Fredericum.

Vendsyssel.

1. Repugnauit Electioni.
2. Etsi Evangelicus nolebat haberi, tamen coenobia spoliauit, profligatis monialibus, privati de lucri causa.
3. Virgis castigabat virginem in Hundsleff Closter, & expulit eas per servos impositos.
4. Sibi attraxit Templa, per sacellanos suos, 3 og 4 tillige.
5. Retinuit apud se dominam consanguineam, mariti boni Viri conjugem, contra jus, & postulatum manti publicum ad plures Herrets-Ting, & priuatum.
6. Draget Klosterne fra Kronen i Vendsyssel.
7. Tagen Kongens Sølfskatt til sig og den beholden.
8. Underslaget Kong Christians Breve til Adelen, som skulde giøre hannem Bistand imod Bønderne.
9. Hemmelig Forbund med Bispen i Siæland.
10. Forhindret Kong Christian den Skat, som af Bønderne var bevilliget af Raadet.
11. Voluit concitare Rusticos contra Ericum Banner & Niels Jensön paa Bradskoff, objiciens ei, at hand hafde været med at lade Bønderne hænge. Cui Ericus respondit: Det var bedre I hafde været der med, da var I krøben i Peder Ridemands Offn. Og en anden Nobilis sagde dertil, at Kattens Pantzer var ikke saa ond, som mand tænkte. Tunc ille ad Rusticos: Der maae I høre, hvad Jeg lider for Eders Skyld.
12. Til Borgemester i Seby de R. Christiano: Hvad er hand for en Karl? Hand tager ikke fra Os i Aar.
13. Forskikket sin Canceller til Landte-Mekelborg til H. Albret, og ladet handle med Dem og i Sverin.
14. Skrefvet til Erke-Bisskoppen i Norge.
15. Rustico ad se misso cum Litteris R. Christiani brachium perfodit.

Omnes Inutiles.

1. Neque Papistici, neque Evangelici sunt doctrina.
2. Inepti ad officia sacra, indocti.
3. Inepti ad usus Regni, Legationes. sc.
4. Sumtuosi.
   Den Lydighed de Riget ville, den førde vel en Flue bort paa sin Rumpe.
5. Impediunt Jus & Leges.
   Forskrifve sig Raadet og Stæderne, ne admittant ulterius Episcopos tales, ante Concilium generale. Ex quo Statuta sequuntur.

Statuta.

1. De nova Ordinatione Ecclesiastica, & quod reformatæ Religioni velint adhærere. Rex sua faciet, curando sinceros Doctores.
2. Bona Episcoporum sint coronæ.
3. Jus Patronatus Episcoporum ad Regem, curia, ut prius, manente.
4. Bona Ecclesiis concessa maneant apud eas.
5. Superintendenter skulle opholdes af Bispsdømmene.
6. Canonicatus maneant pro Doctis, & Academia restauranda.
7. Coenobitæ maneant, si velint, sin minus, discedant.
8. Hospitaler stiftes.

*** *** ***

NB. Det er ellers øiensiunligt, at Skriftet har været en Ofversættelse af en tydsk Concept, og at Interpres Danicus ei har været stærk nok til at giøre Stilen i Dansk, her og der, noksom sammenhængende, skikkelig og forstaaelig. Sært nok, at samme Piece, der dog har (som jeg før har sagt) været i Vore fordums Historicorum Hænder, Ar. Hvitfelds, Joh. Suaningii, og Nicolai Cragii, er siden blefven saa overmaade rar og usiunlig, at alle, som jeg hafver spurt derom, hafve forsikret, aldrig at hafve seet eller fornummet den nogensteds, saalidet som jeg har kundet hitte den i Archiver, eller blant andre Samlinger. Imidlertiid er dette vist, at de Blade, som her, udi det eniste af mig antreffede Exemplar, fattes, hafver jeg ofver

20 Aar tilforn, haft udi Hænder og læst, nemlig Aar 1709 eller 1710 og det hos sal. Wielandt, som den Tiid var ung Student, og logerede i sin Moders iboende Huus paa Vor Frue=Kirkegaard. Jeg (som og da var ung, ipso tn. ætate major) besøgte ham undertiden, og erindrer mig meget vel, at en Sommer Aften viiste hand mig, som en Raritet, disse Blade, som Vi læste igiennem tilsammen, hvoraf mig endnu er i Hukommelse Bispen af Vendsyssel hans Omgang med Jomfruerne i Hundslunds=Kloster, eftersom samme Kloster er i mit Fødeland, og jeg har været der da jeg var en Dreng paa 8 Aar. Sal. Wielandt sagde mig da, at hafve faaet disse Blade af Erik Rosenkilde, Klokker til Vor Frue Kirke, samt og nogle smaae gamle Breve, som mig fiuntes var om ingen magtpaaliggende Ting. Siden den Tiid hugsede jeg ikke mere derpaa, indtil mig, (som før er meldet) hendedes den Lykke, at treffe paa det forreste Stykke af selfsamme Piece, da jeg klarligen blef ofverbeviist, at sal. Wielandtes Blade vare just de, som herudi fattedes, og vare skilte fra eodem ipso Exemplari. Klokkeren Rosenkilde hafver altsaa taget dem paa Hvelvingen af Sacristiet, udaf een af de omtalte Bref=Kister. Og Skaden stod nu ei til at reparere, saasom sal. Cancellieraad Wielandt havde mistet alt hvad hand hafde af Papirer i Ildebranden Aaret 1728. Mand kunde vel ellers undre sig ofver Vore Folkes Skiødesløshed, der hafve i saa mange Tider ladet henstaae disse Kister med Brefve, urørte og urandsagede, indtil de vare fast gaaen Alle af Glemme, og Resten deraf, paa tredie Aar, efter den Kirken ofvergangne Ildebrand, endeligen blef reddet og til Archivet henflyttet. Og er tilforne, udi den lange Tiid medens de stode paa bemeldte Hvælving, gandske vist meget deraf blefven borte og spolieret, saavel af Kirkens Underbetientere, som af Haandværksfolk, der ved Kirkens Tag har haft Arbeide, hvorom en Borger=Kone har vidst at fortælle, (den Tiid det Aaret 1731 i Martii rygtedes i Staden, at disse Bref=Kister vare fundne) nemlig, at en Tømmermand, som hafde Arbeide ved Kirkens Sparverk, hafde bragt hendes Fader mange slige gamle Brefve, som de kaldte Eske=Bildes Brefve, og brugte til at øfve Børnene i at læse vanskelig Skrift ꝛc., saa fandtes ogsaa iblandt sal. Dr. Sperlings Papirer, et Knippe med Pergaments=Brefve, en 10 a 12 Stykker

alle

alle hørende til Slots-Loven af Bergenhuus, og af Kong Christian I., Kong Hanses, Kong Christian 2den og Kong Friderich 1stes Tider; hvilke ogsaa ufeilbarligen maae være komne fra samme Sted, og bemeldte Kister, hvorudi andre til samme Suite hørende ere af mig fundne, nemlig iblant Hr. Eske Billes, som hafde været Høvidsmand paa Bergenhuus. De, som i sal. Sperlings Efterladenskab fandtes, Anno 1715, blefve af salig Statsraad Reizer foræreбe til sal. Arnam Magnæum, hvor de udi Ildebranden ere gangen forlorne. Hvorledes nu disse Bref-Kister, der hafve tilhørt Adels-Familier, ere komne paa et saa uvedkommende Sted, nemlig paa Vor-Frue-Sacristies Loft af staae, veed jeg ei anderledes at forklare, end at de hafver tilforne (quod ex nonnullis earundem chartarum didici) staaet udi Forvaring udi et eget Bref-Kammer eller Archiv, som Adelen her boende hafde udi en Bygning ved Helliggeistes Kirke, og hvor de pleiede at forsamles. Denne Bygning er siden engang (imperante C4to, ut opinor) blefven forandret, om ei gandske nedbrudt, og Kisterne da flyttede derfra, og opført til den Sted, hvor de endeligen Anno 1731 in Martio blefve fundne.

Gram.

II.

Tvende Breve angaaende Dr. O. Sperlings Arrest.

(Meddeelte af Dr. Vedel Simonsen).

Som bekiendt var Otto Sperling den ældre Corfitz Ulfelds mangeaarige og troe Ven; i Tide havde han unddraget sig det Uveir, som trak sammen om hans fornemme Velynder, og levede, som han troede, sikker og tryg, af sin medicinske Praxis i Hamborg, da den danske Obristlieutenant Hagedorn, som samme Tid kom paa Hverving der i Byen, i April 1664

lokkede

lokkede ham ud af Byen, arresterede ham og førte ham fangen til Glückstad, hvorfra han kort efter blev overført til Blaataarn i Kiøbenhavn (*). Den danske Regiering, paa hvis Befaling dette var skeet, forudsaae, at et saa voldsomt Skridt vilde krænke de stolte Hamborger, og den frie Rigsstad derved i høieste Maader troe sig fornærmet; den søgte derfor at forebygge en slig Forbittrelse eller rettere dens Virkninger, ved i Tide at forelægge dem saadanne Grunde, som vare tilstrækkelige saavel til at retfærdiggiøre Regieringens Fremfærd, som tillige at betage Hamborgerne Modet til med Kraft at tage sig af denne Sag; den lod til den Ende en Erklæring opsætte i Form af et Brev fra en indfødt Hamborger i Kiøbenhavn til en i Hamborg boesat Borger, og sørgede for at samme kom i Circulation paa de tilbørlige Steder (**); Brevet var dateret Kiøbh. den 11 Juni 1664, og at det var udstædt paa Regieringens Befaling kan neppe nogen tvivle paa; der overveier dets Indhold og kiender hine Tiders politiske Fremgangsmaade. Det ordrette Indhold var følgende:

Copie af et Brev, som en indfød Hamburger hafver schrefvet till dend anden i bemeldte Stadt anlangende Dr. O. Sperling. Af Tydsken paa Dansk udsat. 11te Juni 1664 (***).

Monsieur mon tres cher Amy!

„Jeg har erfaret af min høitærede Herres sidste Skrifuelse, huor curiøs hand er, min Underretning paa efterfølgende Poster at haffue:

1) Dend egentlige Aarsag til Dr. Otto Sperlings Bortførelse.

2) Om General-Adjutant Hagedorn, som i saa Maader ham bortført haffuer, herpaa haffuer haft kongelig Ordre?

3) Og om hand endnu virkelig i Hans Majestæts Tieniste befindis?

(*) See Suhms ny Samlinger B. 3. p. 245.

(**) For at befordre denne Circulation er det rimeligviis blevet trykt. Rector O. H. Møller skal have eiet et Exemplar af samme paa tydsk, men er yderst sieldent at overkomme. Det stod i Rapport til et andet trykt Flyveblad, bekiendt under Titel af Anonymi Discurs von Dr. O. Sperlingii Entführung auß Hamburg. Hamburg. 1664. 4to.

(***) Brevet findes paa dansk blandt Mscr. Rostgaardiana No. 253 paa Universitets-Bibliotheket, og paa tydsk i Geheime-Archivet.

Der-

Derhos gifver min høitærede Herre videre tilkiende, huorledis Borgemester og Raad af Hamborg holder dette for en Land- og Stad-Freds Brydelse og har taget sig dette saa nær, at de icke allene har ladet samme General-Adjutant for deris Ret indstefne, men endogsaa dend, som dennem hans Person kand forskaffe, en vis Summa Penge loffuet og tilsagt; den gemene Tale gaaer og at Kron Sverrig sig Sperling, som en Vicario til Dom-Capitelet, schulle antage; item at paa dend Maade schulle ingen ærlig Mand, ja en Borgemester sielf, være sicker paa Gaderne, langt mindre uden for Portene; hernegst og befryctis, at dend Misforstand imellem Hans Kongl. Majestæt og Hamburg icke skulle af- men mere tiltage. Herpaa har jeg ei kundet efterlade (fornemmelig efterdi hannem er vel bevidst jeg en indfød Stadsbarn er og derfor naturligviis mit Fæderland alt Godt af Hiertet forunder) hannem, saa meget jeg i denne Sag har kundet udforsche, at notificere, og hannem hermed hvad jeg ved dend Adgang, som jeg hafuer till fornemmeste Ministres, erfattet troelig at referere. Alt bestaaer herudi, at Dr. Sperling som en indfød Hamburger holdis her for Hans Kongelige Majestæts naturlige Undersaat, huilket jeg dog icke her vil giøre disputerligt; for nogle og 30 Aar siden schall hand sig her i Riget hafue i Egteschab indgifuet og bekommet med sin Hustrue statlige Midler og Landgods, som hindis Fader af TS er blefuen foræret og Dr. Sperling de samme sampt to Huuse her i Kiøbenhafn hidindtill virckelig har eiet og nydet; hand hafuer og her sin Familie saavel i Hans Kongl. Majestæt Christian 4des, som nu regierindis Hans Kongl. Majestæts Tieniste opdraget, og ellers med adskillige herlige Beneficiis været benaadet; det være sig hvad det være vil, saa hafuer jeg efterfølgende ved en synderlig Practiqve med mine Oine seet og læst, at Dr. Sperling af nu værende Hans Kongl. Maj. Anno 1649 for en Hof-Medicus bestillit og antagen er, og findis i hans Bestallings-Bref disse Formalia: og schall det være bemeldte voris Hof-Medico fri tilladt, her i voris Kongeriger eller Fürstendømmer eller i vor Stad Hamborg sit Domicilium at anrette. Anno 1651 hafuer hand sig herfra begifuet og hafuer Hans Kongl. Majestæt ham icke alleniste hans Gods og Formue, foruden der af dem slette eller tiende Penge at erlægge som her i Riget brugeligt er, ham ud med sig ladet være følgagtig, indseende hand virckelig en Kongl. Tienere var, mens enog ofuer alt dette ham medgifuit Recommendations-Schrifuelse i beste Form, og i det ringeste er hand icke blefuen fra sin Tieniste og Plicht relaxeret, huorfore i Henseende till hans

Af-

Afkomst, Eiendom og Bestalling, samt andre Benaadinger og det efter hinanden af 3 høilovlige Konger i Dannemarck hand det Kongl. Huus allerunderdanigst Troschab og Lydighed skyldig at være eragtis. Ellers hafuer jeg for 3 Dage siden haft efterfølgende Discurs med en fornemme Minister, huilken min Herre vel kiender, at pleier at logere til min Suogers; nemlig at Aaret 1651 da den forrige Rigens Hof-Mester Corfitz af dette Rige undvigte og sig under den suendsche Protection begaf, har denne D. Sperling ei allene flittig med hannem correspunderet og hans Partie paa det ifrigste antaget, men endog ham udi den da med hans Kongl. Maj. spargerede Schamschrift og udi dens Publication og Translation allermest været behielpelig og der imellem disse begge nordische Kroner Aaret 1657 Jrring og Feide var opkommen og den suendsche Armee i disse Kongeriger og Lande endelig indryckede (huorhos ogsaa bemeldte Corfits mesterlig lod sig finde) hafuer denne Sperling strax og udi Begyndelsen til Odense fra Hamborg til bemeldte Corfitz, som sin Afgud sig begifuit og ved denne Fiendes triumpherende Jndgang udi disse Lande og Riger sin derofuer inderlige Fryd og Glæde ladet fornemme. Aaret 1658 er hand til Glückstad af hans Excellenze Hr. Feldtmarskalk Ebersteen, som mistænkt og Fiendis Partie tilgifuen andholden, dog iche længe derefter alt obenbemeldte uagtet efter sin underdanigst bekræftede Erklæring, at han intet ved Svendskens Partie hafde at giøre og imod sin Reversis Udgifuelse, huilken jeg med mine Øine hafuer seet, huorudi han sig høilig forpligter sig fra ald Correspondence og ellers alt huis hans Kongl. Maj. i Danmark, hans Riger, Førstendom og Lande til Schade og Nachdeel kunde komme, at entholde, huorefter hand igien paa frie foed er blefuen stillet, men som sidst forleden Aar der den retfærdige Sentents ofuer meerbemeldte Corfits er gangen, og hand derudofuer i saadan Stand geraaden at billig alle ærelschende Gemytter burde haft Afschye sig med hannem udi ringeste Ord- eller Schrift-Verling at indlade, ligevel er denne Sperling iche blefuen træt af med samme Forræder iche alleniste derefter som tilforne at correspondere, men endog af ald Formue raadførig at være, ja dersom det hafde staaet til hannem hafde han villet mod den gandsche Verdens ærbar Ret og Schik og til dette Kongl. Huses Undergang, af huilket hand og hans saa mange Velgierninger hafde bekommet, ja til disse Kongerigers og Landes totale Ruin, huor hand sit Brød hafuer forhuervit og anseelig Middel opbragt og endeel deraf endnu eier, og hafuer denne Corfitz til forrige Flor og Velstand at forhielpe, huilket i sin Tid den gandsche ærbare Verden med hans og denne Corfitz sampt deris Anhang, saavelsom

velsom andre (huilche mand icke schulle tro till sligt) deres Manuscriptis vel schulde blifue obenbaret paa den Tiid udentuil vill mand sig forundre, at der schulle være saadanne Folk til, huilke mand udvortes for de ærligste og klogeste schulle agte og sig alligevell saaban en schandløse Criminel at antage og sig med hannem Brefue at verle torde understaae, endelig schall mand deri vell finde et smukt Selsckab og billig kunde sige, noscitur ex socio, &c. og gav samme Minister mig sielf at betenche om Hans Kongl. Maj. iche meer med ald formegen Aarsag hafde saafremt hand sit Kongl. Huus og sine Riger og Lande, ja sine tro Undersaatter ville Roe og Sickerhed forschaffe denne Fugl i sin Gevald at bringe og hannem, andre sine Complicibus og Medvidere til Affchy og Exempel at lade straffe. Huad sig den anden hans Begiering belanger, saa befinder jeg forbemeldte Hagedorn hans Kgl. Majestæts expres Ordre og Befaling at haffue haft og at hand udi allerhøistbemeldte Hans Kgl. Majestæts virckelig Tieniste som General-Adjutant og Obrist-Lieutenant befindis; men at Borgemester og Raad denne Sag sig høilig antager saasom min høitærede Herre omformelder det agter mand for Ogenhed og ere de fornemmeste i denne Mening, naar Borgemester og Raad Sperlings Forseelse rettelig ofuerveier, da schall de lettelig den udi Hans Kgl. Majestæts Respect og Høihed høipræjudicerlig Indpas og begangne grofue Fauter erkiende og det dog alt forsilde fortryde og schulle de sig paa en sagtmodigere og med Raison mere ofuereenskommende Humeur beslutte og denne gode Stad og dens Indvaaner ingen videre Ulempe, som vel er at befrycte, paa Holsten føre, men meget mere deris Roe og Sicherhed samt Nytte og Bedste med bedre Flid at søge end scheed er; hvad det angaaer at Kron-Sverrig sig denne Sperling, fordi hand et Vicariat i Domb-Capitelet till Hamborg hafuer, schulle antage, dette kommer saavel her som hos de Svendsche i liden Consideration helst fordi begge Kroner udi saadan god Intelligents med hinanden er begreben, at udi Henseende til forberørte Argumenter, fornemmelig udi saadan Conjunctur, huor et gandsche Kgl. Huus samt alle dets troe og lydige Undersaatter schulle i Fare sættes, saa icke det gandsche Domb-Capitel, jeg vil icke tale om en sler Vicariats-Possession kand saadan Venschab og god Fortroelighed svecke, helst udi saadan en Beschaffenhed Konger og Førster mere bør hinanden behielpelig end hinderlig at være, huilchet mand sienspnlig i Eörsitz Sag hos den romersche Keyser, Kongerne af Spanien, Frankerig, England, ja alle Chur-Førster i det romersche Rige seet hafuer. Og hafuer Hans Kongl. Majestæt der hand var Ertz-Bischop til Bræmen iche taget sig

an,

der Salvius den Oberste-Lieutnand Soltorn paa Dombgaarden til Hamborg (hvorofver Hans Kgl. Maj., som da værende Ertz-Bischop til Bræmen hafde lige samme Jurisdiction, som nu de Suendsche) lod paagribe og lagde hannem en Knebel i Munden og saa hemmelig førte hannem ud af Staden, mens meerbemeldte Hr. Salvium for saadan til sin Konges Tieniste forrettede Entreprise congratuleret og berømmet; og blef iblandt andre mange Exempler dette og derhos forebragt, hvorledis forrige Konge i Frankrig lod Grefve Philippi d'Aglie, hvilken som den fornembste Favorit hos Hertuginden af Savoyen, Kongens egen Syster, sig den Tid opholdet og ved sine Conclusioner med de Spanier Kongen i Frankerig allehaande Uroe og Widerwertighed foraarsagit, i høit bemeldte Hertugindes Residents-Stad Thurin grifve og bortføre til Boy'e de Vincennes i Frankrig og er derofver aldelis ingen Uroe opkommen eller begyndt, hvorofver øyensynlig er at see, at Porten taler icke altid saa meget till en anden Herris Jurisdiction som till deris egen fellis Interesse henseer; men at der siges, at paa saadan Maneer kand ingen ærlig Mand, ja en Borgemester sielf herefter icke være sicker paa Gaden, meget mindre uden Porten, derpaa blef svarit, at ingen ærlig Mand i Hamborg formedelst denne Sperlings Bortførelse betages den ringeste Sickerhed, mens den samme herefter som tilforne at blifve enhver saavel inden som uden Byen uforkrenket; alleniste herved offentlige Forrædere og de som med samme corresponderer, de være sig hvo de være vill, ja om det var en Borgemester sielf, om nogen slig dennem enten inden eller uden Byen blef vederfaret, kunde herudi ingen ærelskende Mand hafve nogen Mishag, men det meget mere for høieste Billighed agte at holde og hafve det været deres gode Stad og deris ærlige Indvaaner lidet anliggende, omschiønt denne Action nogen ofver dem i deris onde Samvittighed tilforn nogen Frygt og Uroe kunde foraarsage, till Tiden dem endelig aabenbarer, men det hafver været at ynsche, at de gode Herrer af Raadet saae sig noget bedre for og mere Stadens og Indvaanernis Sickerhed, Roe, Gafn og Beste søgte end som deris egen formeente Autoritet og Hofmod at bestyrcke, thi hvad var lettere for Hans Kgl. Maj. at giøre sine egne Underdaner (Hamburgerne, huis Welfert meest i hans Kongeriger og Lande bestod) saa stiltidende og alle med et Bref ruinere; jeg vil intet tale om den Lyst at gaae ud af Portene, mindre deres Nering til Wands at søge, lettelig maatte dem forgaae. Det er alt huis jeg af fornemme Ministris hafver erfaret, hvilket jeg icke vilde hafve fordølt; Gud forlade dem deris particulier Ambition, som Staden i saadan Fare setter; jeg seer allerede at herpaa blifver arbeydet, det de Wskyl-

dige i Byen kommer til at begræde; med første skall jeg hannem herom videre avisere. Gud bevare voris Stadts Schibe, saavel de der ere paa deris Retour, som de der endnu udgaae schall; hvad Landgods og Fordringer som Hamburg i disse Lande og Riger hafuer, seer jeg vel vil gaae i Løbet. Jeg beder hand vilde det jeg ham saaledes fortroer ingen uden bekiendte gode Venner aabenbare, o. s. v." Dette Brev synes virkelig ved sine ublide Spaadomme at have giort den forønskede Virkning; man hørte vel siden at baade Hamborg og Sverrig besværede sig over Sperlings Arrestering ved det danske Hof, men derved forblev det ogsaa; — Da altsaa intet var at vente af Sverrigs og Hamborgs Intercession for Sperlings Frihed, henvendte hans Søn sig umiddelbar til den danske Konge og tilstillede ham fra Hamborg af en Supplique, i hvilken han i mindre sømmelige Udtryk i Stedet for at udbede sig sin Faders Løsladelse som en Naade, tvertimod begierer den som Retfærdighed; og denne unge Mand, som man med god Grund holdt skyldig i samme Brøde som hans Fader, havde i samme tilladt sig Udtryk, som ingenlunde andet kunde end fornærme den kongelige Majestæt; Kongen besluttede at tugte ham for denne Frækhed og overdrog det til Peder Schumacher — siden Griffenfeld — i eget Navn at besvare hans Supplique; Schumacher opfyldte Kongens Ønske, thi han udtømte i sit Svar næsten hele Sprogets Kraft, for at vise Supplicanten hans Fremfærd i hele dens Uselhed; ethvert Ord i samme er et skiærende Sværd og ethvert Udtryk den hvasseste Braad; det er som om hans Pen ved hvert et Træk vilde tilintetgiøre den, mod hvem han skriver; og siden den hellige Hieronymi Dage har neppe noget diærvere og mere bidende Brev været skrevet i dette Sprog (*). Det lød som følger:

Audio te, Sperlingi junior! libellum supplicem Hamburgo ad potentissimum Daniæ regem misisse deprecari parentis tui carceres, — reatum verbis extenuare, — exemplis regiæ Majestatis clementiam exposcere, — patris custodiæ mortem eius præponere, piacularem deniqve obsidem tete offerre ajunt. Sed natura tua eam probitatis castimoniam non sapit, qvam adulterino illicio ostendis; qvippe

(*) Copien af dette Brev med Peder Syvs Haand findes blandt Msc. Kostgaardiana No. 10. Syv har tilføiet disse Ord: autor putatur Petrus Schumacherus seu Griffenfeld; og denne Mening bestyrkes ved de mangfoldige Talemaader af Plautus i samme, hvilke ogsaa idelig en forekomme i hans Breve til Rosenkrantz, thi som bekiendt var blandt Latinerne Plautus hans Yndlings-Autor. vid. Hoff. Danske Adelsm. T. 3. p. 86.

non modo te neqvam, ac malevoli senis satu editum esse, verum etiam famosum perduellem Comificium inusitato obseqvio prosecutum constat. Inimici Regiæ Majestatis atqve hostes estis ac tu coeteris neqvior, qvi paternæ confessioni fraudulenta negatione obluctaris. Est in eqvis patrum virtus & tua forsan ætas patre peior est, qvi fatetur se progenuisse te sobolem vitiosiorem. Parens tuus perduellionis accusatus antographis caracteribus convictus est; sed tua scelera tanqvam primam malignantis scioli sementem ab elaborata senili vaframento messe ultro separavit. Nec notoriæ perduellionis fabam in te cudisset pater, nisi litteras, qvæ ei exitio forent, tua exaratas & obsignatas esse vidisset. Si Galenus & Hipprocrates huic morbo mederi posset, senem forte, in qvo fonte tam poenitendam mentis intemperiem dilueret, non ignoraret; at scientes totum comedistis, ut e cloaca arcem volentes impune faceretis; pudeat capularem senem in latronis verba jurasse, qvem nec fides nec pudor, nec exilium, nec carcer a perduellionis infamia unqvam deterruit. Nisi arbitrares laxandas a parente fuisse sceleribus habenas, ut Regia Majestas latrocinantis familiæ præconia exspectaret. Turpe est scelere beneficii locum qværere. Clementia Majestatis parentem tuum, te & qvot qvot estis viperinæ stirpis surculi, tanta qvondam benignitate cumulavit, ut æterno vos obseqvio Majestati suæ devinctos sperasset, si non et parens et tu communem sensum decoxissetis, profligatorum hominum consortia integritatis honestati præferentes. Accreverunt honore & opibus majores tui, dum atavus maternus ac nati deinceps nata Arctois Majestatibus obseqvi integritate famulabantur. Sed qvo die parens tuus Sperling tanqvam infausta avis spectatæ integritatis Lares occupavit, feralem honestissimis hominibus pestem afflavit. Iste supparoritori subdito qvam obedire regi præoptavit; e nutu latronis pendere qvam ad Majestatis nutum intentus esse maluit; odisse, ludificari, despicere Majestatem palmarium ei fuit; qvid qvod nidum et pullos Hamburgum transtulit ut in spem neqvissimi prædonis te ac tuos perduellionis virulentia imbueret. Adeo qvicqvid virtutis, fidei, probitatis aut honestatis in majoribus suis unqvam repertum id

omne

omne et iste & tu perfidia ac improbitate turpiter foedavistis. Tu parentem nodis extricare cupis, sed te prius ipsum facinorum purgamentis liberare qvam ad paternas sordes accedere decet. In litteris tuis ad Cornificii liberos missis te latam in caput turpissimi subsessoris sententiam contumeliose elevasse non ignoramus. Asservatur tuum Autographum parentis tui confessione ac testimonio confirmatum; adsunt aliæ res & indicia qvæ te neqvam societatis asseclam fuisse evincunt; nec tamen te a deprecationis confidentia ullus conscientiæ pudor absterret? Adeo scelestus es ut dum animum remittis frontem ausis perfricare; si vacares crimine, integritas forte tua parenti obnoxio saluti foret, sed tantum abest ut os sapientibus qveas oblinire ut aliqvid potius tuo ipsius capiti suere videaris. Cribro, ut devinemus, non est opus, cum proprio, ut sorex, indicio pereas. Majestatis clementia studiose abuteris, qvi panem ante petis, qvem porrectum fraudulenter scorpii virus deteneris; fatearis æqvum est, qvæ te perfidiæ dulcedo delectaret, cum parens tuus cum Cornificio limavit caput. Si perduellionis pruritu non occaluisset animus, nefariæ societatis periculum intra honestatis pomoeria te facile continuisset. Probatæ fidei incolis ad Regiæ Majestatis clementiam fiducia exemplorum viam aperit, perfugis autem ac latronibus ac malevolis obsepit. Si canescens perjurio senex impunitatem sceleris sortitur, bonos omnes poenitendæ commisserationis metu percellit; impunitatis spem illecebrum peccandi esse dicimus; ingens est in improbis & audacibus peccandi jucunditas sublato poenæ metu.. Unius improbi supplicis multorum improbitatem vel antevertere vel coercere prudentis est; sed ad te e cunis prorepentem latrunculum revertor, qvi simiam in purpura, ut postico discedas, venalem profers. Clementiæ exemplis e custodia reposcis parentem, qvi ipse perfidiæ atrocitate lucis sibi usuram denegavit. Sed te supplice voce orare reges, non exempla docere decet; etenim qvantum clementiæ pretium vel Titus vel Tullius statuerit non ignorat Majestas; sed Titum aut Tullium tibi aut parenti tuo perduellionis impunitatem pollicitum esse confidenter negamus. Facundissimus contra apinas tuas neminem ignora-

noratione ac impunitate proposita injuriis abstinere posse disputat. Carbone notandi estis, ne cui inscio perduellionis inveteratæ scabiem affricetis. Superciliosa est ambitio nec dimidiatam, nec tertiatam a Majestate pro sonte clementiam petere, qvam dum solidam devorare cogitas, amitis arrogantia. Ingentibus vos mancipastis sceleribus, qvibus nec dimidiata nec tertiata clementia sufficiat. Capienti prima honestum esset in secundis aut tertiis consistere. Parentem tuum liberum hominem vocas ac eundem suis qvidem laribus, tuis autem amplexibus reddendum cupis, sed ignoras liberum non esse, qvi ingenuitatis et libertatis honestatem scelere profanarit. Liberrime Majestati insultavit, ut notorio Tenebrioni se manciparet. Si Lares vestri parentem tuum sibi restitutum velint, suo jumento novum sibi malum accersunt, suffecerit qvod se pænates tuo contubernio infames esse ingemiscant. Si ad tua oscula perduelli parenti pateret via, oleum igni affunderetur; amplexus neqvissimi senis desideras ut mulus mulum scabat; ansam forte negotii nactus es, in qvo ille mutuas operas tradat &c. Si lippus tute es, nos cæcutire non arbitreris. Parentis custodiæ mortem eius præfers; at si scelestum tuum pectus pietatis ulla opinio imbueret, captivi parentis vita speciosa morte tibi carior esset; diffidis tempori, qvi ut in perfidia adolesceres, tempore abusus es. Metuis certe ne te parens, qvi aliqvot scelerum te conscium ac complicem nominavit, plurium conscientia opprimat. Nec parens qvod suspicaris sub lentis maxillis perit, cum hoc alio nihil sibi tot laboriose perduellionis varietatibus emaciato optatius aut salutarius accidere posse putet. Canino te ore Majestatem ac imperium ad canos & maciem usqve persecutum fassus confessione ac poenitentia saniorem mentis vigorem se consecuturum sperat, modo salutari instituto immatura tua deprecatio non officiat. Oras Majestatem ut in liberis hominibus liberam lingvam ac liberam mentem ferat; sed non memineris vos omnis generis libertate sceleris interventu excidisse. Nam nec parens nec tu liberi estis, qvi famosissimo impostori libertatis vestræ honestatem vel dono vel mutuo dedistis. Ea demum libera est lingva, qvæ convitiis et criminationibus nunqvam

qvam amica & venalis fuit; qvantum abes a turpitudine rerum, tantum te a verborum libertate seiungas; habet aculeum qvendam contumelia, qvem cordati reges non clementia et oblivione sed ferro puniunt. Confessus est parens tuus se amici causa hostilem induisse animum, qvæ est in tam atroci scelere turpissima excusatio. Certus volo sis Majestatem caninos parentis tui morsus tam alto ac generoso animo contemnere ut etiam universam vestram familiam, qvam sibi inimicam & invidam sensit, anteqvam odisse coeperat, mortui canis loco habeat, licet natura insitum sit homini, ut eum ex cujus insidiis evaserit, semper oderit. Piacularem te obsidem pro parente sistis. Dignum profecto patella est opusculum. Vestrum id unum interesse confessio senis edocet, qvod Cornificius immediato contactu sibi, traditione autem tibi purum putum perduellionis pharmacum propinaret, adeo ut lutum luto abluas, qvi te paternæ stultitiæ succedaneum subdis. Sed cum grano salis accipiendum est, qvod offers; nam parens ipse affirmat tam esse apud te vadimonii sinceritatem ratam ut sibi plus aqvæ a pumice qvam e tuo pectore pietatis polliceatur. Scripsitne tibi parens ut schedas et bona Cornificii, qvæ suis in ædibus asservabantur, regi traderes? qvo se senex eo medio vinculis liberaret. sed paternis precibus obluctari qvam afflicto opem ferre maluisti. Litterarium palpum patri obtrudebas, cum te auxiliari misero decuisset. Inter sacrum et saxum constitutus parens tuus alteris te litteris ad tradendas regi Cornificii schedas exorare conabatur; sed lapidem non filium allocutus est; patrem orbari vita qvam Cornificium improbitatis ac proditionis instrumentis destitui præoptasti; Pretiosum fuerit nitrum oportet, qvo Cornificius asini caput lavit, ut paterni carceris sqvalorem, tenebras et miserias latronis incolumitati præponeres. Tuum id parentem maxime urget, qvod cum posses auxilio esse nolles, cum velis neqveas. Nam Cornificii schedas, qvo tempore te illas tradidisse regi oportuisset, possessori fuisse redditas, neqviter te mentitum esse luce meridiana clarius est; ipse tibi in ubere ungvis es, qvi solo perduellionis obseqvio pridem infamis eras, jam impietatis & mendacii cumulum perfidiæ addideris. Orant ergo

et

et sperant boni, ne potentissimus rex tibi patrem, sed te patri jungat, atqve tantum abest, ut istam tibi felicitatem invideamus, ut te obtorto collo attractum voti compotem reddere festinemus. Desine perniciosum concepti sceleris successum deprecationis lenicinio venari; nam captiosis perfidiæ tegumentis, qvæ improbitatis attrocitati obtendis, locum non reperies. Desperatæ sortis Majestas est, in qvam mali impune debacchantur. Ea demum regis clementia immensa est, qva conservat bonos, damnat improbos, nec addi clementiæ Majestatis qvicqvam potest, qvando bonos tueri, malevolos punire sataget. Præmiis ac poenis Majestas imperium firmat, istis sublatis spem bonis, metum malis, sibi securitatem adimit. Dignus est parens tuus tenebris et sqvalore, qvi Majestatis splendori Cornificias tenebras anteposuit. Serus tamen in istud coelum senex pervenit, qvo perfida anima multis contentionibus indesinenter properavit. Id votorum parentis tui summa est, ut se ac suos pravis eruditos artibus ad meliorem frugem qvoqvo medio attractos sentiat. Te qvem impietates ac mendacia cognitæ perfidiæ addidisse intellexerit, propius indies sibi adesse conjectat. Desperat enim te sceleris poenam deprecari aut evadere posse, qvi, qvantus es, scelus es.

III.

Nogle Efterretninger om Bisp Arnold de Fines Arbeider i den nordiske Historie.

(Meddeelte af Bibliothek-Secretair Mag. Werlauff.)

Om M. Arnold de Fine, som 1672 blev Bisp i Trondhiem og samme Aar døde, gives Underretning i Worms Lexicon 1 D. S. 302-3.

at fortfare med den Norske Krønike som han sig allerede haver foretaget paa Latin at skrive, indtil den fuldbragt vorder, og paa egen Bekostning selv Reiser i Landet giøre Steder at besee, saavelsom og Amanuenses underholde, som til bemeldte Krønikes Forfærdigelse behøves kunde".

(Norske Register).

21 April 1668 klager han over, at alle tre Parter af Fokne-Tiende, som laae til Lectoratet, bleve ham nægtede. Skriver sig Lector Bergensis og Historiographus Regius *), og i Supliqven en hørsom Arbeider et in sacris & in historicis.

(af Schønings Pap.)

11 Juli 1671. M. Arnold de Fine fik Bestalling paa at være Vicesuperintendent i Tronhiems Stift, indtil Superintendenten M. Erich Bredal ved Døden afgaaer. „Hvorimod han og skal tiltænkt være, den begyndte Nordiske Krønike, med Flid fuldkommen at forfærdige og fra sig levere, inden to Aar i det seneste".

(N. Register.)

22 Febr. 1672 gik Ordre til Befalingsmanden i Bergen Joh. Frid. Marschalch, at Hans Daberg, Vicelector i Bergen**) skulde forestaae Lectoratet med Notariatet i M. Arnold de Fines Sted. At eftersom M. de Fine skal af Bergens Kapitel være paalagt ved Retten at søge hans Formands Arvinger anl. tvende af Bergens Skoles Rentepenges Obligationer, som formedelst dennes Forsømmelse skal være blevne uvisse, „hvilket om saa af M. Arnoldo skulle efterkommes, han da ikke til den anbefalede Tid skulde kunde fuldfærdige det Værk, som han for Os under Hænder haver, besynderlig eftersom han dog sin Bestilling i Trondhiem maae i forefaldende Leiligheder opvarte, og hellers derforuden megen Tid tilsætte, med Steder og Antiqviteter at eftersee, da ville Vi hannem endog for denne Proces og Rettergang allernaadigst have forskaanet ꝛc."

22 Nov.

*) Han har dog — som Jeg troer — neppe havt Bestalling som Historiographus Regius, men kalder sig blot saa fordi han havde Kongelig Ordre at arbeide i Historien.

**) Døde 1684. Er bekiendt af en dansk Oversættelse af Cornelius Nepos.

22 Nov. 1672. Wilhelm Worm (Kongelig Bibliothekar og Historiograph) tilskrev (formodentlig) Cantzler Peder Reetz, at som de Fine var død, og han inden to Aar havde lovet at til Trykken forfærdige hvad han om Norge havde commenteret, Lehnsmanden der paa Stedet maatte faae Ordre at indsende hvad deraf fandtes, at om noget deraf var skrevet Fædrenelandet til Ære, det da kunde forvares i Kongens Bibliothek.

(af Schønings Pap.)

30 Nov. 1672 fik Ove Bielke Brev.

W. S. G. T. Eftersom den afg. Superintendent der udi Trondhiems Stift Mag. Arnoldus de Fine, udi hans levendes Live med sær Benaadning og Forfremmelse er bleven anseet, paa giordte allerunderdanigst Tilsagn, at han den Norske Krønike inden en vis Tid skulde forfærdige og til Trykken lade udstæde, da er vores allernaadigste Willie og Befaling, at Du hvis af bemeldte Materie i Stervboet kan findes at være forfærdiget eller begyndt, efter lovlig Medfart til til Dig tager, og til Vores Bibliothecarium Os Elskelig Dr. Willum Worm med forderligte nedskikker.

Dermed 2c." (*)

(N. Tegnelser.)

IV.

Brev fra H. Gram til Carl Dejchman.

(af de Deichmanske Haandskrifter No. 110 i 4to. - Meddeelt af Secretair Werlauff.)

Welædle, Welbyrdige
Høystærede Hr. Cancelliraad!

Deres Welbyrdigheds meget kjære Skrivelse af 27 Maii havde jeg den Ære at bekomme den 6 Junius, som jeg dog ikke næste Postdagen derefter

kunde

(*) Om de Fines Arbeide virkelig er bleven nedsendt veed Jeg ikke; paa det Kongl. Bibliothek existerer for nærværende Tid i det ringeste intet saadant, saavidt mig er bekiendt.

kunde faa Rum til, formedelst adskillige Forhindringer, at besvare. Ja endnu maa jeg beklage, at Tiden er mig alt for knap skaaren til at acquittere mig af bemeldte min Pligt efter Ønske. Og hvorledes kan jeg vel noksom takke for saa stor Overflødighed af Kjærlighed, Venskab og Confidence, som jeg overalt udi Deres kjære Brev seer mig beæret med? ikke at tale om den alt for store Berømmelse, som Deres Godhed lægger paa min ringe Person og mere maadelige Talents, end mine Misundere selv tænker: hvilke Eloges jeg beder for Guds Skyld Deres Velbyrdighed saavelsom alle andre mine gode Venner at de ville spare, saasom ej til andet tjenende end at embarassere mig mere end jeg kan sige. Det Venskab og den Correspondence, som Deres sal. Hr. Fader (*) beærede mig med, særdeles i de sidste Aaringer, bør jeg ingen Tid tænke paa, uden med største Reconnoissance. Saa vare og mig nogenledes bekiendte de store og extraordinaires Sindsens og Lærdoms Gaver, som han besad, (**) fremfor mange i vore Lande. Hvad de øvrige hans Forretninger anbelanger, nemlig dem, som han uden for sit rette og ordentlige Embede blev indtrækket udi, da bekiender jeg derom aldrig at have havt nogen accurat Kundskab, ej heller bekymret mig om deres Sammenhæng at efterspørge, vel vidende, at udi saadan Diversité og Contrariets af Partier, Interêts og Sentiments, som paa de Tider regjerede (og hvor og naar regjere de ikke, saa ofte noget Nyt foretages et *mala*, quæ vulgo *bene posita* vocantur, blive vedrørte?) var det ikke muligt at komme efter den rette Sandhed. Folks ulige Domme har jeg saalidet i de Dage, som siden, paaagtet eller holdet mig efterrettelig: ikke at min Forfarenhed er saa stor og tilstrækkelig (helst da jeg aldrig i mit Fædreneland har været brugt i verdslige Affairer og aldrig havt min Fod extra patriam til at betragte dem paa andre Steder), men min Læsning og Kundskab i alle Tiders og Nationers Historier har suppleret hvad derudi har manglet. Jeg har da vidst, at Deres sal. Hr. Fader var ikke den første geistlige Mand, der er bleven af Regentere brugt til deslige Forretninger, og følgeligen ej heller den første, der har lidet ilde derfor. Og derudi bestaaer og alt det, som jeg veed med Vished. Thi hvad enten den gemene Mand haver, efter dens Sædvane, raabt og larmet over, eller de Fornemmere med deres Raisonnements accuseret, comme les faits d'une notorieté publique, haver saalidet kunnet giøre nogen Impres,

(*) Biskoppen i Christiania Stift Batholomæus Deichmann.

(**) NB. Dette Komma stod i Originalen.

pression paa min Credulité eller Persvasion, som jeg vel har erfaret, hvor liden Forskiel der gives imellem de største og de gemeneste iblandt Mennesker, naar det gjælder om at tage Parti for eller imod dem, der lade sig bruge for eller imod deres eller deres Venners og Clienters Interesse.

Imidlertid kan jeg ikke andet end paa det højeste berømme Deres Velbyrdigheds store og exemplariske Pieté imod velbemeldte Deres sal. Hr. Fader, hvilken jeg anseer som en Velsignelse til den sal. Mand i hans Grav, en Velsignelse til hans Hukommelse og Meriter, ja en Velsignelse over hans Sæd og Afkom; thi hvor skulde Gud ikke ville tage Behagelighed i saadan sønlig Reconnoissance, saadan Omsorg for sin Faders Navn og Ære, og belønne den efter sine Forjættelser, saaledes som med utallige Exempler er confirmeret baade i gamle Tider og i nye, i christne ja endog i hedenske Historier? Den Inscription, som Deres Velbyrdighed har skikket mig Copi af, er meget vel gjort, og dens Auctor har forstaaet at gjøre sligt et Monument saa vel som den bedske. Jeg finder langt fra ikke det ringeste derudi at rette eller forandre; men efterdi der sættes i Tvivl, om *feliciter* eller *beate triumfantis* skulde være bedst, da skulde jeg holde for, at det sidste maatte præfereres, nemlig beate triumfantis. Saa approberer jeg ogsaa aldeles, at De lader hans Portrait stikke i Holland, hvor der ingen Tid mangler paa de bedste Mestere til deslige. Picard veed jeg ikke rettere end at være for nogle Aar siden død, og ligeledes Pieter van Gunst, der excellerede i Portraits at gravere, da Picards Force var mere i historiske Kobberstykker. Men jeg skulde mene, at Houbraken, en af de allerstørste i at stikke Effigies, var endnu i Live, og naar Deres Hr. Broder er der paa Stedet, finder det sig nok og kan af Hr. Envoyé Griis eller andre Folk erfares, hvo der er paa disse Tider den bedste Kunstner. At lade sætte Vers under Effigie, vil jeg derimod slette ikke raade dem til, om end dertil havdes eller kunde faaes det bedste Epigramma i Verden (*) Sligt er nu allerede saa ganske ud af Moden, saa alt-väterisch og obsoletum ad ridiculum usque, som det er med de høje Fontanges for Fruentimmer og høje Hatte for Mandfolk ꝛc. eller som det er blevet med at sætte

(*) Formodentlig har Deichman anmodet Gram, som Danmarks celebreste Videnskabsmand om et passende Vers til at sætte under Portraitet. Men Gram, som stod i nøie Forbindelse med Deichmans Fiender, Plesserne og fl., har, som man seer, paa en god Maade søgt at undgaa dette.

Ærevers; hvilket nu aldrig mere bruges eller taales i nogen lærd Mands Bog, da tilforne Avorum nostrorum et patrum etiam memoriâ nihil erat usitatius. Det er gaaet med denne Mode, nemlig at sætte Vers under Portraits, ligesom med de fleste i Verden, at den sensim et gradatim er bleven afslagt. For en 50 Aar siden begyndte endeel store og berømte Mænd at væmmes ved disse quasi emendicatas laudes, og vilde ikke taale dem under deres Kobberstykker, ex. gr. Puffendorf, Leibniz, og fast alle de største Mænd i England &c. Nogle, faa holdte det endnu vedlige, men blot allene for ikke at chocquere visse gode Poeter paa de Tider, der nødede dem deres Vers paa, saa at de af pure Complaisance lode dem sætte derunder. Thi saaledes havde sal. Grævius ladet sig persvadere, at de 2 Linier Vers af hans gode Ven & exellenti Poeta Petro Francio sattes under hans Portait, indtil Francius var død; men siden finder man slet ingen, men blot allene hans Navn Jo. Georgius Grævius. J Holland skal Deres Hr. Broder finde en utallig Mængde Kobberstykker af de største Mænd in sago & in togâ, og deriblandt alle Professorerne i Leiden og andensteds, og ikke under noget deraf et eneste Vers, men allene deres Navne og Titler. Det samme skeer i England, Frankrige, Italien og andensteds: hvorfor skulde da vi allene holde dette Pedanterie vedlige? Jeg bekiender, at man her i Landene, ut situ ita etiam tarditate ad recipiendum elegantiæ cultum ceteris aliquantum remotioribus, haver været senere til at skaffe det af; men at jeg engang har ladet mig dertil forføre, er aldeles ikke skeet med min Villie eller efter egen Goût. Thi, Sandheden at bekiende, Bisp Herslеb, som var den Tid Hofprædikant og dagligen omgikkes mig, medens jeg den Tid logerde i H. Ex. Hr. Gehr. Plessens Huus, bad mig selv derom, og, da han havde gjort mig visse Tienester, som jeg paa ingen Maade vidste at compensere, undsaa jeg mig for baade at raade ham derfra og at negte ham det, da jeg dog ligesaalidet som nu var derfor. Vel kunde jeg convenere, at saavidt som min høistærede Hr. Cancelliraad og Deres K. Søskende angaar, da kunde De vel finde et Slags Consolation i Deres Sind derover, hvis et smukt Vers og jo flere Elogia der bleve seete in publico til Deres sal. Hr. Faders Navns Ihukommelse og Berømmelse til Posteriteten. Men hvem skulde vel sligt, maatte jeg spørge, afficere udenfor Dennem og Deres Familie? Monne det ikke skulde opvække mere Critiques, Satires, & malignes Parodies og det ej allene hos den sal. Mands declarerede Uvenner, men endogsaa hos les plus indifferents og dennem, som hverken han, De eller jeg havde gjort det allermindste til Fortræd? De bedste og mindst passionerede Mennesker torde vel endogsaa sige og spørge: Om disse Vers skulde være Plasteret eller Figenbladet ad curanda omnia illa ulcera, quæ famæ istius Episcopi fuerant inflicta, sive jure sive injuria inflicta sint? Jeg tror og er næsten forsikkret, at høistærede Ven skal give mig Ret heri, naar de noget nøjere vil eftertænke Sagen. Enfin, jeg kan ikke raade anderledes, end at følge alle andres Exempla nostri ævi. Jeg havde førend Ildebranden Ao. 1728 mine Bibliothek-Reoler ved Enderne samt Vinduerne behængte med en hel Hoben lærde Mænds Kobberstykker: deriblandt vare nogle skiønne Engelske ex. gr. Guil. Burneti Episcopi Salisburiensis, Addison's, Petri Kingii, Maulesfield's, Io. Mori Episcopi Eliensis &c. alle med blotte Navne under og deels Charges nævnte, men aldrig noget Vers. Hvis ellers noget maatte være eller forefalde af andet Slags, hvormed jeg kunde være Deres Velbyrdighed eller nogen af Deres til Tieneste, skal det skee udi alle mig mulige Ting med al Oprigtighed og Troskab af den, som har den Ære stedse med megen Consideration at forblive, Velædle og Velbaarne Hr. Cancelliraad, Deres tienskyldigste Tiener,

Kiøbenhavn den 15 Junii 1743. H. Gram.

Nye Danske Magazin.

Tredie Binds andet Hefte.

I.

Fem Breve fra Christian den Anden til Christian den Tredie i Aaret 1540.

(Meddeelte af Hr. Behrmann, Adjunkt ved Roskilde Skole.)

Følgende 5 Breve der egenhændigen ere skrevne af Christian II., indeholde intet andet end hans Taksigelse for at den regierende Konge, Christian III. vilde forbedre hans ublide Kaar, og instændige Bønner om at det maatte skee snart; men de tilkiendegive tillige den ulykkelige Fangnes nedtrykte Sind og store Længsel efter Frihed. Besynderligt maae det forekomme enhver, der kiender Christian III. gode Hierte og saa tidt erklærede ivrige Ønske, at lette sin Fætters haarde Skiebne, at ei allene de 1539 begyndte Underhandlinger bleve afbrudte, men at selv den Fangne maatte flere Gange gientage sin Bøn om nye Underhandlinger. Men Christierns Skiebne stod ei i Christians Magt allene; han turde ikke vove det mindste Skridt i denne Sag uden de 8 Rigsraaders Medvidende og Bifald, der tillige med ham havde underskrevet den Reces, i Følge hvilken Christiern sad paa Sønderborg. Desuden var med hans Befrielse endnu at afgiøre mange andre Ting, der fandt store, næsten uovervindelige Vanskeligheder. Christierns Døttre, eller rettere hans Svigersøn, Pfalsgrev Friderich ved Rhinen, maatte tilfredsstilles, og hans Fordringer være store, han forlangte en Deel i det mindste af sin Svigerfaders tabte Riger. Det var ikke nok at Christiern renoncerte paa sine forrige Riger og Rettigheder, hvis hans Familie ikke tillige giorde det samme, og det var ikke raadeligt under de Omstændigheder, Riget den Tid var i, og det Forhold, det stod i med Keiseren, at give den Fangne sin Frihed, førend Sagen mellem hans og den regierende Familie var afgiort. Dette stræbte Christian derfor af alle Kræfter at iværksætte. I denne Anledning holdt Churfyrsten af Sachsen og Landgreven af Hessen, der lode sig være det meget magtpaaliggende, som Venner

ner af begge Parter, at stifte Forlig imellem dem, i Aaret 1540. om Paaskeetider en Dag, som det kaldtes, i Schmalkalden. Her mødte Pfalsgreven selv, Christian sendte derimod Wulf von Uttenhofer, sin Kansler, som Churfyrsten og Landgreven udtrykkeligen havde bedt ham om, og Breidow Ranzow did, med den fuldstændigste Fuldmagt om hvad der skulde underhandles og hvorvidt de turde gaae. Skiøndt nu Christian den 3dies Tilbud til Pfalsgreven langt overgik dennes Svigerfaders, Christierns, Fordringer *), saa

*) Følgende Artikel af Instruxen for Uttenhower og Ranzow viser, hvor meget Christian III. var beredt til at give Christierns Døttre mod at de skulde afstaae alle deres Fordringer til Rigerne, naar han derved kunde tilkiøbe sig Roe og Fred af Pfalsgreven: „Nemlichen und zum erstenn wiewoll das wie vorgemelt mir, den gerürten Pfalzgraffen noch Niemands keiner gerechtigkeit zu dem Irer anngemassen Furderunge nit gestendig. So werren wir dennoch, so fernn ewiger bestendiger Friede, damit wir unser nachkommen auch Reiche Brüder Fürstentumbe, Lande und lüde versorgt sein muchten und der von Königl. Mst. dem Künige zu Frankreich, König Ferdinanden, Königin Marien desgleichen des Pfalsgraffen Freundschaft auch Anhangern vnd alle dem Ihnen so dieser Sachen verwandt sein dazu vernemlichen etlichen Cur- und Fürsten, als dem Pfalzgraffen Churfürsten Brandenburg, Churfürsten Sachsen, Churfürsten und den Landgrafen zu Hessen, sambt etlichen Stetten und andern genugsam versichert und ratificirt, aufgericht werden konnte, nicht aus Pflicht sunder alleyn Kajs. Mst. und den Handleren zum ehrn und erhaltung gemeines Friedens auch Christlicher wolfahrt geneigt und willig einer Jedenn Herrn Christierns efornn Königs zu Dennemarken tochterch, auf Zeit vnd termin, Einen, wo das nit zu erholen, einen toppelten Brautschatz, wie der Jnn vnseren löblichen Reichenn zu Dennemargken von viel Jaren her vnd zu diesem tage gewonhlichen herbracht unnd da das (darauf doch Inns hertest gehalten soll werden) auch nit zu erhallten als dann einmal hundert tausend Gulden Müntz Jnn acht oder zehn Jaren oder auf Zeit und Termin wie am lengesten zu erhalten und an einem gelegenen Orte wie man sich des zu vergleichen, zu erlegen und zu zallen.

Wo dann an In darauf gedrungen das man von unns das Gelts wie vorstet als baldt vor der handt habenn und nit zuzeit und zielen von Jaren zu Jaren gonnenn wollte, sollen die vnnsern nach langen gegen behelff, vff ein gulden in die dreissig, virtzig oder funffzig tausendt Jnn diesem Jare als vff Michaelis, Martini oder Weihnachten als das lengste zu erhalten muglichen einzufolgen aber die übrigen Summa von Jaren zu Jaren wie vorgemellt oder so wie sonnst zu erlangen, zu erstrecken macht haben.

Im fall aber solliches vonn Gegenteil auch nit angenommen werden und sich der Handel darumb stützen oder zergehn wollte, sollen die vnsre macht und beuehl haben da ein eviger bestendiger genugsam beerefftigter Friden aufgericht werden magt der vonn unsert wegen von sich zu sagen, das die funfzig tausent gulden müntz vuff den kunfftigen Michaelis oder Martini vnnd die andern funfzig tausent gulden müntz vff den nechsten umbschlagk von uns bezallt und entricht werden solle. (Af Orig. i det slesv. holst. Cansellie-Arch.)

Skiøndt nu Underhandlingerne i Schmalkalden, uagtet de store Tilbud, Kongen lod giøre Pfalsgreven, afløb frugtesløse, blev Sagen dog paa ny foretaget

blev dog ikke engang noget af Underhandlingerne, saa megen Umage ogsaa Churfyrsten og Landgreven gav dem for at bringe Parterne hinanden nærmere. Thi Pfalsgrevens første Betingelse, sine qva non, var hans Svigerfaders Befrielse af Fængslet og om denne Punkt vare Gesandterne slet ikke instruerede. Der blev altsaa ikke afgjordt andet end at der skulde holdes en nye Forsamling i Hamborg, hvor alle Vedkommende, selv den fangne Konge, personligen skulde møde og under Saxens og Hessens Mægling Underhandlingerne paa ny foretages. Imedens man nu i Schmalkalden var beskjæftiget med disse Underhandlinger, var jo al Underhandling med Christiern selv, der ikke fik det mindste af al dette at vide, overflødig og unyttig, og det var netop derfor, han saa længe maatte vente forgjeves.

S. M. C.

Myn ydmygeligen oc kerligen helsen met vor hre Jesu Chrsto, hogeboren keriste frende. Jeg tacker myn Gud formillendes sin søn Jesus Christus som hafuer gifued ether then nade ati ville meth milde øgne see til meg uti myn elendighed, then samme Gud skal vel rigeligen løne ether for alt thet gode hiarte som i hafue til meg. Fremdeles hafuer ieg betenckt meg paa the Artickel som ethers Cansseler oc hofmester hafuer handled met meg i. Saa gifuer ieg ether k. M. til kende ther som i ville vere myn kristelig broder og gode ven, tha tuiller meg inthet at gud skal vel gifue then nade at alt thet som anrørendes mine børn skal vel ske efter ethers ville. Saa frent thet blifuer vet then menigge som paa then tid vorder forgifuet met forne ether senebuod. keriste frende ville i giøre ether then umag oc gifue ether sielfuer hid tha skal thet met guds hielp fange en god ende eller ieg motte komme ether sielfuer til ord et. c. oc ther som ethers leligthed icke saa vore ati ville tha verdes til at sende forne cansseler oc hofmester hid met fuld oc uigenrobendes macht at beslutte, Saa meget som

 anrø-

det følgende Aar paa Rigsdagen i Regensburg, hvor, foruden andre Kongens Gesandtere, ogsaa Uttenhower igjen var tilstede. Men det gik her ikke bedre end i Schmalkalden. Alle Kongens Tilbud for at tilfredsstille Pfalsgreven, vare forgjæves og hans Forslag bleve ilde udlagte.

anrørendes meg oc myne born Oc vel villigen gifue meg uti all then handling som er icke emod gud her met eth k. M. gud befallend Screffuet paa synderborg 1540.

tuus

Chrsiern.

(Uden paa Brevet.)

Hogeboren første oc Christelig koning H. Christian Danmarks oc Norges ꝛc.

Myn H. frende.

2.

Myn ydmygelig oc kerligen helsen ether k. M. altid met vor Hre Jesu Christo, Hogeboren første keriste frende. Jeg gifuer ether tilkende at ieg hafuer tenct paa the artickel som ethers hofmester og Cansseler handlede met meg anrørende myne børn ꝛc. kere frende ther som i ville vere myn gode ven oc broder i Christo tha skal han vel gifue ether thet rod saa fremt som i ville at alt saa moget som myne børn oc meg ere anrørendes skal ske met guds hielp efter ether ville. kere frende efter gud hafuer gifued ether thet hiarte ati ville tencte paa meg uti myn elendighed, oc kenne meg for ether frende oc blod skal ieg aldrig forgede oc fortiene thet met ether huar ieg kand, oc beder ether ati ville giøre Euangelium til ere at ieg mo sielfuer komme ether til ors tha tuiller meg inthet ther pa at altingiste met guds hielp skal kome til en god ende. kere frende ther som ether leglighed icke soo vare ati tha ville skecke forne hofmester oc Cansseler hid met fuld oc vigenkalled mach pa the artickel oc forslag som pa then til tid forløb seg emellom ether sendebod oc meg, ker frende nar thet er sked som forscrefuit er oc i tha beger af mig, ville ieg tha met ether forscrifue noger førster som skal sige god for meg, efter ether begering kere frende Jeg hafsfuer befalled myn ven Bertram anfeld ether Rod oc mand nogen forklaring sagen til beste bether ieg ether ydmygeligen ati ville tro hannom lige som ieg vor sielf hos ether. Her met ether gud almectiste befalendes Screfued paa Synderborg Ar. ꝛc. M. D. XL. 4 May.

tuus

Christiern.

(Efter-

(Efterskrivt.)

Først at forclare myn frende for then forvaring som hans k. vel hafue af meg oc tiden Item at myn f. vel gifue meg fulmach at hanle then sag imellom k. M. oc palsgrefuen myn Tocter anrørendes.

Item en fri oc fast lede til k. M. oc palsgrefuen sendebud paa too personer ꝛc. oc tiden nar dagen skal staa.

Item huem som ieg vel bruge ther til at the giøre hans M. saa vel tienste ther uti som meg thet er inde i landet eller ude ꝛc.

(Uden paa Brevet.)

Hogeboren oc kristelig første her Christian Danmarks Norges ꝛc. koning Myn kere frende uti sin egen hand.

3.

S. M. C.

Myn ydmygelig oc kerligen helsen ether altid før sent met vor Hre Jesu Christo. Hogeboren første kere frende, Jeg beder ether kerligen ati tage meg icke til vuille at ieg gaf icke ether rod icke anden suar nu the vore hos meg, thi ieg vor suore syg som the sielfuer vide ꝛc. kere frende ther som i ennu ville handle paa the artickeler som ieg scref ether til ati ville vere myn gode ven og broder ꝛc. Ati tha ville forseafue en eller tho førster som ville sige god fore meg, at ieg hafuer lefue hos ether, ati tro meg, tha velle ieg handle so troligen uti ether sag som Canßeleren oc H. iehan rasso beger af meg paa renge anrøredes myne børn som i vor myn egen fader ther som i ville fylge mit arme rod i mue giøre imod mig huad gud skyder ether uti sinne. Hermet ether gud fallendes Screfued paa Synderborg 21 dag May Aar 1540.

tuus

Christiern.

(Uden paa.)

Hogeboren oc Christelig første here Christian Danmarks Norges ꝛc. koning Myn ker frende uti sin egen Hand.

4.

4.

Myn ydmygeligen oc kerkigen Helsen ether M. altid forscrefuet met vor Hre Jesu Christo Hogeboren første keriste frende Som ether M. vel vitterlig er ther i vore paa Harslob tha skecked ieg myn ven Bertrum anfel til ether met mit bref oc noger artickeler at verne til ether M. ꝛc. kere frende efter thi at k. M. hafue afslagen forne dag til Colne ꝛc. ther som ether M. teckes at lode then hanling gaa fram som ether Cansseler oc H. iehan rasso gaf meg fore anrørend myne børn tuiller meg inthet ther paa efter thi gud hafuer begintte at han ioo fanger en god framgang thii han er vis kraftig oc mectig nog til at fulkommer huad han hafuer vti sinde Jeg vel gierne giøre alt myn flit ther til met ether oc myne Hrer oc venner at thet skal gaa efter ether M. egen begere kere frende ther som ether M. saa tyckes at ville skecke ether Cansseler oc ether hofmester H. Jehan ransso hid met ganske befalling at beslutte om brefue artickeler oc clagen at thet motte tha ske met thet første før ther komme noger ander hinder ther i blant kere frende om myn sag so meget som myn egen persone er anrørendes vel ieg alt sette uti ether egen ville met huem som i ville tage ther til af vores venner. Frembdeles kere frende paa ether forbedring tyckes meg gat at vere af ether M. vel skecke tuine bud thet ene til k. M. oc thet annet til Palsgrefue paa ether erende mue gaae thes snare frem keriste frende i hues mode ieg kand tiene ether vel ieg fyndes tro oc villig ther uti som i vor myn egen fader ther som thet er icke emod guds ord. Her met ether hilligtrefollighed befallendes Screfued paa Synderborg then 29 dag September Aar ꝛc. 1540.

Ethers broder uti Christo
Christiern.

(Uden paa Brevet.)

Hogeboren første H. Christian Danmarks Norges ꝛc. konnig Hertug uti Slesuig och Holsten ꝛc. Myn kere frende uti syn egen hand.

5.

Myn ydmygeligheb oc kerligheb helsen ether M. altid met vor Hre Jesu Christo Hogeboren første ker frende Jeg gifuer ether M. til kende at

my

myn ven Bertram van Anfel ether rod oc embudmand Her paa Synderborg hafuer gifued meg til kende ati ville lade først hanle then sag som ether M. oc meg er anrørend ꝛc. kere frende ther som thet sɜo er, at ether M. ville tha sielfue gifue ether hid i egenen oc verdes til at vere Herved handen eller ther som ether M. leglighed icke sɜo er ati tha vil verdes til at skecke ether kansseler oc H. iehan Ransso hid met fuld mact at handle uti then sag oc at the hafue en eller tho af ether M. predicker at hielpe oc rode meg uti then sag Tha vil ieg sette al myn sag uti Guds oc ether M. egen hand Her met ether M. gud almectigste befaller Screfuet paa Synderborg 3 dag Nouember Ar. 1540.

Ether M. ydmygelig frende
Christiern. 2. ꝛc.

(Uden paa.)
Hogeboren første H. Christian Danmarks Norges ꝛc. konnig Hertug uti Slesuig oc Holsten ꝛc Myn kere frende uti sin egen hand.

II.

Bidrag til Duellernes Historie i Danmark.

(meddeelt af Professor A. Kall.)

Det har ikke manglet paa Forbud imod Dueller, og bekiendt nok er K. Christian 4 Forordning af 1 Maj 1618. At det dog derhos i enkelte Tilfælde er blevet bevilget endogsaa efter et Krigs-Raads Kiendelse ved Dueller at afgiøre imellem militaire Personer opkomne Stridigheder, derpaa har Holberg anført i sin Historie III. Side 148. et mærkværdigt Exempel. Han henfører Tildragelsen til Friderichs 3 Tid, men da den Ordre, som Norges Statholder Hannibal Sehested dertil gav, er i det Aggershuusiske Regiments Protocol uden Dato, men indført strax før en

anden

anden dat. 1647, 5 Mart. og altsaa Duellen endnu holdt under K. Christian 4 Regiering, Ordren ikke heller nogensinde trykt, meddeeles den herved. Steen Willumsen nævnes i General-Major Pet. Kaasbølls store Register over adelige Familier, som død 1647, altsaa i samme Aar, som Duellen holdtes, men da der intet videre angives om ham end at han havde et Præbende ved Aarhuus Capitel, hvilke da bevilgedes jævnlig militaire Personer, kan det vel formodes men ey med nogen Visshed siges om denne Steen Willumsen er den eene af Duellanterne og i saa Fald maaskee faldet i Duellen. Ordren lyder saaledes:

Obrister Reichwein och Obrister Lieuttnantt Fleischer skulle wehre hos dend Duell, som wed Kriegsradz Kiendelse mellem Obristlieuttnant Willumsen och hans Captein Lieutenant bewilliget ehr.

Hwilchet de saaledis maa wdføhre, att fechte til Hest eller Foedz, som dennem Lyster, doch ingen lenger Combatt dennemb at bewilliges, end een ehr bleffe quettzt.

Dersom de ochsaa som Cavalliers nogle gange haffe wehret sammen, och søgtt huer anders huud for Allwor uden quetzure da mae de ochsaa skillis ad. efftterdi denne Duelle er bewilligett formedelst deris beggis reputations Erholdelse, och iche till nogen endelig Ulyche.

Deris Seconder maa ey steedis til att fegtte, ey heller mae nogen Second befatte sig med widere end Cavailler bør, och lade parterne selff alleene fore deris querelle ud.

Hannibal Sehested.

III.

Optegnelser af Nicolai Rens fra den 9de Aug. 1658 til den 7de October 1661.

(Meddeelte af Conferentzraad Treschow.)

Det Tidsrum, i hvilket disse Optegnelser ere skrevne, udmærker sig saameget i Fædrenelandets Aarbøger, at enhver Fortælling, der udbreder noget

lys over de Dages mærkelige Tildragelser, fortiener at bebares fra Forglemmelse; og da Forfatteren har været Tilskuer af og Deeltager i de Begivenheder, som han fortæller, fortiene hans Optegnelser saa meget større Tiltroe og Opmærksomhed.

Nicolas Rens var Kapitain ved Borgerskabet i Kiøbenhavn under Beleiringen i Aaret 1658; og den Fierde i Ordenen af de Borger-Kapitainer, som efter hans egen Fortælling bleve den 7de October 1661 benaadede med Guldkieder og Æres-Medailler. I at fortælle denne Begivenhed stemmer Rens ikke ganske overeens med Geheimeraad Baron Spitler, som i Revolutions-Historien af 1660 p. 175 siger: „at alle Borgerkompagniernes Anførere fik Arvehyldingsdagens Morgen (als schönsten Schmuck des Tages) af Kongen til Foræring hver en Guldkiede med deri heftet Guldmedaille." Hvor tilforladelige endog i øvrigt de Kilder kan ansees at være, af hvilke Geheimeraad Spitler har øst sine Efterretninger, bør man dog i dette Tilfælde fæste større Tiltroe til den Mand, som selv modtog Hæderstegnet, og som vist ikke vilde have sagt, at det blev uddeelt paa en Dag, der var mindre høitidelig, naar benævnte Dag ikke kunde været den rigtige; ei heller synes det overeenstemmende med den Klogskab, som da ledede hvert Skridt fra Hoffets Side, at Kongen paa Arvehyldingsdagen skulde paa en saa udmærket Maade have hædret Borger-Kompagniernes Anførere og ingen anden af de Mænd, der havde spillet Hovedrollerne i Dagens store Anliggende; hvortil kommer, at den Nyborgske Borgemester, som just ender sin Dagbog med Beskrivelsen af Arvehyldingsdagens Høitideligheder, intet melder om Uddelelsen af et saadant Hæderstegn. Besynderligt synes det imidlertid, at denne Belønning saalænge er bleven udsat, og at den ikke blev givet til disse Kongehuset saa hengivne Borgere, da de den 24de Junii 1661 tilligemed Borgemestrerne vare opkaldte paa Slottet for at modtage Stadens Privilegier, ved hvilken Høitidelighed Sidstbenævnte bleve benaadede med Kongens og Dronningens Billeder i Guldkieder.

I Henseende til Dagen paa hvilken Borgerskabets militaire Organisation ophørte, stemmer Rens heller ikke overeens med Geheimeraad Spitler; Holberg nævner ikke Dagen, ei heller den af Rens anførte Omstændighed, at Borger-Officererne ved denne Anledning bleve titulerede Adle o. s. v.

Det eeneste, som jeg i øvrigt ved denne Dagbog finder passende at anmærke, er, at den nævner de Borger-Kapitainer, til hvem Hæderstegnet ved Rentemester Gabel blev overleveret, og at Forfatteren siger, at hans Søn blev skudt af de Svenske med en giftig Kugle, hvilket sidste vidner om den Tids

 liden

anden dat. 1647, 5 Mart. og altsaa Duellen endnu holdt under K. Christian 4 Regiering, Ordren ikke heller nogensinde trykt, meddeeles den herved. Steen Willumsen nævnes i General-Major Pet. Kaasbølls store Register over adelige Familier, som død 1647, altsaa i samme Aar, som Duellen holdtes, men da der intet videre angives om ham end at han havde et Præbende ved Aarhuus Capitel, hvilke da bevilgedes jævnlig militaire Personer, kan det vel formodes men ey med nogen Visshed siges om denne Steen Willumsen er den eene af Duellanterne og i saa Fald maaskee faldet i Duellen. Ordren lyder saaledes:

Obrister Reichwein och Obrister Lieutnantt Fleischer skulle wehre hos dend Duell, som wed Kriegsradz Kiendelse mellem Obristlieutnant Willumsen och hans Captein Lieutenant bewilliget ehr.

Hwilchet de saaledis maa wdføhre, att fechte til Hest eller Foedz, som dennem Lyster, doch ingen lenger Combatt dennemb at bewilliges, end een ehr bleffe quettzt.

Dersom de ochsaa som Cavalliers nogle gange haffe wehret sammen, och søgtt huer anders huud for Allwor uden quetzure da mae de ochsaa skillis ad. effterdi denne Duelle er bewilligett formedelst deris beggis reputations Erholdelse, och iche till nogen endelig Ulyche.

Deris Seconder maa ey steedis til att fegtte, ey heller mae nogen Second befatte sig med widere end Cavailler bør, och lade parterne selff alleene fore deris querelle ud.

Hannibal Sehested.

III.

Optegnelser af Nicolai Rens fra den 9de Aug. 1658 til den 7de October 1661.

(Meddeelte af Conferentzraad Treschow.)

Det Tidsrum, i hvilket disse Optegnelser ere skrevne, udmærker sig saameget i Fædrenelandets Aarbøger, at enhver Fortælling, der udbreder noget

Lys over de Dages mærkelige Tildragelser, fortiener at bevares fra Forglemmelse; og da Forfatteren har været Tilskuer af og Deeltager i de Begivenheder, som han fortæller, fortiene hans Optegnelser saa meget større Tiltroe og Opmærksomhed.

Nicolas Rens var Kapitain ved Borgerskabet i Kiøbenhavn under Beleiringen i Aaret 1658, og den Fierde i Ordenen af de Borger-Kapitainer, som efter hans egen Fortælling bleve den 7de October 1661 benaadede med Guldkieder og Æres-Medailler. I at fortælle denne Begivenhed kommer Rens ikke ganske overeens med Geheimeraad Baron Spitler, som i Revolutions-Historien af 1660 p. 175 siger: „at alle Borgerkompagniernes Anførere fik Arvehyldingsdagens Morgen (als schönsten Schmuck des Tages) af Kongen til Foræring hver en Guldkiede med deri heftet Guldmedaille. Hvor tilforladelige endog i øvrigt de Kilder kan ansees at være, af hvilke Geheimeraad Spitler har øst sine Efterretninger, bør man dog i dette Tilfælde fæste større Tiltroe til den Mand, som selv modtog Hæderstegnet, og som vist ikke ville have sagt, at det blev uddeelt paa en Dag, der var mindre høitidelig, naar benævnte Dag ikke kunde været den rigtige; ei heller synes det overeensstemmende med den Klogskab, som da ledede hvert Skridt fra Hoffets Side, at Kongen paa Arvehyldingsdagen skulde paa en saa udmærket Maade have hædret Borger-Kompagniernes Anførere og ingen anden af de Mænd, der havde spillet Hovedrollerne i Dagens store Anliggende; hvortil kommer, at den Nyborgske Borgemester, som just ender sin Dagbog med Beskrivelsen af Arvehyldingsdagens Høitideligheder, intet melder om Uddelelsen af et saadant Hæderstegn. Besynderligt synes det imidlertid, at denne Belønning saalænge er bleven udsat, og at den ikke blev givet til disse Kongehuset saa hengivne Borgere, da de den 24de Junii 1661 tilligemed Borgemesterne vare opkaldte paa Slottet for at modtage Stadens Privilegier, ved hvilken Høitidelighed sidstnævnte bleve benaadede med Kongens og Dronningens Billeder i Guldkieder.

I Henseende til Dagen paa hvilken Borgerskabets militaire Organisation ophørte, kommer Rens heller ikke overeens med Geheimeraad Spitler; Holberg nævner ikke Dagen, ei heller den af Rens anførte Omstændighed, at Borger-Officererne ved denne Anledning bleve titulerede Ædle o. s. v.

Det eeneste, som jeg i øvrigt ved denne Dagbog finder passende at anmærke, er, at den nævner de Borger-Kapitainer, til hvem Hæderstegnet af Rentemester Gabel blev overleveret, og at Forfatteren siger, at hans Søn blev skudt af de Svenske med en giftig Kugle, hvilket sidste vidner om den Tids

IV.

Christian 3dies Bevilling, at Jørgen Pedersen maa herefter gaae og staae i Lov og Tov, og søge Lav og Gildehuus med gode Mænd og giæve. Acta publ. Lit. C. S. 57. Lürd. Saml.

(Meddeelt af Conferentsraad Treschow.)

Denne Bevilling er den første Legitimatio per Rescriptum Principis, som det Danske Cancellies Registranter have at fremvise, og da den tillige giver et ikke ringe Lys i den Materie om Slegfredbørns borgerlige Agtelse i ældre Tider, fortiener den af begge Aarsager Sted i Nye Danske Magasin.

I Henseende til det Spørsmaal, hvorvidt hos os i ældre Tider har hvilet nogen Plet paa Børn, som ei vare fødte af ægteviede Forældre, er jeg af den Formening, som Hr. Etatsraad Schlegel ytrer i sin Anmærkning til Kof. Anchers Skr. 2. D. 1. Afd. S. 210, at der i de ældste Tider ingen saadan Plet hvilede paa Slegfredbørn; alle Svend Estrithsens Sønner, som bleve Konger, vare fødte af Friller, og jeg kunde af Historien anføre mange flere Beviser, som satte denne Hr. Etatsraadens Yttring uden for al Tvivl. Mere tvivlsomt er det derimod, om ikke Horebarn i de ældste Tider har staaet paa et lavere Trin end ægte saavelsom Slegfredbørn; hvad Saxo fortæller om Eric Eiegods med en anden Mands Hustrue avlede Søn Eric, synes at tale baade for og imod S. 261 (Wedels Udg.) hedder det "den tredie sin Søn Eric agtede han ickon saa passeligen, oc gaff hannem derfaare ickon føie Forsiun oc Varetect," og S. 272, at Harald (Kongens Slegfredsøn) negtede denne sin Broder Andeel i Fædrene Arv, og sagde ham arvesløs, fordi at han var et Horebarn; men strax derpaa anmærker Saxo selv, at denne Nægtelse var en stor Spot og Uret af Harald, og deretter, at begge Brødrene siden bleve forenede om Arven efter deres fælles Fader, ligesom og Historien viser, at Erics Fødsel ikke hindrede ham fra at blive Konge.

Det er i Jydske Lov 3. 20. man finder det første Spor til, at Slegfredbørn have staaet i ringere Agtelse end de, som vare fødte af ægteviede Forældre; at denne Fordom siden blev almindelig, sees saavel af den Dalbyske Forordnings bekiendte Glosse, som af denne Jørgen Pedersen forundte Bevilling, og endelig blev den fuldkommen hiemlet ved C4. Kirke-Ordning, i hvilken der giøres

For-

Forskiel paa ægte og uægte Børns Daab, paa den der imellem værende Skilsmisse mellem Ære og Vanære.

Jørgen Pedersen fik Brev som herefter følger.

Wi Christian giøre alle vitterligt, at denne Brevviser Jørgen Pedersen haver berettet for Os hvorledes at han agter at bygge og boe udi vort Rige Danmark, og nære og bierge sig som andre vore Undersaatter her sammesteds; og befrygter sig at efterdi han er et Slegfredbarn, at det med Tiden skulde hannem forvides eller komme under Øinene: thi have vi af vor synderlig Gunst saa og af vor Øvrigheds Magt, undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tilstede, at fornævnte Jørgen Pedersen maa herefter gaae og staae i Lav og Lov og søge Lav og Gildeshuus med gilde Mænd og giæve, og ei være Mand des værre for den Sag i nogen Maade; forbydendes derfor alle i hvor de helst ere eller være kunde, særdeles vore Fogder, Embedsmænd og alle andre fornævnte Jørgen Pedersen herimod efter denne Dag at forvide under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Kiøbenhavn Onsdagen næst efter Mauritii, Aar 1549.

Under vort Signet.

V.

Den Kalmarske Forening af 1397, efter Originalen i det Kongelige Danske Geheime Arkiv.

(Meddeelt af Conferentsraad Treschow.)

Under Knud den Store og Waldemarerne har Danmarks Sol staaet i sin høieste Glands, men aldrig syntes dens Vælde saa befæstet som under Dronning Margrete, da de 3 nordiske Riger bleve forenede til en Stat, der tryg ved egen Kraft kunde hævet sig til een af de mægtigste Stater i Europa.

Længe nok havde Nordens krigerske Folk hvæsset Sværdet mod hinanden, det Sværd, som Odin bød dem at bruge mandigen mod Fiender, ikke mod Brødre, og flere Aarhundrede vare henrundne i jevnlig blodig Kamp, da deres fælles Skytsengel Margrete lærte dem at indsee, hvor meget deres Lykke, Velstand og Sikkerhed kunde vinde ved, at de forenede sig til indbyrdes Hielp og Bistand under eet Scepter; Margrete har herved opreist sig et uforglemmeligt Hædersminde i Norden, og den Kalmarske Forening skal bringe hende den silbigste

digste Efterverdens Beundring saavel for dens sieldne velgiørende Fremgang, som for den Klogskab, med hvilken dette Statskonstens Mesterværk blev udført.

Det var ikke ved Krige, ikke ved mange blodige Optrin hun gik frem til sit høie Maal; disse, naar de endog stundum have bidraget til enkelte Staters større Kraft, bleve dog altid i den politiske Verden det, som Vulkaner og Jordskiælv ere i den naturlige; de virke kun ved rædsomme Scener og Ødelæggelser. Nei Margrete var ikke Nordens Semiramis; hun har efterladt sig et mere elsket Navn; hun ønskede ikke at sætte blodige Kroner paa sit Hoved; hun vidste, at Nordens tapre Sønner lode sig ikke overvinde uden ved høie Dyder, ved udmærket Daad; ved disse Vaaben, ved store Talenter og mandig Standhaftighed banede hun sig Veien til Nordens tredobbelte Krone.

Unægtelig har Waldemars Datters Giftermaal med Sverrigs Kongesøn Norges Konge Hagen hertil givet den første Anledning; men hvor ofte forsvandt ikke det Glimt af Haab, som derved var bleven antændt, og endelig syntes det ved Kong Oles Død i Aaret 1387 aldeles udslukt. Kunde end Margrete nu som dansk Kongedatter giørt sig Haab om Danmarks Rige, da dets Kongestamme paa Sværdsiden var uddød, saa gav hendes Fødsel hende dog aldeles ingen Adgang til Norges og Sverrigs Troner; til Norges fandtes desuden en Prætendent i Hagen Jonssen Drost, som ansaaes for at være af den gamle norske Kongeæt, og overalt var det endnu aldrig hørt at Nordens krigerske Folk havde givet Scepteret i en Qvindes Haand; men Margrete havde, medens hun førte Statsroret i hendes Søns Mindreaarighed, vundet det danske og norske Folks tillidsfulde Høiagtelse, denne var efter hans Død hendes hæderfulde Adgang til Tronen, og hun blev eenstemmig hyldet til Danmarks Regentinde, til Norges Dronning. Sverrig stod endnu tilbage, hvortil hvert Trin var omgivet med næsten uovervindelige Vanskeligheder; Margrete skulle her bane sig Vei til en Trone, hvis Konge i fyrigste Alder syntes at burde afskrække hende endog fra den blotte Tanke, at nærme sig til den; hun skulle vinde en Trone, fra hvilken hendes Gemal var bleven udelukt, hans Fader nedstyrtet, og hun skulle vinde et Folk, som endnu blødede af de Saar, som hendes egen Fader havde tilføiet dem ved Tabet af betydelige Lande, med hvilke han havde forøget sit eget Riges Vælde. Men alle Vanskeligheder maae vige af Veien for udmærkede store Siæle.

Margretes store Plan viiste sig allerførst ved det tiltagne Navn af Sverrigs Dronning, og neppe havde den viist sig, førend den tillige var udført. Kong Alberts eget Forhold gav Dronningen hertil de kraftigste Vaaben i Hænde.

Ved

Ved at betroe Rigets vigtige Embeder til Fremmede, ødsle med Kronens Indkomster, skabe nye Indtægts-Kilder paa Adelens og Geistlighedens Bekostning, og ved mange andre Statsfeil havde Albert opvakt almindelig Misfornøielse. Uden nu umiddelbar at kaste Olie i den hürved antændte Ild, benyttede Margrete den paa en Maade, der ikke nedværdigede denne store Regentinde; hun viiste blot det Svenske Folk, hvor lykkeligt det kunde blive, dersom det gav sig under hendes Beskyttelse i det at hun førte Statsroret i Danmark og Norge paa en Maade der maatte giøre hende tilbedet i Sverrig. Dette Riges Adel, hvis Rigdom, Anseelse og Vælde var steget saa høit under en lang Række af indvortes Uroligheder og svage Konger, saae, hvor omhyggelig Margrete haandhævede den danske og norske Adels Forrettigheder, og hvor meget kunde den da ikke vente sig under hendes Scepter? Dronningens dybe Agtelse for Religionen og dens Tienere, den Gavmildhed, med hvilken hun berigede dem, aabnede for Sverrigs Prælater og geistlige Ordener den blideste Udsigt under hendes Beskyttelse; og behøvedes efter den Tids Aand mere end Geistlighedens Yndest for at vinde et heelt Folk? Folket selv saae Margretes udvortes Andagt, hendes Agtelse for Lovene og Fædrene Skikke, hendes milde og nedladende Væsen, alle hørte de Naboe Rigernes eensstemmige Lovtale over deres Dronning, og hvo kan nu undres over, at ogsaa alle Sverrigs Riges Stænder gik hende som deres Skytsengel i Møde, og tilbøde hende Sverrigs Trone? Underhandlingerne begyndte med Aaret 1388, og Palmesøndag samme Aar blev allerede Dronningens Forsikrings-Brev til samtlige Sverrigs Riges Mænd offentlig bekiendtgiort. De paafølgende Aar bleve anvendte paa at tilveiebringe fuldkommen Rolighed i Sverrig og at ordne den indvortes Bestyrelse i alle Rigerne. Nu blev Erich af Pommern valgt til Konge i de 3 Riger, samt hyldet paa gammel Kongeviis, og efterat Dronningen paa nye havde befæstet det Baand som allerede var knyttet mellem de nordiske Riger, ved at lade Kongen krone til Kalmar St. Knuds Dag 1397, søgte hun at giøre Baandet uopløseligt ved den bekiendte Grundlov, som blev vedtaget af samtlige Rigernes Tilforordnede paa Rigsdagen i Kalmar Jomfrue Margretes Dag bemeldte Aar, ved hvilken Lov, der er grundet paa en fuldkommen Lighed mellem de 3 Riger, blev bestemt, at de fremdeles skulde forblive under een Konges Bestyrelse, at det ene Riges Venner og Fiender skulle ligeledes ansees at være det af de andre, at Misgiernings-Mænd og Forviste af det ene Rige ikke skulde finde Tilflugt i de andre, at indfødte Kongesønner skulde have Fortrin, naar Kongevalg blev foretaget;

døde

døde Kongen uden Børn, blev Enighed anbefalet og eenstdig Valg forbundet; alle gamle Tvistigheder skulde ophøre og ingen Krig finde Sted mellem disse Stater, hvis Indbyggere skulde ansee hverandre som Brødre m. m.

Det er denne de 3 nordiske Rigers Grundlov, som jeg herved meddeler ordret efter Originalen, der er skrevet paa Papir med 9 Indsegl under. Jeg har med den største Nøiagtighed bevaret Originalens Sprog, Retskrivning og Punktation, da alle disse Dele ere uimodsigelige Vidnesbyrd om, at dette Dokument er den virkelige Original. Saaledes som den Kalmarske Forening findes aftrykt i Hadorffs Riim Krønikers 2den Deel og Lœrngreens Afhandling de Unione Calmarienfi er vel Texten selv temmelig nøie fulgt, men baade Sprog og Retskrivning forandret; derimod er ikke engang Texten nøiagtig givet af Hvitfeld og endnu mindre af Holberg; det Kongelige danske Selskab har derfor anseet det for Pligt at lade denne Reliqvie af Nordens ældre Statsforfatning komme for Lyset i sin oprindelige Form, medens den endnu er læselig, og førend tilfældige Omstændigheder kunde tilintetgiøre den.

Allæ the thette Breff høre eller se eller haræ †) suo wel thæ ther nu æræ som hær efterkomme sculæ scal thet wetherlict waræ at efter thet at allæ thisse thry Rike Danmarck Suerike oc Norghe met en ræt Endrecht oc Samyæ *) oc kerlich oc gothwilghæ huars Rikeses om sich oc met Radh och Fulbordh **) och Samthykke Høghborne Førstynne Wor nadighe Frw Drotning Margreta oc met allæ thryggiæ Rikeses Goth Wilghæ oc fulkomlica Samthyct Biscope oc Klerkæ Riddere oc Swenæ oc ganze oc menæ Rikesens Almughæ i huert Riket om sich ***), war Hochboren oc Werdich Første Wor nadighe Herræ Koning Erich til en ræt Heræ oc Koning taken waldr oc wnfangen ouer alle thisse thry Rike sidhen wpa sete Trinitatis Søndach nw war i Nafn Fadhers oc Søns oc then helghe Andz hær i Kalmern efter alle Rikesens gotho Manna samthyct oc Radh bothe Klerkæ oc leegh Menn krunether oc i Koningklich Stol sat ouer thisse thry Koningkrike met then Werdichet som bothe i andelich oc j wærilzlich Stykke en ræt krunith Koningh tilbør at besidiæ oc waræ ouer thisse thry Koningkrike Danmarck, Suerig oc Norge, tha war heri forde Tymma oc Stadh, en stadhelich oc wbrydelich sæmpe, Fridh och Forbinding

†) Denne Gjentagelse af Ordet høræ staaer i Originalen.
*) ɔ: Enighed.
**) ɔ: Det samme som Samtykke. vid. Ihres Glossarium T. 1. Col. 615.
***) ɔ: For sig.

ding *) halneth deythinget **) oc ænds met Radh oc Samthykke then for[de] Wor Heres Koning Eriks oc then for[de] Wor Fru Drotning Margretes, oc met en ræt Endrecht oc Samtykke alle Rikesens Radhgeuere oc Men aff alle thry Konigriken fulbordhet i thene Modæ som her efter følgher. — Forst: at nw sculæ thisse thry Riken hafue thenne Koning som ær Koning Eric i hans Lifdagæ ***) oc siden ewinnelicæ sculæ thisse thry Rike en Koning hafue oc ey fler ouer alle thry Riken, suo at Rikero aldre atscilias meer om Gudh wil sidhan efter thenne Konigkens Lifdaghæ scal en Koning ouer al thry Riken welias oc takes, oc ey flere, oc scal engte et ****) Riket en Koning takæ eller welghæ herefter, wtan met fulborlich †) Samtycke oc Endrecht allæ thrygge Rikenæ. Gifuer oc Gudh thenne Koning Søn eller them efter hanom kommæ, en Søn eller flere, tha scal en til Koning welias oc takas, ouer al thry Riken, oc ey flere, the andre Brøthræ worthe met annet Herscap belente, oc betenckte i Riken, oc Døtre om han them faar tha gøre therom, efter thy som Laghen wtwiser oc jo en aff Koningrsøner om Gudh wil at tha noken til ær, at thisse thry Riken hannom weliæ; oc han blifue Koning oc ey flere som fore er sacht. —

Kan oc Koningen barnløs frafalle, thet Gudh forbyudhe, at tha Rikesens Radhgeuere oc Men en annen weliæ, oc takæ, then thom Gudh gifuer til nadhe, there the efter theræ beste Samwit, oc the witæ for Gudh rættist oc scellict oc Riken nyttest wæræ met en ræt Samdrecht alle thrygge Rikenæ, oc at engin sich her æmot setter, eller annet i dragher wtan som forescrefujt står, oc sculæ alle thry Koningrriken j en Sambrect och kerlich blifue oc wæræ, suo at engæ et scal sich fran thet annet draghe met noken Twædrecht, eller Syndran ††) wtan huat thet enæ wpagar, entich met Orlogh eller met andre wtlensche Manne afæktan †††), thet scal them wpaga alle thry, oc huort thera

*) Forbindelse.

**) Indgaaet, sluttet. s. Vidensk. Selsk. Ordbog in v. Dagtinger.

***) Saa længe han lever.

****) ɔ: Intet enkelt.

†) ɔ: Fuldkommen. s. Ihre. l. c.

††) Adskillelse, Afsondring.

†††) Er nok det samme som Anfægtelse, Anfald.

thera annet behelpelicht wæræ met al Troscap oc al Macht, thoc suo at huort Riket blifuer widh syn Lagh oc Ræt, oc Konningen efter thy hanom bør at hafue.

Frambdeles scal Koningen styræ oc radhæ met sit Rike i Danmarc om Hws oc Feste Lagh oc Dom efterthy som ther ær Lagh oc Ræt, oc Koningen ægher oc bør at gøræ, suo oc i Suerike, oc i Norghe, efter theræ Lagh oc Ræt oc Koninghen ther ægher oc bør at gøræ, oc draghes engin Lagh eller Rætt wt vff eet Riket, oc wti annet the ther ey for hafuæ warit Logh eller Ræt, wtan Koningen oc huort Riket blifue widh syn Lagh oc Ræt som fore er sagt, oc huort bør at blifue.

Kan thet oc suo worthæ at a noket et aff thisse Rike Orlogh eller Hærskyold wpaskyrter, huilket et thorræ thet helzt kan worthe, tha scule the andre tw Riken nar Koningen eller hans Embitzmen wpa hans Wegne thom tilsighet, met Macht oc al Troscap thet Riket til Hielp oc Werghe komme, huart thom worther tilsacht entich til Land eller Watu, oc scal huort et Riket thet annet til hielpe kommæ oc waræ som ther tilbør wtan alt Arct *), thoc suo at huor et Riket eller bathe tw thet enæ til hielp komme, tha scal man i thet Riket them met Spisan oc Kost oc Fodher af Rikesens Embitzmen thera Nøthorst forese oc Wæring scipe, at Landet oc Almughe ey forderuet worther, en om thorræ thienisto Løn, Scadhe oc Fenxel eller annet thet suo tilrørir, ther skonde Koningen thom fore, oc ey Rikesens Embitzmen eller Almughe therom queliæ eller atalæ.

Then Tidh oc ther Riken al eller noket theræ Orlogh astyrter aff Wilenske Hær, tha scal sich ther engin met hielperæthe take eller werghæ, at han engin Thiænist plietig ær, wtan tilsyt eghit Landemærc, thet hafue Wi alle ouergifuet oc samthyct, at Enworæ scal then annen hielpe oc følghe j huilket Rike thet nødhgørs for then Sculd at al thry Rike æræ nw oc worthe scule under en Koning oc Heræ, oc blifuæ ens som et Rikæ, hærmet sculle alle Feydhe oc Twædrecht som mellom Riken hertil aff longe forlidhnæ tijmæ warit hafue nætherlegges oc aldre mer wppas **) eller wpdraghes ach aldre mer et Rikæ orloghe wpa thet annet, oc engte tet wpdraghe ther Orlogh eller Wsæ-

*) Argelist, Ondskab.

**) ɔ: Begyndes, yppes.

Wsæmye *) ma affkomme wium; blifue alle som eet Rike under een Koning som føre er sact.

Oc scal huer Man høgher oc lagher widh Ræt oc Lagh blifue oc sich nøghe lade i Lagh oc Ræt oc met engin Døthfeydhe eller annen Wræt eller Høgmod the annen forthrykke eller wforrætæ then ther mindræ formæ, wtan alle scule ræthes Gud oc Wor Herra Koningen, oc alle stonde hans Budh efterthy som tilbør, oc hans Embitzmen the han tilsetter wpa synæ Wegne, oc rætte ouer them som her amot brydhe. Worther oc Noken i noket Riket fridhløs eller biltogher **) eller forlictogher i annet Rike for syn rætæ Brut ***), tha scal han suo wel i thet enæ Rike wara fridhløs som i thet andræ, oc scal hannom engin heyne eller forsuaræ, wtan huor han worther atalæther, oc akerther ****) ther scal man ouer hannem rætæ efterthy som han brut hafuer oc Ræthen tilsigher.

Item om nokræ Deythingen *****) eller Wrende worthe wpedhe eller omtalit met fræmethe Herræ eller Stadher eller thorræ Budh til Wor Heræ Koninge, i huilket Rike han tha ær stedder tha hafue han oc hans Radh the tha ær æræ stedde ja nokra aff huort Riket thes Macht, huat han oc the therom gore oc ende wpa thisse thry Rikers Wegne huat Guthelikt oc skellikt oc nyttelikt ær til Wor Heræ Koninges oc thisse thry Rikers Gagn.

Item scal man al thisse forscrefne Stykke oc Article suo gore oc holde som forescrefuit star, oc them suo withydhe oc menæ, at thet wardher Gudh til hedher oc Wor Hera Koningen oc Riken til Gagn oc Gothe oc Fridh, oc at huor lade sich nøghe i Lach oc Ræt, oc wore thet suo at noken wore som her amot wilde gore at alle the aff thisse Rike hielpe Wor Hera Koningen oc hans Embitzmen som han thertil setter met got Tro oc al Macht thet at styræ, oc ther ouer at rætæ efterthy som Ræt ær, oc ther widher bør.

*) ɔ: Ueenighed.
**) Straffet med en mindre Grad af Landsforviisning. see Ihres Glossarium. T. I. Fol. 186.
***) ɔ: Brøde.
****) Paatalet og anklaget.
*****) Forening, indgaaet Forlig. s. Vidensk. Selsk. Ordb.

Frambelis scal Wor Fru Drotning Margretha styra oc bestadicт rathe oc beholde i henne Lifsdaghe whydrit met al Konigxlich Ræt, engte wndertaket efter henne følghe alt thet som henne Fadher oc henne Søn henne wnte oc gafue i thorræ lifuene Liff oc j thorræ Testament, oc suo i Suerike henne Morghengaue oc annet thet Rikesens Men i Suerike hafue met henne ouer ente draget oc samthyct at hwn beholde scal, suo oc henne Morghengaue i Norghe, oc thet henne Herræ Koning Hakon oc henne Søn Koning Oleff henne thyr wnt oc gifuet hafue bothe i thorre Lifuende Liff oc i thorræ Testament oc et mughelit Testamente at gøræ efter sich, oc thet at holde, thoc suo at Landen oc Slotten komme igen frii oc wmbeuoren til Konningen nar hwn dør wtan suo mange Pænninge oc Goz som hwn mwghelica bortgifuer i syt Testamente, som fore er sact.

Aff thetta forscrefne som henne ær botho gifuet ok wnt, at thet stadicht oc fast blifuer oc holdes, oc huat hwn hafuer alleredha tilforen fran sich anthworthet eller gifuet eller bortguldet eller lent y thisse thry Koningrike i Gudz Hedher, oc henne Wene oc Thiennere at thet oc blifuer stadicht oc fast efterthy som thet er giort, oc at Koningen oc Rikesens Men i thisse thry Koningrike hielpe henne thetta forscrefna at besidia oc beholde oc beskyrme oc werghe oc at hegnæ j goth Tro j henne Lifdaghe wtan arel om thet nødh gørs.

Wille oc nokræ henne i thisse forscrefne Stykker wforrætæ, eller henne her i amot at gøre arghæ eller hindræ j nokræ Modæ tha wille J j goth Tro met al Macht wære henne theri behelpelike at scipe henne Ræt ouer thom som thet gøre, oc wane Wi henne at hwn ma take Gudh til Hielp och thom henne hielpe wilgha at sta ther amot, oc wergha sich wforwit *).

Til mere Wenaring alle thisse forscrefne Stykke at the scule stadighe faste oc wbrydelicæ blifue ewinnelicæ met Gudz Hielp, oc i alle Mode oc met alle Article som forscrefuit star, o at Breff sculæ giffues wppa Perkman screfue, tw aff huart Rike suosom ær Danmark, Suerike oc Norghe, ludende i alla Moda oc met allæ Artikele som hær forescrefuet star, oc sculæ incigles met Wor Herræ Koninges oc Wor Frw Drotningens oc Rikesens Radz oc Mens, oc Køpstæthes Incigle aff huort aff thisse thry Rike Danmark, Suerike oc Norghe,

oc

*) Uden at det kan lægges dem til Last.

at at alle thisse Stykke ære suo radhe oc ende, oc at the i alle Modæ suo fulldraghes oc fullkommes ok vilfue seule som forescrefuit star, tha hafuer Wi Jacop oc Hinrik aff Gudz Nadh Erchebiscope i Lund oc i Wpsalæ, Pæther oc Knut met samme Nadh i Roskilde oc i Lyncopink Biscopæ, Karl aff Toftæ, Jens Andersson, Sten Beyntsson, Jones Rut, Thure Beyntsson, Folmar Jacopsson Strengsiol, Pæther Nielsson aff Agarth oc Algut Magnusson Riddere, Arent Prowest i Oslo, Amund Bolt, Alff Harilsson och Goute Erichsson Wæpnere latis wore Incigle met goth Wilghæ henges for thettæ Brev, screffuit Kalmern Anno Domini CCCXC septimo, die beate Margarete Virginis.

Bagpaa staaer skrevet med nyere Haand: En Vechtunge at thesse III Rike skole ewinnen bliue under en Koning, som giordh war i Calmaren ther Koning Erich bleff kronitt till Konge wdi Suerrig ꝛc. 1397. — Under neden paa Diplomet have Sigiller i grønt Vox været paatrykte, hvor af kun smaae Fragmenter ere tilovers.

VI.

En Dom af 1515.

(Efter en Landgehek, forhum tilhørende Afskrift af en Copiebog hos Bisp Hersleb.)

En Dom om dem som opberge Klæde och Pendinge for een Houffmand oc kommer bort vdi vminde, siden hannem er witterligt ad hand schall paa naagen reyse.

Wii Hans met Guds Naade ꝛc. nerwerendis os elschelig Niels Stygge aff Børglum, Hr. Niels Clausen aff Aarhuus, Hr. Niels Friis aff Wiborg, Hr. Iffver Munck aff Ribe, Hr. Jens Andersen aff Odense Bisper, Hr. Niels Ericksen, Hr. Niels Høge, Hr. Preben Podebusch, Riddere, Jürgen Marsuin Cantzeler, Niels Clausen Landsdommer vdi Nørre Jüllandt, anden Dag Simonis Judæ Aar 1515 vdi Wiborg bleff endelig beslluttet, ad huilcken Suen der tienner noogen Herre eller goed Mand oc oppeberg Pending oc Klæde for

for een Hoffmand, kommer hand fra sin Herre oc Hosbonde med Uminde, siden hand er witterligt giort hand schall følge sin Herre oc Hosbonde, enten udi worre Riger, eller i deres egen Herre eller Hosbonds Reyse, da schall werre nærlige giort, oc schall forfølges med Gaards Retten, ligesom hand war bortrømbt i Borgen, oc will Suennene i Gaarden ické sichte oc dømme ner hannem som den bør, da schall de haffve forgiort deres haffve *) til deris Hosbonde, oc rømme Gaarden, oc er der iche saa mange Suenne i Gaarden, at de kunne giøre Gaars Retten fyllisse, da schall Lands Dommer i det Land giffve Steffning offver hannem, saasom rømmer fra sin Herre oc Hosbonde, oc tage gode Mend til sig oc dømme derom, som om andre nærlige Gierninger. Item huilchen Suen som haffver oppeborret sin Herris oc Hosbondis Penge, da er hand pligtig till, ad tienne till den tidt, som hand schall oppeberge Kleder oc Penge igien, da schall Tarlouff ey regnes, uden hannem er tilsagt naagen Reyse som forschreffvet staar. Item rømmer der naagen Suen fra sin Herre och Hosbonde med Uminde, med hans Klede oc Penninge, oc haffver ey giort hannem Tiennisse, som forschreffvet staar, da schall hand werre pligtige sin Hosbonde oc Herre igien ad giffve samme Klede oc Pendinge oc schall ingen tage hannem vdi Tiennisse igien, vden hand will werre for hannem vdi saa maader. Item haffver naagen Suend saat Borgen for sig oc rømmer hand bort uden Borgen, da schall den som borgede for hannem bøde for hannem hans Bøder, oc forfølge hannem til Dom med Gaards Retten, eller til Landsting, som forschreffved staar. Scheer det oc ad naagen Herre eller god Mand sender os deris Suenne eller Folk till, som ey dennem befallendis worder, da schall de werre hørige oc lydige oc tienstagtige, ligerviis som de haffde oppebaaret wor egen Klede oc Pending oc huem der forsømmer sig udi saa maade, da schall hand were udi wor egen Rett derforre. Item wille wii alle disse Puncter oc Artikler, som forschreffvet staar, schulle holdes fast oc vbrødeligen, offver alt wort Rige Dannemarck.

Under wort Signett

Hans.

*) Formue, germ. Habe.

VII.

VII.

Et Brev fra Ambr. Rhodius, Prof. Phys. og Mathem. ved Gymnasium i Christiania.

Ex litteris tuis, mi Amice, cognovi, qvod de viso nuper Cometa in vicinia Aqvilæ, multorum animi sint dubii & timidi. Verum hoc dicas Serenifs. Regiæ Majestati, ne sibi & regiæ suæ familiæ timeat. Deus enim elegit Fridericum III. ut sibi sit organon electum, ut servus sibi dilectus, cui voluntatem suam in mandatis dedit exeqvendam. Nonne promisit Ipsi Deus coronam supra caput ipsius sese explicantem, cum illam hostibus pleriqve tradendam putarem? Nonne datis in coelo signis hoc manifeste prædixit? Vt ita Sceptra Ipsius sint Jehovæ Sceptra. Timeat ille, in qvem sese Deus potum suæ gratiæ effundit? State & videte miracula Domini! Vbi jam Tullia Servium appetens? Exiguis canis cursum ipsius & eqvos vertit. Nimirum Hafnia, catellus ille Regi dilectus, juxta Phænomena, in cælo visa, fuit in causa, ut totus regnorum status in melius reduceretur. Num Hafniam, num Hannibalem dixerim? At sub qvantis qvisqviliarum reliqviis ex Augiæ stabulo Herculis ope adhuc expurgandis! si jam Fridericus III. Josiæ exemplo justum & æqvum in amoribus habuerit, si Justitiam vix in plateis juxta Prophetam languido, ægrotante & claudicante pede refocillaverit repentem, non bibet amplius tristitiæ pocula: sed fecem Deus hostibus tradet exhauriendam; Illum uero unget oleo lætitiæ. Neqve coelum neqve cometa illi nocebunt. At nullis exemplis liqvet, Cometam fuisse unqvam propitium? Consentio. In fures ergo & harpyias regnorum ruit hoc Cometæ infortunium. Aqvila enim ex rapto vivit. Fridericus III. hactenus non rapuit, sed multis modis rapina multorum undiqve fuit. Nisi igitur clementia regis quosdam fures servaverit aqvila & corvi illorum deprædabuntur. Væ tibi qvi spolias, qvia tu spoliabere rursum! Innuit idem Cometa suo motu ad Aqvarium tendens, cui subjicitur Dania, & paralello sensu aliis convenit regnis, & regnorum harpyiis. Neptuni consilio — — motos præstat componere fluctus.

Sat cito si bene sat. Plura vetat Urania. De Aqvila Romani Imperii alio tempore &c. Aures si qvis habet qvibus audiat, arrigat aures! Hoc si suppresseris, & Serenifs. Reg. Majestati non tradideris, gravem feres culpam. Dat. Christian. d. 23. Febr. 1661.

Ambrosius Rhodius.

VIII.

Hædersmedaillen som blev uddeelt blandt Kiøbenhavns Borgere efter Beleiringen 1658-59.

Af denne Medaille som nævnes ovenfor i de Rensiske Optegnelser S. 57, haves to forskiellige Exemplarer i det kongelige Myntcabinet. Men forskiellig fra begge er det Exemplar som Hr. Kammerherre og Cancelliedeputeret v. Bülow eier og har havt den Godhed at lade stikke i Kobber til Prydelse for nærværende Bind.

Forskielligheden bestaaer deri:

1. At Kongens Brystbillede her forestilles en profil, istedet for at det i No. 2 af Myntcabinettets Exemplarer er en face og i No. 3 Staden Kiøbenhavns Vaaben findes i dets Sted.
2. Bogstaverne NLT, som findes under Brystbilledet, findes ikke paa noget af de 2 andre Exemplarer, formodentlig Kunstnerens Navn.
3. Den tydske Indskrivt paa Reversen er her med gothiske Bogstaver, men i hine med latinske.
4. Ved Sværdet paa Reversen staaer i No. 3 i Myntcabinet nogle Ord som hverken staaer i No. 2 eller paa nærværende Exemplar.
5. Den Øsken, hvormed nærværende Exemplar er forsynet, findes ei paa noget af Myntcabinettets.

Nye Danske Magazin.

Tredie Binds Tredie Hefte.

I.

Carl Gustavs Instrux af 3. Aug. 1657, for Johan Friderich v. Frisendorff og øvrige Underhandlere hos Engelands Protektor Cromwel, som et Bidrag til Historien af bemeldte Konges Krig med Dannemark.

(Meddeelt af Conferentsraad Treschow, efter en Gjenpart der bevares i det Geheime Arkiv.)

Det er sørgeligt, at Krigens Dæmon saa ofte har sønderrevet de Venskabs-Baand, som Naturen selv synes at have knyttet mellem Skandinaviens Beboere. Grunden hertil ligger langt fra ikke i noget National-Had; tvertimod ansee disse kjække Nordboere hinanden for nærmere beslægtede formedelst Overeensstemmelse i Sæder og Sprog; i det borgerlige Liv række de hverandre en broderlig Haand; den vindskibelige Svenske bosætter sig paa Danmarks frugtbare Sletter, og i dette Øieblik, midt under nærværende Krig, tæller Dannerkongen nogle tusinde Svenske blant sine troe hengivne Undersaatter.

Nei det var aldrig det svenske Folk, men nogle af dets Fyrster, dets Høvdinger, som have været Dannerrigets svorne Fiender, og blant disse har Carl Gustav været en af de farligste i at arbeide paa dette Riges Undergang. Neppe var denne Konge bleven ophøiet paa Sverrigs Trone, førend han i Raadsforsamlingen lod foreslaae en Krig mod Danmark; men de fleste Stemmer vare derimod, og de anførte blant andre Grunde ogsaa den, at det vilde vække andre Nationers bitterste Had mod Sverrig, hvis den uden nogen dertil given Anledning vilde angribe dette fredeligsindede Land. Men Danmarks Fald var nu engang Carl Gustavs bestemte Plan, der blot blev udsat til en beleiligere Tid. Imidlertid søgte han ved sine Underhandlere Cojet, Georg Fletwood *)

og

*) G. Fletwood var Broder til Cromwels Svigersøn Carl Fletwood.

og Raadsherren Christen Bonde *) at vinde Cromwels Venskab, og sendte endelig i Aaret 1657 Johan Friderich v. Frisendorff til denne Engelands Protektor for ved de meest tillokkende Forslag at overtale ham til at tage Deel i en Krig, der skulde berøve Dannerriget nogle af dets beste Lande, Øresunds Told, og næsten alt det, der hidtil havde givet Riget nogen Vægt blant de øvrige Stater i Europa. Denne sidste Underhandling er udførlig bleven fortalt af Baron Puffendorff i Carl Gustavs Historie ligesom og Resultatet af samme; men den Frisendorff og hans Kolleger dertil meddeelte hemmelige Instrux træder, saavidt mig bevidst, her første Gang for Lyset.

Secrete Neben-Instruction, welche die Königl. Majt. Ihrem Raht vnd Abgesandten nacher Engelandt dem Woll-Edlen und Vesten Johan Friederich von Friesendorffen nebenst seinen Collegen, mit höchster Discretion vnter dem Negotiationswerke daselbst zugebrauchen undt zu mesnagiren, mitgeben laßen.

I.

Daß man den Herrn Protecteuren mit aller Dexterität vndt Vorsichtigkeit palpiere, undt zusehe wie weit man Ihn in dieß Dänische Wesen mit engagiren könne, alß protempore daß vornehmbste und allernötigste, welches man Ihme suchen muß woll zu imprimiren, daß es sowoll zu seiner, als der Chron Schweden Sicherheit diene; sich in keine Weitleuftigkeit einzulaßen, biß sie hiemit fertig wehren, welches dan solchergestalt baldt geschehen könte, undt daß in wiedrigen, da es ohne seine des Protectores erkleckliche Hülffe wehre, die Königl. Majt. obligirt sein würden, dem Hause Oesterreich entzwischen zu flattiren, undt also die gemeine Sache zu verlaßen, damit sie dieses recht faßen möchten, dan es ja die höchste Raison dictirte, daß man sich zur erst Friede in seinem eigenen Hause schaffete, undt zwar gegen einen solchen Feinde, welcher gleichsam mitten im Hertzen sitzet, undt die Advenües auff allen Orthen verwennen kan, wie es itzo amtage ist; wie schwer aber alßdan die Last dhenen übrigen Parthey-Verwandten fallen würde, solches wehre zum Theil abzunehmen auß dheme, waß mit Frankreich undt andern passiret, seit der Zeit daß die Chron Schweden auß dem teutschen Kriege geschieden; daß demnach der Herr Protector sein vornehmstes Augenmerck neben die Königl. Majt. hieher wenden wolle, damit man, unterdeßen, daß gemeine Werck woll projediren, undt bey erst

*) Denne Raadsherre var en af de tre, som i Raadsforsamlingen i Aaret 1654 havde stemt for Krig mod Danmark.

erst ereügender Occasion desto beßer zur handt nehmen, undt mit mehrem Nachdruck fortsetzen könne, undt suchen Ihm also mit Glimpf immer mehr an zu gewinnen.

2.

Ist er nun zu disponiren, daß er sich gegen Dännemarck reellement angreiffen, undt seine vires mit Ihre Königl. Majt. zusammensetzen will, wie sein eigen Interesse solches erfordert (den er sich für Dännemarck vndt Hollandt, wan sie groß werden solten, mehr alß für Spanien undt Oesterreich zur fürchten, propter vicinitatem et opportunitatem nocendi) auch nicht eher auffhören gegen Dännemarck mit zu agiren, biß es in den Estat gebracht worden, daß man sich nicht mehr für demselben zu fürchten, undt daß die Restabilition de libero usu commerciorum, zusampt der freyen Farth durch den Sundt für alle Nationen möge wieder gebracht sein, undt daß Chron Schweden die Länder wieder bekomme, welche für alters dahin gehöret, alß Schonen, Bleking, Halland ꝛc. vndt dasselbe Reich von Dännemark a terra abgeschieden werden möge, wegen der für die Frembden vndt zumahl die benachbarten hochimportirenden Balance im Sunde, Endtlich für die, so es von Dännemarck in Brehmen empfangen, die Graffschafft Pinnenberg, sampt Cremper und Wilster Marsch überkomme, undt daß der Herr Protector zu dem Ende seine Macht zu Wasser undt Lande mit Ihre Kgl. Majt. *) dahingegen erbötig contra Austriacos undt alle Adhærenten nochmals zu Waßer undt Lande, auff gewiße Zeit von Jahren, wie vorhin zwischen Schweden undt Franckreich capituliret worden (NB. primitus ad quadriennium, salva prorogatione) mit Ihme anzutreten, undt für einen Man zu stehen, wie dan weiters die advantagieuseste Conditionen bey dieser Expedition Ihme zu gönnen, die Er, so woll zum Establissement seines Hauses (doch daß man diesen Punct sehr delicat handtiere, vndt sich nicht schrifftlich mit Ihme darüber einlaße, viel weniger zu Maintenirung seiner Privat-Interessen sich verbinde) als für den publique Estat in Engelandt immer soll begehren können, worüber man diese folgende Gradation wohl in acht zu nehmen.

3.

Zuforderst zwar erbiethen sich Ihre Königl. Majt. dem Herrn Protectoren einen Fuß auff den teutschen Bodhen zu gönnen, nemblich durch Cession Ihrer Erb-Prætension an Delmenhorst (dauon die gründliche Deduction mitgehet) wie dan mit aller Macht demselben behülfflich zu sein, besagte Graffschafft Dellmenhorst, wie auch Oldenburg zur conquestieren, undt für sein eigne

 zu

*) Her synes i Afskriften at mangle følgende Ord: "zu conjungiren und Ihre Kgl. Mjt."

zu behalten, undt dan weiters daß Fürstenthum Ostfrießland, Stifftmünster, undt so viel von Westphalischen Creise, als der Protector immermehr bestreiten kan, zu seinem Quartier undt Verpflegung seiner Armee zugenießen, ja es seindt Ihre K. Majt. des weitern gnädigsten Erbiethens, im Fall der Protector alßbald resolviren will, mit dem gröẞesten Theil Ihrer Armee daselbst Posto zu faßen, undt Ihme auff alle Begebenheiten bey der Handt zu sein, stehet also den Hr. Protectori woll einzubilden, wie groß seine Advantages hierunter sein, dann ohne dheme, daß es köstliche undt nutzreiche Oerther seindt, vielmehr als Brehmen, so werden sie Ihme auch vielfältig dienen, so woll für sein Particulier, daß er daselbst allerhandt Nationen an sich ziehen, dieselbe beneficiren, undt also Ihrer off allen Fall sich versichern kan, welches sich im Engelandt der gestalt nicht thun läßet, alß für den publiquen Estat in Engellandt, daß es Schweden daselbst an der Handt hat, undt zur allen Seiten, so woll Dännemarck als den Holländern undt dem Hause Oesterreich beykommen kan, undt solches umb so viel mehr anitzo, weilen es mit so gutem undt fundirtem Prætext geschehen kan, daß nemblich J. K M. sich von Reiche verlaßen klagen, undt alß nothwendig frembder Hülffe sich hierunter bedienen müßen, zugeschweigen, daß sie ohnedeßen auch große Raison dazu haben, dahero daß Oldenburg mit Dännemark, die Catholischen Fürsten und Stiffter mit Hollandt, zu dhero Præjudiz colludirt. Eß möchten sich vielleicht auch Mittele finden, den Fürsten von Ostfrießlandt undt Graffen von Oldenburg zu des Herrn Protectoris Devotion zu disponiren, jehnen weilen Er gerne Hollandt loĥs sein will, undt sich öffters Ihre Königl. Majt. angetragen, diesen, weilen Er allen Fleiß thut, die Graffschafft auff seinem filium naturalem zu continuiren, undt derselbe vielleicht mit dem usu fructu und utili dominio derer erblichen undt angekaufften Gutere sich vergnügen möchte, J. K. Mt. werden in alle Wege keinen Fleiß erwinden lassenden Herr Protector in den Posseß zur bringen undt dabey mainteniren zuhelffen.

4.

Solte dieses nicht zureichen wollen, undt der Protector judiciren Ihme convenable zusein, daß Er etwas an den König in Pohlen, wie auch an Dantzig prætendirte, für die Torts, so er von denen empfangen, wie auch daß Ihre K. M. zugleich mit Ihme daß Hauß Oesterreich von der Seiten durch Slesien incommodiren könten, so seindt dieselbe weiters dahin erbötig, ihme die Haupt-Schantze zusampt einen Theil von Pommerellen abzutreten (doch vorbehaltlich alle Donationes, Pfandtverschreibungen vndt andere Dispositionen, daß die selbe-

selbe in Ihrem Vigeur verbleiben, undt die Possessores dabey erhalten werden mögen, biß entweder der Occupans oder pristini Possessores sie außlösen) auch Ihme behülfflich zu sein, Putzke zu emportiren, wie dan andere seine Advantages, als Melioration der Commercien für seine Unterthanen, befordern zu helffen, biß sie Ihme gerecht werden, undt daß Werck in Pohlen zum richtigen Stande erdeyen möge; zwarsolten J. K. Mt. lieber sehen, daß diese Offerte wegen Pomerellen gantz nachbleiben möchte, aber weilen sie sich einmahl deßfalß außgelaßen, im Fall hart darauff sollte bestanden werden, wollen dieselbe van Ihrem Worte nicht weichen.

5.

So haben auch Ihre Königl. Majt. die obige Offerte wegen Oldenburg undt Dellmenhorst cum annexis zu dem Ende gethan, dem Herrn Protectori einen Fuß in Teutschlandt zu gönnen, undt also diese gewündschete Advantage in die Hände zu geben, wan derselbe in dem allgemeinen Wesen sich künftig engagiren will, sonsten solten sie fast mehr zufrieden sein, daß Er J. K. Mt. dhero Prætension auff Delmenhorst, Oldenburgh undt die andere Oerther freylieſe, vndt, an den Dänischen Conquesten participirent, North-Juthlandt, sampt dhenen statlichen Hafen bey Listerdiep, auch allen daher umbliegenden Insulen, alß Silt Lis undt Rem, an sich nehme, welches Ihme auch fast zuträglicher sein würde, wegen Proviantirung seiner Flotten, mehrer Manschafft undt andere Beqvemligkeit; doch behalten sich auff solchen Fall J. K. Mt. auß Norder-Jüthlandt vor das Ampt Koldingen undt Horßens, oder in Stell für Horsens Rypen, daß selbige, sampt dem übrigen von Jüthlandt, wie auch gantz Schleßwig vndt Hollstein, außgenommen die obbenandte drey Stücke, alß Pinneberg Wilster undt Cremper Marsch, Ihre Durchl. dem Hertzogen von Holstein, vnter dem Titel von Souverain, möchten überlaßen, undt dieselbe mit gesampter Macht von beyden Chronen dabey mainteniret werden. So solten J. Kgl. Mt. Höchstgem. Durchl. Fühnen unter selbigen Titul woll gönnen, undt solches zu billiger Wiederlage, daß dieselbe Ihre Prætension und Erbrecht, welches Sie an Oldenburg, Delmenhorst, wie auch der Graffschafft Pinnenberg haben, an gemelte beeden Chronen cediren. Daß übrige von den Dähnischen Conquesten müßte allerdings zu Ihrer Königl. Majt. freyen Disposition außstehen, damit zu thun undt zu gebähren, wie sie es für sich undt daß gemeine Wesen am besten erachten würden, es an einen oder andern Parthey-verwandten zubringen, oder unter kleine Grandes undt Souverains zuvertheilen, doch muß in diesen allen sehr subtil und behutsamb gegangen werden,

damit

damit man weder den Protectori zu vieles weißmache, noch auch Ihm am Gegentheil zu große Ombrage undt Jalousie von J. Mt. Desseignen geben.

6.

Solte Er auch damit noch nicht zugewinnen sein, sondern begehrte für Oldenburg undt Delmenhorst, oder für Jüthlandt, lieber Ditmarschen (zuverstehen den Königl. Theil) Cremper undt Wilster Marsch, sampt den Insuln bey Lysterdiep zu haben, so könte Ihme auch darinnen nachgesehen werden, doch so, daß man J. Kgl. Mt. auff alle Manier Pinneberg vorbehielte, undt Hamburg aller Prætension, sowoll von Holstein alß Stormarn entschlüge, undt für eine freye Stadt undt Standt erklähretc, auch obbesagter maßen, Er seine Wisee auff den Asestern strom*), wie auch Preußen alsdan qvittirte, undt solcher Gestalt könte man Ihme nachgeben, daß Er alßbald Glückstadt attaquirte, undt also den gantzen Tractum an der Elbe bekähme, woselbst J. K. Mt. Ihme gleich zur Handt sein würden. Solte Er aber endtlich den Fuß auff beeden Stromen haben wolle, undt kein ander Mittel sein, Ihn zu obbesagter Ruptur und reellen Assistence gegen Dännemarck zu bringen, so dienete beßer, ehe man daß Werck zergehen ließe, auch darin entlich zu kommen, nur Pinnenberg vorbehältlich, wie obgemeldt, damit man nur zu J. K. Mt. vorgesetzten Zweck kähme, es wirdt aber seiner, Friesendorffs, Dexteritet zugetrawet, daß er sich mit dieser Offerten mitnichten præcipitiren, sondern behutsambst die vorgeschriebene Gradation in acht nehmen werde, undt bey dhenen geringesten undt tolerablesten Conditionen sich so lange halten, alß einige Apparence ist, damit durchzukommen.

7.

Dem Protectori aber die Ombrage wegen der Conqueste von Dännemarck zubenehmen, oder ja leidlicher zu machen, so müste man dahin fallen daß die Kgl. Mt. die Chrone für sich nicht begehrten, sondern nur, daß auff den Fall Sie Meister von Dännemarck würden, dieselbe an jemandt Ihrer Freunde, zur welchen Sie sich des besten zuversehen hetten (eminus indigitando Serenissimum Principem Holsatiæ) gelangen, Ihre Königl. Majt. aber allein die Provincien, so von Alter zu Swea- und Göthe-Reiche gehörig gewesen, bekommen, undt, umb sicher von der Seite zu sein, mit der See gräntzen, undt durch dieselbe von Dännemarck geschieden sein möchten, wie solches zu Verhütung vieler dergleichen Querellen nötigst sein würden, auffe wenigste ja, Sie zu Ihrer Sicherheit etzliche Oerther alß Bahuslähn, sampt Christiania vnd deßen Revier, wie auch Trundtheims Lähn behalten, dan sie sonsten gegen Dännemarck stets allert stehen müßen, zumahl es solcher gestalt nicht die gerin-

*) Her er et i Afskriften corrumperet Sted.

ringeste Ombrage an jemandt würde geben können, so seind auch J. K. Mt. erbötig, im Fall der Protector deroselben hiezu beforderlich sein, undt dabey mainteniren helffen will, nicht allein obbesagter maßen, den Sundt von aller Beschwerung an Zoll undt andern biß anhero gebreuchlichen Aufflagen undt Vexationen (woll zu verstehen, wan die Schiffe nur durchsiegeln) gentzlich zu befreyen, undt deßwegen genugsahme Versicherung zur geben, sondern auch weiters, zu Benehmung aller Ombrage vndt weit zielende Desseignen, das gantze Preußen, entweder per pacificationem cum Polonia, oder sonsten auff andere Vergleichungswege an einem Ewangelischen Herrn, alß den Churfürsten von Brandenburg oder jemandt anders, der sich gegen den Catholischen Zundtigungen zu mainteniren wüsten, wozu der Herr Protector auff solchen Fall möglichst helffen würde, bonis et legitimis modis abzutreten, dan es in der Päbstlern Hände bey so gestalten sachen wieder zu geben, wolte derselben weder Ratio Status noch conscientiæ zulaßen undt wörde alß dan die erkennen, daß es J. K. Mt. nicht darumb zu thun wehre, welches man deroselben ungütlich beymeßen wollen, undt daß Sie vielleicht auff Preussen so hoch nicht gestanden hatten, wan man nicht der maßen inverso ordine damit umbgangen wehre, undt die Abtretung der Länder J. Mt. zugemuthet hatte, ehe vndt bevor dieselbe gewust oder erfahren künnen, waß für Sicherheit sie ins künfftigen Pohlen haben würden, damit Sie nicht, wie bißhero, auß dhero eigenen Landen gegen dieselbe Krieg zuführen hatten, an wehm sie die Länder abzutretten, wie die bedrangte Religionsverwandten, welche guthwillig in J. K. Mt. Devotion getreten, vndt vmb weitern Schutz, wegen der andern Seits obstehenden höchsten Gefahr flehentlich anruffen, zu mainteniren wehren, endtlich waß für Æquivalent J. Kön. Mt. auff solchen Fall zugewarten haben solten, welches dan woll nicht geringe sein müste, nach Proportion derer angewandten unmäßigen verlohrnen vnschätzbahren Manschafft, undt anderer hundertfältigen Schäden, insonderheit dherer J. Mt. auff den Halß geweltzeten vielen undt unendtlichen Kriegen, vndt würde man von seiten Pohlen nichts weniger begehren können alß gantz Liefflandt cum pertinentiis (Churlandt zu verstehen) sampt einer ahnsehnlichen, undt zu Contentirung der Militie erklecklichen Post geldes (vorbehältlich aller in Preußen gemachten Verordnungen, wie oben bey Pomerellen gemeldet worden) a parte Electoris hatte man Hinter-Pommern, nebst einiger mehren Zugabe, so viel dieses beßer ist zu begehren, daß es von dorten vorgeschlagen, nicht aber dießeits begehret, viel weniger aber tanquam ex mandato Regio gerehdet würde, solte man mercken daß der Protec-

tector dennoch J. K. Mst. siegreiche Waffen undt Desseignen, gleich wie Hollandt redutirete, so hätte man bey Gelegenheit dieses anzuwerffen, daß deßen kein Raison wehre, vndt daß Schweden sehr woll in högstem Flor neben Engelandt stehen könte, gleich wie auch Franckreich, weilen Ihre Interessen nicht gegen einander lieffen, noch von ein andern dependirte, undt insonderheit weilen die Reiche auff sich selbst bestehen fast mehr als Schweden, proptor opportunitatem loci undt zumahl in dem obig projectirten Desseing, im Fall Schweden hier unter wachsen solte, so würde Engelandt immer mitwachsen, undt sie sich also einander genugsamb in der Balance halten, welches eine gantze andere Gelegenheit mit Hollandt hatte, dan weilen dieselbe kein Pondus in sich selbst haben, sondern gleichsamb oben am Zünglein sitzen, undt dan fast alleine, aber ja fürnemblich von der Ostsee dependiren, so haben dieselbe dahero so genache Achtunge zu geben, daß niemands unter dhenen Benachbarten des Ortes im Gewichte einigen Außschlag geben, undt sie auß ihrer Postur bringen möge, welche sich dan nicht unbillich, so lange sie diese Balance also halten können nicht unbillich des Dominii undt Arbitrii commerciorum rühmen, vndt eben dieses ist es, dadurch sie sich so groß vndt andern formidabel machen. Schließlich dienet noch hieran zu dencken, daß J. K. Mt. auß sonderbahrer Guthen gegen dem Herrn Protectore habenden Inclination sich dahin erbiethen seiner Nation für allen andern in dhero Reichen vndt Seehaffen zu favorisiren, vndt jährlich etwa eine gewiße Anzahl Schiffe in den Zöllen gleich Ihren eigenen zu traitiren, welches doch biß auffs allerletzte muß versparet, vndt nicht alß bey erheischender presentesten Notturfft vorgebracht, vndt wie zur Anfangs gesaget, sein Gemüth vndt innerliches Gefühl woll untersuchet, vndt demselben nach gegangen werden.

8.

Solte Er dan gar auff keine Manier wieder Dännemarck in den Harnisch zu bringen sein, undt der vorgeschlagenen Conquesten gegen selbiges Reich sich theilhafftig machen wollen, so müste man Ihn zuforderst zwar vmb so viel mehr gegen Oesterreich vndt deßen Parthey eschanttieren, mit Vorstellung der großen undt augenscheinlichen Gefahr, in welche, falß dieselbe J. K. Mt. in den Rücken gehen, vndt irgends eine Ihrer Reichs Provincien, alß Pommern oder Brehmen, emportiren solten, daß die gantze Evangelische Wesen, undt zumahl die arme protestirende Fürsten in Teutschlandt gerathen, undt wie unver-

ant-

worttlich solches für Gott undt der werthen Posterität fallen würde, dan hernacher uffs wenigste dahin suchen zu bringen, daß Er J. K. Mt. Desseing, wie Hollandt an Dennemark thut, facilitiren thäte, es wehre mit Herschießung gewißer Subsidien, Leihung oder Verheürung einiger capablen Schiffe, oder ja nur Verstreckung einer ansehnlichen Post Geldes, gegen genugsahme Versicherung daßelbe durch ein ander Equivalent gnüglich wieder einzubringen, undt endtlich, welches das allernötigste ist, so woll für seinen, alß J. K. Mt. Estat, die Hollender so mit im Zaume halten, daß im Fall dieselbe ihr Absehen auff den Sundt richten, undt in dieses Werck einer oder anderer gestaldt sich mischen möchten, Er pari passu neben Ihnen selben her, undt auff solchen Fall feindtlich auff sie lohs gehe, weillen Ihme sein Interesse nichtes anders zusagen wölle, wie Er solches leicht an den Fingern zur zehlen, per directum injiciendo, daß wan dieses nicht erfolgen solte, die Ratification des Elbingischen Tractats, wor auff von seiten Hollands anitzo gedrungen würde, für J Mt. daß letzte undt rechte Remedium sein.

9.

Tesmoigniret Er einige Affection oder Pitie für Hollandt, undt daß Er dasselbe nicht gerne haben wolte, oder auch Ombrage davon nehme, so müste man sich dießeits eben so wohl dahin anlaßen, undt J. Mt. wegen bedauren, daß dieselbe sich so sehr zu Ihr genötigt, da sie Ihres Orthes nichtes mehres wündscheten, alß mit Ihnen in guthen Vornehmen zu sein, köntten sie wegen des gemeine Interesse der protestirenden Religion, gar woll in der general Alliance mit leiden; fünde mans aber am gegentheil so beschaffen, das Es mit Engelandt undt Hollandt zur Ruptur kommen möchte, undt Er sich daher passioniret gegen sie erwiese, so stünde ihme damit zu flattiren, das J. K. Mt. die obbesagte Ratification des Elbingischen Tractats in Regard von Engelandt gerne aufhalten wolte, so lange sie nicht die höchste Noth darzu brachte, gestaldt derselbe J. K. Mt. nicht allein die freye Hände benehme, sondern auch expres zur Assistence für Hollandt obligirte.

10.

Wolte Er auch etwan excutriren undt eine Mediation mit Dennemark vorslagen, so müste man Ihm suchen von solchen Gedancken baldt abzubringen, daß Es nemblich nicht de tempore, undt die noch lange in dem Zustande nicht wehren, davon zu rehden, dan Er selbst vernuftig zu ermeßen hatte, weill die

die Tractaten undt Verbrieffungen bey Dennemark so wenich verschlagen, daß Ihre Königl. Mt. sich zuforderst durch Ihre Waffen mehre Securitet von demselben schaffen müsten, wie dan auch einige billige undt in Jure gentium fundirte Satisfaction für die empfangene gantz unverschuldete Torts Ihme extorquiren.

II.

Nach diesem allen, undt wan daß obige auff einen oder den andern Weg, wie zu hoffen stehet, nach Ihre Mt. Intention wirdt reüssiret sein, so hatt man alßdan die Gedanken weiter auff den andern Hauptpunct zu wenden, nemblich auff die General-Alliance gegen den Spanisch-Oesterreichischen Dominat zu Waßer undt Lande, undt dem Hrn. Protectori nach vorgangener weitleüfftigen undt behütsamen Sondirung seines Gemüthes, zu repræsentiren, wie viel daran gelegen seyn, daß man Spanien seine Silberflotten, als die Hauptseule aller seiner Macht, incommodiren undt an sich ziehen könte, weilen damit seine Sachen zu einem mahle übern Hauffen liegen würden, daß zwar solches der Herr Protector selbst vernüfftigst eingesehen undt schon lengst sein Absehen dahin gerichtet, ohne Zweifell aber auß dem Verfolge würde erlernet haben, daß es ein schweres und fast unmügliches Desseing für einen seye, undt daß demnach J. K. Mt. auf die Gedanken kommen, das daß Werck von allen so dieser Parthey verwandt, alß Schweden, Engelandt, Frankerich undt Portugal, auch Hollandt, so es wolte, communi sumptu et viribus möchte auffgenommen undt itweder nach Proportion seiner Macht undt Vermögens zur See, auch der Situation seiner Länder, eine gewisse Anzahl Schiffe hergeben, die Direction aber einen auffgetragen werden (wobey Ihme zu flattiren, daß J. Mt. eß Ihm leichtlich zustimmen würden) undt des übrigen wegen ein gemeines Conseill niedergesetzet, welches von allen gleich dependiren, und in Form einer Chambre demis partie zu Verhutung Confusionen undt Zwistes alles debattiren undt richtig verrechnen müste, welches daß heilsambste undt importanteste Desseing wehre, so iemahls zu Niederlegung der Spanischen Monarchey undt Auffbringung des gedruckten Evangelischen Wehsens auff den Tapet kommen. J. K. Mt. zweiffelten mit nichten, daß Franckreich undt Portugall Ihr hierunter habendes starkes Interesse von selbsten beobachten und höchstens embarassiren werden gestaldt dan J. K. Mt. von des Hrn. Protectoris Inclination vorhero versichert seinde, mit besagten Chronen auffs schleunigste darauß wolten communiciren laßen, indeßen daß Werck zu projectiren undt gewinnen Beliebung zu unterwerfen stunde, damit es etwa künfftigen Sommer in Gang kommen möchte. Den Krieg

zu

zu Laude angehend, im Fall nur Franckreich undt Portugall an Ihrem Orthe wie bißhero agiren wollen, undt Engellandt obbesagter maßen in Teütschlandt posto faßen, und J. K. Mt. gleichsamb zur Reserve stehen, im übrigen gleich dhenen andern, ob woll sie in würcklicher Action begriffen J. Mt. mit annuellen Subsidien unter die Arme greiffen, so seindt dieselbe des Erbiethens, das übrige Werck zu laudewerts auff sich zu nehmen, undt daß Hauß Oesterreich cum adhærentibus, so enge alß immer nötig, einzuhalten, gestaldt dan dieselbe alß ein vornehmes Glied des Römischen Reiches mit andern Ihren Mitständen undt getrewen Patrioten, sich dahin berathen undt resolviren werden, waß ratione Cæsareæ dignitatis e re ipsorum atqve Imperii sein werde, aller maßen besagten hochlöblichen Reiche wenig damit gedinet, von einem solchen Haupte gouverniret zu sein, welches durch die eingewurtzelte Continuation am Reiche in so weit außsehende Desseignen gerathen, die lautere Kriege undt Unruhe nach sich zögen, undt durch Aggrandissement des Hauptes die übrige Glieder gahr verzehrete, worin so woll der Herr Protector alß Franckreich, undt Er umb so viel mehr wegen deß Interesse des allgemeinen Evangelischen Wehsens mit würde cooperiren helffen, undt würde nochmahls zu deliberiren stehen, auff waß für ein Hauß diese Dignität füeglichst zu bringen, Item wie die Reichs-Dignitet, die man gemeinet hatt ohne Oesterreich nicht bestehen köndte, anderweit erhalten, auch derselbe der in Vorschlagh kehme, dieser Parthey obligiret werden möchte, undt waß dazu weiters gehoren würde, wie solches Friesendorff, als dheme die Sachen bekandt, bey veranlaßten Discours wirdt in acht zu nehmen wissen.

12.

Schließlich wirdt Ihm auch dieses recommendiret, ehe undt bevor Er sich publiquement in Engelandt præsentire, daß Er solches vorhero mit dem Herrn Protector communiciere undt in Rath stelle, ob derselbe diesen Estat pro tempore et natura negocii zu sein befinde, weilen Ihre Mt. verstanden daß Er einen Ministrum zu deroselben en cacher abferttigen wolle, im fall nun nicht, daß Er, Friesendorff, alsdan den Prætext nehme, daß er gerade auff Portugal geschicket seye, hette nur um Relation wegen hiesigen Wesen daselbst abzustatten, wie dan wegen seiner Wechselen undt andere Particularitet dahin abtretten müßen, undt daß so lange halte, biß die Affaires unter der Handt zu mehrer Reiffigkeit undt Perfection kommen, daß es keiner weitern Dissimulation dabey

bedürffte, im Fall es aber kein Bedenck deßwegen gebe, faciat quod habet in mandatis, wie dan dieses undt alles, so weiter hiebey concurriren kan, legalitati et dexteritati ipsius committiret wirdt, insonderheit, so baldt er in Hamburg depeschiret worden, daß er sich den nechsten undt richtigsten Weg nacher Hollandt nehme undt sich für allem die Mesnage der Zeit uffs höchste recommendiret sein laste. Die Königl. Mayst. wündschen Ihme Glücke zur Reise, undt bleiben Ihme mit Königl. Hulde wollgewogen. Geben im Hauptqwartier Wedell an der Elbe den 3 Augusti Anno 1657.

Carl Gustaf.

(L. S.)

II.

Den mellem Danmark og Sverrig fornyede Kalmarske Forening af 1438.

(Ordret efter Originalen, som forvares i det Kongelige Danske Geheime-Arkiv, skrevet paa Pergament med derunder hængende Sigiller.)

(Meddeelt af Conferentsraad Treschow).

Da Margrete ved den Kalmarske Forening af 1397 satte Krandsen paa den stolte Bygning, som hun havde opført, kunde hun mindst formode, at den under Unionens første Konge skulde trues med Undergang.

Bygningen selv hvilede paa de for enhver Stat fasteste Grundstøtter: indvortes Lyksalighed, udvortes Styrke. Alle dens Foreningspunkter vare ved den nye Grundlov paa det nøiagtigste bestemte, Grændserne af den nye Stat, som syntes at være den af Naturen selv tilmaalte, gave ingen Anledning til Tvedragt med andre Magter, og det eneste, hvorved der kunde befrygtes et opmærksomt Øie hos de øvrige Stater, var den Overvægt, som de nordiske

Riger

Rigerne i Fremtiden kunde opnaae. Men de øvrige Magters Stilling tillod dem da ikke at fæste Blik paa Norden, og Statsbestyrerne kiendte ei heller endnu noget til den Ligevægt, der siden i meget lang Tid blev Politikens vigtigste Gienstand.

Hertil kom, at Unions-Kongen var opdraget i Rigernes Skiød, og sat paa den tredobbelte Throne ved Folkenes eenstemmige Samtykke, at han i Sverrig var bleven hyldet ved Morasteen, kronet i Kalmar, og havde giort de svenske Kongers Erichs-Gade) saa at Intet var forsømt af alt det, der kunde bane ham Veien til Folkets Yndest. Selv Nyheden af denne Statsforfatning burde forvisset den en mangeaarig Varighed, da enhver Statsforandring i dens Begyndelse anstrænger alle Kræfter for at opnaae det tilsigtede Maal, og sielden taber noget af sin Virksomhed, saalænge Erindringen af de henfarne, sørgelige Dage, der foranledigede den, endnu er levende.

Hvo skulde altsaa have forudseet, at den Kalmarske Forening saa hastig skulde begynde at hælde; dog, den stod, uagtet dens mange voldsomme Rystelser, i 125 Aar førend den faldt gandske til Grunde, og dette er det meest talende Bevis for dens faste Grundvold, dens indvortes Styrke.

At giennemvandre Kalmar-Unionens Historie i sin hele Omkreds, med et upartisk granskende Øie at følge den Skridt for Skridt, og af enhver Begivenhed at uddrage de rigtige Resultater, vilde være for Mig et høist interessant Arbeide, men det skulde bringe Mig langt over Grændserne af Mit foresatte Maal, der blot er en Indledning til den i Aaret 1438 fornyede Kalmarske Forening. Jeg vil derfor indskrænke Mig til en kort Udsigt over de Begivenheder, som forberedede den sidst benævnte Forening; skulde ogsaa denne ansees at være for vidtløftig, tør Jeg derfor haabe Tilgivelse. — I det Foregaaende har Jeg allerede viist et Glimt af den lykkelige Stierne, under hvilken den Kalmarske Forening i Aaret 1397 kom for Lyset; denne blev staaende, saa længe Margreta selv førte Statsroret, saa længe hun ledede Erichs første Regieringsaar.

Nu ophørte al Tvedragt mellem de nordiske Riger indbyrdes, hvert Rige nød indvortes Ro under egne Love, og udvortes under fælles Scepter. Den Orden, med hvilken Margrete bestyrede Rigernes Regnskabs-Væsen, satte hende i Stand til at tilbagekiøbe Kronens Godser, at give Lindring i de paabudne Skatter, og at forskaffe sig mægtige Statsindsigtelser. Regieringen vandt større Kraft ved det, at hun med en klog Varsomhed indskrænkede Adelens Vælde uden at betage den noget af dens udvortes Anseelse, og hendes

Prokla-

Proklamation af 3die Mail 1403 til Klerker, Landboe, Bønder og Almue viser, med hvormegen Klogskab hun forstod at dæmpe al Misfornøielse og forskaffe sig Alles Tiltroe, Alles Hengivenhed. Ved denne Fremgangsmaade gik den nye Regiering hver Dag frem til heldig Styrke, saalænge Margrete levede den.

Nu vilde Erich føre Statsroret allene, og Skandinaviens lyksalige Stierne begyndte strax at dale.

Aaret 1407 er egentlig den Tidspunkt, fra hvilken man kan regne, at han selv regierede i alle Riger tillige, og det paafølgende Aar opvakte han allerede Geistlighedens Misfornøielse ved at give Erkebispesædet i Upsal til sin forrige Kantsler, uagtet Domprovsten allerede var bleven valgt dertil af Domkapitelet; Margrete søgte vel at give Kongens Forhold et mindre forhadt Udseende ved at overtale Domprovsten til godvillig at afstaae fra Valget, men Geistligheden saae dog allerede, hvad den i Tiden kunde have at frygte for.

Adelens Uvillie kunde Erich ogsaa let have paadraget sig ved at lade Abraham Brodersen, en af de rigeste og mest anseete svenske Herrer, dømme fra Livet og offentlig henrette. Dronningen deelte Adelens Harme over dette blodige Optrin, og formildede den ved at sætte den Afdøde et Hædersminde helliget af Religionen.

Kongen kunde ikke være uvidende om sin Fostermoders Plan, at vedligeholde god Forstaaelse med Nabomagterne, paadet den nye Statsforfatning kunde gaae frem til Modenhed og Kraft under Fredens Skygge, og desuagtet begyndte han Krig med Hertuginde Elisabeth. Dronningen seer det Uveir, som hendes spæde Plante derved trues med, hun haster med at afvæge det, og hun standser Krigen ved den i Aaret 1412 til Flensborg sluttede Stilstand. Paa Tilbagereisen døer Dronningen, og nu blev Nordens nye Statsforfatning uden Beskiermelse udsat for de Stormvinde, der ere uundgaaelige Følger af en svag en planløs Regiering. Neppe var ogsaa Kalmar-Unionens Stifterinde død, førend Kongen paa nye begynder Krigen med Holsten, udtømmer Statskassen ved Omkostninger paa slet overlagte Felttoge, paa en uhensigtsmæssig Reise til den hellige Grav, skader Finantsernes Kredit ved slet Mynt, og ved endnu andre Statsfeil drager mørke Skyer over sig; men Erich havde i den forstandige Dronning Philippa fundet en nye Skytsengel, ved hendes Indflydelse fordeelte Skyerne sig, og mange af de begaaede Feil bleve med Mod og Klogskab rettede.

I Aaret

I Aaret 1433 brød det første farlige Uveir ud, da Dalekarlene, forbittrede over Slotsherrens Josse Erichsens Undertrykkelser, giorde Opstand under Anførsel af Engelbrekt Engelbrektsen. Raadet stillede Opstanden ved paa egen Haand at afsætte Slotsherren; men endnu samme Aar bryder den ud igien med tredobled Kraft under Engelbrekt og Erich Puke. Rigets faste Slotte indtages, de af Kongen satte Fogder fordrevés, og Engelbrekt tvinger det i Wadstena forsamlede Raad til at opsige Erich Lydighed og Troskab. Opsigelsesbrevet blev afsendt den 16 Aug. 1434, og en Herredag blev bestemt at holdes i Stokholm i Begyndelsen af September, for at udvirke de øvrige Stænders Samtykke til dette Skridt, der blot var foretaget af Raadet og nogle af Almuen. Her blev et nyt Opsigelsesbrev udstædt i alle Stændernes Navn, og deraf sendt Gienpart til Norges Riges Stænder saavelsom til nogle af Hansestæderne.

Dette var imidlertid en Lynstraales Kraft. Geistligheden saavelsom Adelen frygtede mere for Demokratiet end for Monarken, de frygtede tillige for, at dette mellem Rigerne knyttede Baand skulde opløses, og Erich behøvede blot at vise sig i Stokholm bemeldte Aars Efterhøst for at udvirke en Stilstand og Rigets Samtykke til, at samme skulde vedvare til den 8de November paafølgende Aar, da Befuldmægtigede saavel fra Kongen som fra Sverrigs Riges Stænder skulde møde i Stokholm, og alle mellemværende Tvistigheder afgiøres ved Kiendelse af 12 dertil fra alle 3 Riger udnævnte Mænd.

Førend de Svenske forlode Mødet i Stokholm, havde de aftalt en Herredag at holdes til Abo i Januarii Maaned 1435. Her bliver Engelbrekt valgt til Rigets Høvedsmand. Dette vækker nye Bekymring. Krøpelin foreslaaer et Møde til Halmstad som bliver holdet i Maii og hvoraf Resultatet blandt andet var, at Kongen selv den 24de Julii s. A. skulde møde Sverrigs Riges Raad og Mænd i Stokholm. De Danske, Norske og Svenske Herrer indfandt sig til den bestemte Tid, Kongen selv kommer den 8de Septemb., Underhandlingerne begynde, Almuens Klager foredrages, og ved en nye Forening bliver vedtaget, at alt det Passerede skulde være glemt, at Foreningen mellem Rigerne skulde forblive i sin fulde Kraft, at en Drost og Marsk skulle udnævnes, og da de øvrige Tvistigheder paakiendes ved de udnævnte 12 Mænds Dom. Denne Forening er udstædt med alle Høitideligheder den 14 Octob., og 4 Dage derefter blev de 12 Mænds Kiendelse affagt.

Kongen

Kongen udnævner Christien Nielson Wase til Sverrigs Riges Drost, Carl Knudson Bonde til dets Marsk, men bestemmer ikke deres høie Embeders Myndighed; han bortforlener Rigets Slotte uden at indhente Raadets Betænkning; Raadet giør herom først ved de danske Herrer og derefter selv Kongen Forestilling, men faae det Svar: at Han var ingen Ja-Herre. Den Misfornøielse, som herover opkom endnu førend Kongens Afreise, voxer ved hans senere Adfærd. Raadet og Rigets Mænd forsamler sig i Abo den 20 Januarii 1436 og tilskriver Kongen, at dersom de i Stokholm saa høitidelig vedtagne Artikler ikke inden næstkommende Fastelavn bleve iværksatte, maatte Kongen efter den Tid aldrig vente af dem nogen Troskab eller Lydighed. Af denne Skrivelse meddeledes Gienpart til Danmarks Riges Raad, som havde borget for Opfyldelsen af den Stokholmske Forening, tilføiende, at dersom Kongen ikke var at formaae til sammes Efterlevelse, skulde al Afhandling med ham for Fremtiden være afbrudt, men Venskabet mellem begge Riger desuagtet staae ved Magt.

Carl Knudsens paafølgende Udnævnelse til Rigsforstander, hans Medbeileres til denne Værdighed Engelbrekts og Pukes Fortrydelse derover, Partiernes indbyrdes Uenighed, og de gruelige Optrin som Sverrig kunde befrygte under dens indvortes Uroligheder under et rædselfuldt Anarkie, aabne en Nye Udsigt for Erich til Forlig. Dertil skede det første Skridt i Wadstena, hvor en Stilstand blev vedtaget og et Møde bestemt at holdes i Kalmar den paafølgende 15 Julii. Her indfinder Kongen sig til den fastsatte Tid, fulgt af Danmarks Riges Raad, Hertug Bogislav af Pommern, flere Fyrster og Fredsmæglere fra Hansestæderne, og nu sluttes den høitidelige Forening, som findes trykt hos Hadorff (RimKr. 2. D. S. 109-14). Om den under 1436 af Danske saavelsom Svenske Historieskrivere anførte saakaldede fornyede Kalmarske Forening, som af Olaus Petri henføres til 1435, men efter min Formening rigtigst af Messenius og Hamsfort til 1437, skal Jeg ved en en anden Leilighed udførligen tale, og vil saa blot anføre, at dette Aktstykke af Hvitfeld, Holberg og flere uden al Grund er bleven anseet som en Grundlov, da det aldrig som saadant af Kongen og Rigernes Stænder er bleven antaget eller sanktioneret.

Da det til Kalmar i Julii Maaned begyndte Møde var sluttet og Forliget under 1ste Septemb. s. A. høitidelig stadfæstet, giorde Kongen en Reise til Gulland, lovende til næstkommende Mikkelsdag at møde i Suderkiøping for at

over-

overtage Rigets Bestyrelse i Overenstemmelse med Forliget, men hans sædvanlig uheldige Søeeventyrer hindrede dette. Imidlertid gik Hyldingen for sig paa Herredagen, Drostens og Marskens Autoritet erkjendes, Slottene overleveres og blive igjen bortforlehnede; dette sidste giver Anledning til den blodige Scene med Bror Svenson. Puke forkynder Carl Knudson aabenbar Feide. Det hele paafølgende Aar afverler med indvortes Rystelser og frugtesløse Underhandlinger. I Danmark var Misfornøjelsen med Kongens konstitutionsstridige og vaklende Regjering ogsaa steget højt; imidlertid ønskede Geistlighed, Adel og de oplyste Klasser af Folket i begge Rigerne intet mere inderlig end at vedligeholde Rigernes Forening. De indsaae, hvor vanskeligt dette Ønske vilde opnaaes, darsom der skulde skrides til et nyt Kongevalg, formedelst den Gjæring og den Partieaand der herskede i Sverrig, og dette var Aarsag til at begge Riger saalænge giorde sig Umage for at beholde Erik paa Thronen. De Svenske ansaae dette tillige som det kraftigste Middel til at dæmpe den Partieaand, der hvæssede den eene Borgers Sværd imod den anden, og nu blev en Herredag paa nye bestemt til Kalmar at begynde St. Olufs Messe 1438. Paa hvilken Danmarks og Sverrigs samtlige Raad og Befuldmægtigede, den 2den Julii, underskreve og forseglede den nye Foreningsakt, som herved meddeles ordret efter Originalen uden mindste Forandring ihenseende til Sprog og Retskrivning. Det fortjener Opmærksomhed, at denne Konstitution ved forefaldende Kongevalg tillader hvert Rige at vælge en særskilt Konge, uden i øvrigt at bryde det mellem hinanden værende Samfunds-Baand. Den Afvigelse, som heri blev foretaget fra den Kalmarske Forening af 1397 var en Følge af Rigernes da værende Stilling. Danmarks Riges Stænder havde allerede bestemt sig for Christopher af Bajern, som ogsaa kort derefter af dem ved Skrivelse af 28de Oct. s. A. blev indbuden til at modtage Danmarks Krone, og derimod tylte Sandsynlighed for, at Sverrig vilde vælge en Indfød til Konge. Vel synes Raadets Betænkning, da det det følgende Aar i Stokholm raadslog om Rigets Anliggende, at tilkjendegive det modsatte, men de sige ogsaa der, at det synes nyttigst at tage en indfød Svensk til Konge. Og siden paa Herredagen til Abo i Aaret 1440 blev det eenstemmig vedtaget, at Sverrig for Fremtiden aldrig burde eller skulde vælge nogen udenlandsk Konge.

Den Kalmarske Forening af 1438 findes trykt hos Hadorff paa et nyere Sprog, men er hverken omtalt af Hvitfeld eller Holberg.

* * *

In Nomine Domini Amen. Aar effter Gudz Byrdh MCDXXX octauo, ottende Dagh effter Wor Frwe Dagh Visitationis worom Wi Johannes Larmann met Gudz Nathe Erke Biscop j Lund, Niels aff samme Nathe Biscop i Werio, Christiern Nielsson Drotzste j Swerighe, Karl Knutsson Marsk, Eric Krummedike, Morten Jensson, Niels Eringislasson Laghman i Sudermanneland, Laurentz Wolffson, Bengt Stensson Laghman i Nerke, Boo Stensson, Riddere, Niels Jensson aff Hammar, Beynt Jensson, Oloff Axilsson, Karl Cristiernsson, Beynt Gotskalksson, Maghnus Green, Niels Stensson, Jons Karlsson, Clawes Plade, Birghe Trulle, Harald Stensson, Raghwald Puke, Anders Ysaacsson ok Erik Thursson a Wapn, forsamlethe i Calmarn i Wor nathughe Herre Koning Erics ok Rigensz Wrende at forhandle ok met om then Forbinding mellom Righene, vm huilkit Wi ære her nw swo ensz worthne at thenne Tidh holde skulendes som her effter scrwith stander Gudh til Hethre ok alle Rigensz Inbyggere til fridh sammie Endrecht Kerlichet ok Bestand.

Forst: swo at Wi wela holde ok hawe Wor nathughe Herre Koning E ic for fulmechtughr Koningh til all hansz Koningelighe Ret ok Werthughet som hannom af Rethe bør at hawe.

Item skule Righen samman bliue til ewich Tidh, swo at enchte et scall sich fran thet andre draghe meth nogher Twedracht eller Søndren vden hwat thet ene paagaar entighen met Orlogh eller met andre vtlensche eller wrangwise Manne aasichten, thet scall them alle pagaa ok hwert there annet behielpelicht ware met all Troscap ok met all Macht ok at hwert Righe bliue with sit Ratt, Lagh, Rett Priuilegier Fritheth ok gødhe gamble Sidhwane bathe andelighe ok werildslighe hwer effter sinn Rett.

Item scheer thet ok swo thet noghre aff thesse Righe Krigh eller Orlogh pakommer huilket et ther thet hulzt kan worthe, tha skule the andre Righe met all Macht ok Troscap thet Righit til hielp or Werie komme ehwor them worthes tilsawth alleledesz som thet wore et Righe, entighen til Land eller Watn effther Leyelichesth som tha pa ferthe ere ok Machten er stoor som them modh ere, som man tha kan kenne at man maa thet tha met vmothstaa, thoc

swo

swo at thet Righet som then Hielpen behøwer see them fore som them vt at thet andre Righe til hielpe kommer met Kost Spisning or Fothre. ok Koningen ok Rigens Men sta them forscadhe eemen the theres hielp wether thorffue, ok wele hawe fran then Tidh som the i thet Righe komme som then hielp behøwer ok methen the ther ære ok swo lenge som the there hielp hawe wele.

Item worther ok nogher i noghent Righe frithløss biltughr eller forsfyctughr. i annet Righe for sinn rette Brøde Schuld tha scall han swo vel i the andre Righe frethløss wære, som i thet ene, ok scall hannom engin hwerken heyme eller holde, men hwor som han worther aatalether ther scall man ouer hannom rette, som retteleghen tilbør, om thenne samme som aakerer hawer rette ok stellighe Bewisning met sich at han er stelighen frethløss worthen.

Ock ey hellder schule noghre Righens Men i noghre Righe noghre Man vntholde andre vdethess Men, swosom ere Forrædhere Mordbrennere Thinwe Røwere ok Woltaghere, swodanne Men them ok theres Lighe scall man ouer rette hwor the pakerdhe worthe som retteleghen wetherbør.

Item wore thet ok swo thet noghen Man wore i noghet aff thesse Righe, ok wilde gøre modh noghet aff the andre Righen, swo at Righen motte at skillies ok komme til Twidracht fore forthy at han wore høyt besidden, eller ok i andre Made, thet schule Koning ok Righens Men som han aff ær strax første thet forkereth ok forkyndughet worther farstyre ok vt auer rette, bathe ouer Liff ok Godhz som ouer een Forræthere ok vden all Nathe.

Item, som Wi finne i thet gamble Forbund Righene vnder een Koning at ware ꝛc. ther kunne Wi ey nw idermere ens vm at worthe at thenne Tidh serdelis for thy at Oss aff Swerige ær ey nw then Fulmacht metginen ok engin aff Norges Rådh er herhoss, ok er thet ey swo leyelicht met them aff Norges Righe som thet er met Oss vm the Stucke som man ma uel vndersta, thoe forplichte Wi Oss nw, ok tilsamen forbinde sammelethes som fore ok effter screwith staar at hölde met hweranner vden alt Swigh ok Arghelist som thenne Forbind kan komme til Scadhe eller til Forfang.

Naar ok swo worther thet man Koning wil wellie ok thet thorffs at tha enchte et Righe Koning kæse eller wellie før en the hawe waret sammen, the som ther ere best falne til ok tilstickethe worthe met ful Macht aff Righen, huilket Righe først Behoff gøres eller begerer Koning at wellie, at thet forbudhe the andre Righe pa leyeligh Stadh ok Time som tha leyeligst ok nyt-

tugst kan ware, ok ther tha offuer at weye ok eens at worthe effther Leyelighethen som tha a ferdom er, hwat som tha er nyttughere at hawe een Konning eller flere, ok som the tha kunne ens worthe at the thet tha swo holde ok sammelethes bliue til all tilkommende Tidh.

Naar swo kommer thet Behoff gørs at wellie Koning, vm the nw at første Tidh enss worthe at bliue vnder een Koning ok om the tha for thet beste kese at hawe flere Koninge en een effter swodan Leyelighet, som tha er a ferdhom, er thet thok tha hwert Riges Men holde ok hawe theres Koning swo at engen Skilnath worther mellom Righen thet the jo sammen bliue with Frith Kerlighet ok Endrach ok with hwer anners Hielp som forescrewith staaer.

Till ytermere Forwaring ok Wisse at alle these forscreffne Article ok Stycke hwert theres ferdelis om sich scüle swo vbrødelighen holdes i alle Made fuldraghess fuldkommes ok fastelighen bliue schule som forescrewith staar tha hawe Wi alle ford^e ladet Wore Insigle met godh Willie hengie for thette Breff som giueth er Aar Dagh ok Stadh som forescrewith staaer.

(Under Originalen have 24 Sigiller i Vox været hængende, hvoraf det 11te, 15de, 20 og 24de ere borte. Det 1, 2, 5, 7, 8 og 19 ere aftrykte paa grønt Vox, Resten er aftrykt deels i mørkebrunt, deels i hvidt Vox.)

Bagpaa med nyere Haand:

Calmars Deything om then Forbindelse som giordh er mellem Danmark oc Swerige. 1438.

III.

III.

Frid. IVdes Instrux for Geheimeraaderne Otte Krabbe og Christian Sehested, betreffende: hvorledes De som Hs. Maj. i Kiøbenhavn forblivende Konseil skulde forholde sig, medens Kongen var udenlands. Coldinghuus d. 7 Nov. 1708.

(Af Stell. Tegnelser No. 56.)

(Meddeelt af Conferentsraad Treschow).

I.

Fr. 4. Vor Synderlig Gunst tilforn. Saasom Vi allernaadigst have funden for got paa nogen tid een Reise udenlands at giøre, og Vi udi Voris Fraværelse ingenlunde ville, at saavel de Udenlandske affaires derover skulle cessere eller Vore kiere og tro Undersaatter udi Vore Kongeriger, Førstendomme og Grevskaber skulle have Føye og Aarsag sig over nogen Uret, det være sig for Rettens Fornægtelse eller paa andre Maader at besværge, saa have Vi saaviit det Voris udi Kiøbenhavn forblivende Conseil concernerer, derom efterfølgende Anordning giort, som Vi, efter den altid funden Nidkierhed til Vores Tieneste allernaadigst formoder paa mueligste Maader vorder efterlevet.

1.

Skal de udi Kiøbenhafn blivende tvende Membra af Voris Conseil hver Mandag Morgen, som hidindtil skeet er, sig udi Raadstuen ved Slottet forføie, alle de til Os indsendte Breve fra fremmede og indlandske Steder, obne, og dennem til Vores danske Cancellie og Voris Deputerede for Financerne, saaviit de herhen hører, lade levere, paa det deraf kand giøres Extracter, og Sagerne siden, efter Beskaffenheden, ved Expedition eller Relation og videre Approbation af Os kunde bringes til Endskab.

2.

2.

Og, som iblant de Sager som indkommer, og af det Tydske Cancellie expederis, mange ere af den Vigtighed, særdeles de som af Voris udenlandske Ministres bliver refereret, at nødvendigen derpaa Svar uden Ophold vil meddeeles, saa haver Voris Conseil sig derudi efter de med fremmede Potentater og Republiquer oprettede Tractater og Conventioner at rette, og sig af dennem, som deris rette Regel og Rettesnoer, at betienne, og derefter udi alle Maader deres Svar til Voris Minister at indrette.

3.

Skulle enten nogen af Voris Ministrer udenlands, eller og de ved Voris Hof værende fremmede Puissancers Ministrer giøre nogen Forslag enten til ny og sterkere Engagement med Os, Commerce-Tractat, eller og proponere noget, hvoraf Consequencen og Suiten kunde give Anledning til Forandring, enten til Vores avantage eller desavantage, haver Vores Conseil sig herom ingenlunde positive at udlade, men samme alleeneste ad referendum at antage, og Os hvis i saa Maade er bleven proponeret, med deres allerunderdanigste betenkende at berette.

4.

Naar dette, efter oven skrefne Maade af de af Voris Conseil udi Kiøbenhafn forblivende, bliver observeret, haver de Voris udenlandske Ministrer paa deres Breve og Relationer, hver Postdag at svare, og under Brevene deris Hænder at sette.

5.

Som det og er venteligt, at udi Voris Fraværelse udi Forretningerne ved Voris Rente-Cammer, General-Commissariat, Admiralitet, Holmen, Garnisonen, Politiet og Commerce-Collegio, Magistraten og Staden, et og andet kunde forefalde som kunde have Connexion med Vores Conseil, og at derover een og anden Conference og Communication behøvedes, saa ville Vi allernaadigst at Tiisdag Morgen til slige Conferencer skal være destineret, hvorfore begge Vore Geheime Raad sig saavel samme Morgen, som og Mandagen, haver at indfinde, og hvis i saa Maade af een eller anden bliver foredragen, og med Voris Conseil afgiort, skal af een dertil forordnet Secreterer protocolleris, og Os hver ottende Dag allerunderdanigst refereris.

6.

6.

Hver Onsdag Morgen skal efter Voris allernaadigst meddeelte Instrux de udi Vores Danske Cancellie forefaldende Sager af Voris Conseil foretages, Resolutionerne paa Suppliquerne efter Voris derom giordte Anordning meddeelis, af Vores Maitre de Requete noteris, og siden til Cancellie-Forvalterne til Expedition udleveris. Og ville Vi ellers allernaadigst, at naar Expeditionerne i saamaade ere reenskrevne, og derudi efter Voris Anordning og Voris Conseils Betenkning er indførte hvis Supplicanterne paa deris Memorialer til Svar kund meddeelis, bemeldte Expeditioner som altid udi Voris Nafn skal være forfattede, af begge Voris Geheime Raad, efter Voris allernaadigste Befaling om de ved det danske Cancellie forefaldende Forretninger, skal underskrives.

7.

Med de udi Voris Tydske Cancellie forefaldende indenlandske Forretninger skal det forholdes ligesom hidindtil skeedt er, at hvis som uden Ophold kand afgiøris, og kommer overeens med Retten og Landgerichtsordningen, efter den sædvanlige Maade, uden nogen andens Præjudice bliver expederet, eller til forum ordinarium henviist; og det øvrige som angaaer Privilegier, Societeter, Monopolia, Caracterer, Charger, og deslige, saavel af det Tydske som Danske Cancellie, Os førstallerunderdanigst per extractum bliver refereret.

8.

Om Fredagen skal Voris Geheime Raad obne de til Os saavel fra fremmede som indlandske Stæder indkomne Breve, dennem ved tvende Secreterere lade extrahere og saa videre hvad til Voris Tienneste kunde være, efter Sagernes Beskaffenhed og Voris Anordning derom lade udfærdige. Og, som Vi allernaadigst vill, at Voris Geheime Raad eengang om Ugen, som skal være Løverdagen, til Os allerunderdanigst skulle referere hvad i Vore Kongeriger og Lande passerer, saa haver De tvende relationer at lade forfatte, een paa Dansk, og een paa Tydsk, hvorudi kortteligen skal være indført hvis udi publicis og privatis kand være forefalden, og paa det saadanne relationer ei skulle være for viitløftige haver de een kort Extract at hosføye af hvis Breve Relationer og Begieringer til Os kand være indkommen, og hvad Svar derpaa er bleven meddeelt.

9.

9.

Løverdagen haver Voris Conseil efter forskreven Maade at igiennemsee Relationerne og Extracterne til Os, og saa videre hvis med Posten, saavel til Os som til andre bør forsendes, at lade udfærdige, retttendis sig udi det øvrige efter denne Voris Befaling, saa og de Instruxer og Anordninger som Vi Vores Cancellier og andre Collegier allernaadigst have meddeelt. Hvis og ellers et og andet kunde forefalde, som til Voris og det almindelige beste kunde vere, og udi denne Instrux ey findes indført, forlader Vi os paa den hos Eder altid funden dexteritee og Nidkierhed for Os og Vores Kongelig Arvehuus, som Vi med Kongelig Naade ville ihukomme. Befalendes ꝛc.

Coldinghuus den 7 Novbr. 1708.

Til

Geheime Raad Hr. Otto Krabbe og Hr. Christian Sehested, hvorledes de som Hans Majestets i Kiøbenhafn paa høistbemelte Hans Majestets Udenlandsreise forblivende Conseil skal forholde sig saavel med udenlandske som indenlandiske affaires.

II.

F. 4. V. V. T. Som Vi allernaadigst have foretaget en Reise uden Lands, og muueligt udi Voris Fraværelse een og anden Sager af Vigtighed, Eders Forretninger vedkommende, kunde forefalde, som uden dilation, eller at Voris allernaadigste Resolution derom kunde indhentes, burde bringes til Endskab, saa er Voris allernaadigste Villie og Befaling, at I, naar slige Sager skulle forefalde, derom med De af Voris Conseil udi Kiøbenhafn blivende Geheime Raad flittig confererer, og med dennem hvis til Voris Interesse og Publici Gafn kand vere paa beste Maade søger at befordre, rettendes Eder udi det øvrige efter Loven og de udgivne Kongel. Forordninger. Dermed ꝛc.

Coldinghuus den 7 Novbr. 1708.

Til

Kiøbenhafns Magistrat, at conferere med Conseillet i Kiøbenhafn, saafremt nogen vigtige Sager, deris Forretninger vedkommende, maatte forefalde imidlertid Hans Maj. er udenrigs.

Nye Danske Magazin.

Tredie Binds Fierde Hefte.

I.

Bidrag til den danske Land- og Søekrigs Historie i Aaret 1700.

Meddeelte af Conferentsraad Treschow.

Da 4de Friderich modtog det danske Scepter, var Sværdet mere end halv uddraget mod Hertugen af Holsteen, som dertil ved sine krigerske Foretagender havde opfordret den danske Regjering; imidlertid holdt den unge Konge det næsten blottede Sværd endnu i nogen Tid tilbage, og anvendte de første Maaneder af sin Regjering til at ordne Rigets indvortes Anliggender, dets Forsvars-Anstalter, saavel som Alt, hvad der kunde bidrage til at give hans Vaaben et lykkeligt Udfald. Nu brød Krigen ud. Men neppe var den begyndt, førend de mægtigste Stater i Europa søgte med Kraft at dæmpe den, og Freden, som var dem magtpaaliggende, blev sluttet til Travendal, førend endnu noget afgjørende Slag var forefaldet.

Det er til Historien af denne Krig Udgiverne af Nye Danske Magazin meddeele følgende Bidrag, som ikke hidtil ved Trykken have været bekiendtgjorte, og som ei heller af Historieskriverne have været benyttede, de faa undtagne, hvilke Professor Engelstoft har anført i sin Afhandling om Kiøbenhavns Stilling og Farer i Sommeren 1700.

Alle skulde de fremstaae saaledes som Vi have forefundet dem, uden nogen Forandring i Henseende til Sprog eller Retskrivning, og Vi ville blot foran ethvert give et kort Udtog af hvad det indeholder, samt neden under tilføie de Anmærkninger, som kunde ansees passende.

De af Kongens egne Befalinger og Resolutioner, som Vi her bekiendtgjøre, afgive et nyt Vidnesbyrd om at denne uforglemmelige Fyrste endog fra det Øieblik af, han besteg sine Fædres Trone, gav de umiskjendeligste Prøver paa den virksomme Aand, det sindige Mod og den

utrættelige Arbeidsomhed, der udmærkede hans hele Regjering. For os har det været en kjær Pligt, at bringe disse Aktstykker for Lyset, Anvendelsen af dem hører til Historieskriverens Fag.

---

1. Fr. 4des Skrivelse til Ulrich Christian Guldenlöwe om at giore den Indretning, at Norske Post indtil videre skulle gaae over Jylland til Fladstrand og derfra til Fleckerøen eller andensteds i Norge, samt ligeledes tilbage igien, og at den Nat og Dag uden Forsømmelse skulle blive befordret. Dat. 10 April 1700. *)

(Af Siell. Tegn. No. 52. Fol. 251.)

Fr. 4de rc. V. S. G. oc V. T. Vide maa Dir, at Vi allernaadigst haver for got befunden, at Posten til og fra Vort Rige Norge skal herefter, indtil paa videre allernaadigste Anordning, gaa herfra til Lands over Jylland til Fladstrand, derfra til Skibs til Fleckerøe udi Norge, eller hvor det nærmere kand skee, derfra dend igien skal gaa til Skibs til Fladstrand, oc siden over Lands hid; thi er Voris allernaadigste Villie oc Befaling, at Du strax saadan Anstalt giør, at samme Postvæsen vorder strax oc uden Ophold saavel til Vands som til Lands saaledis reguleret oc indrettet, at Posten ved Nat og Dag, med mindre Storm oc Uveir det endelig maatte hindre, uden ald Forsøm-

*) Uagtet Krigen med Hertugen af Holsteen allerede maa ansees at være begyndt d. 11 Marts 1700, da den danske Armee under Hertugen af Würtembergs Anførsel rykkede ind i Holsteen, saa vedblev dog endnu Danmarks venskabelige Forhold med Sverrig, og den Norske Post kunde altsaa beholde sin sædvanlige Gang, men den 10de April kunde Friderich ikke længere være uvidende om den i Januarii Maaned mellem Sverrig, Engeland og Holland til Haag sluttede Convention, som ikkun skulde holdes hemmelig i 2 til 3 Maaneder, og nu blev den ovenanførte Ordre nødvendig, saameget mere, som Carl den 12te allerede i April Maaned havde ifølge Nordbergs Beretning samlet 12000 Mand ved den skaanske Kyst og oprettet 2de Leire ved den norske Grændse. Lignende Foranstaltning er siden den Tid bleven befalet, naar nogen Urolighed med Nabo-Riget har været at befrygte, saaledes f. Ex. ved Kongelig Ordre af 27de Sept. 1743, og 16de Oct. 1788.

sømmelse frem og tilbage kand vorde befordret. Dermed skeer Vor Villie. Befalendis etc. Hafniæ dend 10 Aprilis Anno 1700.

Til
Hr. Ulrich Christian Guldenlew. *)

2. Fr. 4des Brev og Befaling til Præsident Borgemestere og Raad i Kjøbenhavn, at Borgerskabet i nogen Tid maatte komme Garnisonen til Hjelp med Vagter at gjøre, hvorfor de havde med Stadthauptmanden at overlægge paa hvad Maade dette Vagthold kunde blive indrettet, efter Commandantens Anviisning, hvem de havde at lade følge saamange Mand han behøvede. Dateret 4 Maj 1700.

(Af Sjell. Tegnelser No. 52. Fol. 268 b og 269 a.)

Fr. 4de etc. V. B. T. Eftersom Vi formedelst disse vanskelige oc vit udseende Tider haver for høynødvendigt eragtet, til Voris Rigers oc Landes Forsvar Voris Flode at udruste, oc derpaa Voris Regiment de Mariners **), som her i Voris Kongel. Residentz-Stad Kiøbenhafn udi Garnison haver ligget, at commandere, hvorovet oc formedelst de Troupper som og i lige Tilfælde herfra til Vore Førstendømme Slesvig oc Holsten ere udcommanderede, dend her i Garnisonen tilbageblevne Militie icke befindis saa sterck, at Vagten paa alle Platzer her i Staden derved kand blive forseet som det sig bør; Da ere Vi, ihvor ugierne Vi det gjorde, bleven foraarsaget at befale Stads-Hauptmanden

 ihvor

*) Denne Kongelige Befaling er udstædt til U. Chr. Güldenlew som General-Postmester i Norge, med hvilket Embede og dermed forbundne Post-Indtægter Han af C5. var bleven forlenet; ved hans Død i Aaret 1719 faldt de norske Post-Indtægter tilbage til Kronen, hvilket sees af en Kongelig Ordre til Geheimeraad og General Post-Direktør Münich af 30 Dec. 1719. De danske Post-Indtægter, med hvilke General-Admiralens ældre Broder Feldtmarskall Lieutn. Chr. Güldenlew og hans mandlige Afkom havde været forlenet, vare allerede ved en Forceening under 6 Oct. 1711 komne tilbage til Kronen imod et Vederlag af 4000 Rdlr. aarlig, paa hvilke Vedkommende siden have renunceret, og derimod bleve forlenede med Grevskabet Løvenholm.

**) For at give Flaaden det fornødne Mandskab havde Regjeringen ej allene været nødsaget til at bruge det her ommeldte i Residentz-Staden garnisonerende Regiment Mariner til dens Bemanding, men den havde desuden givet Commandør-Capitain Just Juel Ordre at gaae til Amsterdam for der at hverve Søefolk, hvilken Befaling var ham tilstillet fra General-Admiral Jens Juel den 24 Jan. s. A. (Just Juels Levnet S. 114.)

Os Elskelig Niels Enwoldsen*) at komme dend her nu værende Garnison med endeel af Borgerskabet til Hjelp med Vagt at holde, indtil videre allernaadigste Anordning; Thi er Voris allernaadigste Villie oc Befaling, at I strax søger med Voris Geheime-Raad oc General-Lieutenant samt Commandant her i Kjøbenhafn Os Elskelig Hr. Hans Skak, Ridder, at conferere om hvor mange Mand af Borgerskabet hand foruden dend her nu værende Militie kand have fornøden til Vagterne her sammesteds at forsyne, oc saa meget Mandskab som han i een eller anden Tilfælde behøver, haver I at lade hannem følge, hvorom i strax med bemeldte Stadshauptmand flittig haver at overlægge paa hvad Maade samme Vagthold efter bemeldte Voris Commandants Anviisning ved Borgerskabet til deris mindste Besværing best kand blive indrettet oc bestilt. Dermed ꝛc. Hafniæ den 4 Maj Anno 1700.

Til
Præsident, Borgemestere oc Raad i Kiøbenhafn m. v.

3. Fr. 4des Brev og Befaling til Baron Hr. Jens Juel, Hr. Knud Toth, General-Lieutenant Schach, Christoph Gensch v. Breitenau, General-Major Munch, Etats-Raad Ole Hansen, General-Procureur Bentzen, Etats-Raad Adler, Etats-Raad Rosenkreutz og Politiemester Claus Rasch, at de som Slots-Lovens Forvaltere**) skulde tage Hans Kongelige Majestæts Tieneste i agt, imedens Kongen var fraværende. Dateret 21 Maj 1700.

(Af Siellandske Tegnelser No. 52. Fol. 282 b. ad 284 a. No. 188.

Fr. 4de V. S. G. T. Saasom Vi nu agter at begive os paa Reisen til vore Førstendømme Slesvig og Holsten; Saa er Voris allernaadigste

*) Stadshauptmand Niels Envoldsen var allerede Capitain ved Borgerskabet under Kiøbenhavns Beleiring i Aaret 1658 og den 3die i Ordenen af de Borger-Capitainer, som den 7de Oct. 1661 ifølge de af da værende Borger-Capitain Rens's efterladte Optegnelser bleve benaadede med Guldkiæder og Æres-Medailler. Jonge (Kiøbenhavns Beskrivelse Pag. 128) siger, at ved N. Envoldsens Tiltrædelse til Stads-Oberst, blev Navnet af denne Charge forandret til Stadshauptmand, han har altsaa været den første, til hvem denne Titel er bleven givet.

**) Professor Engelstoft er, saavidt Vi erindre, den første som har omtalt denne Slots-Lov; naar Professoren kalder den Geheime-Conseilet, er dette vel ej saa

ske Villie oc Befaling at I udi Voris Fraværelse, allerunderdanigst holder et vaaget Øje over alt det, som Voris Tieneste og Interesse i nogen Maade kand vedkomme, oc ellers samme, saaviit til enhvers Charge oc Function i Særdeleshed henhører, paa beste Maade allerunderdanigst befordrer; til hvilken Ende I paa Raadstuen her for Kiøbenhavns Slot haver at tilsammenkomme, og der med hverandre flittig derom deliberere; Dersom oc Voris General-Admiral Lieutenant Os Elskelig Hr. Ulrich Christian Gyldenlew skulle tilskrive Eder fra Voris Flode om hvis som til Floden kunde behøvis, da haver I til des hastige Forskaffelse oc Befordring strax tilbørlig Anstalt at giøre, oc ellers at gaae ham oc Voris Flode tilhaande med Raad og Daad i alt hvis som sig til Voris Tienestes Befordring kand henstrecke; I Særdeleshed haver I, saasnart I nogen vis Kundskab om dend Engelske eller Hollandske Flodes Ankomst her paa vore Strømme erlanger, Os saavelsom oc bemeldte Voris General-Admiral Lieutenant det ufortøvet oc det snareste mueligt er, at tilkiendegive. Hvis ellers noget af stor Vigtighed i Voris Fraværelse skulle forefalde, da haver I Os derom, førend

aldeles passende, Geheime-Konseilets Instrux af Januarii Maaned næst forhenviser, hvor forskjellig samme var fra dette Regjerings-Collegium, der kun skulde vedblive, saalænge Kongen var fraværende, og i hvilket ingen af Geheime-Konseilets Medlemmer, undtagen General-Admiral Juel blev beordret at tage Sæde. Angaaende Slotslovens Tilforordnede maae det være Os tilladt her at meddele følgende korte Oplysninger. 1) Baron Jens Juel til Julinge, Ridder af Elefanten, General-Admiral, døde 2 Dage efter at denne Ordre var udstædt. 2) Knud Thott til Knudstrup og Gauns, Ridder, første Deputeret i Rentekammeret, kom siden i Geheime-Konseilet. 3) Hans Schack, Ridder, Geheimeraad, General-Lieutenant og Kommandant i Kiøbenhavn. 4) Gensch v. Brettenau til Grønhof, 2den Deputeret i Rentekammeret, Ridder, Geheimeraad. 5) Lauritz Munch til Bregninge, Ridder, General-Major af Infanteriet og Oberst ved Artilleriet. 6) Hans Nansen, Etatsraad og Præsident i Kiøbenhavn. 7) Ole Hansen, Etatsraad og Deputeret i Søe-Etatens Commissariat, var med Commissariatet paa Orlogskibet Dannebroge, da samme 1710 brændte i Kiøgebugt. 8) Niels Bentzon til Vaar og Mørkegaard, blev 1685 virkelig General-Prokurør, siden Ridder og Geheimeraad. 9) Fr. Chr. Adeler til Dragsholm, Egemark, Bradsbierg og Giemsøe Kloster, Søn af Gen. Adm. Cort Adeler, Deputeret i Land-Etatens General-Kommissariat, Etatsraad, blev siden Ridder, første Deputeret for Finantserne og tilsidst Stiftamtmand i Siælland. 10) Hans Rosencreutz, adlet 1686, Etatsraad, 3die Deputeret i Rentekammeret, var den første og sidste af dette Navn; Thott, Breitenau og Rosencreutz have været de første, som fik det Prædikat af Deputerede i Rentekammeret og for Finantserne. 11) Claus Rasch, Etatsraad, Kiøbenhavns første Politimester, hvortil han blev beskikket ved Politiets nye Organisation i Aaret 1682.

førend noget derved giøres, Eders allerunderdanigste udførlig Relation oc Betenckende til videre Voris allernaadigste Resolution, uden Ophold skriftligen at tilsende, oc ellers hvis som passerer, Os Tiid efter anden allerunderdanigst tilkiendegive; Skulle imod Forhaabning nogen Uordning, enten ved paakommende Ildebrand eller i andre ulyckelige Tilfælde (som Gud naadeligen afvende) forefalde, haver I alle samtligen, saavelsom oc enhver for sig i Særdelesshed; alle muelige Middel at anvende, at ald slig Uorden kand redresseres, oc dend ved saadanne ulyckelige Tilfælde forestaaende Fare, næst Guds Hielp, itide forebyggis; til hvilken Ende Du Voris Politiemester aldorligen haver at tilholde Vægterne her i Staden, at de sig flittig paa Gaderne om Natten lader finde, oc alting som der forefalder i Øjesiun tager, som de Dig igien haver at tilkiendegive; I Særdelished skal Du oc, saaviit Dit Embede vedkommer, have nøie Indseende med Borger- oc Brand-Vagten her sammesteds, som Du det for Os allerunderdanigst agter at ansvare; Og i Fald noget vigtigt skulle forefalde, som ikke noget Ophold til Postens Afgang kunde taale, haver I Os sligt strax, enten ved den herfra til Holsten anordnede Ordinantz-Rytter eller oc ved en Expresse allerunderdanigst at forstendige. Dersom I oc ikke alle formedelst andre Voris allernaadigst anbefalede Forretninger eller og anden lovlig Forfald Skyld altid kunde være tilstæde, da skal de nærværende dog alligevel denne Voris allernaadigste Befaling iagttage, oc sig derefter allerunderdanigst oc tilbørligen rette oc forholde. Dermed skeer Vor Villie, Befalendis Eder Gud. Skrevet paa Vort Slot i Kiøbenhavn den 21 Maj Anno 1700.

4. Fr. 4. Skrivelse til Stiftbefalingsmanden i Siellland Hr. Otte Krabbe om at giøre Fienden al muelig Modstand, saafremt han skulle forsøge Landgang m. v. Dat. 29 Maj 1700.

(Af Siell. Tegn. No. 52. Fol. 287.)

Fr. 4de V. S. G. T. Saasom Vi icke paatvifler at Voris seeniste om Landværn allernaadigst udgivne Forordning Dig jo allerede er indhændiget oc paa behørige Steder forkyndet, saa oc at Du med ald Flid haver ladet Dig være angelegen at i Værk sætte hvis Dig derudi er anbefalet, saa er ydermere Voris allernaadigste Villie oc Befaling, at Du flittig og nøie lader iagttage om nogen Landgang eller Transport fra dend svenske Side i det Dig allernaadigst anbetroede Stift skulle foretagis, og hvis videre i disse viitudseende Tider

Tider kan være exponeret, oc saafremt noget i saa Maade tenteris, at Du da bruger ald den Omhyggelighed muelig vare kand, til at giøre Fienden ald kraftig Modstand, saa oc at Du i det øvrige forholder Dig efter hvis ovenskrevne Forordning om Landeværn byder oc befaler. Dermed rc. Hoved-Qvarteret i Leiren for Tønningen*) den 29 Maj Anno 1700.

5. Fr. 4des Skrivelse til Amtmanden over Friderichsborg og Kronborg Amter Hr. Johan Otte v. Rabe angaaende at drage Omsorg for, hvorledes Friderichsborg Slot kunde bevares fra fiendtlig Overfald m. v. Dat. 29 Maj 1700.

(Siell. Tegnelser No. 52. Fol. 288.)

Fr. 4de V. S. G. T. Saasom Vi ingenlunde tvifler at Voris seeniste om Landværn allernaadigst udgivne Forordning Dig jo allerede er indhændiget, oc paa behørige Steder forkyndet, saa oc at Du med ald Flid haver ladet Dig være angelegen at i Verksætte hvis Dig derudi er anbefalet, saa er ydermere Voris allernaadigste Villie oc Befaling, at Du flittig og nøie iagttager, om nogen Landgang eller Transport fra dend Svenske Side i de Dig allernaadigst anbetroede Amter skulle foretages, oc hvis videre i disse viitudseende Tider kand være exponeret, oc saafremt noget i saa Maader skulle tenteris, at Du da værer betænkt paa hvorleedes Voris Slot Friderichsborg med største Omhyggelighed mod ald fiendtlig Overfald kan conserveris, til hvilken Ende Vi oc allernaadigst haver befalet, at det i Vort Land Siælland staaende Cavallerie, efter Din Anmodning i Nødsfald herud inden skal secondere, i det øvrige haver Du Dig at rette efter hvis forbemeldte Forordning om Landværn byder oc befaler. Dermed rc. Hoved-Qvarteret i Leiren for Tønningen dend 29 Maj Anno 1700.

6. Fr. 4des Skrivelse til Slotslovens Tilforordnede om at overveie med Obersterne Rabe og v. See, hvorledes Vagterne

*) Denne og følgende Befalinger af samme Datum ere skrevne fra Hoved-Qvarteret ved Tønningen, hvor Kongen allerede var ankommen den 25de næstforhen, og forblev til paafølgende 2den Junii.

ne best til Landets Forsvar kunde forlægges i Tilfælde af fiendtlig Landgang. Dateret 29 Maj 1700.

(Siell. Tegnelser No. 52. Fol. 288 a 289.)

Fr. 4de V. S. G. T. Saasom Vi til Voris Rigers oc Landes Defension haver udgiven een Voris allernaadigste Forordning om Landværn, oc derforuden allernaadigst anbefalet Vores Obrister til Hest Os Elskelige Rabe og von See med Rytteriet i Vort Land Siælland at giøre ald muelig Resistance ifald noget fiendtlig enten ved Landgang oc Transport eller i andre Maader skulle forefalde, oc til den Ende sig hos Eder at anmelde for at overlægge hvorledes saadan Resistance paa beste Maade kand skee, Saa er hermed Voris allernaadigste Villie oc Befaling, at J nøie oc med Flid overvejer med fornefnte tvende Obrister hvorledes Vagterne best til Landets Defension kunde forlægges, med hvis ellers i slig Tilfælde kunde reqvireris. Dermed ꝛc. Hoved-Qvarteret i Leiren for Tønningen den 29 Maj Anno 1700. Udskriften var saaledes:

„Os Elskelig Højædle oc Velbaarne Hr. Knud Toth til Knudstrup oc Gaunsøe, Ridder, Voris Geheime- og Etats-Raad samt Deputeret ved Voris Financer, med de andre af Os tilforordnede i Særdelished til at iagttage Voris Tieneste i Voris Fraværelse i Kiøbenhafn samtlige" *).

VII.

*) Denne Udskrivt have Vi anført for at vise den da forordnede Titulatur. Foranførte Kongelige Befalinger, Forordningen om Landeværnet af 8 Maj næst forhen og flere af Regjeringens Foranstaltninger afgive et talende Vidnesbyrd om, hvor ugrundet den Dadbel er, som nogle Historieskrivere have tilladt sig, at ingen Anstalt var gjort til at hindre en Landgang. Naar Riegels, hvis Pen saa ofte var dyppet i Galde, gjør slige Bebrejdelser, sætter det os ikke i Forundring, men at andre Historieskrivere føre det samme Sprog, og heri gaae saa vidt, at de tør sige, „der var ikke et Batterie paa den hele sjellandske Kyst lige „fra Helsingøer til Kiøbenhavn", er ubegribeligt. Nordberg fortæller, at de Svenskes Landgangs Forsøg den 25 Julii (4de Aug.) ikke kunde fremmes, fordi de saae, at alle til en Landgang tienlige Steder vare vel forsynede med Skandser, Batterier og Mandskab, og Scheel i sit Udkast af Krigens Skueplads S. 204 siger os: „at Carl XII. landede med en Flaade, udskibede 14000 Mand og satte „sig i en forskandset Leir paa de samme Bakker, som de Danske før Landingen „havde svagt besadt og forskandset". — Vanskeligheden i at hindre en Landgang paa de sjellandske Kyster, naar den er bedækket af en overmægtig Flaade, indseer den Sagkyndige, som tillige kiender Kysternes Omfang og Beskaffenhed. Saaledes som den svenske Historieskriver Nordberg beretter Omstændighederne ved Landgangen, kaster den ingen ufordeelagtig Skygge paa Forsvars-Anstalterne eller de Mænd, til hvem det var overdraget at udføre samme; des billigere er vor

7. Friderici Quarti Ordre an den Hern General-Admiral Lieutenant Ulrich Christian Guldenlew. Dat. Rendesburg den 6 Jun. 1700.

Af en haandskreven Codex.

Friderich der Vierte von Gottes Gnaden König zu Dennemark, Norwegen, der Wenden und Gothen, Hertzog zu Schleswig Holstein, Stormarn und der Ditmarschen, Graf zu Oldenburg und Delmenhorst *).

Lieber Getreuer.

Wir haben das bey deiner allerunterthänigsten Relation vom 4ten dieses beygeschloßenes Conclusum, unserer Generalitet in allergnädigste Consideration gezogen, und folgendes darauf resolvirt.

Den

Forundring over, at dette er skeet af danske Forfattere. Admiral Just Juels Levnets Beskrivelse beretter S. 120, at den engelske, hollandske og svenske Flaade samlet bestod af 67 Linieskibe, U. Kaas 72 Krigsskibe, disse indsluttede fra Søesiden af Hovedstaden og den danske Flaade, dennes Anfører kunde altsaa ei udrette andet til at hindre Landgangen end det, som fornævnte Levnetsbeskrivelse S. 124, 126, 127 fortæller af ham at være befalet, og havde det ikke fra Land-Magtens Side været mod Klogskabs-Regler at opbyde alt, for at afværge en Landgang, som Regieringen, efter den Stilling i hvilken Sverrig befandt sig i Lifland og Pommern, aldrig burde formode at skee i Siælland, og hvis Følger den desuden forudsaas ei at være farlige, da Underhandlingerne til Freden vare begyndte, og man kunde være fuldkommen forvisset om, at de mæglende Magter ei tillode Sverrig at gaae videre.

*) Denne saavel som følgende under No. VIII. XIII. XIV. XVII. XVIII. XXVII. anførte Kongelige Skrivelser og Resolutioner have Vi forefundet samlede i en haandskreven Codex, hvilken fra en Arving af den lærde Etatsraad Foss er kommen i nuværende Ejers Haand. At Samlingen har tilhørt denne af Fædrenelandets Literatur fortiente Mand, kan af Kiendere ikke kaldes i Tvivl, uagtet den ikke findes anført i den over hans efterladte Bogsamling trykte Katalog, efterdi Samlingen i Henseende til Skrivt og Indbinding bærer de Fossiske Haandskrivters og Bøgers læregne Kiendemærke. Vi have fulgt den forefundne Orden og de Data, som i Afskrivterne ere anførte; imidlertid bør Vi anmærke, at denne Skrivelse til Guldenløve, ifølge dens Indhold, nødvendig maae være senere end 6te Junii, og Vi tør efter al Sandsynlighed bestemme dens rette Datum til 6te Julii.

Den ersten Punct approbiren Wir allergnädigst, und sollte die schwedische Flotte, durch die Renne zwischen Saltholm, und dem Mittel-Grund *) passiren wollen, hast du selbige in Gottes Nahmen, weile du vermeinest, daß dabey einige Avantage sein würde, zu attaquiren.

Was den zweyten anlanget, so vermeinen Wir, daß wie du schon zuvorn dafür gehalten, dienlich zu seyn, der Eingang der so genannten Flinte-Renne durch gesunkene Schiffe oder auf andere Weiße, könne gesperret werden, daß also, die schwedische oder die combinirte Flotten durch selbige nicht werden passiren können: Und sollte solches noch nicht geschehen seyn, wird annoch dahin gesehen werden müßen, die Passage durch die Flinte-Renne müglichster maßen zu sperren, und obgleich die englische und holländische Flotten den Sund passiren, und sich disseits Cronenburg legen sollten, müße doch den Schweden nicht permittirt werden, durch die Renne zu gehen, sondern solches, wann nur

**) Den i Kongens Skrivelse omtalte Rende mellem Saltholmen og Middelgrunden, er det saakaldede Hollænderdyb; Flinterenden gaaer Østen for Saltholmen mellem samme og Skaane, det tredie her benævnte Søestræde, Kongedybet, er Løbet vesten for Middelgrunden mellem samme og Refshalen. Drogden, hvorom siden skal tales, er Løbet vesten for Saltholmen, mellem samme og Dragøe. I Henseende til de 3 første af forbemeldte Søeløb havde Gyldenløve ved den Relation, paa hvilken Kongen svarer, gjort sin allerunderdanigste Forestilling om de Foranstaltninger, der kunde ansees passende til at hindre den svenske saavelsom den kombinerede Flaades Gjennemgang og begges Forening; Historieskriverne have altsaa feilet, naar de sige, at der ikke videre var tænkt paa Indløbenes Forsvar, end ved at forstyrre Mærkerne. Endnu mere viser Gyldenløves, ifølge Kongens egne Ord, igientagne Forestilling om Flinterendens Sperring, hvor uforskyldt den Bebreidelse er, som Riegels I. 300 giør de danske Admiraler, at de skulle have været uvidende om, at en Flaade kunde passere Flinterenden, naar denne Forfatter sammesteds siger: „Det synes at være den danske Søe-Etat til Bebreidelse, at den ikke ved Hielp af Stykpramme efter fierde Christians Exempel „havde gjort sig til Herre af Flinterenden ved Dragøe", videre, „Dersom de af „fierde Christian, for at være Mester af Flinterenden, anlagte Batterier havde „været vedligeholdte, dersom Flaaden havde havt Stykpramme nok paa rede „Hænder, kunde Foreeningen mellem de kombinerede Flaader ei fundet Sted", røber han Uvidenhed om Flinterendens Beliggenhed saavelsom om det Forsvarsvæsen han omtaler. Flinterenden ligger ikke ved Dragøe, og det er ikke ved at ligge Stykpramme i et Løb man hindrer en Flaade fra at passere det. De i Christian fierdes Tid i Drogden henlagte Stykpramme, kunde ikke hindret Louis de Geers Flaade under Theissens Kommando at gaae der igiennem. Det var i øvrigt i dette Søeløb, ikke i Flinterenden, disse Stykpramme laae, ligesom ogsaa de af Christian fierde anlagte Blokhuse ikke kunde tiene til Forsvar for sidstbemeldte Søerende, men for Drogden, da de vare anlagte ved Castrup.

nur immer müglich und Wind und Wetter es zulaßen wollen, mus man mit Macht zu verhindern suchen.

Was den dritten Punct anbetrift, halten Wir selbigen auch genehm, und im fall die Schweden durch des Königs Dyb gehen, und vor Copenhagen sich sollten legen wollen, mustu, so wol den freyen Einlauf, als die Communication mit selbiger Stadt zu behalten, Sie attaquiren und von dannen vertreiben.

Anlangend den vierten Punct, wird eine cathegorische Antwort von den englischen und holländischen Admiralen wol nicht zu erhalten seyn, weile sie von Ihrer Principalen ordres dependiren, dennoch da Wir des Königs von Engeland, und der Staten Generalen mediation in der holsteinischen Streitigkeit angenommen Wie du aus angeschloßenen ersehen wirdt, so ist unßer allergnädigster Befehl, daß du so fort mich Empfang dieses die zwey vorige Deputirte zu obangeführten Admiralen sendest, und ihnen davon Part geben laßest, mit der Anzeige, daß wie darauß erhellen wird, daß nunmehro Ihre Herrn, als Mediatores, sich unpartheyisch in obangezogener Streitigkeit werden halten müßen, Indem dir von dem Admiral Rook zugeschriebenen Brief, auch enthalten wird, daß er als Freund und nicht als Feind gekommen, Wir also vermuten wollen, daß Er, so wohl als der Admiral Almonde nichtes wieder uns tentiren werden, so entweder unßerer Hoheit, Gerechtigkeit, oder unßerm Interresse entgegen laufen könne, viel weniger wollen Wir Uns persuadiren, daß der Hertzog von Holstein, als der sich vor unsern öffentlichen Feind declarirt hat, die Macht oder Ordre haben sollte die combinirte englische und holländische Flotten zu commandiren, wie er sich folgends beygefügten Placards, anzumaßen scheinet. Was dir darauf wird geantwortet werden, hastu Uns alsofort wißen zu laßen, und auch dich selber darnach zu richten. Weile Wir aber durch die angenommene Mediation Engeland und Holland nicht anders alß Freunde, und die folglich nicht partheyisch seyn können, consideriren, so hastu auch dich mit ihren Flotten nicht, alß im Fall der Noht in etwas feindliches einzulaßen.

Betreffend den fünften Punct, approbiren Wir, daß du mit unßerer Flotte dich bey Saltholm und dem Mittelgrunde legest, umb so viel beßer alles was so wohl an der einen als an der andern Seite passiren wird, zu observiren.

Was den letzten Punct angehet, im Fall gewiße und zuverläßige Nachricht einlaufen sollte, daß die Schweden einen Transport in Seeland thun wollten oder solten, so muß unsere Flotte ihren Post verlaßen, und nicht allein solches zu verwehren, sondern auch die schwedische Flotte zu attaquiren und zu schlagen suchen; wiedrigen Falls aber auf dem obigen rendesvous, oder woselbsten du selbige am besten zu legen vermeinen solltest, beliegen bleiben.

Wie nun alles großentheils von den Conjuncturen und Wind und Wetter dependiret, und also auf alle sich begebende Vorfälle dich vor der Hand zu instruiren unmüglich seyn wird, so zweifeln Wir auch nicht, du werdest alles mit Unserer Generalitet wohl überlegen, und an allem dem was zu unserer Gloire und Interesse dienlich seyn kann, nichtes ermangeln laßen, gleich wie Wir in dich deßfalls das allergnädigsten Vertrauen gesetzet haben, Und Wir verbleiben Dir 2c.

Gegeben auf unserm Schloß Rendesburg den 6 Jun. 1700.

Friderich R.

8. Friderici Quarti Ordre an den Herrn General-Admiral Lieutenant Ulrich Christian Güldenlew. Dat. Rendesburg den 9ten Jun. 1700.

(Af bemeldte haandskrevne Codex, ordlydende med den Afskrivt af denne Ordre, som findes paa det Kongelige Bibliothek Mss. Reg. 2765. 4.)

Friderich der Vierte von Gottes Gnaden, König zu Dennemark und Norwegen, der Wenden und Gothen, Hertzog zu Schleswig Holstein, Stormarn und der Ditmarschen, Graf zu Oldenburg und Delmenhorst*).

Lie-

*) Vi har anseet det overenstemmende med Magazinets Plan at indføre ovenstaaende Kongelige Skrivelse, uagtet Professor Engelstoft deraf har givet et fuldstændigt Udtog i sin Afhandling om Kiøbenhavns Stilling og Farer. Foratævès have Vi eftersøgt den i Skrivelsen paaberaabte næstforegaaende af 1 Jun. saavelsom Geheimekonseilets Betænkning af 22 Maji; Af denne Ordre sees imidlertid, at Kongen ved den næstforegaaende under 1 Juni havde givet Gyldenløwe Befaling at bringe til Sundet den danske Flaade, med hvilken han den 24 Maj er gaaet ud i Østersøen for at krydse paa de Svenske. Af Just Juels Levnet S. 117 sees, at hele Flaaden ej kom tilbage paa Kiøbenhavns Rhed førend den 16de Junii og paafølgende 22de til Ankers i Øresund.

Lieber Getreuer.

Wir zweyfeln nicht es werde, vor Empfang dieses, unsere letztere Ordre vom ersten dieses dir schon überreichet, und du nunmehr mit unserer Flotte in dem Sunde angelanget seyn, Wie nun unser vornehmstes Absehen dahin gerichtet ist, daß fürnemlich ein Transport von schwedischen Völkern von Gottenburg oder anderstwoher nach unsern Provincien verhindert werde, so hastu darauf eines wachsames Auge zu halten, und solches so viel möglich zu verhindern und zu verwehren dir äußerst angelegen seyn laßen. Und ob zwar in oberwehnter Ordre enthalten, daß du mit unserer Flotte wieder die schwedische noch die englische und holländische Escadres nichts feindseeliges unternehmen solltest, Unß aber sonders viel daran gelegen, daß die schwedische Flotte sich mit vorerwehnten Escadres nicht conjungire, so haben Wir in so weit hiemit obberegte Ordre revociren und dir anbefehlen wollen solche Conjunction nicht zu gestatten, sondern darum nach dem dir von unßerm Geheimten Conseil den 22 Maj zugestellten Bedenken dich zu richten, und den commandirenden Officiren daßjenige was in obbesagten Bedenken schon angeführet worden, andeuten zu laßen. Wobey noch hinzu gefügt werden kan, daß wie Wir die Tractaten mit dem Hertzog von Holstein zu reassumiren schon im Werke begriffen wären, und zu dem Ende, die von Frankereich unß angebotene Mediation würklich angenommen hätten*), als könnten Wir auch eine solche Conjunction, wodurch alle gütliche Tractaten würden unterbrochen werden, keinesweges gestattes noch zulaßen, der Hoffnung, daß weil Wir weder mit Schweden noch mit den andern beyden Puissancen in einigen Mißverständniß unseres Wißens stehen, man sich nicht zu Uns dringen, und solche mit Gewalt suchen würde, in welchem Fall du Ordre hättest Gewalt mit Gewalt zu steuren. Gegeben in unserer Vestung Rendesburg den 9ten Juni 1700.

Friderich R.

9. Fr. 4des Brev til General-Lieutenant Hans Schack og de øvrige Tilforordnede i Slotsloven i Kiøbenhavn, anlangende

*) Den her omtalte af Frankrig tilbudne og af Kongen antagne Mægling var endnu ikke fra Hertugens Side bleven afslaaet.

de Gevær af Toihuset til Proprietairerne, og Cavalleriet i Siellând, item om gammel Amagers Defension. Dateret 9de Junii 1700.

(Af Siell. Tegnelser No. 52 Fol. 293 b. ad 394. b.

Fr. 4de ꝛc. V. S. G. T. Vi have erholdet Eders allerunderdanigste Relation af den 5te Juli sidstafvigte, hvorpaa forstendiges, at hvad det Gevehr angaaer som Proprietairerne i Vort Land Siellând fra Voris Tøihuus forlanger, saa haver Vi os Elskelig Hr. Lauritz Munk ꝛc. allernaadigst anbefalet, af fornefnte Voris Tøihuus icke allene at lade følge saa mange Musqvetter som derfra til dem kand mistis, men endoc paa lige Maader af Carabiner oc Pistoler til Cavalleriet efter Eders allerunderdanigste Relation.

Hvad gammel Amagers Defension er angaaende, da som Voris Flode er i Søen, saa, omendskiøndt Vi allernaadigst skulle formene at Landet noksom ved dend skal kunde beskiermes, icke desmindre have Vi allernaadigst befalet Voris Oberst over Voris Lif-Garde til Hest Os Elskelig Niels Krabbe med Garden i Nødsfald at giøre ald muelig Modstand. Derefter I Eder allerunderdanigst haver at rette. Befalendis ꝛc. Rendsborg den 9de Junii Anno 1700.

10. Fr. 4des Skrivelse til Amtmanden over Kiøbenhavns Amt Knud Juel, om at giøre Fienden i Tilfælde af Landgang eller Transport fra svensk Side, all muelig Modstand, og i øvrigt at rette sig efter Forordningen om Landværn. Dat. 12 Junii 1700.

(Siell. Tegn. 52. F. 294, 95.

Fr. 4de ꝛc. V. G. t. Omendskiønt Vi icke tvifler at Du jo med ald Flid haver ladet Dig være angelegen at iverksette hvis Dig udi Voris seeniste om Landværn allernaadigst udgifne Forordning er anbefalet, icke desmindre er hermed Voris allernaadigste Villie oc Befaling, at Du flittig oc nøye iagttager om nogen Landgang eller Transport fra dend svenske Side i det Dig allernaadigst anbetroede Ambt skulle foretagis, oc hvis videre i disse vitt udseende Tider kan være exponeret, oc saafremt noget i saa Maader skulle

skulle tenteris, at Du da bruger ald dend Omhyggelighed mueligt være kand til at giøre Fienden ald kraftig Modstand, saa oc at Du i det øvrige forholder Dig efter hvis ovenskrevne Forordning om Landværn byder oc befaler. Dermed skeer Vor Villie. Befalendis ꝛc. Rendsborg den 12 Junii Anno 1700.

Til
Knud Juel, Ambtmand over Kiøbenhafns Ambt.

11. Dito til Stiftbefalingsmanden over Sjellands Stift Hr. Otto Krabbe, om at tilholde Proprietairerne i Stiftet at forsyne deres Skytter, Fogder og andre Tjenere med fornøden Gevehr, da de ligesaavel som Bønderne til Landværn bør indstille sig om fornøden gjøres, hos Bønderne paa næste Allarmplads, og rette sig efter Forordningen om Landværn af samme Dato.

Siell. Tegn. 52. F. 295.

Fr. 4de ꝛc. V. S. G. t. Voris allernaadigste Villie oc Befaling er, at Du Proprietarierne i det dig allernaadigst anbetroede Stift tilholder enhver at lade sine Skytter, Fogder oc andre dygtige Tienere sig med fornøden Gevehr til Landværn ligesaavel som Bønderne indfinde oc til næste Allarmplads hos Bønderne naar det fornøden giøres, sig at indstille, for at giøre tilbørlig Modstand om noget Fiendtlig skulle foretagis, til hvilken Ende de sig haver at rette efter hvis Forordningen om Landværn tilsiger. Dermed ꝛc. Rendsborg den 12 Junii Anno 1700.

Til
Stiftbefalingsmand Hr. Otto Krabbe.

12. Ejusdem Befaling til Borgemestere og Raad i Helsingøer, at naar Commandanten paa Kronborg Briegadeer Hans Erasmus von der Pfort fandt for got, at indtrække Garnisonen der fra Byen i Fæstningen, skulle de paa Anfor-

fordring forsyne Soldaterne med de fornødne Senge. Af lige Dato.

Siell. Tegn. 52. F. 295. 95.

Fr. 4de ꝛc. Vores allernaadigste Villie oc Befaling er, at naar Voris Brigadeer oc Commandant paa Vor Fæstning Kronborg Os Elskelig Hans Erasmus von der Pfort maatte finde for got Garnisonen der fra Byen udi Fæstningen at indtrække, I da paa hans Anfordring de fornødne Senge forskaffer, og Soldaterne dermed forsyner. Dermed ꝛc. Rendsborg dend 12 Junii Anno 1700.

Til
Borgemester og Raad i Helsingøer.

13. Fr. 4des Resolution auf unterschiedliche von den Hrn. Generalen en Chef & dem Hern Hertzog von Würtemberg vorgeschlagenen Punkte. Rendesburg den 16 Jun. 1700.

(Af den haandskrevne Codex.)

Ihre Königl. Majestät approbiren allergnädigst was von Ihro Durchlaucht. in den drey ersten Punkten vorgeschlagen und eingeführt worden, und vermeinen daß auf solche Weise die Mesures füglich können genommen werden *).

Was den vierten Punct anlangt, so überlassen Ihro Königl. Majestät zu Ihrer Durchlaucht. weiterer Ueberlegung, ob nicht nach erfolgten Detachement von der allierten Armee, bevor ab da solches so considerable seyn sollte, als Ihr Durchl. am 14 dieses berichten, zu versuchen wäre entweder das Detachement oder gar das nachbleibende gros d'Armée in Gottes Nahmen zu Attaquiren, doch würde auf dem ersten Fall Ihre Durchl. alle mögliche Präcaution zu gebrauchen haben, daß die allierte Armee Ihrer Ma-

*) Denne Resolution bestyrker det som Vi allerede havde sagt, at Kongen ikke formodede nogen Landgang paa de siellandske Kyster, men at Hensigten med de samlede Tropper i al Fald maatte være at transportere den til Pommern; en saadan Transport af Tropper fra Sverrig til Pommern havde den danske Regiering allerede fast Formodning om i Efteraaret 1799, og til den Ende udsendt en Flaade i Østersøen af 12 Orlogskibe under Anførsel af Admiral v. Stöcken. Just Juels Levnet S. 113.

Majest. Troupen nicht überfallen, oder sich gar nach der Marsch wenden, und Ihr. Königl. Maj. Troupen vorkommen könnten. Auf den andem Fall werden Ihr. Durchl. schon selbsten alle mügliche Avantage zu nehmen wissen, da allen Berichten nach der Feind in zweyen separirten Corps bey Oldeschlo stehen soll. Ihr. Königl. Maj. lassen Ihr. Durchl. hierunter freye Macht zu thun und zu resolviren, was Sie für gut und am faisabelsten zu seyn erachten werden. Haben inzwischen die Ordre gestellet, das der Militz die Lehnung, und den Officieren ein Qvartalgage gereichet, so dann die Gemeine mit einer guten Quantitet Bier und Brandewein, oder dem Wehrt an Geld, so wie Ihr. Durchl. es für gut befinden werden, regaliret werden sollen.

Das die alliirte Armee entweder ein Detachement nach den Marschen schicken, oder selbsten den Weg nehmen sollte, vermuhten Ihr. Kön. Maj. nicht, scheint auch nach den eingelauffenen Berichten nicht mehr zu besorgen zu seyn. Allenfalls werden Ihr. Durchl. einen Marsch voraus haben, und solchen schon so zu nehmen wissen, das dem Feind kein Vortheil zuwachsen wird. Das die Cavallerie in dem Schleswigschen sich an Corps versammle und unfern Rendesburg sich postire, haben Ihr. Kön. Maj. nach Ihrer Durchlaucht. Vorschlag allergnädigst approbiret, und werden die Ordres desfalls von hier abgehen.

Nach den Berichten, so Ihr. Kön. Mt. noch heute aus Copenhagen, Schweden und Norwegen erhalten, kann noch kein Transport geschehen seyn; allenfalls scheint er mehr nach Pommern, umb die dortige entblöste Vestungen, weiln man sich in Schweden von Chur Brandenburg nichts gutes vermuten soll, zu decken, als anhero destinirt zu seyn: Und ist auch Apparentz, weiln die Moscoviter mit 40000 Mann würklich gegen Riga in Anmarsch, die Sachsen auch daselbst bey 17000 Mann beysammen haben, der König von Pohlen auch selbst dahin abgereiset, umb Liefland zu erretten, der Transport eher dorthin als anderwärtz destinirt seyn müste.

Ein Retranchement auf dem Rendsburger Stadtfeld zu machen, halten Ihr. Kön. Maj. annoch bedenklich; zu dem übrigen aber wollen Sie alle mügliche Anstalt verfügen lassen.

Nach Ihrer Durch. Vorschlag kan in Ihren Nahmen ein Cartel, folgends des Boisdavids Project, aufgerichtet werden. Rendesburg d. 16. Juni 1700.

14. Fr. 4ten Ordre an den Herrn General-Admiral-Lieutenant Ulrich Christian Güldenlew rc. Rendsburg den 19 Junii 1700.

(Af den haandskrevne Codex.)

Friderich der Vierte rc. *)

Lieber Getreuer.

Wir haben aus deinen an Uns den 15ten dieses abgestatteten allerunterthänigsten Bericht ersehen, wie du Unßere Allergnädigste Meinung zu wißen begehrest, ob du mit unßerer Flotte fürnehmlich einen Schwedischen Transport van Gothenburg oder einen von Carlscrone, weiln beydes zugleich unß geschehen kann, zu verhindern hast. Wie unß nun mehr daran gelegen daß von Gothenburg aus keine Völker nacher Jüdtlandt oder Holstein, als von Carlscrone nach Pomern übergeführt werden, so hastu auch deine meiste Sorgfalt dahin zu richten, daß das erstere so viel immer müglich verhindert werde; weßwegen Wir auch allergnädigst approbiren, was daßwegen schon in unßerm Krieges-Rath den 14ten dieses ist resolviret worden. Nun ist vermutlich, daß, wann unsere Flotte sich in dem Sunde leget, umb dadurch gemeldten Transport, so wol als die Conjunction der Englischen und Holländischen mit der Schwedischen Flotte zu verwehren, diese dann außzulaufen suchen werde, und sich entweder in Kiöger-Bucht oder bey Dragöe sitzen möchte; welches aber Wir zu dulden nicht gesinnet seynd. Weßwegen Wir dir hiemit diese Ordre beylegen, daß, wann solches vor Ankunft der Englischen und Holländischen Escadres geschehen sollte, du alsdann gemelte Schwedische Flotte am obgeregte Oerter angreifest, und sie zu schlagen, oder sonsten ihr allen Abbruch zu thun dir äußerst angelegen seyn laßest, und wann solches geschehen, diejenigen vorigen

*) Af dette Aktstykke sees, at den danske Regiering frygtede for Transport af svenske Tropper, saavel fra Gotenborg, som fra Karlskrone, men efter al Sandsynlighed har hverken Kongen eller Güldenlöwe hast mindste Formodning om den dobbelte Landgang paa Siellands Kyster saavel ved Kiøgebugt som mellem Skovshoved og Helsingøer, om hvilken Nordberg taler I. 182. Den Ordre som Kongen her meddeler General-Admiral-Lieutenanten til at angribe den svenske Flaade, viser, at de Forfattere have feilet, som sige uden Indskrænkning, at den danske Flaade ingen Befaling havde til at agere offensiv.

gen Post wieder occupirest und dich nach unserer vorigen Ordre richted. Wir verbleiben dir mit Königlicher Gnade wol gewogen. Geben auf unserm Schloß Rendesburg den 19 Junii 1700.

Friderich R.

15. Søe-Krigsraadets Resolution af 29de Junii 1700, belangende hvad raadeligt var at foretage, udi den Situation Hans Majestæts Flode da laae udi.

(Af den Fossiske Afskrift blandt de Kongel. Msvter. 4to.)

Den 29de Junii var Krigsraadet altsammen tilstede, undtagen Admiral von Stöcken og Schoutbynacht Besemacher, hvilke formedelst Upasselighed ikke mødte; og blev da de Nærværende communiceret, at der hos Hans Kongl. Majt. ved Skrivelse allerunderdanigst var forespurgt, hvad man med Floden skulde foretage, ifald de engelske og hollandske Escadrer, som nu ligger her saa nær, vilde søge at komme op, og den svenske Flode, som til en Deel fornemmes ogsaa at være udløben, at komme ned igiennem Renden.

Men som man nu ikke kunde vide, om slig befrygtende Avantûre, forinden Hans Majestæts allernaadigste Resolution kunde indhentes, maatte forefalde, saa blev til Raadets Betænkning proponeret, hvad Mesures man skulde tage, om noget saadant desimidlertid skulde paakomme; desligeste, om man ikke kunde hindre begge Partierne udi deres Passage igiennem Flinterenden, som er imellem Skaane og Saltholmen (hvor de Svenske efter Commissariatets Notice meddeelt General-Admiral-Lieutenanten, skal have lagt eller ville lægge Tønder, til et Kiendetegn paa det rette Dyb) enten ved at lade igien reent borttage, eller forlægge bemeldte Tønder paa urette Steder, eller og ved at lade sinnke noget Fartøi i Indgangen til berørte Flinterende, som kunde forhindre Skibene at komme derigiennem.

Hvorpaa efter foregaaende Vota Krigsraadets Resolution blev denne, at, hvis førend Hans Majestæts allernaadigste Villie indkom, enten de Engelske og Hollandske, eller de Svenske skulde tentere at gaae igiennem Renden, skulde man dennem derfra med Magt, saavidt muelig, søge at hindre, med mindre Vind og Veirlig saaledes føie vore Contraparter, som nok endelig

kunde skee, at de tillige fra begge Sider til at conjungere sig kunde avancere, da Krigsraadet fandt det af alt for stor Consequence at hazardere Hans Majestæts Flode, enten ved at engagere sig med dem alle paa een Tid, eller og først med den eene, og derefter uforbigiengelig straxen med den anden Flode. Anlangende de Svenske Tønder at optage eller forlægge paa urette Steder udi Flinterenden, eller og noget der sammesteds at nedsiunke, da vare de fleeste af Raadet i de Tanker, at man først skulde fornemme herom de Committerede udi Slotsloven deres Betænkning og Godtfindende.

16. Den udi Kiøbenhavn udi Hans Kongl. Majestæts Fraværelse allernaadigst anordnede Slots-Lovs Svar paa Hans Høie Excellences Hr. General-Admiral Lieutenant Ulrich Christian Güldenlews Skrivelse ang. hvad Mesures kunde være tienligst at tage med den svenske Flode og de combinerede tvende Escadrer. Dateret Kiøbenhavn den 30 Junii 1700 *).

Høibaarne Herre,
Høigunstige Hr. General-Admiral-Lieutenant!

Som Eders Høie Exc. høistærede til Os af nærværende Dato begierer voris Betænkende udi 2 Poster, saa er derpaa voris tienstlige Svar. Belangende de Tønder, som menes imellem Skaane og Saltholmen at skulle blive lagde af de Svenske, og udi Flinterenden, for enten at befordre deres egen eller den combinerede Flodes Igiennemgaaende, skulde vores ringe Tanker være, til de 3 Forslag, (enten at borttage Tønderne, eller at forlægge dem paa urette Steder, eller og siunke noget Fartøi midt for Indløbet) at tillægge det fierde og stille det til Eders H. Exc. egen behagelige Villie; nemlig at giøre dem utienlige og siunke dem for det første (ifald de skulde blive henlagde, som dog ei endnu skal være skeed) og ikke, før Nøden blev større, dem at borttage, saasom vi ellers have begieret af Commandeur Lorch at have derhos et vaaget Øie, og saa snart han af os fik nogen nærmere Videnskab, at stille det fuldkommeligen udi værk.

Ved

*) Hovedindholden af denne saavelsom Søekrigsraadets Dagen forhen afgivne Betænkning er af Professor Engelstoft anført, men da begge ere vigtige Aktstykker, have vi troet det passende her at indføre dem i deres hele Form.

Ved den 2den Punkt, som Eders H. Exc. behager at fornemme vores Betænkning om, nemlig, dersom den svenske Flode skulde komme at ville gaae igiennem Renden, imedens de engelske og hollandske Escadrer endnu ligger ved Lappen paa hiin Side Kronborg, om det var tienligt at qvittere Posten, paa hvilken den Kongl. Flode nu ligger, for at forhindre dem Nedkomsten igiennem Sundet, og sig mod dem udi Fægtning indlade, skulde den saaledes udfalde med deres Motiver, under Eders H. Exc. Correction.

1. Af det forbigangne fornemmes, den combinerede Flode ikke endnu at ville vide af Ordre at qvittere deres Post under Lappen, endog vel vides, at de letteligt kan fingere anden Ordre, eller dølge den rette Ordre indtil de seer deres Leilighed.

2. Stiller de sig ikkun som Venner, og at ville hielpe til Freden saa og at blive der liggende, indtil de faaer nærmere Ordre fra deres Herrers Ministrer udi Hamborg: skulde de nu vilde tentere Passagen igiennem Sundet, som dem vel maae være bleven erindret, at sligt med meer end 6 Orlogsskibe skulde være imod Tractaterne, declarerede de sig for saavidt for Fiender; hvilket ikke vel kan anstaae dem, saalænge deres Herrer vil passere for Mediateurer, og ikke agter noget fiendtligt at tentere.

3. Er det ei venteligt, at de noget fiendtligt skulde ville tentere, imidlertid den Kongl. Flode er dem formodentlig overlegen, saalænge de ei enten ere af den svenske Flode forstærkede, eller haver den saa nær, at den ved forefaldende Operation kunde giøre Diversion og være den Kongl. Flode udi Ryggen, naar den var med den combinerte udi Action. Og kunde efter vores Tanker intet blive den svenske Flode fordeelagtigere, end om den fik Tid og Leilighed, formedelst den kongl. Flodes Blivende paa sin nu havende Post, at passere Renden, og saaledes ligesom indelukke den kongl. Flode, og da de Combinerte maatte declarere sig, da saaledes paa begge Sider forhindre Tilførselen til Byen, ja vel og Tilførsel fra Byen til Floden af Folk og Provision, saavel de guerre som de bouches.

4. Derimod, naar den Kongl. Flode lagde sig paa Renden for Kiøbenhavn, kunde Staden saavel som Amager for al fiendtlig Molestie bedre blive bedækket, og Floden sig desbedre af det smaae Fartøi betiene, som nu maatte forefindes, og om den combinerede Flode kom inden for Sundet, og sig saaledes fiendtlig declarerede, kunde med dennem næst Guds naadige Bistand først afgiøres, førend de Svenske kunde komme igiennem Renden, særdeles som Lodsmændene ere paa den kongl. Flode, og Kiøbenhavns Tønder ere udi Renden

den optagne, og naar behager, kan imidlertid blive henlagde igien, og saa snart den combinerede Flode maatte agte sig inden Sundet, kunde baade Kiøbenhavns Tønder optages igien, og Fartøi siunkes udi Flinterenden, eller paa anden Eders H. Exc. selv behagelige Maade Passagen derigiennem forhindres.

Hvor stor ellers den Avantage kunde blive, at være assisteret af Cronborgs Slot udi Deres nuhavende Post, om den combinerte Flode vilde med Magt tentere Passagen, frem for disse ommeldte Fordeler, saa og hvor nær Kiøbenhavn Posto igien maatte fattes for Beleilighed til Bataillen, eller andet som Krigs-Raison til Søes medfører, indstille vi aldeles til Eders H. Exc. eget Godtfindende, saasom Vi og disse vores Sentiments gierne submitterer Eders H. Exc. nærmere Consideration, forblivende

Eders H. Excellences
ganske tienstvillige Tienere

H. Schach. H. Hansen. N. Benzon. F. C. Adeler.
H. Rosencreutz. C. Rasch.

17. Friderich 4. Ordre an den Herrn Feltmarschalk Wedel.

(Af den haandskrevne Codex.)

Friderich der Vierte ꝛc.

Lieber Getreuer.

Es wird dir schon bekannt seyn, wie die sogenannte Garants des Altonaischen Vergleichs eine considerable Armee versammelt haben, und in unßere Fürstenthümer feindlicher weiße eingedrungen sind, und daselbsten alles mit Sengen und Brennen verwüsten und verheeren. Wann nun umb so vielen Feinden zugleich zu resistiren Wir unßere Armee höchstnöthig verstärken müßen, darzu aber kein beßeres noch geschwinderes Mittel finden, als einige tausend Mann aus Norwegen nach der Elbe transportiren zu laßen, so ist hiemit unßer allergnädigster Befehl, daß so bald dir diese Ordre wird eingereicht seyn, du so fort zwey Regimenter Infanterie von denen, so zum Transport nacher Glückstadt am näheſten gelegen sind, worunter zum wenigsten eins, wo nicht alle beide von den geworbenen seyn muß, mit hohe Ober- und Unter-Officier, ein-

einschiffen, und mit nöthigem Proviant versehen laßest; zu welchem Zweck, du nicht allein dich der Defensions-Schiffe zu bedienen, sondern auch gegen billige Fracht, alle einheimische, so wol als außländische Fahrzeuge und Schiffe anzuschaffen, und zu preßen hast, auf daß dadurch der so nöthige Transport nicht aufgehalten werde. Damit nun solches eyligst ins Werk zu stellen es an nichts fehlen möge, so hastu, so wol zu Anschaffung als des nöthigen Proviants hierbey eine Assignation auf zehen à funfzehn tausend Reichsthaler zu empfangen: sollte aber über Vermuten solche Summa nicht zureichlich seyn, hastu nur auf das, was noch etwa fehlen möchte Credit zu machen, welches dann auf deinen einlauffenden Bericht also fort sol bezahlt werden. Wir halten sonsten dafür, daß da Schweden bisher mit uns nicht gebrochen, sondern so wohl als Engeland und Holland alles was bißher geschehen ex foedere mit dem Hertzog von Holstein gethan zu seyn vorschützen, eben in Norwegen, zumahle im Sommer nichts zu befahren sey: allenfalls aber wirstu mit denen noch zurückbleibenden Troupen und mit der schon aufgerichteten Reserve, wozu im Fall der Noht Mann für Mann der Gewohnheit nach könnte aufgebohten werden, schon im Stand seyn, dich defensive gegen allen feindlichen Anfall zu schützen. Bey allem diesen Werk aber ist unßer vornehmstes Absehen, daß, obangeregter Transport der zwey Regimenter schleunig geschehe, und daß solcher, wo es immer müglich, innerhalb drey Wochen hier seye; sonsten wann er zu späte käme, unß nichts damit gedient und die Unkosten vergebens würden angewannt seyn. Dein zu unßerm Dienste tragender und uns bekannter Eyfer läßt uns nicht zweifeln, du werdest allen müglichsten Fleiß anwenden, damit unßer Absehen erreichet werde, und Wir dadurch in den Zustand mögen gesetzt werden, unsern vielfältigen Feinden das Haupt zu bieten. Wie Wir dann das Menagement gemelten Transports und was davon dependiret, deiner Prudence, Fleiß und Vorsorge lediglich anheim stellen. Sollte es aber eine Unmüglichkeit seyn; daß furfallender Schwierigkeiten halber, deinem Ermeßen nach, gedachter Transport innerhalb vier Wochen in Glückstadt seyn könnte, würde es beßer seyn selbigen gar einzustellen, weiln er alsdann zu späte anlangen würde. Wir senden dir diese Ordre durch einen Expressen, damit alles desto geheimer möge gehalten werden; und haben wir unserm Vice-Stalthalter die Ordre beygelegt dir in allen die hülfliche Hand zu leisten.

Wir verbleiben ꝛc.

Geben auf unßerm Schloß Rendesburg den 1 Julii 1700.

Friderich R.

18. Friderich 4. Ordre an den Herzog von Würtemberg.

(Af den haandskrevne Codex.)

Friderich der Vierte rc. *)

Mit welcher Conduite und Vorsichtigkeit Ewr. Ld. dem Feinde sein Dessein im Gesichte unterbrochen, und ihren Marsch nacher Elmshorn fortgesetzet, haben Wir auß Ihrem Schreiben vom 2ten dieses mit sonderbahren Vergnügen ersehen. Wie nun solcher Post so beschaffen ist, daß man darinn nicht leichtlich kan forcirt werden, als zweyfeln Wir auch nicht, Ewr. Ld. werden die Avenues deßelben so wohl fortificiren und verwahren laßen, damit Sie daselbsten sicher stehen, und nicht forcirt werden können. Wir haben umb so viel mehr Ursache solches zu recommandiren, alß unßere Meynung ist, unßere Armee so bald müglich, considerablement zu verstärken, zu welchem Ende Wir auß Norwegen 3000 Infanterie kommen laßen, und im Fall nicht practicable seyn solte, daß die unß nunmehro überlaßene Sächsische Troupen, wie auch zellische oder hannöversche, einrücken könnten, seynd Wir gesonnen selbige in unßere Graffschaften einrücken, mit dem Wedelschen da seynden Bataillon zu verstärken, und hieher kommen zu laßen, wodurch Wir dann hoffen im kurtzen in dem Zustande zu seyn, daß wir dem Feinde den Kopf bieten, und ihn auß unßeren Fürstenthümern werden vertreiben können, zumahl da unsere Armee, laut der von Ew. Ld. eingesannten Liste, sich noch stärker befindet, alß Wir selbsten nicht vermutet hätten. Wir haben dieses unßer Vorhaben Ew. Lieb. doch ins geheim (weil sonsten, wann unsere Feinde es erfahren sollten, sie solches zu verhindern sich äußerst bemühen würden) offenbahren wollen, in dem Absehen, daß Sie Ihre Mesures darnach nehmen mögen. Inmittelst seynd wir nicht abgeneigt uns in einen Stilstand, mit die Tractaten zu reassumiren, auf billige Conditionen einzulaßen, wenn nur der Feind auch dazu inclinirte, woran Wir aber umb so viel mehr zweifeln müßen, als die von uns bißhero vorgeschlagene, und von Franckreich, so wohl als von Engelland und

*) Hvad Kongen her i Fortrolighed yttrer til sin egen General om sin Beredvillighed til at slutte en Vaabenstilstand og paa nye igien at begynde Underhandlinger paa billige Vilkaar, fortiener Tiltroe; at han søgte at giøre dette paa en ærefuld Maade, og i sit Svar paa de underhandlende Gesandters første Note paastod, at Hertugen til Forliget burde giøre det første Skridt, fortiener Efterverdenens Bifald.

und Holland selbsten approbirte und raisonabel befundne Mittel nicht haben angenommen werden wollen.

Wir verbleiben ꝛc.

Geben auf unßerem Schloß Rendesburg den 4ten Julii 1700.

Friderich R.

19. 20. Tvende Breve fra Admiral Rooke til General-Admiral Gyldenløve dat. 9de Julii 1700.*)

(Misc. Foss. i Geheime-Arkivet.)

Monsieur!

J'ay reçue la lettre de Votre Excellence de ce jourdhuy, et pour reponce je lui diray, que jesperois, que l'Escadre du Roy Mon Maitre, et des autres Gerands du Traitè d'Altona ſe montrant dans ces Mers, jointes a leur Declaration auroient eu avant cette heure le poids qu'on sen devoit promettre aupres de Sa Majeste Danoise. Mais ces deux choses n'ayant point produit d'effet, Nous nous croyens obligès de mettre qvêlqve chose en execution, qui montre le reſsentiment du Roy et des Etats Generaux nos Maitres dû Mepris, que Sa Majeste Danoise fait de la dite Declaration. Ce qui nous l'esperons, n'attirera point de Guer-

*) Til Beviis om at foranførte ere de originale Breve, som Admiral Rooke haver skrevet til Güldenløve, tør vi anføre følgende, skrevet af Foss selv, hvis Autoritet ingen sætter i Tvivl: Deux Lettres en Original de l'Amiral Anglais Sieur George Rooke, ecrites à Sa Haute Excellence Mr. Güldenlew, lorsque le dit Amiral, avec les deux flottes combinées etoit devant la Ville de Copenhague, datées à bord du Yacht la Marie le 9me Juill. 1700 avec la Copie d'une reponse de Mr. Güldenlew au dit Amiral datée le 20 Juillet 1700.

22. Admiral Geddes og Etatsraad Hansens Indberetning, da de anden Gang som Deputerede vare sendte til Admiralerne Rooke og Allemonde, dat. 11 Jul. 1700 *).

Relation.

Efter Hans Høi-Excellences Ordres dateret den 10de Julii, som vi om Aftenen imod Kl. 6 bekom, forføiede vi os tillige paa Fregatten Svermeren og seilede dermed under til de engelske og hollandske Esqvadres liggendes imellem Sundet og Hveen, hvor vi arriverede formedelst stille og contraire Strøm først Klokken imod 10, og lod Anker falde et par Kanonskud Synden fra deres Flode, sendte strax en Kapit. This Niebur, som commenderer Fregatten, om Borde til den engelske og hollandske Admiral, og lod dennem vide, vi efter Ordre var her ankommen for at have den Ære at tale med dennem; mens saasom vi viste det var silde, lod vi fornemme til hvad Tid dennem kunde være beleiligt i Morges tilig at komme til dennem om Borde ifald det ikke kunde skee om Aftenen, fik til Svar vi skulle være den engelske Admiral meget velkommen til i Dag tilig Kl. 6. Den hollandske Admiral var allerede i Seng, og hans Kapitain lovede at berette hannem det og viste, vi var hannem altid velkommen. Den 11 dito fore vi om Borde til Hr. Admiral Rooke, og efter aflagt Compliment berettede vi hannem, at vi ere beordret at notificere hannem, og Hr. Admiral Allemonde, det Hans Kongelige Majestet vores allernaadigste Herre og Konge haver antaget Hans Majestets Kongens af Engelland og de General Staters Mediation udi den holstenske Stridighed foresætte Hr. Admiral Rook derhos at (efter en overleveret Gienpart paa Fransosisk som vi vare beordret at give dennem) de fornemme kunde, deres Herrer sig upartisk i bemeldte Stridigheder vil holde, ligesom og med denne Skrivelse til Hans Høi-Excellence fra Hr. Admiral Rooke formeldes, at saasom en Ven og ikke som en Fiende var ankommen; Hans Kongl. Majestet altsaa vil formode, at han saavelsom Hr. Admiral Allemonde intet vorder tenterende som kan løbe Hans Majestets Høihed, Rettigheder eller Interesse imod og langt mindre, at Hertugen af Holsteen, som sig for Hans Majestets offentlig Fiende haver declareret, skal have

*) Den Deputation, om hvilken Gedde og Hansen her have givet deres Indberetning, var bleven befalet af 4de Frederich ved Resolutionen af 6te Julii paa den 4de Punkt af Gyldenløves Forestilling under 4de nestforhen; Resultatet af Deputationen viser, at Kongen dømte rigtig, naar han siger, at den engelske og hollandske Flaades Anførere vel ikke ville afgive noget kategorisk Svar.

hade Magt eller Ordre den combinerede engelske og hollandske Flode at commandere, som han sig ved en udgiven Placat synes at tilegne. Hvorpaa Hr. Admiral Rooke svarede, at det var hannem meget kiert, men havde ingen Advertissement derudaf enten af hans Herre og Konge eller nogen af deßen Ministris, dog havde Secreterer Grech vaaret hos hannem om borde i Gaar, og sagt hannem noget deraf, forventede nærmere Ordre, som han lovede at communicere Hans Hoi-Excellence, besvergede sig over formedelst Posternes Urigtighed, han ingen Breve bekom fra hans Herres Ministris, bad han maatte tilsende Hans Hoi-Excellence en Missive til dem, som med Courier til dennem kunde fremsendes under hans Hoi-Excellences Couvert, paa det han og kunde faae nogen Notitz derom, beklagende sig at være her ankommen paa slig Maade, som han nok havde villet været deburrasseret fra, mens fik at efterleve sin Herres Ordre som var at conjungere sig med den svenske Flode i Oster-Søen, og i Fald det ikke udi Mindelighed blev bilagt eller kom til Tractater da at skulle assistere dennem, forhaabede at alting blev saaledes determineret, han ingen deplaisir skulle forvolde Hans Majestet udi ringeste Maade og at nyde den Ære at see mig Frideric Gedde udi mit Huus i Kjøbenhavn med videre, lod sig ytre ikke at staae under Hertugen af Holsteens Commando i nogen Maader, men alleneste dependere af Hans Herres og Konges Ordre. Vi proponerede hannem og sagde at Hans Majestet efter den meddeelte Copie, som han begierede at have Gienpart udaf, som vi hannem efter Ordre ikke kunde negte, ansaae dennem som neutral udi Stridighederne, og saasom den svenskes Flode endmeer den holstenske, efter Hertzogens Declaration, laae os her ved Drágøe, og man ikke viste, enten de vare intentioneret at passere Renderne og attaqvere os, som vi antager at være Tractaterne imod, at violere Hans Majestets Strømme samt Ret og Interesse, hvilke at protegere vi ere pligtige, og i Fald saadant skulle skee, var vi tvungen og foraarsaget at maintenere og med Magt staae dem imod, som ingen med Ret og Billighed kunde tage til Mistykke. Derpaa svarede han igien han ikke troede de passerede, eftersom de nu tvende Gange haver haft occasion at kundet giort, mens ikke fulbført, spurde os om vi havde ladet den svenske General vide det Hans Majestet haver accepteret hans Herres og General Staternis Mediation, hvortil vi svarede nei, ikke heller giorde eftersom vi ingen anden Ordre havde end som at communicere hannem og Hr. Admiral Allemonde det, som vi nu ansaae som neutral og Mediatores paa deres Herrers Vegne udi denne affaire. Derpaa belovede han cito at vilde med en expres over til Malmøe lade den svenske General det vide

vilde eller sende hans Secretarius til deres Envoye som var i Malmøe og giv hannem det tilkjende, som siden kunde avisere den svenske General det igien.

Herpaa forføiede vi os til den hollandske Admiral Allemonde omborde og gav hannem alt forbemeldte, som til den engelske Admiral var sagt, tilkiende og meddeelte hannem Copie af den frantzösiske Skrift efter Begiæring som os var beordret at levere hannem iligemaade Gienpart udaf, hvorpaa han svarede meget høflig og civil, og sagde, at havde allerede bekommet udi Gaar med Posten notitz derom af Staternis Ministris, lod os læse deres Originalbreve og meddeelte os en frantzösk Copie, som hans Secretaire udi vores Nærværelse udcopierede, hvilket hannem var tilsendt af Monsr. Crakenbourg, og herhos overleveres, sagde ydermere at efter den indkomne notitz var deres doent saa slet til Enden, holdt det ellers meget underligt at skulle dependere af Hertzogen af Holstens Ordre og Commando som han ikke var forbunden til, endskiønt de efter Ordres havde været conjungeret med den svenske Flode udi Østersøen som de var obligeret at assistere ifald Stridighederne ikke med Tractater sig havde kundet lade terminere. Vi haver og forestillet hannem, at den svenske Flode som laae nu udi vores Sigte ved Dragøe Tønde og paa vores Herres Stromme efter Beretning ville søge at passere Renderne paa en eller anden Maade, som ikke tilladeligt, med mindre de sig ville declarere paa Hertzugen af Holstens udgangne placata, som allerede skeet er, for vores Herres og Konges offentlige Fiender, og kunde ikke vide hvad derunder vilde tentere som os synes baade er imod Tractaterne med Cron Sverrig, saa og for at violere Hans Majestets Strømme, Havn og Kyster, og imod Hans Majestets Høihed, Ret og Interesse, hvilket vi ikke kunde tillade, som alleneste laae her for sligt at maintenere, og ifald det skulle skee vare vi foraarsagede og nødt til med Gevalt at afværge det, vilde saa gierne vide hans Sentiment, ifald det arriverede, om han eller den combinerede Flode ville i slige Tilfælde assistere dennem imod os, som vi ikke formodede, eftersom vi nu ansaae dennem for neutral og upartisk, gav derpaa tilkiende, hannem syntes det var ikke mere end som Ret vi giorde, ifald det hændede sig, og de fik da at see til, temoignerede sig ellers meget meget civil og høflig imod os, hvormed vi og forføiede os fra Borde Klokken imod 11 om Middagen paa Fregatten Sværmeren, men saasom baade Vinden og Strømmen var os contrair saa vi hverken kunde seile eller roe op til Floden, maatte vi resolvere at gaae i Land ved Rungsted Kroe og derfra til Lands til Kiøbenhavn, hvorfra vi med en Salouppe ginge om borde til hans høie

Ex-

Excellence og mod Aftenen Kl. 5 arriverede og gav rapport som vi hermed skriftlig efter Begiæring meddeler.

Dannebroge den 11 Julii 1700.

Gedde. Ol. Hansen.

23. Admiral Rookes senere Skrivelse til Gyldenløve *).

(Af Geheime-Arkivet.)

Monsieur.

J'ay receu la lettre que Votre Exellence ma fait l'honneur de menvoyer par Monsieur le Colonel Handorf; et selon les ordres qv' Elle me donne, Je suis oblige de lui faire savoir par celle cy, comme Jefis l'autre jour par Monsieur l'Admiral Gedde, et Monsr. le Conseiller Hansen, qu'en cas qve la Flotte Svedoise tachast a se joindre a la Notre et celle des Hollandois, Nous sommes obligés par nos Instructions, Sur le pié de la Garantie du Traite d'Altona (qvi regarde ausli bien le Roy de Svede qve le Roy mon Maitre et les Etats Generaux) de nous joindre a la Flotte-Svedoise, et de l'asfister. Et rien ne me peut excuser si je n'excute les dites Instructions, qve des Ordres du contraire de la part du Roy mon Maitre, et des Etats Generaux; ou une Notification de leurs Ministres a Rensbourg d'une Armstice dont on soit convenu pour l'accom-

*) Ovenstaaende Skrivelse har intet Datum, men Indholden viser, at dette Svar er givet paa en Note fra Gyldenløve, hvorved General-Admiral-Lieutenanten maae have anmodet om en mere bestemt Erklæring, end den, som var bleven givet de Deputerede Gedde og Hansen, at Brevet maae være skrevet en af Dagene mellem den 11te og 14de Julii sluttes deraf, at det sidstmeldte Dag er bleven oplæst i Krigsraadet. Opskriften er à Son Excellence Mr. Le Comte Güldenlew Amiral General de la Flotte de sa Majesté Le Roi de Danemark.

vilde eller sende hans Secretarius til deres Envoye som var i Malmøe og giv hannem det tilkjende, som siden kunde avisere den svenske General det igien.

Herpaa forføiede vi os til den hollandske Admiral Allemonde omborde og gav hannem alt forbemeldte, som til den engelske Admiral var sagt, tilkiende og meddeelte hannem Copie af den frantzösiske Skrift efter Begiæring som os var beordret at levere hannem iligemaade Gienpart udaf, hvorpaa han svarede meget høflig og civil, og sagde, at havde allerede bekommet udi Gaar med Posten notitz derom af Staternis Ministris, lod os læse deres Originalbreve og meddeelte os en frantzösk Copie, som hans Secretaire udi vores Nærværelse udcopierede, hvilket hannem var tilsendt af Monsr. Crakenbourg, og herhos overleveres, sagde ydermere at efter den indkomne notitz var deres doent saa slet til Enden, holdt det ellers meget underligt at skulle dependere af Hertzogen af Holstens Ordre og Commando som han ikke var forbunden til, endskiønt de efter Ordres havde været conjungeret med den svenske Flode udi Østersøen som de var obligeret at assistere ifald Stridighederne ikke med Tractater sig havde kundet lade terminere. Vi haver og forestillet hannem, at den svenske Flode som laae nu udi vores Sigte ved Dragøe Tonde og paa vores Herres Stromme efter Beretning ville søge at passere Renderne paa en eller anden Maade, som ikke tilladeligt, med mindre de sig ville declarere paa Hertzugen af Holstens udgangne placata, som allerede skeet er, for vores Herres og Konges offentlige Fiender, og kunde ikke vide hvad derunder vilde tentere som os synes baade er imod Tractaterne med Cron Sverrig, saa og for at violere Hans Majestets Strømme, Havn og Kyster, og imod Hans Majestets Høihed, Ret og Interesse, hvilket vi ikke kunde tillade, som alleneste laae her for sligt at maintenere, og ifald det skulle skee vare vi foraarsagede og nødt til med Gevalt at afværge det, vilde saa gierne vide hans Sentiment, ifald det arriverede, om han eller den combinerede Flode ville i slige Tilfælde assistere dennem imod os, som vi ikke formodede, eftersom vi nu ansaae dennem for neutral og upartisk, gav derpaa tilkiende, hannem syntes det var ikke mere end som Ret vi giorde, ifald det hændede sig, og de fik da at see til, temoignerede sig ellers meget meget civil og høflig imod os, hvormed vi og forføiede os fra Borde Klokken imod 11 om Middagen paa Fregatten Sværmeren, men saasom baade Vinden og Strømmen var os contrair saa vi hverken kunde seile eller roe op til Floden, maatte vi resolvere at gaae i Land ved Rungsted Kroe og derfra til Lands til Kiøbenhavn, hvorfra vi med en Salouppe ginge om borde til hans høie Ex-

mon Maitre, les quels m'obligent à la traiter avec beaucoup de'gard et en ami. Ce qui augmente encore ma suprice, ce sont les menaces, dont Elle use, et celâ apres la part, qve j'ai donnée à Votr. Excell. de ce, qvi s'est passé à l'egard des Mediateurs dans l'affaire touchant le Duc de Holstein. Je crois, que du moins Votr. Excell. voudra bien attendre, qve je fasse savoir son intention au Roi. En ce cas je lui enverrai des ce coir sa lettre par un exprès; et dans tres peu je pourrai savoir sa volonte, si non, il faudra, qve je attende tout ce, que Votre Excellence voudra entreprendre, et cependant je demeure &c.

ce 20me Juillet 1700.

Güldenlew.

26. Friderich den 4des Brev til Stiftsbefalingsmændene i Danmark. Dateret 20de Julii 1700.

(Af Siell. Tegnelser No. 52 Fol. 321. b. ad 322. b).

Friderich 4de. Vor synderlig Gunst tilforn; Saavsom det er nu Tiden at Almuen skal iagttage sin Høebiering, Høsten oc flux er i Hænderne, som uforbigiengeligen maae forrettes, saa er Vi allernaadigst tilfreds, at naar Baunerne og Taarnene der i Stiftet bliver vel forsynede med Vagt oc Patrollen gaar, Bønderne oc Almuen da bliver forskaanet for den stærke Strandvagt, paa det de saavel deris Høebiering som deris Høst kand iagttage oc for-

denne korte Søekrig, at retfærdiggiøre Kongens Valg i at betroe ham den øverste Kommando over Flaaden, og vi kunne ikke tilbageholde vor Forundring over, at en dansk Historieskriver har tilladt sig de Udtryk: „General-Admiralen „var ung, og havde ikke beviist, at han forstod noget," da dog Baron la Honton, som 1694 var her i Danmark, allerede den Tid siger om ham: „Il n'a „que quinze Ans, et qui promet beaucoup, a de l'esprit infiniment, il est „beau, bien fait et de bonne Mine, en un Mot, c'est un des Chevaillers „des plûs accomplis, que j'aie vû de Ma Vie. Il est pourvû de la Charge „de Grand Amiral: et ce, qui Vous surprenda, c'est, qu'il entend mieux „la Construction des Vaissaux et les Mathematiques, que les plûs habi„les Maitres."

forrette, dog om noget fiendtligt skulle tenteris, at enhver sig da til dette Sted hannem bliver anviist, til ald muelig defension indfinder, hvorom Du icke allene selv i de dig anbetroede Ambter fornøden Anstalt haver at giøre, men endog Ambtmændene der i Stiftet Voris allernaadigste Willie herudinden at tilkiendegive, at de iligemaade herom i deres Ambter tilbørlig Anordning lade giøre. Dermed skeer vor Willie. Befalendis ꝛc.

Glükstad den 20 Julii 1700.

Til

Stiftbefalingsmændene i Danmark, nemlig:

Hr. Otto Krabbe i Siellands Stift.
Hr. Henning Ulrich Lützow i Lolland oc Falster.
Hr. Diderich Schult i Fyen.
Gr. Hr. Hans Schach i Riber Stift.
Friderich Wind i Aarhuus Stift.
Baron Fridirich Krag i Viborg Stift.
Christopher Bartholin i Stiftbefalingsmandens Sted over Aalborg Stift.

72. Friderich 4des Ordre an den Herrn General-Admiral-Lieutenant Ulrich Christian Güldenlew.

(Af den haandskrevne Codex.)

Friderich der Vierte ꝛc.

Lieber Getreuer.

Wir haben auß deiner allerunterthänigsten relation vom 21ten dieses ersehen, wie die feindliche Flotte, die unßere bombardiret, dennoch derselben wenig Schaden, Gott Lob, zugefüget, und das darauf, wie unßere in unßer Abwesenheit bey der Regierung Deputirte Uns berichten, einige unßere Schiffe sich zurück in den Hafen gezogen haben. Wir wollen zwar nicht zweyfeln, daß darzu einige bewegende Ursachen müßen gewesen seyn, dazumahlen zu hoffen gestanden, daß wenn der Feind folgende Nacht wieder sollte bombardirt haben, selbiges keinen mehreren effect alß das erste Mahl würde gethan

haben;

haben; zu dem auch, wenn unßere Flotte zusammen geblieben, ihm das Einlaufen in die Renne nacher Copenhagen leichter würde zu verwehren gewesen seyn. Weiln aber dadurch die combinirte Flotten sich öffentlich für Feinde declarirt haben, hastu dahin müglichst zu sehen, selbigen hinwieder allen müglichen Abbruch zu thun, und wo es immer practicable seyn möchte, einen Theil davon durch Brenner, Chaloupen, oder auf andere Weise in Brand zu stecken und zu ruiniren. Sollte aber auch solches nicht außzurichten seyn, und der Feind (welches man doch auf alle Weise zu verhindern suchen muß) so tief hinein dringen sollte, daß entweder unßere gantze Flotte oder ein Theil davon, sich in die Renne zu legen gezwungen würde, muß mit unßern Deputirten bey der Regierung, mit welchen du, zusamt der Generalitet, alles was vorkommen kann, fleißig zu überlegen hast, in Betrachtung gezogen werden, ob dann nicht vor das erste die Mariniers und die Landmilice, von den eingelegten Schiffen abgenommen, und zur Defension der Stadt Copenhagen, des Landes, und insonderheit unßerer Vestung Cronenburg zu gebrauchen seynd. Was die Matrosen anlangt, laßen Wir dir darüber die völligen Disposition, so lange selbige noch auf den Schiffen zu gebrauchen; sollten sie aber bey unverhofften zufall zu Defension unßerer Stadt Copenhagen nöthig seyn, müßen sie darzu angewiesen werden; und im Fall in dem Hafen selber für unßere Schiffe einige Gefahr seyn sollte, müssen selbige höher hinauf und in Sicherheit geleget werden; Stünde es auch zu thun, würde wohl dienlich und rahtsam seyn die Renne so nahe Copenhagen gehet, zu sencken oder auf andere Manier zu sperren, damit der Feind nicht durchkommen könnte. Uebrigens wiederhohlen Wir nochmahle, daß alles mit oberwehnten unßern Deputirten fleißig zu überlegen, und über alles gesammter Hand ein Schluß zu faßen seyn.

Wir verbleiben dir mit Königlicher Gnade wol gewogen.

Geben auf unßerm Schloß Rendesburg den 23ten Julii 1700.

Friderich R.

28. Friderich den 4des Skrivelse til Slots Loven i Kiøbenhavn.

(Af Siell. Tegnelser No. 51. Fol. 322. b ad 323. b.)

Fr. 4de. V. S. G. t. Af Eders allerunderdanigste Relation af dend 21 Julii sidstafvigt, som Vi i Aften Klokken 7 haver bekommet, maa vi fornemme, at een Deel af Vorjs Flode formedelst desto større Sickerhed haver lagt sig inden Bommen, efterdi de trende combinerte Floder haver lagt sig nærmere tilsammen oc seilet lige ind paa Reden, oc er Vi allernaadigst tilfreds, at de af Soldatesquet som er paa de af Voris Skibe som ere lagte inden for Bommen, maa der aftages til at bruges til Defension i Kiøbenhafn, paa Cronborg, Amager oc ellers hvor I nødvendigst eragter, dog haver I tilforn med Admiralitetet, som Vi herom haver tilskreven at conferere, om de oc fra Floden, eller hvor mange deraf kand mistes; Vi ville Eder oc ellers hermed allernaadigst have forstendiget, at Vi allernaadigst haver anbefalet Voris Etatsraad os Elskelig Hans Rosencreutz Eder at forskaffe hvis Penge I kand have fornøden til een eller anden Udgift Voris Tieneste angaaende. Dermed ꝛc. Glükstad dend 23 Julii Anno 1700.

29. Friderich den 4des Skrivelse til Slots Loven i Kiøbenhavn.

(Af Siell. Tegn. No. 52. Fol. 325. b. og 326. a.)

Fr. 4de ꝛc. V. S. G. t. Eders tvende allerunderdanigste Relationer af den 20 oc 21 Julii sidstafvigt haver Vi erholdet, oc deraf haver maat erfare at af een Engelsk Bombardeer Galliotte er bleven kast Bomber paa Voris Flode, hvilket Gud ske Lof dog ingen Skade haver foraarsaget, oc som tvende af Voris Bombardeer Skibe ere udsendte i Floden, samt at flere endnu bliver færdige, saa ere Vi dermed allernaadigst veltilfreds, saa oc at Vi fornemme, at ingen af Voris Flode efterlader deris Pligt; imidlertid tvifler Vi ingenlunde paa at I jo med ald Nidkierhed lader Eder være angelegen alt hvis som i saadanne besværlige oc farlige Tilfælde kand tienne til at giøre tilbørlig Modstand imod al Fiendtlig Anfald. Dermed ꝛc. Glükstad den 23 Julii Anno 1700.

30.

30. Skrivelse til de Tilforordnede i Slotsloven i Kiøbenhavn.

(Af Siellandske Tegnelser.)

Friderich 4de. V. S. G. t. Saasom Vi af Eders allerunderdanigste Relation af dend 24 Julii sidstafvigt allernaadigst fornemmer, at I paa Voris allernaadigste Behag haver beordret Oberste von See med sit Regiment at rykke ind til Voris Kongl. Residentzstad Kiøbenhafn, saa ere Vi med hvis I derudinden haver anordnet, allernaadigst vel tilfreds; at I haver giort dend Anstalt at Vor Fæstning Cronborg bliver forsynet ved Borgerskabet i Vor Kiøbsted Helsingøer med Suhle Vahre, Salt, Øl oc deslige, saa ere Vi dermed ligemaade vel fornøiet; angaaende de Engelske Svenske oc Hollandske Skibe som I haver allerunderdanigst forespurt Eder om, at maatte fare oc handle frit paa Voris Strømme, saa ville Vi Eder derpaa hermed allernaadigst have forstendiget, at dersom de trende Admiraler nemlig den Engelske, Svenske oc Hollandske ville forsickre Eder at Voris Undersaatters Skibe over alt i Søen til oc fra hvad Steder i Vore Riger oc Lande det være kand, skal blive umolesteret, saa ere Vi allernaadigst tilfreds med at deris Herrers Undersaatters Coffardie Skibe maa over alt paa Voris Strømme frit oc ubehindret negotiere, oc naar forbemelte trende Admiraler giver ovenskrevne Forsickring, saa bliver oc de i Voris Hafne oc Canaler befindende Engelske, Svenske oc Hollandske Skibe umollesteret. Derefter I Eder allerunderdanigst haver at rette. Befalendes ꝛc. Glükstad den 27 Julii Anno 1700.

31. Skrivelse til Oberjægermester Grev Reventlov.

(Af Siell. Tegnelser.)

Fr. 4de ꝛc. V. S. G. t. Saasom Vi allernaadigst haver anbefalet Stiftbefalingsmændene i Vore Lande Sielland oc Fyen at tilholde Proprietarierne at befale deris Skytter, nemlig de i Sielland under os Elskelig Anders Trolle til Troldholm, oc de i Fyen under os Elskelig Erich Lycke til Skovsbo, deris Commando sig at indfinde oc dennem udi hvis de dem til Landenes Defension imod fiendtlig Indfald befalendis vorder, at være hørige oc lydige, saasom Vi allernaadigst haver for got befunden, at de bemelte Skytter skal anføre oc commandere, saa er Voris allernaadigste Villie og Befaling, at Du

Voris

Voris Skovridere oc Skytter i Vore Lande Sielland og Fyen strax beordrer sig iligemaade hos fornefnte Anders Trolle oc Eric Lycke at indfinde, oc ligesaavel som Proprietariernis Skytter dennem tilbørlig Hørsomhed oc Lydighed i forskrevne Maader at bevise. Dermed 2c. Glückstad den 27 Julii Anno 1700.

32. Skrivelse til Stiftbefalingsmanden i Sielland Hr. Otto Krabbe.

(Af Siell. Tegnelser.)

Fr. 4de 2c. V. S. G. t. Saasom Vi ingenlunde tvifler at alle Proprietariers Skytter i det dig allernaadigst anbetroede Stift jo efter Voris til dig den 12 Junii sidstafvigt allernaadigst udgifne Befaling, med fornøden Gewehr til Landværn ere bleven forsynede, saa er Voris allernaadigste Villie oc Befaling, at du samme Proprietarier tilholder, at de deris Skytter anbefaler sig under os Elskelig Anders Trolle til Troldholm hans Commando at indfinde, oc hannem udi hvis hand dennem til Landets Defension imod fiendtlig Indfald befalendis vorder, at være hørige oc lydige, til hvilken Ende Vi hannem oc haver beordret bemelte Skytter at commandere oc anføre, oc at rette sig efter hvis du til Landets Beste og Defension anordnendis vorder. Dermed 2c. Glückstad dend 27 Julii Anno 1700.

33. Skrivelse til Anders Trolle til Troldholm.

(Af Siell. Tegnelser.)

Fr. 4de 2c. V. N. T. Voris allernaadigste Villie oc Befaling er, at du dig strax paatager i disse Tider at føre oc commandere Proprietariernes Skytter i Vort Land Sielland, saasom Vi allernaadigst haver befalet Voris Stiftbefalingsmand dem til dend Ende at beordre sig under din Commando at indfinde, oc at lyde hvad du dem til Landets Defension kunde tilsige, dog haver du dig at rette efter hvis bemelte Voris Stiftbefalingsmand til saadan Defension anordnendis vorder. Dermed 2c. Glückstad dend 27 Julii Anno 1700.

34.

34. Skrivelse til Bisperne i Danmark.

(Af Siell. Tegnelser.)

Fr. 4de ꝛc. V. G. T. Saasom formedelst de i disse Lande foraarsagede Krigstroubler mand nu er i Verck sig i venlige Tractater at indlade, oc som Fred oc Krig alleene af dend allerhøyestes Haand dependerer, saa ville Vi allernaadigst, at paa det mand hos dend almægtige Gud kand afbede Krig oc andre ellers velfortiente Landeplager, oc derimod af ham tilbede sig nest en lykkelig Fremgang i forehavende Tractater, een bestandig Fred, du udi alle Kirkerne i det dig anbetroede Stift visse Bedetimer forordner, som i Kiøbstæderne daglig om Morgenen mellem 8 oc 9 slet, naar ellers ingen Søndag, Helligdag, eller Prædickendag indfalder, men paa Landet Søndag Eftermiddag oc om Onsdagen tilig skal holdis, saavel som oc een viß oc paa disse nærværende Tider indrettet Bøn med allerforderligste forfatter, hvilken Præsterne paa ethver Sted, efter at tilforn en Poenitenzes oc Bede Psalme er bleven siungen, til dend Ende haver at læse, oc paa det Sogne Folkene saameget meere maa tildrives i Folkrig Forsamling oc med tilbørlig Andagt oc Devotion i samme Bedetimer at møde, oc Voris, oc det almindelige Fæderne Lands Velfært, dend grundgode Gud befale, saa skal Søndagen førend berørte Bedetimer begyndes, denne Voris Anordning eenhver nest een Christelig oc alvorlig Formaning fra Prædickestolen kundgiøres. Dermed skeer Vor Villie. Befalendes ꝛc. Glükstad den 27 Julii 1700.

35. Fr. 4des Skrivelse til de Tilförordnede i Slotsloven i Kiøbenhavn.

(Af Siell. Tegn. No. 52. Fol. 330. b. og 331. a.)

Fr. 4de ꝛc. V. S. G. T. Vi haver af Eders allerunderdanigste Relation af dend 25 Julii sidstafvigt maat fornemme, at dend Hollandske Admiral med henimod 10 Skibe seyler need ad Sundet til Vor Festning Krónborg, oc dend Svenske med 12 Skibe gaar i Hollenderdybet imod Christianshafn, hvoriblant skal være 2 Engelske, hvilke med sig fører 2 Bombardeer Galliother, nogle Brander oc 3 a 4 Snaver eller Fregatter, hvorfore Voris allernaadigste Villie oc Befaling er, at I med Voris Admiralitet confererer paa hvad Maade Fienden best kan skee Afbreck, oc om een deel af Voris Flode icke kunde udgaae for at hindre dem i deris Forehavende, dog at det skeer saaledis, at hverken Voris Kongel. Residentzstad Kiøbenhavn eller Voris Flode bliver sat i nogen Fare, hvorom Vi bemelte Voris Admiralitet haver tilskreven. Dermed ꝛc. Glükstad den 28 Julii Anno 1700.

36.

36. Fr. 4des Brev til Slotsloven i Kiøbenhavn.

(Af Siell. Tegn. No. 52. Fol. 331. a. til 332. b.)

Fr. 4de ꝛc. V. S. G. t. Paa Eders til Os af den 26 Julii sidstafvigt allerunderdanigst indsendte Memorial forstendiges hermed, at Vi allernaadigst haver approberet det som I derudi anmelder, anlangende det lette Fartøy som I haver været betænkt paa, for Correspondentzens Skyld, i Fald den ei skulle blive sicker paa de ordentlige passager. Dend Anstalt som I til Kronborgs defension giort haver, ere Vi allernaadigst tilfreds med; iligemaade ere Vi oc meget fornøyet med dend Anstalt som I haver giort med de tvende Regimenter Cavallerie, at Oberste von Sees er indtrokken i Kiøbenhafn, oc Oberste Rabes fordeelt ad Kiøge oc Stevns-siden, saa oc imellem Kiøbenhafn, Friderichsborg og Cronborg. At I ellers især ville lade Eder Amagers Conservation, som Kiøbenhafns Spise-Kammer være angelegen, approberer Vi, oc ere allernaadigst tilfreds med, at eendeel af Landets unge Mandskab bliver kast ind i Kiøbenhafn, efterdi om Fienden med Magt skulle ville giøre Landgang, af Bønderne, dog ingen synderlig Resistance er at vente. At I haver tilskreven Amtmændene i Siælland anlangende Qvæg at inddrives til Kiøbenhafn for at slagtes oc saltes til Voris Krigs Folks Underholdning, da lader Vi os sligt, saavelsom oc, at I bemelte Amtmænd tilskriver at disponere Proprietarier oc andre at lade deris Forraad af gammel Korn til Kiøbenhafn indføre, iligemaade vel bifalde; tvislendes ellers ingenlunde paa, efter Eders befunden dexteritet, at I jo i alle optenckelige Maader Eder Kiøbenhafns Conservation i allerhøyeste Grad lader være angelegen, oc hvad Høet til Cavalleriet anbelanger, saa haver I dertil saadan Anstalt at giøre, som I for tienligst eragter, at derpaa, eller paa Foering ingen Mangel spørgis. Hvad I udi det øvrige angaaende Forbud paa Korn oc Feede Vahres Udførsel allerunderdanigst haver forestillet, saa ville Vi derom med allerførste tienlig oc fornøden Anordning lade giøre. Oc saasom Vi allernaadigst haver ladet anbefale Voris Admiralitet at overlægge med Eder paa hvad Maade Transporten som Voris Fiender synes at ville giøre best kunde hindres, oc til dend Ende om muligt er med Voris Flode at udløbe, saa tvisler Vi ingenlunde, at I herudi assisterer Admiralitetet med Eders Raad oc dennem udi alt andet, hvor de Eder kand have fornøden, værer behielpelig. Dermed skeer vor Villie. Befalendis ꝛc. Glükstad dend 30 Julii Anno 1700.

(Fortsættelsen følger.)

Nye Danske Magazin.

Tredie Binds Femte Hefte.

I.

Fortsættelse af Bidrag til den danske Land- og Søe-krigs-Historie i Aaret 1700.

Meddeelte af Conferentzraad Treschow.

37. Skrivelse til Hans Skak og de andre Tilforordnede i Slotsloven.

(Af Siell. Tegnelser No. 52. Fol. 333. a. b.)

Fr. 3die ꝛc. V. S. G. T. Eders allerunderdanigste Relation af dend 31te Julii sidstafvigt haver Vi erholdet, hvorefter Vi Eder allernaadigst ville give tilkiende, at hvad dend Forsickring angaar som Vi dend 27 nest tilforn haver beordret Eder at tage af de Engelske, Svenske oc Hollandske Admiraler angaaende Voris Undersaatter med deris Skibe fri oc ubehindret at handle oc negotiere over alt i Søen, dersom de ville at deris Herrers Undersaatters Skibe over alt paa Voris Strømme iligemaade fri oc ubehindret skulle negotiere, saa er det saaledis at forstaa, at saavel Voris Undersaatter som deris Herrers Undersaatter over alt i Søen, saavel i alle Havne som paa alle Strømme i deris Negotie med deris Skibe kunde være umolesteret, oc er Vi allernaadigst tilfreds, at I om denne Materie med den Svenske Envoye saaviit dend Svenske Nation vedkommer, oc med den Engelske Secreterer saaviit de Engelske oc Hollandske Nationer angaar, confererer, oc forbemelte Voris allernaadigste Villie fuldfører. Hvad angaar dend Anstalt I haver giort til desto bedre Landværn, oc derom Obriste Rabe og Obriste von See Instructioner meddeelt, saa lader Vi os saadant vel befalde, og ere dermed fornøiede. Dermed ꝛc. Glückstad dend 3 Augusti Anno 1700.

38. Skrivelse til Stiftsbefalingsmanden i Siellands Stift.

(Af Siellandske Tegn. No. 52. Fol. 334 a & b.)

Fr. 4de ꝛc. V. S. G. T. Saasom Vi alt siden Voris Regierings Tiltrædelse haver været betænkt paa at befri Voris kiere og tro Undersaatter dend gemeene Almue paa Landet i Vort Land Sielland fra dend Vornede Rettighed de efter Loven ere undergiven, saa ville Vi og samme Voris Intention nu hermed allernaadigst tilkiendegive, at saafremt meenige Almue oc Bønder i bemelte Vort Land Sielland ved disse tiders Tilstand, foruden den allerunderdanigste Pligt og Skyldighed hvormed de os ellers forbunden er, nogen særdeelis Iver oc Mandighed til at giøre Værn oc Modstand ifald nogen fiendtlig Landgang skulle blive foretagen, lader kiende, oc sligt i Gierningen beviiser, Vi dennem da hermed allernaadigst forsickrer, at de, deris Børn oc Afkomme da for deres Fødestæd oc Vornede Pligt at pleye, skal vorde fri og forskaanet, oc nyde samme Frihed som Vi allernaadigst haver givet Voris til Jægerspriis hørende Bønder oc Tienere. Til hvilken Ende du denne Voris allernaadigste Villie paa Tingene over alt i Vort Land Sielland strax haver at lade læse og forkynde. Dermed ꝛc. Glükstad dend 3 Augusti Anno 1700.

39. Skrivelse til Bisſkoppen i Siellands Stift.

(Af Siell. Tegn. No. 52. Fol 334. a & 335 b.)

Fr. 4de ꝛc. V. G. T. Vi tilskicke dig herhos rigtig Copie af een Voris til Os Elskelig Hr. Otto Krabbe ꝛc. allernaadigst udgivne Befaling anlangende Forsickring for dend gemeene Almue paa Landet i Sielland, om Frihed for Vornede pligt at pleye; oc er Voris allernaadigste Villie oc Befaling, at du dend Anstalt giør at dend af Prædikestolene i Kirkerne over alt i Vort Land Sielland, det allersnareste mueligt er, vorder læst og forkyndt. Dermed ꝛc. Glükstad den 3 Augusti Anno 1700.

4. Fr.

Nye Danske Magazin.

Tredie Binds Femte Hefte.

I.

Fortsættelse af Bidrag til den danske Land- og Søe-krigs-Historie i Aaret 1700.

Meddeelte af Conferentzraad Treschow.

37. Skrivelse til Hans Skak og de andre Tilforordnede i Slotsloven.

(Af Siell. Tegnelser No. 52. Fol. 333. a. b.)

Fr. 3de ꝛc. V. S. G. T. Eders allerunderdanigste Relation af dend 31te Julii sidstafvigt haver Vi erholdet, hvorefter Vi Eder allernaadigst ville give tilkiende, at hvad dend Forsickring angaar som Vi dend 27 nest tilforn haver beordret Eder at tage af de Engelske, Svenske oc Hollandske Admiraler angaaende Voris Undersaatter med deris Skibe fri oc ubehindret at handle oc negotiere over alt i Søen, dersom de ville at deris Herrers Undersaatters Skibe over alt paa Voris Strømme iligemaade fri oc ubehindret skulle negotiere, saa er det saaledis at forstaa, at saavel Voris Undersaatter som deris Herrers Undersaatter over alt i Søen, saavel i alle Havne som paa alle Strømme i deris Negotie med deris Skibe kunde være umolesteret, oc er Vi allernaadigst tilfreds, at I om denne Materie med den Svenske Envoye saaviit dend Svenske Nation vedkommer, oc med den Engelske Secreterer saavilt de Engelske oc Hollandske Nationer angaar, confererer, oc forbemelte Voris allernaadigste Villie fuldfører. Hvad angaar dend Anstalt I haver giort til desto bedre Landværn, oc derom Obriste Rabe og Obriste von See Instructioner meddeelt, saa lader Vi os saadant vel befalde, og ere dermed fornøiede. Dermed ꝛc. Glückstad dend 3 Augusti Anno 1700.

skal have ladet oprette et Compagnie Dragoner af Ridefogder oc deslige Personer som tiene paa Sædegaardene, saa slutter Vi deraf at du icke mindre Forsorg oc Omhyggelighed til Voris Tieneste oc Landets Forsvar andensteds der i Landet, saaviit mueligt haver været, haver ladet kiende, oc i saa Maade med det Exempel Amtmændene foregaaet, som Vi da deraf erkiender icke alleene dend lange tro oc flittig Tieneste du Voris Elskelig Kiere Hr. Fader Sal. oc Høyloslig Hukommelse allerunderdangist beviist haver, men endog at du intet efterlader af dend allerunderdanigste Pligt hvormed du os forbunden er, oc derfore din allerunderdanigst Troskab icke desmindre os beteet, saa haver Vi herved dig villet tilkiendegive dend synderlig Kongl. Gunst oc Naade Vi for dig haver, oc derhos forsicre, at Vi saadant ved givende Leilighed ville vide at ihukomme. Befalendes 2c. Glükstad den 6 Augusti Anno 1700.

42. Brev og Befaling til Hr. Otto Krabbe.

(Af Siell. Tegnelser No. 52. Fol 338 b. og 339 a.)

Fr. 4de 2c. V. S. G. T. Voris allernaadigste Villie oc Befaling er, at du til Voris Interesses oc Tienestes desbedre Jagttagelse dig hos de af Os Tilforordnede i Kiøbenhafn, som Vi især haver anbefalet at iagttage Voris Tieneste, indfinder, oc tillige med dem i Raadstuen for vort Slot Kiøbenhafn møder, for at overlegge oc slutte hvad til Voris Tienestes Befordring efter disse Tiders Tilstand for raadeligst oc gafnligst eragtes. Dermed 2c. Glükstad dend 8 Augusti Anno 1700.

43. Skrivelse til Hans Schack og de andre Kongelige Tilforordnede.

(Af Siell. Tegnelser No. 52. Fol. 336 b. til 338 b.)

Fr. 4de 2c. V. S. G. T. Saasom Vi af Eders os tilskickede allerunderdanigste Relation af dend 5 Augusti fornemmer at I ingen vis Kundskab om Fiendens Magt haver, saa maa I vide, at Vi efter samme Kundskab meget venter, oc derfore icke twisler at I jo giør Eders Flid at Vi dend med allerførste bekommer, oc ville Vi ellers allernaadigst at Borgerskabet i Voris Kongel. Residentzstad Kiøbenhafn herefter som hidindtil med ald Høflighed begegnis, oc om de Forslage som de kunde giøre, skulle findes impracticable, at I dennem

nemlig da Almindeligheden med alle Raisons paa een god Maade remonstrerer, dog dersom Fiendens Magt ved Landgang ei skulle været større end 3000 Mand, skulle Wi heller seet, efter Borgernes Forslag, at mand hafde søgt saa meget mueligt var Fienden igien af Landet at uddrive; skulle Fienden oc søge een Landgang paa gammel Amager at tentere, ville Wi at I efter dend Eder eengang meddeelte allernaadigste Befaling, søger dend med ald Magt at hindre, paa det samme Land, som Kiøbenhafns Spisekammer i alle Maade kand blive conserveret. Consumptionens Efterladelse angaaende, da er, efter Eders allerunderdanigste giorte Forslag derom allerede Ordre stillet. Anlangende Ordinancerne oc Brevene at faa des sikerere til os befordret, saa ville Wi sligt til Eders eget Gotfindende paa hvad Maade sligt best kand skee, have henstillet. Hvad Chifferne angaar, saa haver Wi derom allerede allernaadigst stillet Ordre ved Capitain Friis, som dem skal overbringe. Succursen anlangende, saa formeener Wi at I dend ei skal have fornøden, efterdi Freden forhaabes inden faa Dage at komme til Slutning. Angaaende dend Efterretning I ved een expres haver givet Feltmarskalck Wedel om Fiendens Landgang, saa kand Wi sligt ei andet end allernaadigst approbere. De fremmede Ministrer angaaende, saa er Voris allernaadigste Willie oc Befaling, at I dend Anstalt giør, at der bliver sat Vagt for deris Dørre oc dem saavelsom deris Domestiqver derved ald Omgiengelse med andre betagen. Circumvallations Linien anlangende, hvilcken I formeener formedelst Mangel af Folk ei vel at skulle kunde besettes, saa ere Wi allernaadigst i de Tancker at sligt ei skulle være impracticable om 3 a 4000 af de beste Bønder efter Eders egen giorte Forslag i Byen bleve indtagen paa samme Verk at arbeyde, oc samme tilligemed een Deel af Garnisonen at besette. Ellers ville Wi allernaadigst at os Elskelig Hr. Otto Krabbe 2c. oc Generalmajor Cormaillon som til Kiøbenhafn bliver afferdiget, tilligemed Eder Voris interesse oc Tieneste, samt de nu der i Staden oc Landet forefaldende Sager skal iagttage, oc i Raadstuen med Eder vorde convoceret. Dermed 2c. Glükstad den 8 Augusti 1700.

44. Fr. 4des Skrivelse til de Tilforordnede i Slotsloven i Kiøbenhavn.

(Af Siell. Tegnelser No. 52. Fol. 339 a & b.)

Fr. 4de 2c. W. S. G. T. Wi have med Fornøyelse af de 32 Mænds i Voris Kongelige Residentzstad Kiøbenhafn, deris til Eder indgiven Memorial

aller-

allernaadigst fornummen dend Nidkierhed de continuerer, thi til Voris Tieniste; oc som formodentlig Voris store Canceller Os Elskelig Hr. Conrad Greve af Reventlov ꝛc. er i Kiøbenhafn forend dette ankommer, saa haver Vi hannem saavel herom som om alt andet, som Voris interesse oc det almindelig beste concernerer Voris allernaadigste Ordre oc Resolution givet. Vi erfarer oc af Eders allerunderdanigste indsendte Relation af dend 7 Augusti at Voris Admiral Os Elskelig Friderich Gedde skal være skikket herud af Hendes Majt. Voris Elskelig kiere Fru Moder Enkedronningen, men er dog ei endnu ankommen: Oc saasom befrygtes, at der skulle giøres Landgang paa Amager ved Dragøe, saa ville Vi Eder samme Lands Conservation, saavel hermed som ellers ved Voris forige allernaadigste Ordre skeet er, ydermere i høyeste Maade have befalet. Dermed ꝛc. Glykstad dend 10 Augusti Anno 1700.

45. Fr. 4des Skrivelse til Stor-Cantsleren Hr. Conrad Greve af Reventlow og de andre Tilforordnede i Slots-Loven i Kiøbenhavn.

(Af Siell. Tegnelser No. 52. Fol. 340 b. og 341 a.)

Fr. 4de ꝛc. V. S. G. t. Af Eders allerunderdanigste Relation af dend 13 Augusti, som Vi saavelsom een af dend 14 dito haver bekommet, seer Vi det Patent som Kongen i Sverig i vort Land Siælland haver ladet udsprede, oc som I haver eragtet raadeligt at et andet derimod blev udgiven, saa approberer Vi allernaadigst hvis I saaleedis sluttet oc forrettet haver: det er os ellers kiert at fornemme dend Fliid I anvender til Voris Kongel. Residentz-Stad Kiøbenhavns Defense, tvislendis ei heller paa at I haver ladet kiende ei mindre Omhyggelighed oc Forsorg, at Staden med Levnetsmidler bliver forsynet, det Vi Eder oc fremdeelis allernaadigst ville have anbefalet, oc at bringe det derhen at hvis Forraad af Korn Vahre som enten kand være i Kiøbstæderne, paa Landet, eller hos Proprietarier oc andre, vorder til desto meere Sickerhed at det icke skal blive Fienden til Fordeel, til Kiøbenhafn indført. Dermed ꝛc. Rendsborg den 18 Augusti Anno 1700.

46. Fr. 4des Skrivelse til Stor-Cantzler Conrad Greve af Reventlow og de andre Tilforordnede i Slots-Loven i Kiøbenhavn.

(Af Sjell. Tegnelser No. 52. Fol. 341 a. til 342 a.)

Fr. 4de ꝛc. W. G. A. T. Saasom Wi af Eders allerunderdanigste Relation af dend 17 sidstafvigt fornemmer at de Svenske haver til Friderichsborg indsat een ny Amtskriver, oc i Sundet een Told Directeur oc andre fleere Toldbetiente, oc at den Engelske Secreterer Eder haver forsickret at Admiral Rooke haver tilskrevet Admiral Wachtmester et hart Breb at saadant ei kand approberis, da som Freden nu er sluttet, oc saadant Foretagende nu saavelsom ald hostilitet cesseret, saa forhaaber Wi at intet videre i saa maade foretages, icke desmindre, dersom I imod Forhaabning skulle fornemme at der skulle blive lagt Contributioner paa Landet, saa haver I os allerunderdanigst at referere hvorledes oc paa hvad Maade saadanne Paalæg af de Svenske bliver anordnet. Oc ere Wi ellers allernaadigst vel fornøyet at de puncter som Wi Woris Store Canceller Os Elskelig Hr. Conrad Greve af Reventlov haver tilskillet vorder tilbørligen iagttagen oc fuldbyrdet. Hvad Wort Land Fyens defension er angaaende, saa haver Wi derom allerede fornøden oc tienlig Anstalt giort. Dermed ꝛc. Rendsborg den 20 Augusti Anno 1700.

II.

Indskrivter, uddragne af Inventarium over Dronning Anne Sophies Pretiosa.

(Meddeelte ved Konferentsraad Treschow.)

Danmarks 4de Friderich var lykkelig med sin elskede Anne Sophie, hvis behagelige Munterhed gav Kongens medfødte alvorlige Karakteer en blidere Stemning, og bidrog ikke lidet til at giøre ham almindelig elsket. Hvorledes den muntre, den vittige Anne Sophie under en spøgende Tone har vidst at bevidne Friderich sin inderlige Hengivenhed, sees af følgende Indskrivter paa en Vase og to Bægere af Guld, hvilke Indskrivter kunde ansees for sande Træk af Dronningens Karakteristik.

En

allernaadigst fornummen dend Ridderhed de continuerer, thi til Voris Kiennis ste; oc som formodentlig Voris store Canceller Os Elskelig Hr. Conrad Greve af Reventlov ꝛc. er i Kiøbenhafn forend dette ankommer, saa haver Vi hannem saavel herom som om alt andet, som Voris interesse oc det almindelig beste concernerer Voris allernaadigste Ordre oc Resolution givet. Vi erfarer oc af Eders allerunderdanigste indsendte Relation af dend 7 Augusti at Voris Admiral Os Elskelig Friderich Gedde skal være skikket herud af Hendes Majt. Voris Elskelig kiere Fru Moder Enkedronningen, men er dog ei endnu ankommen: Oc saasom befrygtes, at der skulle giøres Landgang paa Amager ved Dragøe, saa ville Vi Eder samme Lands Conservation, saavel hermed som ellers ved Voris forige allernaadigste Ordre skeet er, ydermere i høyeste Maade have befalet. Dermed ꝛc. Glykstad dend 10 Augusti Anno 1700.

45. Fr. 4des Skrivelse til Stor-Canzleren Hr. Conrad Greve af Reventlow og de andre Tilforordnede i Slots-Loven i Kiøbenhavn.

(Af Siell. Tegnelser No. 52. Fol. 340 b. og 341 a.)

Fr. 4de ꝛc. V. S. G. t. Af Eders allerunderdanigste Relation af dend 13 Augusti, som Vi saavelsom een af dend 14 dito haver bekommet, seer Vi det Patent som Kongen i Sverig i vort Land Sielland haver ladet udsprede, oc som I haver eragtet raadeligt at et andet derimod blev udgiven, saa approberer Vi allernaadigst hvis I saaleedis sluttet oc forrettet haver: det er os ellers kiert at fornemme dend Fliid I anvender til Voris Kongel. Residentz-Stad Kiøbenhavns Defense, tvislendis ei heller paa at I haver ladet kiende ei mindre Omhyggelighed oc Forsorg, at Staden med Levnetsmidler bliver forsynet, det Vi Eder oc fremdeelis allernaadigst ville have anbefalet, oc at bringe det derhen at hvis Forraad af Korn Vahre som enten kand være i Kiøbstæderne, paa Landet, eller hos Proprietarier oc andre, vorder til dis meere Sickerhed at det icke skal blive Fienden til Fordeel, til Kiøbenhafn indført. Dermed ꝛc. Rendsborg den 18 Augusti Anno 1700.

disse Indberetninger findes Extracter angaaende Fyen og Skaane i Suhms Samlinger til den danske Historie, og paa det Kongelige Bibliothek findes under No. 739 Mss. in Folio, Originalrapporterne fra Aarhusstift, der vel indeholde en heel Deel ubetydeligt, men hvoraf dog nærværende Stykke fortiener at opbevares, som Tillæg til Fortællingen om Marsk Stigs Ophold paa Hielm og Helgenæs i Pontoppidans Danske Atlas. 4 D. S. 352-54.

Helnets (Helgenes) som ligger i Molsherred i Callo-Leen.

1. Dette Land Helnets haver i gammel Dage Marsti eiet med Bønderne oc al anden Rettighed, hvilken Marsti havde sin Sædegaard paa Hielm meget fast forvaret med Grave oc Volde som endnu en kjendt, oc haver ogsaa havt ibidem sin Humelgaard, Urtegaard og anden Lyst, som noksom endnu kand findes.

2. Tvert over fra Hielm udi Biornkier*) synden fra Ebbeltoft haver hand havt sin Ladgaard eller Avelsgaard, ogsaa paa et meget bequemlig Leggendes, saa den havde Havet paa den Østerside til Værn, og paa de andre tre Sider en fersk Søe og et svært Morads som ingen kand overkomme, og derforuden havde den store tyk Skov. Var ogsaa samme Ladegaard vel bevaret med Grave oc Volde, som endnu kan findes hvordan den haver været og kunde have der sin synderlig Lyst, thi han havde Havet til Fisterie, den ferske Søe (som nu er forgroen) kunde bruge til ferske Fisterie, Skoven til Græsgang og til sin Jagt, og kunde hand paa halvanden Times Tid reise fra Hielm og til samme Ladegaard.

3. Og efterdi Bønderne og Landet alsamen hørde hanem til, saa haver han ogsaa havt sin synderlig Lyst her paa Landet med Jagt; efterdi her var udi de Dage meget Skov og Morads, og mange Dyr, saa der er giort en Steenmuur af Øster-Havet og udi det Vesterhav imellem Molsherred og dette Land, med Plankeværk oven paa, saa at Ingen kunde komme ud af Landet uden Minde. Hvilken Muren som endnu staaer af det eene Hav og udi det andet noksom vidner, endog Plankerne er bortforraadnet.

4. Som han drog fra sin Ladegaard i Biornkiær her over udi Jagt, udi en svar Hede, da er han udi Jagten besvimet, saa han maatte stige fra sin Hest

*) Hverken Biornkiær eller det følgende Lerup nævnes i Pontoppidans Atlas.

Hest og sætte sig neder hos en Steen paa Fortip Mark, og er saa bleven død udi samme Besvimelse.

5. Siden er hans Lig om Nattetid indført her udi Helnes Kirke, og de haver det hæderlig begraven ved vor Frue Alter, og Præsten som den Tid boede her i Kirkegaarden, havde en Pige som skulde hente hannem Øl, som laae i det Norder Vaabenhuus, hun haver skuet og seet hvorledes de begrov hannem, og lagde et herlig Dækken over hans Kiste, og der hun saae sin Leilighed, haver Graven opkast, og samme Dækken bortstiaalet. Og siger de endnu at vor synder Kirkedør, i det var Marsties Kielderdør paa Hielm og meget andet Tømmer som er baade udi Stolene og udi .... paa Kirken.

Dette haver gode trofaste gamle Dannemænd som havde levet meere end hundrede Aar her paa Landet, og vare fødte her paa Landet, mig fortællet, for tredive Aar siden der jeg kom først her til Landet.

Oluff Geffrensen Dall, egen Haand.

IV.

Fr. d. 4des Instruction for de Committerede i Slots-Loven paa Aggershuus Slot i Norge, Dateret 16de Februarii 1704. Af det Danske Cancellies Instructions-Bog for 1693 til 1730. Folio 182-193. No. 135.

(meddeelt af Conferentsraad Treschow.)

Under de i dette Binds 4de Hefte til Krigs-Historien meddeelte Bidrag har jeg giort Magasinets Læsere bekiendt med den Kongelige Befaling, ved hvilken Danmarks sidste Slotslov blev ordnet, og de modtage herved den Instrux, der i Aaret 1704 blev givet for den sidste Slotslov, som Norges Aarbøger kunne fremvise. Forskiellen, som var mellem disse Slotslove, behøver jeg ikke at anmærke, da samme sees af selve Anordningerne; kun ikkel havde de tilfælles undtagen Navnet, samt at begge vare Regieringscommissioner, til hvem det øverste Opsyn med Regieringssagernes Bestyrelse i Kongens Fraværelse var betroet; og heri stemme begge ogsaa overeens med de ældre Tiders

Slots-

Slotslove, hvorunder i Almindelighed blev forstaaet den høieste Regierings Forvaltning paa de Kongelige Slotte saavelsom udi de samme underlagte Lehne, hvilken Fortolkning stemmer overens med Sh. Ost. Weyske Glossarium, med Fr. 2dens Haand F. Art. 46, og med Ihre, som oversætter Slotslov ved Præfectura arcis cujus fidei commissa est. At Ordet Slotslov ogsaa bruges i andre og mere indskrænkede Bemærkelser er unægteligt; ikke sielden forstaaes derved de Anordninger, Skikke og Forskrivter, som skulle iagttages paa de Kongelige Slotte, ipsa lex castrensis; stundum den af Lehnsmanden udgivne Forskrivelse, hvorved han forbandt sig til Troskab m. m. Fides Castrensis, Schloß-Glauben, Fides et Tuitio Arcis. Undertiden og Slotsherren selv, ipse Præfectus Arcis; dog herom mere i en særskilt Afhandling, hvori jeg haaber at sætte den Materie om Nordens gamle Slotslove i et klarere Lys. Kun endnu et Par Ord om Historien af den Slotslov, hvis Instrux meddeles.

Efterat Fr. d. 4de ved Skrivelse til sit Geheime Stats-Ministerium under 4de Febr. 1704 *) havde tilbagesendt det H. M. forelagte Udkast til Instrux for en Slotslov i Norge med sine egne deri giorte Forandringer og tilføiede 5 Punkter, blev Instruxen udgivet den 16de Febr. og under paafølgende 23de tilstillet Vice-Statholder Gabel samt de øvrige udnævnte Tilforordnede med Befaling, at Slotsloven den 1ste Mai skulle begynde. Imidlertid blev dens Indstiftelse udsat til den paafølgende 11te Junii, da den skeede paa Aggershuus Slot i Kongens allerhøieste Nærværelse med de Høitideligheder, som omtales i General-Admiral Güldenløves Dagregister over Kongens Reise, udgivet i Christiania 1770. Under denne Slotslov bekom Land-Milicen i Norge en nye og velordnet Indretning, Bergen og Christiania fik vel organiserede Brand-Ordninger, Bergen tillige en fuldstændig Politie-Anordning, og Rettens Pleie den saa bekiendte Forordning af 31te Martii 1719. Dog varede det ikke længe, førend denne Regieringskommissions Soel begyndte at dale; allerede i Aarene 1713 og 1715 yttrede Kongen sin Mishag, og endelig blev den ganske hævet ved Reskript af 17de April 1722, ved hvilket de da værende Tilforordnede Stiftamtmand Tønsberg og H. Blixencrone bleve entledigede og beordrede at aflevere alle Slotsloven vedkommende Dokumenter til den da beskikkede Statholder Geheimeraad Wibe.

*) Aftrykt i Urkunden und Materialien. 1ster Th. P. 9.

Instruction hvorefter Voris Committerede udi Slots-Loven paa Vort Slot Aggershuus i Vort Kongerige Norge, indtil paa videre allernaadigste Anordning, sig allerunderdanigst haver at rette og forholde.

1.

Skal samme Voris Commission bestaae af fire Civil- og en Militair Personer, som nu omstunder skal være Voris Geheimeraad og Vice-Statholder i bemeldte Vort Kongerige Os Elskel. Hr. Friderich von Gabel ꝛc.; Voris Etatzraad Os Elskel. Christian Stokfleth, Voris Generalmajor Os Elskel. Hans Ernst Trizchler, Voris Etatzraad Os Elskel. Matthias Tonsberg ꝛc. og Voris Justitzraad Os Elskel. Henrich Adelaer ꝛc. samt en Secretarius, hvilke (uagtet at een eller anden af dem formedelst Svaghed eller anden vigtige Aarsager maatte blive forhindret at møde) tree Gange om Ugen eller oftere eftersom Sagernes Nødtørft det udfordrer, paa fornævnte Vort Slot Aggershuus skal komme tilsammen, og sig med de da forekommende Sager efter følgende Instruction allerunderdanigst forholde.

2.

Skal de af yderste Kraft og Formue lade sig være angelegen, at Voris absolutum dominium Souverainitet og Arve-Rettighed over begge Voris Kongeriger og de derunder liggende Lande ikke allene uforanderlig bliver conserveret, men endog paa Voris retmæssige Arve-Successorer i Regieringen forplantet.

3.

Saa skal de og søge vore Undersaatter i Vort Kongerige Norge i deris medfødte og Voris Kongl. Forfædre høilovlig Ihukommelse stedse beviste Troskab, Respect og Lydighed at erholde, til hvilken Ende de altid skal betiene sig af al Høflighed og Beskedenhed, den Ringe saavelsom den Høie gierne høre, enhver i sin retmæssige Søgning saavidt det staaer til dem uden Ophold være beforderlig, og ikke gribe til nogen Haardhed, med mindre den høieste Nød det skulle udkræve.

4.

Skulle de komme i Erfaring om et eller andet, som Voris og Voris Kongl. Arvehuusis Interesse kunde være imod, have de ikke allene efter deris allerunderdanigste Pligt og den Eed de os giort haver, Os saadant uden Und-

Undsreelse at aabenbare, men endog al Umage og Flid anvendt at saadant maa hindris og ingen Fremgang faae.

5.

Paa det og Vore Undersaatter i Vort Kongerige Norge maa blive befriet fra de besværlige Reiser og deraf foraarsagede Omkostninger og i deris retmæssige Søgninger saasnart muelígt hiulpen, saa ville Vi overalt i Vort Kongerige Norge allernaadigst lade publicere, at alle og enhver som noget kunde have at søge, forebringe eller over en eller anden dennem tilføiede Ubillighed og Uskiel sig at besværge, sig hos bemeldte Voris Vice-Statholder og den af Os allernaadigst forordnede Slots-Lov kunde angive, hvor dennem Beskeed og Svar skal blive meddeelt.

6.

Alle Supplicationer, som Voris Undersaatter i Vort Rige Norge til Voris Slots-Lov indgiver, skal af Secretereren extraheris, tilbogs føris og paa den dertil bestemte Tid af samtlige Committerede foretages, da samme Voris Committerede haver derhen at see at Voris Lov og Forordninger som i alt hvis de sig foretager skal være dennem en Regel og Rettesnoer, bliver tilbørligen observerede, hvorfor de og ingenlunde skal være berettiget imod samme at dispensere, men ifald dennem synis, at der i et eller andet kunde gives nogen Dispensation, skal saadant til Os allerunderdanigst remitteris, da Vi det under Voris Kongl. Haand og Signete allernaadigst ville lade udfærdige; Sager, som blot og allene af Justitien dependerer, haver de til enhver Rets Forum at henvise, og derhen see at Rettens Betiente ikke mere fordrer for deris Forretninger end hvad som dennem med Rette tilkommer, ikke heller nogen længe opholder, men lader enhver vederfares Ret, saasnart meest mueligt er.

7.

Saasom vi og ofte have fornummen, hvorledes mange af vore Undersaatter i Vort Kongerige Norge endeel af onde Menneskers Tilskyndelse og endeel af Eenfoldighed, ere blevne foraarsaget til Processer at føre, saa haver Voris Committerede, ved flittig Correspondentz med Voris Amts-Betiente der i Riget, sig om saadanne Sagers omstændig Beskaffenhed nøie at informere, og dersom det skulle hænde sig at nogen skulle antreffes som stifter ubillige og urimelige Processer, eller og befindes, at for Os eller Voris Slots Lov noget fal-

skelig

skelig var bleven angiven, derhen see at saadanne Personer med behørig Straf efter Loven vorder ansect, og vore troe Undersaatter for saadanne vanartige Mennisker befriet.

8.

Men dersom det sig tilbrager at en eller anden angiver sig at være forfordelet, og ikke at have Midler til sin retfærdige Sag ved den ordinaire Rettergang at udføre, saa haver Voris Committerede, naar de finder nogle Fundamenta dertil i Sagerne, at forordne saadanne fattige Folk Procuratores som deris Sager for dennem skal udføre, og ville Vi da iligemaade allernaadigst have tilladt, at de for Retten beneficium paupertatis maa nyde, dog haver Voris Committerede vel iagt at tage at denne Voris allernaadigste og til de Fattiges Trøst og Hielp hensigtende Intention ingenlunde misbruges og Folk som til Processer, uden det, inclinerer, deraf ikke skulle tage Anledning andre i unødige Omkostninger at bringe, og de samme derved udarme.

9.

Med alle Vore Amts-Betiente i Vort Kongerige Norge skal Voris Committerede i Slots-Loven have Opsigt at de efter de dennem allernaadigst meddeelte Bestallingsbreve deres Function giører, og om befindes, at nogen af Voris Civil- og Justits-Betiente eller de som vore Intrader ere betroede og staaer for Regnskab ikke handler som han bør, men vore Undersaatter imod deris Embedes Pligt og Voris allernaadigste Intention besværger, saa skal Slots-Loven have Magt til saadanne Betiente fra deris Charger strax at suspendere, ja og om Sagen det erfordrede de samme at arrestere, ei paatvivlende at Voris Committerede i Slots-Loven ikke giører noget af Passion og deslige, men alting forhen vel overveier paa det ingen Betiente maatte have Aarsag sig med Rette over alt for haard Medfart og Overiling at beklage, saasom Slots Loven skal beskytte alle og enhver som uretmæssigen anklages, og dennem imod alle urolige og klage-elskende kraftig haandthæve, skulle der og indkomme Klagemaal over Stift-Amtmændene, Amtmændene og Magistraten i Kiøbstederne eller andre høie Betiente, saa skal Slots-Loven ikke mindre være berettiget saadanne Klagemaale paa beste Maade at afhielpe hvad Retten er gemes, derudinden anordne og altid saavidt muelig er, derhen see, at de Sager uden videre Proces vorder afgiorte, men er det Sager hvorudi der er handlet imod Voris Høiheds, Tieneste og Interesse, eller at en saadan høi Betiente sig grovelig i andre

Ting

Ting haver forseet, skal de Sager med alle Omstændigheder Os først allerunderdanigst refereris og Voris allernaadigste Resolution derom ervartes.

10.

Eftersom og mange Civil- og Militair-Sager i Vort Kongerige Norge ere med hinanden connecterede, da ville Vi allernaadigst at naar Sager forekommer af deslige Natur, at de hverken af Krigs- eller Civil-Retten kunde slettes, og for Voris Slots Lov blive bragte, Tallet paa Vores Civil- og Militair Betiente skal være lige, til hvilken Ende Voris nu omskunder committerede General-Major Tritzchler eller hvem vi herefter i hans Sted udnævner, tre af de næste og dertil skikkeligste Militair-Betiente, hvoriblant dog ingen af Caracteer maae være ringere end Oberst-Lieutenant, kan udvælge, hvilke da samtlige med hinanden derhen haver at see at Fred og Eenighed imellem vore Undersaatter i Vort Kongerige Norge kan stiftes alle Irringer og Tvistigheder, som imellem Voris Civil- og Militair Betiente maatte komme, i Mindelighed afgiøres, og Voris Kongl. Arvehuses Glorie, saa og Voris troe Undersaatters Interesse og Tiltagelse i alt befordres; skulle imod Forhaabning vore Committerede blive af differente Mening og deres Vota være lige, saa haver de os sligt allerunderdanigst at referere, og derover Vores allernaadigste Resolution ervarte.

11.

Slots-Loven skal stedse correspondere med Amtmændene og Magistraten i Kiøbstæderne om hvad som til Landets og Stædernes Opkomst og Tiltagelse kan geraade, og hvorledes de af Riget udgaaende Vare best er at beneficere, saa og paa hvad Maade Negocen i Flor og Velstand er at bringe, og skal fornemmelig derhen sees at grove Manufacturer af den Art som gemeene Mand er høist nødig og uomgiængelig maa have, bliver indrettet. For alt dette desto bedre at befordre haver Slots-Loven, efter Sagernes flittig Overveielse, uden Undseelse os stedse allerunderdanigst at forestille hvad saadanne Manufacturers Indrettelse som og ellers hvad til Commercien og Skibsfarten at befordre og formere, kunde være nyttelig og taalelig, og hvad udi des Befordring og Fortsættelse hinderlig og skadelig. Iligemaade skal og Slots-Loven med Voris Commerce-Collegio flittig correspondere om hvad, som de til Negotien og Commercien, Manufacturer og andet deslige at befordre tienligst eragte.

12.

Skulle Vores Committerede i Slots-Loven komme i Erfaring at der skulle skee nogen Underslæb ved Voris Intrader i Vort Kongerige Norge, være sig enten ved Tolden, Saugerne, Tienden, Fiskerierne eller i andre Maader, haver de os saadant ikke alleneste strax allerunderdanigst at give tilkiende, men endog paa Middel være betænkt, hvorledis saadanne indsnigende Misbruge kan blive afskaffet, Voris Intrader ved Commercien, Manufacturer eller andre Midler formeret, Voris Undersaatter, saavidt mueligt, soulageret, og deris Opkomst befordret, hvorfor de ifald voris Kiøb- og Handelsmænd i Norge eller andre formedelst Commercien for dennem skulle indkomme, dennem haver at høre, og efter at de alting flittigen haver overveiet, hvad til Voris Kongerige Norges Avantage og Desavantage, og til en bestandig og fast Handel kunde geraade, Os derom deris allerunderdanigste Mening og Betænkende tilsende, og med de af Os allernaadigst forordnede Deputerede i Voris Rente-Kammer over alting, som til Voris Intrader i Vort Kongerige Norge at formere Anledning kunde give, flittig at correspondere.

13.

Saasom og Voris Kongerige Norge er af Naturen saaledes beskaffen at der lettelig allehaande Manufacturer i Synderlighed af Gevæhr- og Krud-Møller kunde være at indrette, og større Qvantitet af Beg og Tiære, end hidindtil er skeet, at forskaffe, saa haver Voris Committerede denne Punct med Flid at betragte, og derom ikke allene allerunderdanigste Forslag at giøre, men endog Voris Undersaatter dertil animere og tilskynde, paa det de gemeene til Flid og Skikkelighed opmuntret, deris Underhold i deris Fædreneland kan erlange, og dennem den Begierlighed udaf Landet at reise maatte betages.

14.

Om Voris Bergverkers Tilstand skal de sig flittig erkyndige med den af Os allernaadigst forordnede Berg-Hauptmand, derom ofte correspondere, og dersom de til deris Opkomst ved bedre Anordninger kunde vide Anledning at give, eller at nogen sig nye Bergverker ville paatage, skal de de derom giorte Forslag paa det nøieste examinere, og Os deraf allerunderdanigst Rapport giøre.

15.

Saasom Vi og desværre maa erfare, hvad for ulykkelige Tilfælde ikke allene i forrige Tider men endog i Voris Regieringstid ved Ildebrand i vore Kiøbsteder i Norge sig haver tildraget, og saadant at komme deraf, endeel at de fleste Steder med Træhuse ere bygte, endeel at Gaderne ere saa ganske enge og at paa mange Steder er ingen ret Brandordning og Redskab til at dæmpe Ilden med i Nødstid, saa ville Vi allernaadigst at Voris Committerede i Slotsloven sig om enhver Kiøbsteds Tilstand hos Magistraten nøie skal informere og saadanne practicable Midler foreslaae, hvorledes efterhaanden jo mere og mere Husene med Steen kan blive bygte, Gader regulier giøres, forvidede og overalt en bedre Brandordning indrettet.

16.

Voris Committerede skal og yderst lade sig være angelegen flittig Efterretning at indhente om hvad som paa Voris Naboes Grentzer foregaaer, hvorledes de deris Trouppper formeerer og beveger, paa hvad Maade deres Grentze-Festninger ere besatte, hvordan de deres Søe-Equipage til Gottenborg og Marstrand indretter, og derom med voris Feltmarskalk, eller de i Norge commanderende Generaler og Commandanter i Festningerne flittig correspondere, og stedse efter Sagernes Befindende overlægge, hvorledes al Uheld best kan remederis og begiegnis og os derom i Tide deris allerunderdanigste Beretning tilligemed deres Sentiment og Tanker, hvad nødig og hvorledis alting til Rigets Conservation paa beste Maader er at bestille, tilskikke, og Voris videre allernaadigste Ordre ervarte. Skulle det hende sig, hvilket Gud naadelig afvende, at en Krig skulle paakomme, haver de Voris Feldtmarskalk eller andre commanderende Officerer i alt hvor de det maatte forlange at være behielpelig, om alting som de om Fiendens Foretagende kunde erfare, Efterretning give, og samtlige udi hvad som til voris Tieniste og Landets Sikkerhed erfordres, hinanden tillhaande gaae.

17.

Dersom og Chef eller den commanderende General foraarsages Trouppperne af Landet, faa eller mange, tilsammen at drage eller og at han i det Fald bekommer Voris allernaadigste Ordre, skal han Voris Committerede det tilkiendegive, paa det de tilligemed ham og Ober-Krigs-Commissarien behørig Anstalt til Trouppernes Marsch og Subsistence hos Amtmændene og andre, som

 det

det maatte angaae kan giøre, saasom og Voris Committerede i Slots-Loven paa beste Maader haver at overlægge og udfinde, hvorledes Regimenternes og Reservens Udskrivning og Completering, saa og et godt Antal Matrosers Enroullering efter Voris allerede udgangne allernaadigste Forordning føieligst kan skee.

18.

Eftersom og Cron-Sverrig nuomstunder bestandig holder en Esqvadre Krigs-Skibe til Gottenborg, hvorved i Krigstider ikke allene Communicationen med Danmark kunde betages, men endog Vort Kongerige Norge blive meget incommoderet, ja en Transport til Jylland og andre Voris tilhørige Lande kunde skee, saa haver Slots-Loven med al Flid at overlægge, om ikke i Norge en Fond er at udfinde, hvoraf efterhaanden en Esqvadre Krigs-Skibe, Fregatter, Galleerer og andet efter Kysternes Leilighed tienligt smaat Fartøi kunde bygges, saadanne der sammestedes underholdes, og derved Voris og Voris Kongerige Norges Sikkerhed prospiceris, og paa den Maade al Svenske Foretagende til Søes og deris skadelige Desseins derpaa Steden forekommes, saasom de og i saadanne og andre deslige Sager de fornemste Officerer over Marinerne, som sig i Norge opholder, haver at tage til Raad med og deres Gotfindende derover fornemme.

19.

Overalt det som meldt er og i Voris Slots-Lov bliver foretagen, skal af Voris Committerede ordentlig voteris, Vota af Voris dertil forordnede Secretario til Bogs føres, og hvad saaledes per Majora bliver vedtagen og sluttet, skal under Voris Navn og Sigil udfærdiges, og tillige af Voris Vice-Statholder eller i hans Fraværelse af den da præsiderendes underskrives og af Secreteteren paragrapheris, hvilken ikke allene Slots-Lovens Relationer til Os (som samtlige Committerede skal underskrive) men endog de Befalinger og Ordres som han egenhændig udfærdiger, selv til Bogs haver at føre og ingen af sine Folk dem betroe.

20.

Denne Slots-Lov skal efter Tidens Beskaffenhed og Omstændighed hver Uge eller fiorten Dage, men, om Sagens Rødtørft og Vigtighed det skulle erfordre, ved en Courier, allerunderdanigst og udførlig berette os om alt hvad der passerer og hvad de til Voris Tieneste og det gemeene Beste haver anordnet, paa det om et eller andet var, som vi saaledes ei for godt maatte befinde, saadant desto snarere kunde blive endret.

21.

XI.

Ober-Hof-Retten bliver endnu for det første i den Stand som den har varet, men naar denne Slots-Lov først er indrettet vil man om den samme have af fornemme, om og hvorvidt i Justits Sager til Voris Undersaatters Nytte og Lettelse, nogen Forandring er at giøre. Givet paa Vort Slot Kiøbenhafn den 16 Februarii Ao. 1704.

Ovenindførte Instrux blev Vice-Statholder Hr. Friderich von Gabel ved Kongelig Befaling in originali tilsendt 23 Febr. 1704.

Ellers blev af samme Instrux skreven 4 Copier, hvoraf efterskrevne enhver fik en ved Kongl. Befaling af 23 Febr. 1704,

nemlig

Etatzraad Christian Stokfleth,
Generalmajor Trischler,
Etatzraad Mathias Tønsberg og
Justitzraad Henrich Adelaer.

V.

Fr. d. 4des Instruction for Geheimeraad Hr. Ditlef Wibe som Statholder i Norge. Dateret 17de Aprilis 1722. Af Instructions-Bogen fra 1698 til 1730. Folio 447-50, No. 206.

(meddeelt af Conferentsraad Treschow.)

Instruction hvorefter Vi Friderich den 4de rc. rc. allernaadigst ville, at Vores Geheimeraad Os Elskelig Hr. Ditlef Wibe som Statholder i Vort Rige Norge, sig indtil paa videre allernaadigste Anordning, allerunderdanigst skal rette og forholde.

1.

Saasom det desværre befindes, at vores kiere og troe Undersaattere i vort Rige Norge, ei allene i den forbigangne langvarige Krig have udstaaet

meget ondt, men endog endnu dagligen derved tage Skade, at de gode Anstalter, som saavel af fremfarne Konger, som af os selv til det gemeene Beste ere giorde, paa mange Steder enten urangeligen fortolkes eller ganske forsømmes; saa ere vi blevne foraarsagede, iblandt vores fornemmeste Raad og Ministrer at udsøge en Mand, som vi det høie Embede af Statholder over det hele Norgis Rige kunde betroe, og have dertil udnævnt os Elskelig Hr. Ditlef Wibe, om hvis Capacitet og Troeskab vi fuldkommeligen ere forsikkrede: og skal han altsaa fremfor alting af yderste Formue allerunderdanigst lade sig være angelegen, at vores Absolutum Dominium Souverainitet og Arve-Rettighed over begge vore Riger, og underliggende Lande, ikke alleeniste uforanderlig vorder conserveret, men endog paa vores retmæssige Arve-Successorer udi Regieringen forplantet og fortsat.

2.

Skal han altid beflitte sig paa, at alle vore Undersaatter udi vort Rige Norge udi deris allerunderdanigste Devotion, Hørsommelighed og Lydighed imod os og vores Kongelig Arve-Successorer udi Regieringen vorder erholdet, og at de udi alle Occasioner deris allerunderdanigste Troeskab, Iver og Nidkierhed udi Gierningen lader see til vores og vores Kongelig Arve-Husis Nytte og Conservation.

3.

Skulle han formerke, at nogen, i hvo det endog er eller være kunde, imod Forhaabning enten med Raad eller Daad sig skulle understaae at tentere noget imod vores og vores Kongelig Arve-Husis Gavn og Nytte, skal han os ei allene saadant strax og uden nogen Afskye eller Ophold, allerunderdanigst tilkiendegive, men endog imidlertid af yderste Magt søge det at afværge og præcavere.

4.

Han skal udi alle forefaldende Leiligheder og Tilfælde vel og troligen beopagte, og paa det fornuftigste overveie og betragte, alt hvis vores og vores Kongelig Arve-Husis Interesse, Gavn og Fremtarv kan vedkomme, saa at intet bliver efterladt, af alt hvis som til Norgis Riges Styrke, Flor og Velstand kan geraade.

5.

I Særdeleshed skal han alle sine Tanker og Ibrætter derhen dirigere, at alt det, som Undersaatterne udi deres lovlig Handel og Vandel, Næring og

Opkomst kan hinderlig være, vorder, saavidt allermeest muligt være kan, afskaffet og forekommet, og derimod igien alt det, hvorved Commercierne og al tilladt Handel (helst ved Fiskeriet og Trælasten) kan beneficeres med, til Undersaatternis Gavn, og vores Intraders Formerelse befordret.

6.

Skal han resolvere paa Undersaatternis Supplicationer saaledes, at hver Mand vederfares den Deel Lov og Ret medfører, og ingen med Vold og Uret fortrænges; skulle noget forefalde, som Nogens Velfærd, Ære, Liv eller Boes Lod kunde angaae, da skal dermed i alle Maader forholdes efter ordinaire Lands Lov og Ret, saa at alle og enhver, Høie og Nedrige, Fattige og Rige, uden nogen Persons Anseelse, vederfares den Deel Ret er, og ingen i hvo det endog er eller være kan, være sig for Vild eller Venskab, Gunst eller Gave, under Parternis vrange Angivelse eller i andre Maader, ved hvad Navn det er eller nævnis kan, i ringeste Maader forurettes.

7.

De Ordonnantzer og Forordninger, som allerede ere giorte, saavidt de ikke befindes at stride imod vores Absolutum Dominium Souverainitet og Arve-Rettighed, saavelsom de, vi herefter allerunderdanigst kunde tilfinds vorde at lade giøre, skal han lade sig være angelegen, at de med tilbørlig Respect, Observantz og Lydighed, allerunderdanigst vorder holden og efterkommet.

8.

Naar nogen ved sin allerunderdanigste Supplication for os selv noget andrager, som af os til hans allerunderdanigste Erklæring kunde vorde remitteret, eller og Supplicanterne, førend deris Supplicationer til os allerunderdanigst vorder overleverede, selv kunde begiere hans Erklæring og Paaskrift, skal han dennem strax og uden nogen vidtløftig Ophold befordre, dog tilforn flittig overveie alle Omstændigheder, hvad Loven eller andre Forordninger i denne eller lige Tilfælde tilholder, og hvorvidt derimod synes efter Billighed at kunde dispenseres, saa og om enten sær Privilegier eller andre udgangne Breve kunde være samme Sager med eller imod, eller om de imod de med andre Potentater oprettede Pacta eller Forbund kunde stride, og hvad Expedient best og billigst derudi kunde synes at være, og Supplicanterne siden dermed til os henvise eller os selv det tilskikke.

9.

Han skal os selv ved sine allerunderdanigste skriftlige Relationer tilkiendegive hvis han observerer eller der passerer, som kan være af den Natur,

Egn-

Egenskab og Vigtighed, at derom allerunderdanigst Relation til Os bør indsendes.

10.

Skal han have Indseende med alle vores høie og nedrige Civil-Betientk, være sig de som Justitien, saavelsom de der vores Intraders Oppebørsel allernaadigst anbetroet er, at alle Hjem- og Laugtings-Dommere Retten saaledes administrere, som det sig bør, og de som vores Skatter og Contributioner oppebære, ikke til egen Nytte, Undersaatterne med svær Paalæg (videre end hvis Skatte-Forordningerne tilholde dennem til os Selv at udgive) besværger, og hvis han nogen kan antreffe, som sig herimod forseer, haver han efter Sagens Beskaffenhed, samme ab officio at suspendere og os det selv ufortøvet og uden Persons Anseelse at tilkiendegive, paa det at saadanne Folk, andre til Afskye, tilbørligen kan vorde afstraffede. Til hvilken Ende vores Stadtholder, saa tidt som skee kan, og vores Tieneste det maatte udfordre, bør reise omkring i alle Stifterne. I det øvrige skal han saavidt vore Intrader vedkommer, med os Elskelige vores Tilforordnede udi Kammer-Collegio flittig correspondere, og ellers have god Indseende med de Militairske, at Landsaatterne ei af dennem forurettes.

11.

Ville Vi og allernaadigst at Vores Stadtholder med den staaende Land-Militie skal have god Indseende, saaledes at de vacante Legge, det snareste mueligt, vorde completterede, og at Officererne faaer godt og forsvarligt Mandskab, men derhos at Proprietarierne eller Bønderne i ingen Maade af Officererne fornærmes, men enhver i sit Sted stricte efterlever de Kongelige Forordninger.

12.

Iligemaade skal han have flittig Tilsyn med al Geistligheden i Norge, og ei allene paaminde samtlige Bisper og Provster, at de med al Ridkierhed vare paa deris Embeder, men endog selv lade undersøge, om Skolerne med dygtige Lærere vorder forsynede, om Lectores Theologiæ flitteligen læse, saa og hvorledes de Fattiges Huse og Hospitaler vedligeholdes, om deris Capitaler paa sikkere Steder udsættes, og forsvarligen administreres, og endelig hvorledes de fattige Lemmer forsørges og underholdes.

13.

Paa lige Maade skal han med stor Omhyggelighed sørge for Skovenes Conservation i det hele Kongerige, saavel i Henseende til Mastehugsten, som det

det almindelige Saug-Brug, saaledes at der ei allene strængeligen holdes, over de allerede udgangne Forordninger og de efterdags kunde vorde publicerede, men endog flitteligen overveies, om ikke et eller andet Middel og Forslag kunde sættes i Verk, hvorved Indbyggerne selv kunde fortiene og beholde den Profit, som Fremmede veed at tage af det norske Tømmer, som uskaaret af Landet udføris, og ikke mindre at Skovene baade opelskis og sparis til de næstliggende Bergverkers Opkomst og forsynlige Fornødenhed.

14.

Saa skal han og lade sig vores Bergverkers Tilstand være angelegen og befordre alt, hvis som deris Opkomst og Fortsættelse kan tiene, og dennem, som til ny Bergverker kunde give nogen Anledning, i alle Maader være behielpelig, og til den Ende med vores Berghauptmand, som vi Inspection over vores Bergverker allernaadigst anbetroet haver, flittig deliberere; skulle ogsaa noget ved Bergverkerne forefalde, som kunde være af fær Importance og Vigtighed, haver vores Stadtholder os sligt, saasnart muelig er, allerunderdanigst at tilkiendegive, saa og holde over de Anordninger, som om Bergverkerne udgangne ere eller vi herefter allernaadigst udgivendes vorder, at de med tilbørlig Observantz vorder efterlevede.

15.

Hvis han i saa Maade paa vores Vegne forretter, resolverer og anordner, det ganske Rige i Almindelighed, eller nogen vigtig Sag i Særdeelished angaaende, det skal han ved den dertil forordnede Secreterer, som nu er, eller herefter kommendes vorder, og ikke ved nogen anden, være sig af hans egen Tienere eller andre, lade expedere, med mindre han maatte befinde sig udenfor Christiania i voris Tieniste forreist, som det siden i de dertil forordnede Protocoller rigtig skal lade indføre, og udi god Orden og Forvaring holde, paa det at, naar Behov giøris, derom al fornøden Efterretning kan haves.

16.

Alle Stævninger til Ober-Hof-Retten, som udi voris Navn udstædis, saavelsom ellers hvis andet, som af vores Secreterer i Norge expederis; skal under det Segl, som bemeldte voris Stadtholder til den Ende anbetroet er, udfærdiges.

17.

Og paa det bemeldte vores Stadtholder kan have god Videnskab om hvad Forraad i Magazinerne findes, saa skal vores Proviant- og Ammunitions-Forval-

valtere over alt i vort Rige Norge, hver Maaneds Dag til hannem indsende rigtige Extracter, enhver under sin Haand, paa sine Indtægter og Udgivter, samt Beholdinger saavel paa Proviant og Korn-Vare, som paa hvad Ammunition og Materialier dennem under Hænder er betroet, og skal meerbemeldte vores Stadtholder selv Magazinerne undersøge, saa ofte han det fornøden eragter, og ellers drage al tilbørlig Omsorg for, om nogen Mangel i saa Maader skulle findes, at da i betimelig Tid derpaa raades Bod.

18. Saa skal og vores Ober-Krigs-Commissarius og Fogderne i vort Rige Norge, altid være forbundne til at fremvise for ovenbemeldte vores Stadtholder deris Original Bøger, naar han til dennem kommer, og at give hannem uden nogen Ophold grundig Underretning om deris Indtægter og Udgifter, at om nogen Urigtighed hos dennem skulle findes, den da ved hans Omhyggelighed, af dennem kunde redresseris.

19. Han skal beflitte sig paa god Kundskab at have inden Sverrigs Grentzer og observere om sammesteds præjudiceerligt mod os og vores Etat kunde practiseres, og naar han noget sligt erfarer, det os da uden Forsømmelse allerunderdanigst tilkiendegive, hvorom han ogsaa med vores Generaler over Militien i Norge skal have idelig og god Correspondentz og alt saadant flittig notificere.

20. Skulle noget Fiendtlig paakomme, hvilket Gud afvende, skal han med alle muelige Midler, som tilveiebringes kan, saavel vores Generaler over Militien i Almindelighed, som ellers enhver Commandant og Fæstning i Særdeleshed secundere og undsætte, paa det ikke allene al Skade og Forderv kan afvendes, men endog Fienden, saavidt mueligt er, al Afbrek tilføies, hvorom han og da med vores Generaler over Militien flittig skal consultere og ellers ved alle General-Krigs-Conseils assistere; dog bemeldte voris Generaler i deris Commando ingen Indpas at giøre; hvorimod af dennem intet maa bydis paa Landet; saasom sligt ved vores Stadtholder allene bør skee: ei paatvivlende, at den ene jo giver og lader den anden i alle forefaldende Leiligheder, den Respect og Myndighed, som hannem kan tilkomme.

21. Skulle det og nødigt eragtes, at nogen Reserva skulle opbydis, skal bemeldte vores Stadtholder med vores Generaler derom conferere, og med hinanden vel overlægge, hvorledes den efter sædvanlig Skik og Maade den gemene Almue til mindste Besværing, best kan reguleris og indrettes.

22. Denne vores allernaadigste Instruction ville vi, efter Tidernes Beskaffenhed, og vores egen allernaadigste Behag, ydi Fremtiden forandre, formere eller formindske, som vi det allernaadigst for got og gavnligst befinder. Hvorefter meerbemeldte vores Stadtholder, saalænge han udi denne Bestilling forblivendes vorder, sig allerunderdanigst skal have at rette. Og ville Vi hannem udi saadanne Forretninger imod enhver i Kongelig Naade handthæve og forsvare. Givet &c. Hafniæ den 17de Aprilis Anno 1722.

Nye Danske Magazin.

Tredie Binds siette Hefte.

I.

Kong Christian den 4des Artickle for det Danske Krigsfolk eller Landsknegte, dateret 10 April 1611 tilligemed hans Krigs-Ordning eller Rytter-Ret, samt Ridder-Ret, uden Aar og Dag, begge af Cancelliets Arkiv (Siellandske Register No. 15 Folio 334 a. til 360 a.)

(meddeelt af Cancellieraad H. Andersen.)

Artickle *) som vi Christian den Fierde med Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gotthis Konning, Hertug udi Sleßwiig, Holsten, Stormarn

*) Disse Artikle, der for det meeste ere overeensstemmende med Kong Friderich den 2dens Krigs-Artickelsbrev for Lands Knegtene eller Krigsfolket til Foeds, udgivet i Segeberg i Mai Maaned 1563, vides ikke forhen at være trykte paa Dansk, men paa Tydsk ere de trykte, Copenhagn bey Henrich Waldkirch 1612 i 4to med Titel: Articulsbrieff worauff Uns von Gottes Gnaden Christian dem Vierdten rc. das Kriegsvolck zu Fuß, welchs Wir, durch Unsern bestelten Capitein, und Lieben getrewen..... Zu unserer Behuff und Dienst, annehmben lassen, schweren und geloben sollen. Dateret Copenhagen den 10 April 1612

Indsenderen eier ellers et paa dansk skrevet Exemplar af disse Articler, skrevet som Haanden synes at udvise i C4des Tid med Overskrivt: Adskillige Article giffuit Kong Mat. danske Krigsfolck. Daterit Kiøbenhaffns Slott den 4de Aprilis Anno 1611.

De nævnes i P. J. Resenii Catalog. Hafn. 1685 i 4to. S. 191. No. 18. 13. med Titel: Kriegsvolck zu Fuß-Recht. Khg. 1612 uden Dato, men i General Auditeur P. N. Gviskes Krigs-Ret for den danske Landmagt 1 Deel Side 115 No. IX siges de at være udgivne fra Slottet i Kiøbenhavn den 25 Januarii 1611: under denne Dato findes ogsaa 2de Udkast dertil i det Kongelige General-Commissariats Collegii Arkiv, begge paa Tydsk med Titel: Landts Knechte Articulenn, af hvilke det eene synes at være en Klade eller første Udkast og det andet en anden eller reenskreven, dog med nogle Tilsætninger eller Forandringer.

Aarsagen til Artiklernes forskiellige Aarstall og Data er venteligt, at der i den Tid, saavel af Krigs- som Skibs-Articler bleve skrevne adskillige Exemplarer uden Aarstal og Datum med Plads til at skrive disse til, naar de skulle udgives, nemlig, naar noget Compagnie skulle gaae i Feldten, eller nogen Flaade i Søen,

marn och Dythmerschen, Greffue udi Oldenborg och Delmenhorst, wore Danske Krigsfolck wille forestillet haffue, huorpaa de loffue och suerge, och dennem udi alle Maade efterrette skall.

Først skulle de alle samptlig och enhuer for sig, oß som deris øffuerste Krigsherre, eftersom disse Artickle ydermeere udwiiser och indeholder, suerge: troligen, ærligen och willigen at tiene udi Marcken og udi Befestninger eller Besetninger, till Land och Wand, saa lenge vi dennem behoff haffue, och aff deris yderste Formue dennem beflitte wore Rigers och des Indbyggeres Skade at affwende, wort och deris Gaffn och Beste at wide och ramme, och derudinden ingen Fliid eller Umag spare, saa lenge Gud will spare huer sit Liff. Udi ligemaade skall de alle, baade Edell och ey Edell *) were deris aff oß tillforordnede General-Offuersten och Lieutenant, sampt Feldmarskalcken, Offuerster, Høffuidsmand, Fendricker, Webler og Befalingsmand hørige och lydige, och huad de dennem paa wore wegne biude och befale som Krigsfolck kand och bør at giøre, skulle de uden all Giensigelse och Forhaling rette dennem efter, och ingen Myterie eller Offuerfald giøre dennem, men lade sig willig bruge, det were sig till Fiende eller fra, udi Besetning eller udi Marcken, paa Thog eller paa Wagt, till Land eller Wand, i huorledis det sig begiffuer, wed Dag eller Natt, och altid effter som Leiligheden det fordrer och udesker, wed heele eller halffue Fennicker, eller och heele eller halffue Roder sig lade bruge. Findis nogen, en eller flere sig ulydig eller uhorsom at bewiise, skulle de efter General Offuerstens Lieutenantens sampt Feldtmarskalkens Dom straffis, effter som udi effterschrewne Artickle klarligen findes beskreffuett.

1. Skall huer affholde sig at mißbruge Gudt och hans hellige Ordt, och aldelis holde sig fra den uchristelige och utilbørlig Sueren och Banden. Bliffuer nogen befunden som modtwillig och forsetlig udi saadan Guds For-

da ogsaa Capitainens eller Anførerens Navn blev tilsat, hvilket og sees at være Tilfældet med det forommeldte trykte Exemplar hvori Capitainens Navn paa Titelbladet er sat in blanco. At de trykte just ere daterede samme Dato i Aaret 1612 som det i Cancellie-Registranten Aar 1611 giver heller ikke noget Beviis, da Bogtrykkeren kan have sat neden under det Aarstal i hvilket de ere trykte, ligesom Kong Fr. 2dens Forordning om Betlere og Staadere af 27de Decembr. 1587 i den trykte er dateret 1588 denne Dato, da den ikke kunne være udgivet, efterdi denne Konge da allerede var død, maaskee der og baade 1611 og 1612 kan være udgivet Exemplarer af bemeldte Articler.

*) I de tydske, saavel i Udkastene som i den trykte legges hertil: klein oder groß Hans. Det vil sige: enhver, enten han maatte være ringe eller fornemme, hvorom kan sees J. C. Adelungs Wörterbuch. vide Art. 68.

Fortørnelse bliffuer fremwarendis, naar hand aff sin Capitain eller anden Øffrighed derom er bleffuen adtwahnet, skall hannem hans Mo-nedtspenge affkortis, och huis hand endda fremdelis derudinden fortfa-rer, skall hand udaf wor Tieneste och Bestilling forwiisis.

2. Dersom det sig saa begiffuer, at nogen Høffuidsmand eller nogen Befa-lingsmand en anden Høffuidsmands Fendrick, Weibel eller Knecte noget befaler at giøre, som Leiligheden udesker, och Krigsfolck mueligt er at udrette, skulle de derudinden were hannem hørsomme och bestandige, li-gerwiiß som deris egen Høffuidsmand dennem det befalede.

3. Quinder som reede til Barsell eller ligge udi Barselseng, Jomfruer, Piger, gammell Folck, Prædicantere, och andre Geistlige Personer, saa och smaa Børn som ingen Modstand giøre, skulle de forskaane, och dennem ingen Skendsell eller Øffuerwold bewiise, under Liffs Straff, uden all Naade.

4. Dersom mand med Legret bliffuer nogensteds stille liggendis, eller och giør noget Thog derhen som Kircker ere skulle de dennem icke legre eller tage deris Losemente i Kirckerne, eller dennem opbryde eller wanære, men tilhielpe dennem at ære, beskytte och beskerme, efftersom det sig bør, och dennem udi ingen Maade berøfue eller Skade tillføige, men skall holdis christelig Skick och Ordning, efftersom aff gammell tid sædwan-ligt haffuer werit, under Liffs Straff.

5. Skall och huer tillregnis treduffue Dage for en Maanedt, och otte Dage før eller effter at Maaneden er till ende, skall enhuer bekomme sin Soldt. Dog efterdi Pendingene offuer Wandet skulle fremføris, saa de undertiden formedelst Modbøer eller anden tilfald icke strax kunde were saa betimen tillstede, skall ingen lade sig fortryde, paa fiorten Dags eller nogle Ugers tidt efter sin Betaling och Soldt at fortøfue, och icke dißminldre midlertid sin forordnede Wagt med Fliid at forsee, och ellers aldelis ingen Thog udslaae som Krigsfolck bør at giøre.

6. Skulle de udi Münstring och udi andre Maade æhre alle de Commissarier och Münsterherrer, som aff oß blifuer forordnede, och ligerwiiß som wi selff personlig tillstede ware, sig imod dennem forholde, och were dennem hørige och liudige. Findis nogen, en eller flere, som sig imod dennem ey hørsomme bewiiser, de skulle straffes paa Liffuet.

7. Naar Steder, Slotte, Skibe eller andre Besetninger med Dagtinge bliffuer indtaget, da skall ingen af dennem indfalde eller plyndre, icke

heller der indgaae eller slaae, eller noget i andre Maade derimod at giøre och handle, uden det skeer med General Offuerstens Lieutenantis Forloff och Tilladelse, eller huem paa hans wegne Befaling haffuer, under Liffs Straff, och imod dennem som bliffuer til Naade antagne, och haffue huldet, skulle de dennem och fredeligen forholde.

8. Naar et Slag eller Storm bliffuer forøffvet eller wundet, udi huad Maade det kand were, da skall ingen plyndre, løbe paa Bytte, eller i andre Maader sig noget understaa, med mindre end Wallstedens Platz bliffuer wundet, men skulle bliffue udi deres Slagtordning, under Liffs Straff.

9. Ingen skall maa udløbe af Legret paa Bytte, eller andenstedts uddrage, uden det skeer med hans Høffuedsmands Wilge og Tilladelse, icke heller bliffue fra sin Fenliin om Natten, under Liffs Straff, effter General Offuerstens Lieutenantis och Feldtmarskalkens Dom och Sententz.

10. Naar nogen Münstring skeer, skulle Høffuidsmanden alle Befalingsmend och Krigsfolcket, edell och wedell, altid haffue deris Rystning tilstede. Findis nogen som icke haffuer deres Rustning, eller och icke selff ere tilstede naar Münstring skeer, dennem skal deris Besolding afkortis.

11. Skall och enhuer beflitte sig at haffue it gaat Werge wed Siden, saa hand dermed kand bestaa, och lade sig bruge imod sin Fiende, som en Krigsmand eigner och bøer. Findis nogen herudinden forsømmelig, da skall hand derfore straffis; och synderlig skall Münster Commissarius derfore maa forringe hannem sin Besolding.

12. Skall huer Skytte haffue sin Hage och Rustning well ferdig, och sig uden Krudt och Lodt och anden Nødtørfft ikke finde lade (saafrempt det ellers kand bewiises, at hand Krudt Lodt och anden Nødtørff aff hans Høffuidsmand kand bekomme) findis nogen herimod at giøre, och paa Wagten icke haffuer sin Rustning och Werge saa ferdige, at hand det kand bruge imod sin Fiende, skall hand derfore straffis paa Liffuet.

13. Dersom en eller flere udi Slag, Skermysler, eller udi Marcken wilde begynde at giøre Flucht iblant Folcket, da skall den som hannem nest gaar, maa slaa eller sticke hannem, och dersom den deri Fluchten begynder deroffuer bliffuer ihielslagen, da skall ingen dermed noget haffue forbrudt, men stor Tack dermed haffue fortient; dersom och nogen undløber, da skall det strax giffuis Høffuidtzmanden tilkiende, och bliffuer hand siden deroffuer greben, da skall hand straffis paa Liffuet.

14.

14. Ingen skall med sin Eed maa holde gemeen uden Feldtmarskalckens Willge; de herimod giøre, skulle holdis for Meeneedere, og straffis paa Liffuet uden all Naade.

15. Skall ingen med Fienderne, eller med deris Tromslaaer eller Pibere, det were sig udi Legret, paa Thoget eller udi andre Besetninger, holde Sprog, eller nogen Bud eller Breffue med dennem forsticke, eller aff dennem annamme, uden Feldtmarskalckens Forloff och Befaling, under Liffs Straff.

16. Dersom nogen kunde fornemme eller forfare, at en eller flere wilde foretage at driffue nogen Forrederie eller andre forredelige Stycker, som oß eller den gandske Hob kunde were till Skade, den skall strax wed sin Eed were forpligt samme Misdedere for Øffrigheden och for Profoßen at obenbare och tillkiendegiffue; dersom hand det icke giør, skall hand selff ligerviiß som for Forrederie straffis derfore.

17. Naar Knechtene slaais indbyrdes, skall ingen maa bruge nogen mordiske Werge imod den anden, det were sig Byßer eller ellers lange Werger, under Liffs Straff; men det Werge som mand berer wed Siden skall were huer frii fore at maa bruge; dog maa mand icke dermed sticke.

18. Dersom en eller flere haffde nogen gammell Hadt eller Affuind till den anden, da skall hand den udi denne loffli̇ge Thog aldelis afflegge, och det icke wrecke *) enten med Ord eller Gierninger, med mindre end det skeer med Retten. Findes nogen en eller flere som herimod giøre, skulle straffis derfore paa Liffuet.

19. Ingen skulle rotte sig sammen; begiffuer det sig at tho eller flere slaais indbyrdes eller och en Tuist eller Weenighed sig tildrager, da skulle de som ere derneſt hoß troligen och ey partiiske tage Fred første, anden och tredie gang; huilcken da icke will holde Fred, och deroffuer fanger Skade eller bliffuer ihielslaget, hand skall haffue det for Hiemgield **), huil-

*) Ordet wrecke er og findes i forommeldte gamle Haandskrivt i Folio, og bemærker det samme som råchen d. e. hevne, er et gammelt Ord som bruges i danske Riim Kronike i Kong Frodes Historie No. 40 og i Harald Hiergrams Dito No. 41 i denne Bemærkelse at: hans Sønner havde jeg tænkt at slaae at de skulde det ei wrecke. I Udkastene staaer rechem, men i den trykte rechen.

**) I de tydske staaer: der soll ihn damit gebüßet haben. Uagtet disse Udtryk ere gandske forskiellige, saa bliver dog Meningen i det væsentlige den samme. Den danske Text tilkiendegiver nemlig, at Drabet maa tilregnes den døde selv, jevnfør Cstes Lov, men den tydske: at Manddraberen ei for Drabet skal kunde dømmes til nogen Bod.

huilcken som slaaer en anden siden Fred er tagen, eller och den som ligger eller er wergeløß, hand skal straffis paa Liffuet uden all Naade. Huilcke sig och foruwilget *) och engang med huerandeu balget haffuer, skulle icke mere mue slaais, men derefter forlige sig med huerandre.

20. Dersom en eller flere haffde oppeboret Penge, och derfor war forplicht at tiene, eller och nogen uden General Offuerstens Lieutenantis og Feldtmarskalckens Paßbort och Forloff wille drage bort fra sin Fehnliin, eller aff Marcken **) och hand eller de siden bliffuer paagrebne, da skall dennem fratagis huis de haffuer med at føre, och skulle derofsuer straffis paa Liffuet; men dersom han bortkommer, och icke bliffuer paagrebet, da skall hand derfore sigis fra hans Ære, och giøris till en Skielm, saa han ingen Frihedt, Sickerhed eller Leide nogensteds skal haffue.

21. Skall ingen Knecht paa Thoget gaa ud aff sin Ordning, uden merckelig Aarsage, dersom en eller flere lader sig finde herudinden whørsom, da skulle Høffuidsmendene, Feldtwebele, Befalingsmend och gemeene Knechte driffue dennem ind udi deris Orden igien; stiller sig nogen derimod till Werge, och lader sig befinde ey lydig, och lider deroffuer Skade, eller bliffuer ihielslagen, da skall ingen haffue forbrut noget dermed.

22. Dersom och nogen bleff straffet aff nogen Befalingsmand, enten paa Thoget eller paa Wagt, for nogen retferdige Aarsags skyldt, at hand icke giør det som en Krigsmand burde och tillstodt, och den som saa straffet bleff, rottede eller stillede sig till werge imod hannem, da skall hand derfore effter General Offuerstens Lieutenantis och Feldtmarskalckens Dom straffis paa Liffuet.

23. Dersom det och begaff sig, at nogen forordnet Feldtslag eller Storme skeede till nogen faste Steder, Slotte och Skibe, och med Guds Hielp blef forøffvet, skall der holdis med effltersom aff gammel tid sedwanligt haffuer werit, men er befestede Steder, Flecker, Knicker eller Brøder ***) Ringe-Mure eller Skandtzer, som indtagis, skulle icke regnis for nogen Storm, men for itt Anløb.

24.

*) I den trykte staaer: Vnd soll sich niemand vnterstehen an einigem andern Orte dann nur allein außerhalb dem Lager, vnd nicht mehr alß einmahl zu balgen, hvilket ogsaa er tilskrevet i Udkastene.

**) I den trykte staaer, ligesom i Udkastene er tilsat: Vestung oder Besatzung.

***) I de tydske staaer: Knicken vnd geringe Mauren oder Skantzen, men ikke Brøder;

Kni-

24. Skeede det saa at Pengene icke da strax ware tilstede, och mand dog kunde giøre Fienderne Affbreck, da skall enhuer giffue sig tillfreds *), och icke nachte paa de Steder at lade sig bruge, som General Offuerstens Lieutenant och Feldtmarskalcken befaler och paabiuder: Vnderstaar sig nogen herimod at giøre, skall holdis for en Meeneedere och straffis paa Liffuet.

25. Dersom nogen wed Fennicker eller Roder aff General Offuerstens Lieutenant och Feldtmarskalcken udi nogen besetning bliffuer forskicket, were sig enten udi Steder, Slotte eller andensteds, och der sammesteds aff Fienden en eller flere Storme udstaa, skulle de dog derfore icke widere end deris Besolding haffue at fordre.

26. Skall och ingen uden General Offuerstens Lieutenantis och Feldtmarskalckens synderlig Befaling understaa sig at brandskatte, brende eller ansticke Legret under Liffs Straff. Och synderligen skall mand det icke giøre naar Folcket drager for eller der igiennem, paa det at Prouianten dermed icke skall forhindris.

27. Jngen skall understaa sig at giøre nogen Alarm, uden Nøden er forhaanden, under Liffs Straff. Bliffuer och nogen Allarm, da skall huer udløbe paa den Platz som hand er beskeden; och skall ingen bliffue udi sit Losement, uden merckelig Liffs Nødt twenger hannem dertill, under Liffs Straff.

28. Skall och were forbødet nogen uden Befaling, at brende, ødelegge och forderffue och sønderbryde Møller, Smedier, Plouge, och des Tilhøring **).

29.

Knichen bemærker en svag Forskandsning eller Omhegning. Adelungs Wörterbuch 2ter Th. S. 1660. Brøder, Braader eller Braater bemærker ubetydelige Forskandsninger af nedfældte Træer ꝛc. Hvitfeldt i Danmarks Riges Historie, i Folio, Side 1145 beretter ved Aar 1520, at de Svenske havde hugget Brøder for dennem, men Kong Christens Folk stormede til Skandsen eller Braaden. Holberg i Danmarks Riges Historie 2 D. S. 57 siger: at de Svenske betienede sig af Jisbraader isteden for Skandser, og i Fortsetzung der allgemeiner Welt Historie. 33 Th. Halle 1770 i 4to S. 69 at de opstablede Jisstykker, ligesom Brystværn for sig.

*) J de tydske hedder det: So soll sich ein jeder nach der That drücken, vnd ꝛc; nach der That drücken bemærker uden Tvivl at trænge sig til Daad, d. e. være villig til at udføre enhver militair Operation.

**) J de tydske legges til: bei Leibes Straffe.

29. Skall ingen offuerfalde Skarpretteren, eller hannem udi nogen Maade wforrette, men lade hannem forbliffue udi sin Friihed effter gammel Sedwahne *) huem herimod giør, skall straffis paa Liffuet.

30. Ingen Høffuidsmand maa tage en anden Høffuidsmands Knechte udi Tieneste, som er hiemmellig bortløben fra deris Fenniker, uden det skeer med samme deris Høffuidsmands Wilge och Minde; skall och ingen Høffuidsmand maa antage nogen Hoffmand **) udi Tieneste til Fods, som med Wuenskab er skild fra sin Hosbonde.

31. Ingen skall locke ***) den anden imod hans Wilge, sine Drenge eller Tienere fra.

32. Ingen maa doble høigre end hand haffuer rede Pendinge till at betale; men bliffuer och en den anden noget paa Borg skyldig, da skall hand icke were pligtig mere deraff at betale, end saa meget som hans Maanets Sold sig kand beløbe.

33. Bliffuer nogen befunden som bruger Bedragerie och Spitzbuberie paa Dobbell med Kaarth och Terninger, skal straffis som en Tyff.

34. Huo som bortdobler Werge och Kleder skall giøris æreløß ****).

35. Skall och huer holde sig fra Druckenskab och andre skendelige Laster, och dersom nogen udi Druckenskab fanger Skade, giører Skade, eller andet ey tilbørligt udretter *****) da skall hand for sin Druckenskab icke were undskyldt, men skall udi ligemaade som hand haffde werit edrue, ligesom andre Misdedere straffis paa Liffuet.

36. Skall och huer synderligen holde sig fra Druckenskab, naar hand er besteden paa Vagten; dersom nogen derudoffuer bliffuer befunden drucken

*) I de tydske staaer: Es soll einjeder die Nachrichter bey ihrm alten hergebrachten Freyheiten bleiben laßen 2c. vid. 25 Kr. Art. Brev a. 5.

**) I de tydske staaer Rey siger Knecht d. e. Rytter; at der ved Ordet Hoffmand betegnes en som tiener til Hest, kan og sluttes af Rytter-Rettens 33 Art. hvor det tydske Hoffleute svarer til Ryttere i den danske Text, dette kommer ventelig deraf at Herremændene og de Adelige i forrige Tider altid tiente til Hest, og Bønder-Karlene eller Knegthin till Foeds, af Præmisserne til Rytter-Retten, item Suhms Historie af Danmark 7de Tome S. 316, og 590.

***) I de tydske: abstelen, noch abspändig machen.

****) I de tydske: soll zum Schelmen gemachet werden. vid. Art. 55.

*****) Dette lyder i de tydske saaledes: Es soll einjeder sich des Zutrinckens vnd andere mehr schändlichen Laster, messigen, Vnd wo einer in der vollenweise von denn Freunden geschlagen würde 2c.

ken at were, saa hand icke kand wahre sin Wagt, han skall, naar Wagten afføres *) Stockerknechten offuerantuordis och effter General Offuersteus Lieutenantis och Marskalckens Dom alffuorligen straffis, som wedbøer.

37. Skall och were forbødet nogen paa farlige Steder, och synderligen om Natten at skyde och med Ild at handthere, huoraff nogen Skade kunde hende, det were sig udi Legrit, paa Slotte eller udi Steder, under Liffs Straff.

38. Ingen skall drage aff Legrit, med mindre end han haffuer sit Werge med sig. Bliffuer nogen derudoffuer befunden, han skall straffis paa Liffuet.

39. Feldtwebeler skulle selff om Natten, saawellsom om Dagen till rette tide føre Wagten op och aff igien.

40. Bliffuer nogen paa Wagt beskeden, och tager der Forsømmelse fore, saa hand icke kommer der tillstede, hand skall straffis derfore effter General Offuerstens Lieutenantis och Feldtmarskalckens Dom; men dersom nogen for Skrøbeligheds Skyldt icke kunde sig der lade finde, skall hand dog wed sine Rotgeseller lade giffue sin Høffuidsmand det tillkiende, och aff hannem begiere Forloff. Er och nogen paa Wagten, och ganger dersra, hand skall straffis uden all Naade.

41. Och skulle Rotgesellerne wed deris Eed were forpligt at giffue sligt tillkiende.

42. Skall och ingen maa bestille nogen at waage udi hans Sted, uden det skeer med Høffuidsmandens Wilge och Widskab.

43. De som bliffuer lagde paa Slotte och udi Befestninger, skulle ingen tage med sig, eller tilstede at komme paa Wagten, huercken Dag eller Natt; och naar det er Maaltid skulle de lade hente deris Mad och Dricke till sig paa Wagten, wed en aff deris Middell: Giør nogen herimod, hand skall alffuorligen straffis derfore.

44. Skall och huer haffue god acht paa det Løssen, som hannem paa huer tid giffuis: huo som forglemmer sit Løssen, eller och findis at bruge it falsk Løssen, hand skall aff dennem som Wagten besøger, och giøre Runden, strax stickis ihiell.

45.

*) I de tydske hedder det: der soll von der Wacht abgeführet, altsaa ikke bie til Vagten afløses.

45. Dersom nogen bliffuer befunden soffuende paa Skildtwagten eller och ganger derfra før hand bliffuer forløffet *), hand skall straffis paa Lifuet uden all Naade.

46. Skall och were forbødet nogen at slaais med huerandre med Werger eller tørre Hug **) inden eller uden for Legrit, Slotte eller Befestninger, eller paa Wagten, effter att Wagten er besatt. De som herimod giøre, och slaais med Werger, skulle straffis paa Liffuet, men de andre skulle effter Dom och Rett straffis som wedbøer.

47. Ingen maa med Raaben, Skrigen, Siungen, eller i andre Maade lade sig høre, ey heller skyde, eller giffue noget andet Tegn fra sig med Ild, naar Wagten er besett. Giør nogen herimod han skall straffis effter Dom och Rett.

48. Wagten paa Slotte eller Festninger skulle altid Nat och Dag tage flitig udi acht, hvad Folck der indkommer, desligeste huad paa Wogne, Baade eller Skuder bliffuer tillført, och med Flid randsage och offuersee alt huis som bliffuer indført, paa det mand kand were fri for all Fare och Forrederie ***), findis nogen herudinden forsømmelig, skall straffis paa Liffuet.

49. Skall och ingen Høffuidsmand, Profoß, Wagtmester, Bøssesкytter eller Hageskytter, Arckeliemester, eller nogen anden paa wore Befestninger eller Besetninger, maa anrette nogen Laug eller Gilde. Giør nogen herimod, hand skall derfore straffis som wedbøer.

50. Skall ingen udi wort eget Land, paa Thoget eller udi Legret tage noget med Gewalt fra nogen Mand, eller och mere end han strax will betale, ey heller tillføige nogen wore Undersaatter nogen Skade eller Offuerwold. Huem heroffuer noget tager, och bliffuer derfore anklaget, hand skall straffis paa Liffuet uden all Naade.

51. Naar der giøris Tillføring med Proviant till Legret, och det indkommer i Legret, skall ingen offuerfalde dennem som det fremførendis worder, icke heller tillfalde eller angribe, med mindre end det tillforne er sett och taxerit, huor dyre det selgis skall. Skall och ingen udløbe aff Legrit Pro-

*) I forommeldte gamle danske skrevne Exemplar staaer forløffuet, men i de tydske afgeløst.

**) Dette udtrykkes i de tydske: Balgen, oder sonsten mit treugen Schlägen schlagen d. e. give tørre Hug.

***) I de tydske staaer: verborgene Gefehrligkeit.

Proviant at kiøbe, førend det udi Legrit kommendis worbet, men lade det indføre paa Platzen, och siden fortøffue till saa lenge det bliffuet sett. Huo som understaar sig herimod at giøre, hand skall straffis paa Liffuet.

52. Naar Profossen eller hans Knechte wille angribe eller fange nogen, en eller flere som haffuer werit ulydige, eller skillet sig utilbørligen, skulle ingen maa sette sig op imod dennem, eller dennem derudi forhindre, eller rotte sig tillsammen, och tage nogen imod dennem udi Forsuar, men tilhielpe dennem at handtheffue under Liffs Straff.

53. Dersom och Profossen och hans Tienere wille fange nogen, och en eller flere dennem derudi forhindrer, saa Mißdederen for slig Leiglighed skyldt undkommer, skulle de som dennem saa forhindret haffue, udi alle maade straffis ligerwiiß som samme Mißdedere.

54. Dersom det sig begiffuer at en eller flere udi nogen obenbarlig skendelig Gierning, det were sig Mord, Tiufferie eller andet sligt, bliffuer befundet, och Profossen och hans Tienere icke ere strax tillstede, da skulle de, som nest derhoß ere, Regimentet till Bistand were forpligt hannem at anholde, till saalenge Profossen tillstedekommendis worder.

55. Ingen skall lade sig tvoskriffue hoß tuende Høffuidsmend, eller och lade sig tuende gange munstre, ey heller nogen gaa igiennem Munstring for en anden, eller med wsandfetdighed hinanden forsuare. Ingen skall laane nogen anden sit Harniß eller Werge at lade sig munstre med; ey heller skall nogen laane noget Røstning hos nogen Kiøbmand, och det hannem effter Munstringen igien tilstille eller selge, med mindre hand strax kand bekomme it andet och bedre Rustning udi Stedit. Findis nogen herimod at giøre, hand skall effter General Offuerstens Lieutenantis och Feldtmarskalckens Dom offentlig giøres æhreløß *) och derforuden straffis paa Liffuet.

56. Huor Rytterne och Fodfolck skulle ligge udi et Leger tillsammen skulle Knechtene det meste mueligt er, giffue Rytterne Platz, saa de med deris Heste kunde haffue Rum **).

*) I de tydske hedder det: soll ein Schelm für allermenniglich gescholten. vide Art. 34.

**) I de tydske legges til: vnd sich mit einander leiden.

57. Skall och huer lade sig benøige med den Platz som hannem af Quartermesteren, Fureren och Rodmesteren bliffuer forwisst, were sig udi Marcken, Befestninger eller Besetninger, och den for sig fredeligen beholde. Och ingen skall falde en anden ind i hans Platz eller Losemente: Huem herimod giør, hand skal straffis effter General Øffuerstens Lieutenantis och Feldtmarskalckens Dom.

58. Dersom nogen udi Slagtning, Storm, naar Skibe indtagis, eller udi andre maade, kand Fienden noget affwende, det skall huer efter Krigsret och Ordning beholde. Dog dersom woris Fiende, Kongen eller hans Sønner *) øffuerste Feldt Høffuidsmand, Marskalck, Førster, Greffuer, Herter, Ritmestere, Secretere, Høffuidsmend, Befalingsmend, Speydere, eller nogen aff Adel bleff aff nogen woris Krigsfolck slagen eller fangen, da skulle de for deris Person høre oß uden al exception allene till, och paa wore wegne woris General Øffuerster Lieutenant, Feldtmarskalck, eller huem wi saadant befale, offuerantwordis och tilstillis. Huad deris Godtz belanger som de hoß sig haffue, skall den beholde som dennem fanger; och skall derforuden aff oß bekomme en billig Forehring. Bliffuer och nogen Borger eller Bonde fangen, med dennem maa enhuer dennem fanger, selff handle som hannem lyster, dog skulle de som saadanne Fanger haffue, strax giffue General Øffuerstens Lieutenant och Feldtmarskalcken, och enhuer tillforordnede Øffuerster det tilkiende, och ingen deraff løßgiffue, uden woris egen eller General Øffuerstens Lieutenantis och Feldtmarskalckens Wilge och Samtycke. Dernest wille wi oß och som en Krigsherre fri forbeholdet haffue, alt Skytt, lidet och stort, med Krud och all tilhørig Arckelie **), all Grund och Eigendom, Steder, Flecker, Byer, Skibe och Huse, som atskillige Forraad sampt Skyt och Munition udi findis, saawelsom och woris Anpart udaff Heste, Øxen och andet Fæ och Queg ***), effter gammell Krigsbrug med huis Feldtmarskalcken tillkommer, som er den tiende Pending.

59.

*) Saaledes hedder det og i begge Udkastene, men i den trykte staaer: Hertug Gustav og Hertug Johan.

**) I den trykte: Artallarey, og i Udkastene Artolerey, i begge tillegges: ungebrant.

***) I de trykte staaer: ahn gespaltenem vnd gerundetem Fuß, i Udkastet runden Fuß. Dette Tillæg i den tydske Text, svarer til Heste, Øxen og andet Fæe og Qvæg i den danske, eller som man med faae Ord kalder det: Klov og Hov. I

Kong

59. Dersom it Slag, eller Storm skeer, eller och ey befestede Steder eller Flecker bliffuer wundne och indtagne, da skall ingen, under Livs Straff, maa udløbe paa Bytte, men enhuer bliffue udi sin Slachtordning paa Wallstedet, till saalenge General Offuerstens Lieutenant, Feldtmarskalcken eller Offuersten, effter Befaling dennem affeske, paa det at dersom Fienderne dennem igien wende och forsamlede, at mand da alffuorligen kunde giøre dennem Modstand. Bliffuer nogen befunden herimod at giøre, da skall den hannem nest er, hannem maa slaae eller sticke, eller och hand skall straffis paa Liffuet uden all Naade, och giøris till Priiß; och naar Wallstedet bliffuer wundet, och ingen Fiende mere forhanden er, skall for huer Fenlin forordineris en foren Bytmester, huilcken de selff skulle udwelge, som skall haffue acht paa Bytte och den uddele, saa enhuer kand fange sin tilbørlig Anpart derudaff.

60. Skall och huer Fendrick med Feldtwebelen haffue Macht udi threy Dage *) huer under sin Fenlin at indtrede udi de beste Bytte. Dogh skall Proviant, Fæ och andet sligt Bytte icke tilstedis uden Paßport at bortføris aff Legrit, men skall selgis Knechtene och Krigsfolcket udi Legrit for en billig werdt och Betaling.

61. Huer Maanet naar en Høffuidsmand giør ny Rober, skall hand alffuorligen wed deris Eed befale enhuer Rodmester och Knechtene at de strax giffuer deris Høffuidsmand tillkiende naar nogen fremmede Knechte eller andre Personer, i huo det er, till dennem kommer, som icke tiener under det Regimente. Dersom en eller flere herimod giøre, skulle de holdis for Meeneedere och straffis paa Liffuet **).

62. Ingen skall maa stige offuer Mure eller Graffue, ind eller ud aff Slotte, Steder, Flecker eller Festninger, eller och gaa ind eller ud aff Legrit paa usedwanlige Steder, men alene igiennem de Porte, Dørre och Weye som dertill ere forordnede, och det udi tilbørlig tiid; huo herimod giør skal straffis paa Liffuet.

63.

Kong Fr. 2dens Krigsartickels Brev af 1563 staaer ogsaa: an gespaltene vnd rundem Fuß. vide Rytter Rettens 44 Art. og Kong C. 4des Krigsartickels Brev af 10 Mai 1625. Art. 126, item P. R. Goiskes Krigs Ret. 1 Deel S. 125.

*) I de tydske hedder det: in dreyen Sonnen scheinen, hvilket svarer til det danske 3 Soelmærker.

**) I de tydske tillægges: ohne alle Gnade.

63. Dersom wi eller woris tilförordnede General Offuerste Lieutenant och Feldtmarskalck meddele en eller flere Personer, Steder, Slotte, Flecker, Landzbyer, Gaarde eller andet Gods Paßport, sicker Geleide, Friheder, eller anden Benaading och Forsikring, skall ingen fordriste sig till i nogen Maade derimod at giøre, under Liffs Straff.

64. Ingen skall føre falske och forrederiske Tidinger udi Legrit, enten nogen stor Krigsmacht at were forhanden, eller andit, huoraff Folcket kand bliffue forskrecket. Men dersom nogen om saadanne thidinger kand fange nogen wiße Grund och bescheed, skall hand hiemmeligen giffue General Offuerst Lieutenanten och Feldtmarskalcken det tillkiende, och ingenledis lade det komme under Krigsfolcket. Giør nogen herimod hand straffis som en Forreder.

65. Lader nogen sig fange, uden hand er saaledis saaret och slagen, at hand ingen Modstand kand giøre; den eller de skulle holdis for Meenedere, skelme, och straffis som wedbøer.

66. Dersom nogen sig sing och snag anstiller, eller och anden Undskyldning forewender, naar mand enten skall imod Fienden, eller och andre wore Bestillinger forrette, och deroffuer sin Reyse och Tieneste forsømmer, hand skall giøris æhrløß.

67. Naar nogen Høffuidsmand bekommer nogen fremmede Knechte skall hand were forpligt strax at giffue hans Offuerste det tillkiende.

68. Ingen, det were sig huo det were kand *) skall handtheffue, forsuare, lønlig eller obenbar forsticke eller borthielpe nogen Misdedere. Huem herimod giør skall straffis paa Liffuet.

69. Dersom nogen sig **) wrenlig forholder paa de Steder det sig icke sømmer, hand skall selff giøre Stedit reen igien, och straffis som wedbøer.

70. Skall ingen lade sig finde eller gaa iblant Troßit, uden de som ere med Singdom besuerede.

71. Enhuer skall haffue it Aftegen ***) paa hans Kleder, eller offuer hans Harnisk, efftersom behoff giøris och hannem bliffuer befalet. Findis nogen som det icke haffuer, de skulle holdis som Fiender.

72.

*) I de tydske legges hertil: klein oder groß Hans, herom see ved Præmisserne ved anden Note.

**) I de tydske tillegges salva reverentia.

***) I de tydske staaer: Zeichen. I Kong Fr. 2dens Krigs Artickelsbrev af 1563 staaer: eine rothe und gelbebinden oder Veldtzeichen. Her sees Oprindelsen til de endnu brugelige Feldt-Tegn.

72. Dersom enten nogen Slagtning, Skermydsell eller andet sligt imod Fienden skulle foretagis, da skulle General Offuerstens Lieutenant, Feldtmarskalcken, sampt hans tillforordnede Høffuldsmend, Befalingsmend och Krigsfolck, saa mange som ride, were forpligt udi god Tid at stige fra deris Heste, och skicke sig i Ordning hoß deris Krigsfolck, der sammesteds fortøffue, och icke ride effter nogen Skermydsell, men en huer skall med all Flid tage ware paa huis hannem er befalitt, under alffuorlig Straff.

73. Dersom woris Leilighed sig saaledis udi Fremtiden begaff, at wi forbemelte Krigsfolk icke mere haffde behoff at bruge, wille wi oß hermed haffue forbeholdit, dennem effter woris Leylighed och gode behagh at forløffue og afftacke, och da lade giffue enhuer til Affthog en halff Maanidts Soldt, efftersom hand haffuer besolding till.

74. Dersom en eller flere findis, som fornevnte Artickle icke holde, da skulle de som Meeneedere piinligen straffis efftersom General Offuerstens Lieutenant, och Feldtmarskalcken kand kiende for rett at were.

75. Dersom noget udi forbemelte Artickle er forglemt, som der icke omtalit er, som Krigsfolck bøer och kand holde; da skulle alle slig Brøde och Forseelse indsettis for General Offuerstens Lieutenant och Feldtmarskalcken, huilcke derom skulle kiende och lade straffe, efftersom rett er. Och alle de Knechte som paa det thog er udi Tienisten under Hoben, enddog de icke ere tilstede at sfuerge *) naar fornævnte Artickle forlesis; desligeste de som hereffter komme under Regimentit, och bliffue indskreffne, och skulle were med paa Thog och Wagt, skulle alle were forpligt samme Eed at holde, ligerwiiß som de selff personligen tillstede haffde werit och suerit. Wi wille oß och hermed forbeholdit haffue, fornævnte Artickle samptligen eller huer for sig, effter woris Nødtørfft och thiidsens Leilighed, at lade forandre, derfra tage, och andre udi det sted igien indsette, huilcket wi siden aff alle och huer, ligesaa fuldkommeligen wille haffue holdit och effterkommit, som de derpaa udtryckeligen haffde foret. Dersom och nogit wed en offentlig Tromslag bliffuer paabødet eller forbødit, som iche udi disse Artickle findis indført, da skall det samme holdis, ligesom det med wdtrygte Ord herudi war begre-

*) J de tydske staaer: Vnd alle die Knechte so in diesem Zuge bey dem Hauffen in vnserm Dienste, und bey dem Vorlesen vnd beschweren angezeigter Articul nit da sein oder wehren.

greben. Deß till Widnesbyrd haffue wi ladet trycke wort Signet her neden paa. Hafniæ 10 Aprilis Anno 1611.

Landsknechts Eedt.

Kongl. Majest. udi Danmarck och Norge, woris allernaadigste Herre och Konning loffue och suerge wi nerwerendis Krigsfolck samptligen och udi synderlighed *) paa alle de Puncter og Artikle som os nu ere forleste, och wi nocksom haffue forstanden, en fast Eed till Gud allermegtigste, och hans hellige Ord, at wi wille were Hans Kongl. Majestet, och hans Riger, Lande och Undersaatter troe och hulde, deris Gaffn och beste wide och ramme, men derimod deris Skade och Forderff med største Flid och Windtskibelighed hindre och affwerge, effter woris yderste Formue: forud om nogen Hinderlist eller Bedragerie bliffuer brugt udi Munstringen, huilcket wi ingenlunde skulle eller wille dølle. Ochsaa wille Wi udi all forefallende Leiglighed till Landt och Wandt, wed gantske och halffue Fenlin, saawellsom wed halffue och heele Roder, effter tidsens Leilighed lade oß godvilligen bruge, huor oß aff woris tilbørlige Øffrighed tillsigis, saalenge woris Liff kand strecke, och som det en ærlig Krigsmand well anstaar; och giøre all den Deell huis som udi woris Articke begreben er, och som wi forhobis at haffue Ehre och Rhum aff, och beholde it ærligt Naffn och Rychte, saa sant hielpe oß Gudt och hans hellige Evangelium.

Krigsordning eller Rytter-Ret **) som Wi Christian den fierde med Guds Naade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gothis Konning, Hertug udi

*) I den trykte tillægges: die wir vnter des Hauptmans. . . . (her er Plads til Navnet) Fähnlein gehörig sein.

**) Denne Rytter Ret er tilligemed Ridder-Retten trykt paa Tydsk i Kiøbenhavn hos Henrich Waldkirch. 1612 i 4to under Dato Kiøbenhavns Slot den 10de April 1612 med Titel: C4te Feldt- vnd Kriegs-Ordnung, oder Reutter Recht 2c. Den har ogsaa været i P. J. Resenii Bibliothek og anføres i Catalogen derover Side 191 No. 18 Lit. 12 samt i det Luxdorffske Bibliøthek efter Catalogen T. 1. Pag. 97 No. 335 i 4to.

A. Høyer i hans juridiske Collegium samlet ved H. Hagerup. Khvn. 1742 i 4to Side 11 og 12 melder: at den allene er udgivet paa Tydsk, og at den er mærkværdig, fordi deraf sees, at en gemeen Soldat, som stod sig vel i Marken, skulde slaaes til Ridder. I den nyere Udgave ved C. D. Hedegaard. Khn. 1769 i 8vo S. 11, nævnes kun uden Aar og Dag C4des Krigsordning. I Østersens Glossarium Juridico Danicum edit. 1641. S. 43 og edit. 1652 og 1665. S. 75. citeres C4des Constitution om Krigsordning. Kbhn. 1611 uden Dato, men

udi Sleßwig, Holsten, Stormarn och Dytmarsken, Greffue udi Oldenborg och Delmenhorst, wore Danske Ryttere wille forestillet haffue *) huoreffter wor forordnede Feldtmarskalck udi wor Frawerelse, sampt alle wore Ryttere, aff huad Standt de were kunde, udi alle maade skulle haffue sig at rette och forholde.

Efftterdi i denne tid blandt Rytterne som hoß Ritmestere, Greffuer, Herrer och andre aff Adelen ride, findis allehaande Folck, som stor Skam- och Modtwillighed beganger, huorwed Gud allermegtigste høyeligen fortørnis, och mange deruboffuer med atskillige Plager och Ulycke bliffuer straffit och hiemsøgt; formedelst at de fattige Folck, saawell udi Frede- som Fiendernis Lande høyeligen besuerger; huorfor Fornødenhed ochsaa udfordrer at saadan Modtwillighed maa bliffue affskaffet, och skendelige Laster och Ulucht straffet, derimod Tucht, Ehre, och tilbørlig Lydighed indplantet, och udi gemeen god Ordning och Regimente holdet och handtheffuet; da ere wi bleffne fororsagede disse effterfylgende Articler at lade forfatte, huilcke icke aleneste Rytterne udi Munstring och udi offentlig Kredtz skall forlesis, och aff dennem paafuergis, saa at ingen sig skulle undskylde dennem jo at were sig bewist, medens ochsaa fast och wbrødeligen aff dennem, under den Straff enhuer Artickel om formelder, och Retten medfører, skall holdis og effterkommis.

1. Først, effterdi all Lycke och Welsignelse haffuer sin Udspring aff den allmegtigste Gud, och hand for alting derom will were paakaldet, da skall wor

men da deri skal meldes, at Hoved-Fanen for Rytteriet kaldes Bannere, Vexillum, hvilket ikke findes i denne, saa maa det være en anden. I J. H. Schlegels tydske Udgave af Slangeт C4des Historie. 3 Th. Copenh. und Leipzig 1771 i 4to S. 37. Note 34 meldes: at man af trykte militaire Forordninger har C4des Feld- und Kriegs-Ordnung, oder Ruterknecht (Knecht er vel en Trykfeil, isteden for Recht) von 1612. 8vo. Deutsch. Om Datum og Aarstal af denne Rytter- og Ridder-Ret kan vel siges det samme som ovenfor Note a er sagt om Krigsartiklerne. General-Auditeur P. R. Goiske i hans Krigs-Ret 1 D. S. 114 N. VIII. mener, at den er udgivet i Aaret 1609 da Kong C4de inddelede saavel Rostienesten som det øvrige Rytterie paa tydsk Maneer efter Fahner. Den trykte har han maaskee ikke kiendt, siden han ikke nævner den, Besynderligt nok at den i Cancellie Registranten anføres under et med Krigs-Artiklerne for Lands Knegtene eller Fodfolket, uden Aar og Dag, om den var udgivet paa en anden Tid. I General Commissariats Arkivet findes ogsaa af denne Ret 2de Udkast paa Tydsk uden Aar og Dag, men hvorfra den trykte har hentet Datum og Underskrivt kan ikke vides.

*) De Ord: Vore danske Ryttere forestillet have ere udeladte saavel paa det trykte Titelblad som paa de 2de ommeldte Udkast.

wor Feldtmarskalck, Offuerste, Ritmestere, Lieutenanter och alle andre, udi gemeen for altingest aff Hiertet frychte Gud, och stille til hannem deris høyeste Tillid och Fortroende, hans hellig saliggiørendis Ord altid gierne sliteligen och med største Andacht høre, hannem om Seyerwinding offuer Fienderne ydmygeligen och inderligen paakalde, och den store och forskreckelige Gudsbespottelse med Suergen och Banden under høyeste Piin och Straff altid sig fraholde, och derimod enhuer sin Salighed, timelig och ewig Welferd udi tilbørlig Acht haffue och betrachte.

2\. Skall och enhuer, ihuo som heldst det were kand, sig fra Offuerflødighed, wnaturlig och bestiske Eden og Drickendt aldelis fraholde, efterdi deraff stor Wlycke och anden mere Bleilighed fororsagis, under Straff och Feldtmarskalckens Sigelse. Och huo som udi Druckenskab nogen Wgierning begaaer, hand skall icke anderledis end det udi Edrueskab skeed war, straffis.

3\. Dersom nogen med Skeldyen, Bespottelse eller Trusel sig opsetter eller forgriber imod sin Offrighed, den samme skall paa sit Liff, effter Leiligheden, och som Gierningen er till, straffis.

4\. Huo som med bewebned Hand imod Offrigheden sig opsetter, och imod hannem griber till sit Werge, om hand ingen Skade giør, skall paa Liffuet formedelst Suerdet straffis; Giør hand Skade skall hans Straff were dis hordere.

5\. Dersom Profossen eller hans Tienere effter Offrighedsens Befaling, och paa hans Embedis wegne paagriber en eller flere, och nogen sig imod dennem opsetter, och sig imod Profossen och hans Tienere, saadanne Misdedere at fordedige, forgriber; de det giøre skulle fengsligen anholdis, och settis udi Misdederens Sted, som Gierningen giort haffuer.

6\. Huo som giør nogen Optør eller Myterie, skall med Suerdet straffis paa Liffuet.

7\. Dersom nogen sig med wore Modstandere forbinder, och nogen hiemmelig farlig Practick eller Myterie auretter, huorudoffuer Krigsherren, Feldtmarskalcken, hans Ritmestere, eller anden tilbørlig Offrighed nogen Skade kunde tilføyis, den skall fengsligen anholdis, for Retten stillis, och wed Suerdet straffis.

8\. Skall ingen dennem besuerge som Prouiant och anden Nødtørfft udi Feldtlegren indføre udi nogen Maade, ey heller nogen Prouiant uden eller Legren med Gewalt angribe, røffue, eller wbetald fratage, medens

hel-

heller dennem som saadan Tilføring giøre, beskytte, paa det de kunde haffue fri Paß och Tilføring, och Prouianten paa en fri Platz som er privilegerit, udi Legren kunde bliffue indført, och effter tilbørlig Wordering der sammesteds soldt. Hvo som herimod giør skall fengsligen indsettis, derefter for Retten stillis, och for sin Brøde och Forseelse wed Dom och Sentenz straffis.

9. Hvo som Marketenteren eller Sutleren *) inden eller uden Legren nogen Skade tilføiger, hand skal til Feldtmarskalcken were forfalden saa meget som hans Besolding sig beløber.

10. Naar en eller flere paa Fodring udrider, och uden deris Øffrigheds Widskab och Bewilling bliffuer aff Legren ude om Natten, skall Feldtmarskalcken dennem for saa mange Fanrrs Ritmestere som paa den Tid udi Marcken ere, forestille, derudi kiende, och tilbørlig Straff lade dennem offuergaa; thi mand udi Synderlighed bør at haffue flitig Opseende med dennem som om Natten uden Widskab och wigtig Orsage bliffuer ude aff Legrit, effterdi aff saadanne Forrederie och atskillig megit ont kunde formodis.

11. Dersom en eller flere hiemmeligen udaff Marcken och Legren uden nøyachtig Forloff och wigtig Orsage forreyser, och falder til Fienderne, eller och en eller flere flyet fra sin Fane, eller hiemmelig eller obenbarlig giører Myterie, den eller de skulle wed ordentlig Ret dømmis, och offentlig for Skelmere och æhreløse udraabis.

*) De Ord: eller Sutleren, findes ikke i det tydske, ligesom de ei heller findes i de tydske Udgaver af C5tes Krigsartikler 1683de a. endskiønt de anføres i de danske Udgaver undtagen i sidste Udgave af 8de Januarii 1808. Ordet Sütler bruges i C4des Krigsartickelsbrev af 10de Mai 1625 Art. 130, 133, 134 og 135, og bemærker egentlig den som tilfører og udsælger ædende og drikkende Vare i hvilken Bemærkelse det bruges i C4des Forordning af 6te Junii 1635 (hvorved alle fremmede Kiøbmænd og Sutlere forbydes at ligge nogensteds længere end de Skibe de kom derover med, vare der beliggende, da det ikke var billigt, at Fremmede skulle tage Næringen fra Landets Undersaattere) hvilket Edvardsen og efter ham Holberg i Bergens Beskrivelse Side 120 urigtig har forandret til Skatter, der giver en langt anden Mening. Om Ordet ellers skulle staae i Forbindelse med Benævnelser af Suel eller Sul, feede Vare, Tilmad, og betegne en som solgte Suelvare til Krigsfolkene, der af Kongen særdeles faaer Brød, er ikke urimeligt. Sutler kaldes og en Tvætter ved Armeen. J. Badens danske ortographiske Ordbog. Kbhvn. 1799 i 8vo. S. 222.

12. Naar mand er udi Fiendernis-Landt, och nogen bliffuer befunden at udride, pløndre och fratage nogen aff de fattige undertwingde Undersaatter deris Gods, med huilke man haffuer accorderit, da skulle Ritmesteren dennem fratagne Gods med Penge wederlegge, och det igien aff deris besolding som saadant giort haffuer, affkorte. Item: huo fattige Folck frataget mere end Ruchfoder *) och huad som dennem er bleffuit forløffuit at maa tage, hand skall stillis for Retten, och straffis som en Røffuere; thi mand skall beskerme och handtheffue Undersaatterne for deris Pendinge och Skat som de udgiffuer, och icke holde dennem for Fiender.

13. Ing en skall paa Thog eller Wagt, eller under flygendis Fahne med nogen sig foruwillige, slais och belgis. Desligeste skall och ingen paa den anden, udi Legren eller andehsteds med mordiske Werge, som Bysse, skyde løs, under Liffs Straff.

14. Ingen skall nogen gammell Had, Affuind eller Fiendskab udi Marcken eller Besetninger, saa lenge Krigen wahrer **), opripp, eller och med Gierningen sig heffne, medens saadanne Sager lade beroe, eller for forordnede Befalingsmend indkomme och sig fordrage lade, uden saa war at Tretten deris Ahre och Redelighed anrørede, och at de tuistige Parter sick huercken underwiise, eller godwillig icke wilde eller kunde lade sig forene, da skall dennem aff Offrigheden en wiß tid och sted forordnis och udwiisis, huor de sig udi nogen tilforordnede Personers Nerwerelse selff med Klingen forhanden kunde forlige.

15. Dersom nogen effter besett Wagt, uden Orsage, giør nogen Alarm, skall hand fengsligen indsettis, for Retten stillis, och effter Rettens Udwiisning straffis paa Liffuet.

16. Naar en Alarm skeer, och nogen til sin Fahne sig icke forføiger, medens uden Ritmesterens Widskab, eller andre wigtige och billige Orsager derfra tilbagebliffuer, skall hand sin Ahre och Liff haffue forbrutt.

17. Dersom nogen effter besett Wagt, skyder en Bysse løß, skall hand fengsligen indsettis, for Retten stillis, och saafrembt det bliffuer befunden, at hand aff it skelmsk Gemüt det giort haffuer, skall hand straffis paa sit Liff, thi effter besett Wagt achtis saadanne Skud for it Kundskabstegen, huor-

*) Ruch eller Ruchfoder, i de tydske: Rauchfutter forklarer Adelung ved Straaefoder, det kunne vel være baade til Hestene og til at ligge paa.
**) I de tydske staaer: so lange der Herr wihret.

hvorved och andet meere kunde tilkiendegiffuis, hvorfor er fornøden derpaa at haffue god acht.

18. Enhuer skall sin Byssa och Werge well forware, at hand dermed sine Staldbrødre eller andre icke tilføiger nogen Skade. Huo som en anden skiuder eller slaaer ihiell, den skall igien straffis paa sin Halß uden all Naade.

19. Jngen skall sin ordentlige Wagt forsømme, under Liffs Straff. Dertill med skulle de aff Adell udi Synderlihhed were fortenckte udi egen Person at were paa Wagt, och icke for sig deris Drenge *) udskicke.

20. Dersom nogen bliffuer tilsagt Wagt at holde, och hand icke holder sin Wagt, skall hannem hans Maanets besolding paa alle hans Heste fratagis och affkortis, och dertillmed som en whørsom aff Legren uden Paßport affskaffis och forwiisis.

21. Naar nogen bliffuer giffuen sin Løßen, och hand om den aff Wachtmesteren bliffuer tilspurdt, och den da haffuer forgiett, skall Wachtmesteren med it Lodt giffue hannem sin Affskeedt, uden all widere Proceſs.

22. Huo som bliffuer forordnet paa Skildtwagt och obenbarer Fienden eller andre som icke med hannem holde Wagt, Løßenen, eller findis soffuendis, hand skall straffis paa sit Liff; medens huo som kommer gallen och fuld paa Wagt, och der holder sig wskickelig, hand skall effter Feldtmarskalckens Sigelse bliffue straffit.

23. Dersom nogen førend den rette tid, eller uden Orsage och Ritmesterens, Lieutenantens eller Corporalens Forloff drager aff Wagten, skall Feldtmarskalcken for Rytterne stille hannem till Ord's, och høre hans Undskylding och Orsage; dersom hans Undskylding findis rigtig, da er det gaatt, hvis icke, skall hand effter Rettens Kiendelse aff Feldtmarskalcken straffis.

*) Drenge, i den Sted staaer i de tydske Bernhäuter und Jungen. Bern- eller Bärenhäuter, paa dansk Bernhyter, betegner en doven Krabat som ligger og strækker sig paa Sengen eller Biørnehuden. See Odin Wolffs Journal for Politick, Natur- og Menneske-Kundskab, Septbr. 1803 S. 252 i Anledning af Kong Fr. 2dens Brev til Borgerne i Thisted af 1576 mod løse Folk og Bernhytere. Item S. 280 vises, at Kamtschadalerne have en Biørnehud i Steden for Sengeklæder i deres Seng, flere have ventelig brugt det samme, ligesom i Norge deres Skindfælle.

24. Dersom och nogen med Pucken och Slagsmaal *) anretter paa Wagten nogen Wenighed, skall hand aff de andre som med hannem paa Wagt holde, fengsligen paagribes, och udi Feldtmarskalckens Hand fengsligen offuerantwordis, huilcken hannem for Retten skall stille, och offuer hannem lade dømme huis Retten medfører.

25. Dersom och nogen, efftersom udi den ellefte Artickel er omtalit, uden Forloff och Feldtmarskalckens Beuilling fra sin Fahne af Marcken bortrider, udi Besynderlighed naar mand ligger for Fienden, da skall Feldtmarskalcken en anseenlig Retterdag anstille, och med sin Lieutenant sampt fire och thiuffue forneme Personer, saawell af Rytterne som Fodfolcket, sidde Retterting, och den samme for en Feldtflygtig och werlig Mand dømme, dog med saadanne Wilkaar, at den flygtige en Dag neffnis och forestillis, paa huilken Krigs- och Rytterret skall holdis, huortill hand skall fordris, och sig for saadanne hans Gierninger forsuare, dersom hand da møder och tillstedekommer, och haffuer till sin Flugt och Undwigelse gode Orsage, skall hand for det siddendis Krigsraad fri och erligkiendis, och derfore aff alle holdis, saa den forige Sententz som gick offuer hannem for det siddende Raad, skall Machteløß bliffue: och skall hannem som saaledis er anklaget, at hand wskyldig er befunden aff Feldtmarskalcken och det gandske siddende Rett en Bewilß meddelis; medens dersom hand ingen vigtige Orsage haffuer, huormed hand sig kand undskylde, skall det bliffue wed den forige affsagde Dombs Indhold och offentlig widere udraabis, saaledis at N. N. som udi tuende holdne Retter ilde haffuer bestandet, er bleffuen den som Marcken haffuer forløben och undwigt, och en Meeneedere og Ahreløß, och for saadan en aff alle at skulle holdis.

26. Dersom det skeede aff nogen Wlycke, at en Fane wore Ryttere med Magt bleff fratagen, (huilcket dog enhuer for sig med all Troskab skall tilhielpe at affwerge) da skall alle och enhuer for sig, effter sin Eed mandelig sig besliite, den igien at tage. Huo herudinnen forgietter sin Eed, hand skall for troeløß achtis och holdis, och skulle slige Ryttere saalenge were uden Fane, indtill de den samme eller och en anden udi dends Sted fra Fienderne med Magt kunde bekomme.

27.

**) J de tydske hedder det: Snacken, Schnarchen oder Balgen.

27. Dersom nogen uden Feldtmarskalckens Widskab och Bewilling, noget hiemmelig taler med Fienderne, handler, skriffuer, eller nogen Skriffuelse fra dennem annammer, skall hand for Retten stillis, och dermed hans Ehre och Liff haffue forbrut. Udi ligemaade skulle ingenlunde nogen Bud, Breffue eller andre Sergeanter, i huorfra eller fra huem, eller till huem de komme, i huo det were kandt, igiennem Wagten uden Offrigheds Widskab och Befaling, stedis eller tilladis.

28. Ingen aff wort Krigsfolck skall sig imod den anden, det were sig till Hest eller Fod, udaff huad Nation de were kunde, rotte eller giøre nogen Tilløb, under Liffs Straff.

29. Effterdi aff mange atskillige Nationer *) till Hest och Fod komme tillsammen, huorudoffuer desmere Wlycke och Uenighed aff ringe orsage kunde sig tildrage, saadant at forekomme, skall ingen Nation den anden, were sig huad Orsag det were kand, med Ord, Gierning eller facter bespotte eller forwlempe, ey heller med dennem sig udi nogen discutation indlade, medens dersom nogen formener sig at haffue Tiltale och Besuering imod en anden skall det samme hoß deris Offrighed søgis, och effter Krigsbrug udføris. Ey heller skall én den anden sine Fanger med Gewalt eller i andre Maade fratage, medens skulle saadanne Irringer och Uenighed som sig deroffuer kunde tildrage med Offuersten och hans Ritmestere lade atskillie.

30. Ingen skall den andens Folck giøre uwillige eller affspendige, under stor Straff.

31. Dersom en eller flere iblant wore Ryttere udi Feldtlegren eller andensteds, høre eller formercke noget som wore Riiger, Lande, Folk och des Welferd kunde lande till nogen Skade eller Forhindring, eller och saae eller wiste noget mistenckt Folck at were udi Legren, da skall den eller de strax deris Ritmestere, och Ritmesteren Feldtmarskalcken det tilkiendegiffue, eller tilkiendegiffue lade. Dersom en eller flere saadant icke giorde, skulle de samme, dersom mand derom kommer udi Forfaring, ligesom Hoffuitmanden, paa Liff och Gods uden all Naade straffis.

32. Enhuer skall med den Leiglighed och Losemente som hannem aff Furireren eller af Quartermesteren bliffuer forordnit, lade sig nøige, och den ene den

*) I de tydske Landkart.

den anden med Gewalt udi sit Losemente icke indfalde, eller den ene den anden udtrenge.

33. Ingen Ritmestere, Befalingsmand, eller huo hand er, skall lade omblese eller holde nogen Forsamling, uden det skeer med Feldtmarskalckens Wilge och consentz; huo herimod noget forretager eller dertill giffuer orsage, hand skall holdis for en Forredere, och straffis paa sit Liff: men dersom sig tildrager, at Feldtmarskalcken lader holde nogen Forsamling, woris Nødtørfft at tilkiendegiffue, skulle Rytterne *) were forpligt at tie stille och giffue Lydt, och enhuer med sin Fane till samme Forsamling skall sig forføye, och der sammesteds bliffue indtill alltsammen bliffuer forrettit: huo som det forsømmer, hand skall sin Maanets besolding haffue forbrut.

34. Naar der bliffuer omblest, eller Rytterne wed andre Tegn bliffuer fremkaldet, skall enhuer uden Forsømmelse strax were ferdig och rede, och icke bliffue ude, och huad aff Feldtmarskalcken bliffuer befalet offentlig at blese och udraabe, skall aff enhuer wbrødeligen holdis, under den Peen och Straff derhoß bliffuer paalagdt.

35. Naar Forsamling holdis, skall ingen formedelst nogens Skrig skyde eller slaae, eller nogen der tillskynde; huo deroffuer bliffuer befunden, eller sig des understaar, hand skall straffis paa Liffuet.

36. Huo aff Ritmesteren **) flere Pendinge end hannem bøer, och hand Heste, Folck och Rystning haffuer, och hannem er tilsagd, opberger, hand skall derfore straffis som en Tyff. Haffuer och nogen fanget Pendinge, och hand derfore er skyldig at tiene, och deroffuer uden Feldtmarskalckens eller sin Ritmesters Forloff och Paßport undrider, hand skall som en æhreløß Skielm holdis och straffis.

37. Wi wille och ingenlunde, at Maanederne udi huerandre skulle bliffue beblandet, medens de skulle samptligen fra en Maanet till den anden effter Kalendarium betalis, som fra den første Dag til den sidste, saa at Betalingen for Januarium, desligeste for Februarium ochsaa frembdelis kand were underskedlig och klar, saa at huercken os eller Rytterne skeer for kaare, och ingen deroffuer nogen Skalckhed kunde bruge; huorfore naar en Ritmester sin Fane at strecke, antager Ryttere, skall hand den-

*) I de tydske: die Hoffleute, ligesom i Art. 34 og 37. See Note ved Krigsartiklerne a. 30. foran.

**) I de tydske staaer: dem Pfenningmeister.

dennem icke mitt udi Maaneden, med en fra den første Maanets Dag, som forberørt er, bestille; dersom herimod handlis, da wille wi icke nogen udi saa maade besolde, Ritmesterne skulle och altid haffue deris fulde Tal, dersom det icke skeer, da skall Ritmesterne icke giffuis fuld Aars Besolding, medens effter Rytternis Antal affkortis.

38. Ingen Ritmester eller Befalingsmand skall sig understaa sine Ryttere och Hoffmend som ere hans Befaling undergiffne, vbillig wiiß med Wold uden all Ret at offuerfalde, meget mindre en udihielslaae. Slaar hand en ihiel haffue forbrut sin Halß; Saargiør hand en, lide derfore huad Retten medfører.

39. Dersom Konningen, hans Sønner *), Feldtøffuerste och Marskalck, Førster, Greffuer, Herrer, Ritmestere, Høffuidsmend, Befalingsmend, Secreterere, Kundskabere, Herremend, som ere aff wore Fiender, bliffuer nederlagde, fangne och forøffvede, da skulle de samme for deris egen Person oß uden all Middel tilkomme, och woris tilforordnede Feldtmarskalck, eller hvo wi giffue saadant udi Befaling, till Hende stillis, medens huis medhaffuendis Gods hoß dennem bliffuer befundet, det skall den tilhøre som dennem fangede, och skall hannem derforuden aff oß giffuis en billig Forœring, medens dersom andre foruden disse forbemelte Personer, Borgere och Bønder bliffuer fangne, dennem maa enhuer, som dennem bliffuer megtig, skalte och handle med **) effter sin Wilge, dog skall saadanne Fanger strax wor Feldtmarskalck och enhuer Offuerste som forskreffuet staar, tilkiendegiffuis, och uden woris och wor Feldtmarskalckis Widskab och Bewilling icke bliffue løßgiffuen.

40. Dersom nogen Steder, Slotte, Flecker, Landsbyer, Land och Folck, Skibe, grofft Skytt, och des tilhørende Munition, som derudi findis, med bewebned Hand bliffuer forøffved och indtaget, skall det oß altsammen tilhøre och følge; och skall det Folck som udi saa Maade forøffret er, och oß hyldet haffuer, saa och indtagne Steder, Slotte, Flecker, Land, Folck och Skibe, effter at de indtagne ere, icke mere Besue-

*) Konningen og hans Sønner nævnes og i Udkastene, men i den trykte staaer: Hertzog Gustav og Hertzog Johan, ligesom i 58 Krigs Art. foran.

**) I de tydske staaer: schatzen (ɔ: vurdere), vnd in denn, nach seinem Gefallen handlen.

suering tilføigis eller brandskattis, medens alt andet wundet Gods och Bohaffue som er giort till Priiß, skall Krigsfolcket tilhøre.

41. Ingen skall brænde, røffue, brandskatte, och nogen Leger eller Mølle, och huad ellers Bryggen och Bagen tilhøer, och udi Krig er forbøden, ansticke, uden det aff Feldtmarskalcken eller Brandtmesteren er forordnit, befalit och tillat, under Liffs Straff.

42. Alle bedagede Folck, threysindstiuffue eller halffierdesindstiuffue Aar gamle, Euangeliske Predicantere, Quinder, Piger och smaa Børn, som ingen Werge giøre, skall effter gammel Brug intet ont wederfaris, medens med all Naade bliffue antagne.

43. Huo som offuer Mure, Graffuer eller Wolde udi wore Slotte, Steder, Flecker eller Festninger ind- eller udstiger, eller paa wsedwanlige Steder ind eller udaff Legren gaaer eller kommer, uden aleneste igiennem gemeene forordnede Porte, Dørre och Weye, och paa tilbørlig tid, hand skall haffue forbrut sin Hals.

44. Det som haffuer trinde Fødder, Ride- Wogne- och Bønder-Heste, skall Krigsfolcket tilkomme, medens det som haffuer kløfftede Fødder, deraff skall oß Halffparten, och Krigsfolcket den anden halffue Part tilhøre *).

45. Dersom och enten wi eller wor forordnet Feldtmarskalck, en eller flere, Personer, Steder, Slotte, Flecker, Weyler **), Landzbyer, Huse, Gaarde och andet Gods, Paßport, sicker Geleid, Friheder, andre Benaadinger och Forsickring giffuendis worder, da skall ingen derimod udi nogen Maade maa giøre eller handle, under Liffs Straff.

46.

*) Denne Art. skrives i de tydske saaledes: Es soll der gerundete Fuß, Reysige, Wagen- und Acker Pferde 2c. vid. Kr. Art. 58 foran.

**) Ordet Weiler skrives baade i den danske og tydske. Ordet i det danske bemærker i Almindelighed Indviger, Arme eller Greene af en Søe eller Fjord hvor der er lavt Vand, saa at man kan ride, kjøre eller gaae over, f. Ex. Raadmands Weile, en Aae ved Ribe, Thyeholms Weyle 2c. Wachter i sit Glossarium Pag. 1851 oversætter Ordet ved villa, prædium rusticum, og sammenligner det med de Franskes ville, village. Villa betyder efter du Cange i Middelalderens Latin civitas, af denne Etymologie forklares Oprindelsen til Navnet for Stederne: Ottweiler (villa Ottonis) Rupperweiler (villa Ruperti) Rottweil (villa rubra) Efter Conterten betyder Weiler paa dette Sted store Gaarde, eller Avlsgaarde, maaskee og Torpe.

46. Enhuer skall och udi Thog och Slagtordning haffue flitig Acht paa Mand och Hest, for, hoß och bag sig, at hand altid holder sit Led, och ingen udi det Sted hand er forordnit, uden med Feldtmarskalckens Willge och Widskab tilsteder, och fast mindre lader Ordningen splitte och trenne, under sin Wris Fortabelse.

47. Er der och nogen som kand formercke nogen Fordeel med Fienden, eller och det som wort Krigsfolck kand were til Skade, skall han det Feldtmarskalcken hiemmeligen tilkiendegiffue, och skall dermed haffue Tack fortient.

48. Ingen skall och nogen Anslag eller Leilighed, som oß, wore Rigers och Krigsfolcks welferdt kunde wedkomme eller anrøre, eller och huis hannem kunde were fortroet, som hiemmeligen skulde holdis forborget, huercken for Fienderne eller sin egen Stalbroder obenbare, huilcken det icke burde at wide. Huo herimod giør skall straffis som en Forredere.

49. Skall och ingen føre eller udspringe nogen falske eller forrediske Tidinge udi Legren, huoraff wort Krigsfolck kunde forferdis, enten at en stor Antal Krigsfolck war forhanden, eller och udi andre Maade. Men dersom saadanne Tidinge ware forhanden, och nogen derom wiste sandferdig Kundskab, da skall hand sligt Feldtmarskalcken selffuer tilkiendegiffue, och ingenlunde lade det komme iblant Krigsfolcket. Huo herimod giør, skal straffis som en Forredere.

50. Naar mand lacker ner imod Fienderne, och Ordningen er forordnit at skall angaa, da skulle de forreste Lede giffue paa deris Ritmester och Fører grandgiffuelig acht, och dennem icke offuerile som skaffe Rum och Pläß, paa det at de dennem som ride under deris Fahner, med Fordeel kunde anføre, och lade drebe for sig; och da skulle de med tillsammenføigede Ledt, Knee hos Knee ride affsted och drebe, och det med saadan Ordning till den rette och høigre Hand sig suinge och wende som Leyligheden det kand udkreffue, eller dersom de kunde komme igiennem Fiendernis Ordning, saawell som och Walstedet indbekomme, da skulle de aff Fienden fordre, at hand giffuer sig fangen.

51. Ingen skall aff Fienden suigaffteligen lade sig fange, uden at hand var saa ilde medfaren och slagen, at hand icke formaatte yderligere Modstand at giøre. Dersom en eller flere herimod giør, skall den holdis for en Meeneedig Skielm och ligesaa straffis.

52. Huo som sig aff Skrympterie sing, svag och vanmechtig anstiller, eller och tuiffuellagtige Undskyldinger forewender, naar mand er for Fienden och ellers naar wore notwendige Bestillinger skulle forrettis, och derudoffuer sin Reyse och Tieneste forsømmer, hand skall dømmis till en Skelm.

53. Bliffuer och nogen befunden som bruger Bedragerie och Spitzbuberie paa Dobbel med Kaarth eller Terninger, skall hand straffis som en Thiuff.

54. Huo som bortdobler sin Hest, Harnisk eller Kleder, skall gioris till en Skelm.

55. Huo sig paa de Steder det icke sømmer, med Tucht at tale om, ureenlig forholder, hand skall Stedet igien reengiøre, och tillmed straffis.

56. Skall och ingen lettelig undwige och rømme ud aff Wallstedet, naar Fienderne bliffue fra hinanden atspredde, uden Krigsraadtzens, om nogen aff dennem ere tilstede, Bewilling; men naar Fienden Wallstedet forlader, och bliffuer flygtig, skall mand hannem med nogle Haabe efterjage, forfylge och giøre Affbreck, dog at det altid skeer med Ordning, saa meget mueligt er.

57. Skall och alle udi wore Riger Danmarck och Norge samptligen under Liffs Straff were forbøden noget at mue skriffue udaff Legren, enten till Fiender eller Wenner, midlertid Feldtlegren warer. Haffuer nogen at skriffue till sin Nødtørfft, skall hand Feldtmarskalcken det tilkiendegiffue, som sig effter Personens Qualitet och Wilkaar well med at forholde.

58. Dersom det hende sig at en Ritmester eller hans Befalingsmand saae igiennem Fingre, och widendis tilstedde, at en aff Rytterne eller deris Tienere, och andre forskreune Artickle offuertraadde, skall den samme were holdit och achtet for den som sin Herris Befaling forachtede och wtroelig meente, och som en wtroe Mand bliffue straffit.

59. Bleff nu nogen befunden, som disse forskreffne och forne Artickle en eller flere offuertraadde, och enten Feldtmarskalcken selff saae, eller hand aff andre deris Beretning derom kom udi Forfaring; da skall hand med Flidt effter den som sig forbrut haffuer, lade randsage, och effterttrachte, och dersom hand hannem kunde betrede, aff Profossen lade slae udi Jern, och wel forware, och skall Profossen siden paa tilbørlig Sted tilkiendegiffue, at hand saadan en Mand, som det och det Stycke haffuer begangen, haffde siddende. Huad Straff Feldtmarskalcken nu for

for gaat anseer hannem at skulle udstande, haffuer hand sig effter Artickernis Indhold at rette och forholde.

Ryttereedt:

Wi alle samptlig, och huer udi Besynderlighed loffue och suerge Gud allmegtigste en fast Eed, at wi den stormegtigste høyborne Første och Herre, Herr Christian den fierde, Danmarckis, Norgis, Wendis och Gotthis Konning, Hertug udi Sleeßwig, Holsten, Stormarn och Dythmersken, Greffue udi Oldenborg och Delmenhorst, wor allernaadigste Herre och Konning, saalenge Hans Kongl. Majestet os behoff haffuer, wille were troe och hulde, Hans Majestets Riger, Lande och Undersaatte deris Skade och Forderff med største Flid og Windskibelighed, Liff och Blod uspart, hindre och affwerge, och deß Gaffn och beste aff wor høyeste Macht och Formue wide och ramme, och oß imod Kongl. Majestets Fiender, were sig huo som heldst de were kunde, ingen undertagen, med heele och halffue Faner, sampt heele och halffue Roder ufortrødden och godwilligen lade bruge, och ingen Thog affslae, det were sig Dag eller Nat, paa Thog eller Wagt, udi Besetning, for, till eller fra Fienden, till Land och Wand, i huad maade det aff oß paa Kongl. Majestets wegne kand bliffue begierit. Wi wille och alle och huer Rytter- og Ridderrettis Artickle, som oß nu ere forelefte och wi noksom forstandet haffue, udi alle deris Ord och Puncter, fast, stadelig och wbrødelig, uden all Udflugt, Imodsigelse, eller optenckte Undskyldninger ærligen, redeligen, oprigtligen och troligen holde, dennem efferkomme, och udi alle Maade were lydige, och oß herudinden saaledis bewiise och finde lade, som ærekiere, tappere Riddermends Mend och Krigsfolck well anstaar och udi alle maade eigner og bøer, och wi for Gud almegtigste, Kongel. Majestet och huer Mand med Ære, Loff och en god Samwittighed wille och skulle forsuare. Men huo iblant oß en eller flere, i huo som heldst hand were kand, herimod hiemmelig eller offentlig handler, den skall dereffter bliffue straffit: dertill wi samptligen wille troligen och uden Argelist hielpe, saa sant hielpe oß Gud och hans hellige Evangelium.

Och effterdi aff woris Forfedre Høyloflige Ihukommelse, offuer det loffige Ridderskab, och den gamle Ridderrettis Artickle *) till den almegtigste Guds

*) Den her ommeldte gamle Ridder-Ret er uden Tvivl den som findes trykt paa Tydsk i Joachim Arentsches Buch, zusammengezogen aus vielen probierten Künsten vnd Erfahrungen, wie ein Zeughauß samt aller Munition anheim sch-

Guds Æhris Forfremmelse, och Menneskens for deris tilkommende Skade, Spot och Haanhed, til Atwarsel, och Dyd och Oprigtighed till Fremwert, haffuer werit strengeligen och wbrødeligen holdit, saa de som ere bleffne befunden Straff at haffue fortient, och det dennem kunde offuerbewiisis, ere Skiold och Hielm quit bleffne, och dennem all Ære och Werdighed betagen, tillmed paa Liffuet straffet; da wille wi nu woris høylofflige Forfedris Exempel efftersylge, och disse effterskreffne Artickle aff all Ridderskabet fliteligen haffue holdne:

1. Først, Huo som will føre it ridderligt Leffnet, och for en Adelsperson were holden, och dog widentlig, aff Letferdighed, Trotzighed och Modtwillighed med Ord eller Gierninger, i huad Maade det skee kunde, Gudt och hans hellig saliggiørende Ord forachter och bespotter, hand skall som forskreffuet staar, straffis, were æreløß, och aldrig till nogen ridderlig Befaling och Selskab *) tilstedis.

2. Huo som imod wort Bud och Forbud modtwilligen med Ord eller Gierninger, hiemmelig eller obenbarlig handler, den skall straffes som forskreffuet staar.

3. Huo

gehalten werden soll ꝛc. Copenh. 1578 i Folio mit illumin. Figur. som findes i det Kongl. Bibliotheck. Ridder-Retten bestaaer af 18 Artikler, foruden de om Straffene, og begynder saaledes: Artickel des alten Ritter Rechts, wie die von den Kaysern selbst auch andern Potentaten, als Königen, Fürsten, Grafen vnd Herrn sind unverbrüchlig gestrenge halten worden, vnd welcher in nachgesetzten Artickeln straffbar befunden, vnd des gnugsam ist vberwiesen worden, dan hat man abgesondert und afgeteilt von Schild vnd Helm, vnd hat in aller adelichen Ehre vnd Wirde entsatzt vnd beraubt, darzu am Leibe gestrafft wie folgt ꝛc. I Art. 2den staaer: Wer wieder Kay. M. vnser allergn. Herrn rechtmessige Gebot vnd Verbote ꝛc. og i Art. 9de Wer im heil. Reich Neuerung ꝛc. samt i Slutningen: diß ist also nach Ritter Recht vnd Art. bey den alten vnsern löblichen Vorfahren ein Ehrlicher löblicher wohlhergebrachter Gebrauch gewesen vnd erhalten worden. Auf die weiß ist das Ritter-Recht vbergeben werden von Christoff von Steinbergen seligem, dem durchl. Hochgebornen Fürsten vnd Herrn, Herrn Julio Hertzogen zu Braunschweig vnd Lüneburg ꝛc. Anno 1561. Med ovenmeldte er denne fornyede Ridder-Ret overeensstemmende, paa nogle faae Forandringer nær, men de ere begge meget forskiellige fra det Rigische Ridder-Recht i 249 Artikler som findes trykt og blandt mere udgivet af G. Oelrichs Bremen 1773. i 4to.

Rytter-Retten er ogsaa tildeels taget af den i fornævnte Arentsches Bog befindende Reuterrecht, men denne sidste er vidtløftigere, og i visse Classer inddeelt.

*) I de tydske; Geschefften i det Heele er i denne Post ikke lige efter Ordene i de tydske.

3. Huo som Früer, Jomfruer, Encker, Barselqvinder, were sig aff Adell eller icke, vanærer, skender, eller dennem med Ord eller Gierninger forhaanet uden Skyld och Brøde, hand skall straffis som forskreffuet staar.

4. Huo som sine Foreldre, adelige Blodsforwante *) eller andre ilde effter-taler eller eller wanærer, item huo sit Breff og Segel, tillsagde Fengsell, sorne och loffuet orfred **) icke holder och efftekommer, hand skall for en Meeneedere och æreløß skeldis, holdis, och som forskreffuit staar straffis.

5. Huo som en Ære forgietter forraader sin Herre, drager fra hannem aff Marcken, eller giør andre med sig flygtige, och sine Tienere wforskyldt och imod Retten tager aff Dage, hand skall straffis som forskreffuit staar.

6. Huo sin Sengenetter hiemmelig eller obenbarlig, eller Raad eller Daad dertil giffuer, at hans egen Herre bliffuer myrdet eller ihielslaget, hand skall straffis som forbemelt er.

7. Huo Kircker, de armis Huse eller Hospitaler, Enker eller Faderløse Børn, desligeste frugtsommelige Quinder fratager noget med Gewalt, som dennem tilhører, eller dennem udi andre Maade (huilcke dog enhuer ærlig Mand ***) for Wret og Offuerwold burde selffuer at handthaffue och forsuare) bedrøffuer, hand skall straffis som forberørt er.

8. Huo uden wigtig Orsag eller forhergaaende lofflig Tiltale er eller bliffuer den andens Fiende, och deroffuer sin Wederpart med Brand, eller hannem udi andre Maade paa sit Korn och Grøde, huoraff den gemeen Mand skulle haffue Gaffn och Gode aff, Skade tilføiger, saa och

*) I de tydske: Adelsgenoß.

**) I de trykte Uhrfride, men i Udkastene Vhrfrieden. Ordet skrives ellers ofte i det tydske Vrphede, i det danske Aarfeide eller Orfride, og bemærker den Fred og Sikkerhed som den dræbtes Paarørende giver og udlover til Drabsmanden, naar han med dem haver accorderet eller forsonet sig, og betalt de udlovede Ætte-Bøder, enten med eller uden Eed, at de ikke videre ville hevne eller paatale den Sag, cfr. J. Bieickes Jydske Lovs Termini Juridici S. 85 voc. Orfride, af saadanne Orfeids Breve har man et af 1570 givet Erik Munck for Erick Skrams Død i danske Magazin 3 B. S. 366 67, og et af 1601 givet Albret Skiel for Niels Juels Død, item S. 318-20. m. fl. Ordet brugaes ogsaa om Forsikring i andre Tilfælde f. E. i Saxonis danske Krønike. Wedels Udgave 1575 S. 218.

***) I de tydske staaer: einem jeden Rittermässigen erbaren Manne.

och den som for en offentlig Røffuere, Mørder eller Mandbraber bliffuer udraabt, som wed hiemmelige eller obenbarlige Gierninger, it Stycke eller flere sielffuer eller wed andre haffuer begangen, hand skall straffis som forskreffuit staar.

9. Huo udi wore Riger, det were sig i Førstendomme, Herredomme, Steder eller andre Gebieter, till Land och Wand, uden wor, som den høye Øffrigheds naadigst Widskab och Bewilling, nogen ny och wsedwanlig Paaleg eller Besuering, end som udi Landet tillforn, och aff Arrildstid *) haffuer werit brugeligt, understaaer sig at anrette och opbringe, i huad Maade det skee kand, huorudoffuer den handterende Kjøbmaand Weyen kunde formeenis, och de omliggendis Lande, sampt des Indbyggere Skade tilføigis, och paa deris Nehring, Liff och Gods bliffue forhindrede, hand skall straffis som forskreffuit staar.

10. Huo for en Hoerkarl wtuiffuelafftig och offentlig bliffuer dømpt, som udi eller uden Echteskab med andre Echte-Quinder, eller geystlige Personer **) udi saa maade haffuer at giøre, och ellers Fruer och Jomfruer krencker eller offentlig skender, skall som forskreffuet staaer straffis.

11. Huo sin Stand anderledis fører end Adeligen, och sig icke holder aff sin Adelig staaendis Rente, Gods och Indkomst, som hand aarligen kand haffue aff sit Arffuegods ***), rede Pendinge, Besolding och Eigendom, medens aff Kiøbmandskab, Wechsel och saadant mere sig nehrer, och dermed sin Indkomst will formere, huoraff hans Adelige Slecht och Stamme bliffuer forhaanit och foracht, huo och sine Bønder och Naboer tager Brødet aff Munden, hand skall straffis som forskreffnit staar.

*) I de tydske: alt Herkommen.

**) Geistlige Personer af Qvinde Kjønnet kunne vel ikke være andre end Kloster Jomfruer.

***) I de tydske staaer: Mann, oder Erblehn, Dienstlehn, Nahegeldt 2c.

(Fortsættelsen følger.)

Nye Danske Magazin.

Tredie Binds syvende Hefte.

I.

Kong Christian den 4des Artickle for det Danske Krigsfolk eller Landsknegte, dateret 10 April 1611, tilligemed hans Krigs-Ordning eller Rytter-Ret, samt Ridder-Ret, uden Aar og Dag, begge af Cancelliets Arkiv (Siellandske Register No. 15 Folio 334 a. til 360 a.)

(Meddeelt af Cancellieraad H. Andersen.)

(Slutningen.)

12. Huo udi Krigen paa bestillet Wacht, uden all Nød och Fare, giør Alarm, och icke warer sin Wacht tilbørligen med høigeste Flid, huoraff oss, som Krigsherren, eller det gemeen Krigsfolck nogen Skade eller Ulycke kunde tilkomme, hand skal efter den efterkommendis Skade, och Krigsraadtzens Dom, plichtig were den at betale; Men dersom den som sig saaledes forseer, icke er wederhefftig, da skall hand straffis som forskreffuet staar.

13. Huo nogen Myterie, Rotten eller Opprøer stiffter och anretter iblant Krigsfolcket, oss som Krigsherren till Skade, uden billig, wigtig och tilbørlig Arsage, och det bliffuer hannem offuerbewiist, skall straffis som forskreffuet staar.

14. Huo som Prouiant, oss och Krigsfolcket til Skade forhøiger, eller wbillig Forprang, uden woris som Krigsherrens Beuilling, anretter, disligeste dersom nogen udi Fiendernis Land brandskattede, och dennem Fred tilsagd, och en sicker Geleid paa de Steder till et Tegen war anslagen, huo som derimod handler och Folcket besuerer, det were sig hiemmelig eller obenbarlig, och det knade hannem offuerbewiissis, den skall som forberørt er, straffis. Huo och dennem som Krigsfolcket Prouiant eller anden Nødtørfft tilfører, udi Legæn, eller for Legren, och paa Allfare Weye nogen Skade tilføiger, och imod det rette fri Marcket med Gierningen handlre,

handler och woris som Krigsherrens och Krigsraadtzens sicker giffuen Geleyd icke holder, den skal straffis som før er sagdt.

15. Huo som en anden skielmskafftig udi sin Tieldt y) Dag eller Nat modtwilligerwiise offuerfalder och saargiør, den skall effter hans begangne Gierninger och Krigsraadtzens Dom straffis.

16. Dersom en for Krigens Begyndelse, med en anden udi Trette war geraden, da skall ingen, saasnart som Marcken er bestillet, och Fanerne flyuge, den forrige Trette till det werste eftertencke. Dersom och nogen midlertid Krigen warer, paa hinanden bleffue fortørnedt, och komme udi Slagsmaal, och Fred imellem dennem (som och enhver, naar saadan Trette sig tildrager, er pligtig at tage Fred) bliver taget, da skall Fred strax holdis. Skall och ingen, huad heller de for Krigen, eller effter Krigen, ware paa hinanden fortørnede, till det werste tencke, eller med Gierningen sig heffne saalenge Krigen warer och Fanerne flyuge; Men naar Krigsfolcket er afftacket, och Fanerne ere tagne aff Stangen, staar det enhuer frie fore at giøre sit beste; ellers skall sligt straffis som forskreffuet staar.

17. Naar Fienden effter Guds Wilge bliffuer nederlagd, och Steder och Slotte indtagne, da skall offuer det som windis, huad wi som Krigsherren oss udi Bestallingen udtryckeligen icke haffuer forbeholdet, holdes gemeen bytte, och enhuer huad hand bekommer och hører till bytten, som huer udi Bytte Eeden bliffuer paalagd, skyldig were at føre tillstede, huormed Ligelighed och Enighed, huorpaa en Herre meget er angelegen, iblant Krigsfolcket kand wed Macht holdis. Huorfore de som herimod giøre, skulle straffis som forskreffuet staar.

18. Effterdi Blydighed er en lastelig Ting, huilcken baade Gud och Menniskem hader; tuert imod saa forrettis store Ting formedelst Lydighed, uden huilcken och intet Regimente kand bliffue bestandig; da skall den Artickel om Lydighed udi den loffelige Ridderret, for den notwendigste och ærligste settis och antagis, at enhuer, och besynderlig Herrer, och de aff Adelen, ere skyldige oss som deris Feldtherre, och udi woris Frawerelse wor Feldtmarskalck och Ritmestere, och de som paa deris wegne haffue nogen Befaling, all ærlig och billig Lydighed at bewiise och besynderlig naar Marcken bliffuer bestillet, skulle de giffue grandgiffuelig Acht paa huor hen, och udi hand

y) Tieldt ɔ: Telt i de tydske: Gezelt oder vier Pfhälen.

huad Led enhuer fotordnis, at hand sig baade Dag och Nat, naar Fornødenhed det udkreffuer, der sammesteds leffuendis eller Død kand lade finde, Manden och Hesten som for och hoss hannem holde, flitelig och well mercke, och naar mand med Fienderne haffuer at skaffe, och hand seer sin Fader, Broder eller Wen af Fienden at trengis, och were udi høyeste Nød och Fare, da skal dog fra det Sted eller Led huorhen hand er forordnit, uden sin Offuerstis Ritmesters eller Førers Forloff (sin Fader, Broder eller Wen at komme till Hielp och Undsetning) icke undwiige, men bliffue paa det Sted huorhen hand er forordnet. Och om skiønt andre bestillede Krigsfolck Fienden offuerwinder, da skall dog den som er sin Offuerstelydig, om det end skeede udi Slagtning eller Storm, jo saa gild och gieff achtis och holdis, som den som Gierningen tillhialp at fuldkomme, paa det Blydighed kan affskaffis och Lydighed effterkommis. Huo herimod giør skall straffis som for er rørt.

Efterdi hidindtill om deris Straf som giøre imod forskreffne den loffslige Ridder Rettis Artickle, sagt er, da wille wi nu och sette huad de lydige, som sig ærlig, ridderlig och mandelig bewiiser, for god Belønning, sampt adelig Loff aff oss som Krigsherren, och udi waris Frawerelse aff wor Feldtmarskalck skulle haffue sig at formode.

1. Huo som paa Fienden nogen Fordeel seer och war bliffuer och forfarer den Deel wort Krigsfolck kand komme till Skade, hand skall saadant oss eller wor Feldtmarskalck hiemmeligen tilkiendegiffue; det wille wi, och hand skall aff hannem naadigst tilmed wenligen och tacknemmeligen optage, och derfor med en billig Foræring hannem betencke. Och paa huilcken Dag det lader sig ansee, at en Feldtslagtning er formodelig, skall Feldtmarskalcken, som fører det ridderlig Embede, och selff er Ridder, slae till Riddere med disse Ord vngefehrlig som effterfølger:

2. Effterdi det hoss wore lofflige Forfædre, førend Gierningen, haffuer werit brugelig at slae til Riddere, da ere alle de som sig udi Dag ridderligen holde och Mandeligen bewiise, Riddere aff min Handt.

3. Naar Slagtningen derpaa er begynt och med den almegtigste Guds Bistand Seyerwinding bleffuen beholdt, skall dog ingen rycke aff Walstedet, eller derfra drage, men mand skall Krigsfolcket wed Trommetere och Tromslagere kalde tillsammen och Gud almegtigste endrechteligen och ydmygeligen tacke for beholden Seyerwinding huortill Feldtmarskalcken Folcket och fliteligen skall formane.

4. Effter beholden Seyerwinding, skall Feldtmarskalcken, som selff er Ridder, eller en Ridder i sit Sted effter Leyligheden forordne, huilcken det ridderlig Embede at fuldkomme, enhuer som frem kommer, och det fortjent haffuer, med it Suerd skall slae till Riddere; Och skall dennem som bliffue Ridere, eller i Almindelighed alle som gierne tilhøre, den lofflige Ridderrettis Artickle forreholde, eller udi det ringeste de nødigste Artickle forrelese och berette lade.

5. Och huo som Ridderstanden antager, hanuem skall hand lade loffue och suerge den at wille holde.

6. Men huo som udi Slagtningen bleff fangen, den kand Ridderstanden icke antage.

7. Det stander och enhuer friit fore at betencke sig Aar och Dag, om hand Ridderstanden will antage eller icke.

8. Huad som aff alle Fanger, bekommen Munition, item aff det som haffuer kløfftede och trinde Fødder, ofs eller Rytterne skall tilkomme, derom er offuen fore udi den 39 och 44 Artickle omtalit.

9. Den øffuerste Feldtmarskal, som bestiller och forordner Marcken, tilhører den tiende Pendinge aff alt det som optingis, och aff all Gewinst som under Feldtbestillingen optingis, windis och bekommis, uden wi som Krigsherren fordrage ofs derom med Feldtmarskalcken, eller med det gemeen Krigsfolck, paa en anden wiifs, som de med paa alle Sider kunde were fornøiget.

10. Alt dette forskreffne, och udi besynderlighed, wille wi alffuorligen holdet haffue, hvuoreffter enhuer høy och lauff kand sette sig effter Ære Redelighed och Priis at trachte, udi Dyd och mandelige Gierninger at beflitte, och for Straff, Bleilighed, Skam, Haan och Spot at tage ware.

Wi wille ofs och hermed forbeholdit haffue, forne Artickle alle eller nogle, saawell udi Rytter- som Ridderretten, om noget derudi kunde were

forgiet

forglet eller udelat, effter wor Nødtørfft och Tidens Leilighed at formere, formindske, forandre, derfra at tage, och andre udi det Sted igien at indsette.

II.

Bidrag til Oplysninger om de Stridigheder, som have været mellem Kong Christian den Anden og Biskop Jens Andersen Beldenak af Odense.

(Meddeelte af Konferentsraad Treschow.)

Iblant de Klageposter, som Biskop Lage Urne af Roskilde anfører mod Christian den Anden, for hvis Skyld han ifølge sine egne Udtryk udi sin Skrivelse fra Horsens i Aaret 1523 opsagde Kongen Huldskab, Mandskab og troe Tjeneste, findes følgende; „Item at I for Had oc Avind haver twende Rejser ladet gribe værdige Fader Jens Andersen af Odense foruden al retfærdig Sag Dom oc Ret, oc aldrig maatte komme i Rette for Danmarks Prælater, oc siden han var kast i Taarn oc Fængsel i Siælland, I hannem aldt hans Gods oc Penninge Biskops Gaard Slot oc Rente fratog *).“

Skulde Man forestille sig, at ovenstaaende siges Kongen af den samme Lage Urne, som under den Sag, der gav Anledning til Beldenaks første Anholdelse, Selv havde instrueret det Sendebud, der frembragte Kongens Klager over ham for den pavelige Stol, og som tilligemed 2de andre Danmarks Prælater formelig havde paakjendt Sagen, og deri given Kongen en medholdig Dom?

Saaledes vovet Siellands Biskop, Danmarks Riges Cantsler, at anklage sin Konge for Handlinger, i hvilke han Selv havde taget Deel, og mod hvem at

*) Lage Urnes Opsigelses-Brev til Christian 2 findes trykt i Olivarii Vita et Script. P. Eliæ.

at fremføre Beskyldninger, hvis Usandhed paa den Tid laae klart for hver Mands Øjne; saa dristige have flere af denne Konges Modstandere været i at fremføre Beskyldninger imod ham, og i at kaste de ufordelagtigste Skygger paa enhver af hans Handlinger. Hvor varsom bør man da ikke gaae frem ved hvert Skridt i denne Konges Historie, og hvor nødvendigt er det ikke at drage frem for Dagen ethvert Aktstykke, der bidrager til at sætte hans Karakter Regjering og huuslige Liv i sit rigtige Lys.

Imidlertid tør Jeg ikke paastade, at Christians Fremgangsmaade mod Beldenak ganske kan retfærdiggiøres, endnu mindre, at den var overeensstemmende med den Overbærelse, som han skyldte sin Faders Fortrolige, en Mand af saa store Talenter, hvis udmærkede Kundskaber og Erfarenhed i Statssager havde gavnet Fædrenelandet i saa mange vigtige Anliggender. Nei, Sandhed byder mig at tilstaae, at Kongens Forhold bærer et ikke miskiendeligt Præg af den Strenghed, med hvilken han sædvanlig gik frem mod Dem, som han engang var bleven ugünstig, og af hvem han paa mindste Maade troede sig fornærmet.

Allerede som Kronprinds viste Christian ved mere end een Anledning, at han ikke var Bispen bevaagen. I de rigtige Ærinder, som Prindsen skulde udrette i Norge, havde Faderen givet ham denne erfarne Statsmand med som Raadgiver, men neppe havde Prindsen tiltraadt sin vigtige Post, førend han skilte sig af med sin Mentor, og sendte ham tilbage. Da Bispen derefter i Aaret 1508, ifølge Christians egen Opfordring til Dannerigets Prælater, tilbød at ville modtage den fængslede Biskop Carl af Hammer, blev dette hans Tilbud forkastet, og Christians Ungdoms-Historie fremviser endnu flere Handlinger, hvoraf det er indlysende, at Beldenak hos ham ikke stod vel anskrevet.

Endnu mindre kan man kalde i Tvivl, at Christian ansaae sig af denne Mand personlig fornærmet. Dette var en af Hovedposterne i hans Klage, og Bispen er derfor ved Lage Urnes og Medkommissariers Kiendelse bleven tildømt at giøre Kongen Afbigt. Hvori disse personlige Fornærmelser have bestaaet, sees ikke af Voldgiftskiendelsen. I Kongens Kapellan Hans Hansens Skrivelse fra Rom, dateret St. Knuds Dag 1515, benævnes de Fornærmelser, som han paa Kongens Vegne havde klaget over ved det pavelige Hof, under det almindelige Udtryk „Skade oc Hoffmodt", og den eeneste navngivne personlige Fornærmelse man finder omtalt, er den som sees i Holbergs Danm. Hist. T. 2

S.

S. 34, at Bispen blev beskyldt for at have giort Kongen fordum sort hos hans Fader; har Kongen virkelig staaet i denne Formening angaaende Beldenak, synes den meget at kunde undskylde hans Fremgangsmaade mod en Prælat hvis Stolthed ikke tillod ham at giøre sig Umage for at udslette en saa ufordelagtig Tanke, og som desuden havde mange Modstandere, hvilke formodentlig ei heller have forsømt at kaste Olie i den antændte Ild, hvortil Bispens driftige Foretagender ei heller har manglet at give dem nye Anledning. At Odense Bisp har foretaget Handlinger, hvortil hans Embeds Myndighed ikke hjemlede ham Rettighed, sees af en Skrivelse til Kongen, der bevares i det Geheime-Arkiv hvori adskillige slige Handlinger nævnes, blant andre ogsaa den, at han egenraadig uden Præsentation uden Kongens Samtykke bortgav og forlenede Kronens Kirker og Præbender. Registeum Fyonie, indført i Suhms Samlinger til den danske Historie 2 B. 2 H. nævner de saaledes uden Kongens Samtykke bortgivne Kirker, og i øvrigt henviser forstbemeldte Skrivelse til et Skrift af Lage Urne, hvori Kongen ydERligere kunde blive underrettet om alle de Kronen af Bispen tilføjede Fornærmelser.

Det var paa Herredagen i Kiøbenhavn Aaret 1517 at Biskop Jens Andersen Beldenak første Gang fængslig blev anholden tilligemed sin Kantsler. Forfatteren af Annales Eccl. Dan. og de Historieskrivere, som følge ham, henfører denne Begivenhed til Aaret 1518; men Jeg behøver ei at anføre andet Bevis paa Rigtigheden af det først nævnte Aarstal, end Christians Forsikringsbrev til Domkapitelet i Lund dateret Kiøbenhavn Løverdagen næst efter St. Lucie Virginis Dag 1517 indført i Suhms nye Saml. 2 B. hvilket Dokument sætter det uden for al Tvivl, at Beldenaks fængslige Anholdelse er skeet i Begyndelsen af først benævnte Aar.

Forfatteren af Annales Eccl. Dan. siger videre T. 2 S. 440, at denne fængslige Anholdelse skeede efter en haard Strid med Provsten af Tofte, uden at bestemme, hvorom denne Strid har været, om Provsten, der var den allerede omtalte Hans Hansen Kongens Kapellan, har talt Kongens eller sin egen Sag, den nemlig som han i sin Skrivelse fra Rom i Aaret 1515 beretter at ville andrage for Paven; næsten skulde Jeg formode det sidste, efterdi det Skibbyske Haandskrift siger, at det var Georg Skodborg, som paa bemeldte Herredag talte Kongens Sag mod Bispen af Fyen.

De,

De Anklaposter, som paa denne Herredag bleve fremførte mod Beldenak, og gave Anledning til hans Anholdelse, findes anførte af Hvitfeld, Holberg og de flere Historieskrivere, som have fortalt Os de Dages Begivenheder. Holberg beretter videre, at ingen af disse Beskyldninger kunde giøres bevislige, hvorudover man drev allene paa den Post angaaende Reparation for den Summa, som uden Ordre var akkorderet til Lybek. Da denne altsaa maae ansees for Sagens egentlige Hovedpost, vil Jeg indskrænke mig til de Dokumenter og Oplysninger, som vedkomme samme og gaae tilbage til dens første Udspring.

Da Kardinal Raymund, Bisskop af Gurk, hvis egentlige Ærinde i Norden var det sædvanlige at indsamle Penge, i Aaret 1503 var kommen til Lybek, og derhen havde indbudet Kong Hans af Danmark og Hertug Frederich af Slesvig Holsten, for ved sin Mægling at see deres med bemeldte Stad havende Stridigheder bilagte, sendte Kongen til dette Møde som Underhandlere paa sine Vegne Bisskop Jens Andersen af Odense og Slotsherren paa Segeberg Hans Rantzau. Blant de Vilkaar, som Raadet i Lybek fra sin Side fremlagte som Betingelser, uden hvilke ingen mindelig Forening kunde opnaaes, var den, at Kongen og Hertugen skulde med Rente tilbage betale de Pengelaan, som deres Fader havde optaget i Lybek, og at Kongen skulde erstatte de af hans Fogeder opbragte Lybekkerne tilhørende Skibe og Vare; disse Vilkaar vægrede Kongens Underhandlere sig længe ved at indgaae, men lode sig omsider dertil overtale, imod at Staden Lybek igien paa sin Side forbandt sig til i Sverrig at udvirke den danske Dronnings Løsladelse og Tilbagereise til Danmark. Under forbemeldte Vilkaar blev da Foreningen indgaaet, og da Kongens Befuldmægtigede ingen Fuldmagt kunde forevise til at indgaae det paa Kongens Vegne belovede, maatte de, saavelsom Hertugen og de ved Mødet tilstedeværende holstenske Herrer under Obstagial-Forpligt borge for, at Kongen skulde ratificere og inden en bestemt Tid opfylde det Løvte, som de havde indgaaet. Kongen, utilfreds med det, som var forhandlet, holdt gode Miner, saalænge Dronningen ei endnu var kommen tilbage. Dronningen kom, ledsaget til Grendserne af Sverriges Riges Raad, Prælater, Riddere, og Rigsforstandere Selv, og lige ind i Danmarks Hovedstad af de Lybekske Gesandter, som havde udvirket hendes Befrielse. Mod disse viiste Kongen først paa en udmærket Maade sin Misfornøielse med det sluttede Forbrag; han vilde hverken see eller tale med Dem. Mod Bispen af Fyen derimod, som tilligemed de øvrige af Danmarks Riges Raad havde ved Grendserne modtaget Dron-

Dronningen, viiste Kongen intet offentlig Tegn paa Mishag med hans heri udviste Forhold; tvertimod stod denne Prælat som forhen fast i sin Konges Raade, og vedblev at bruges af ham i Rigets vigtigste Anliggender.

Nu kom den i Traktaten til Giældsbevisernes Indfrielse og den lovede Erstatning bestemte Termin, uden at Kongen dertil havde giort mindste Skridt; Raadet i Lybek indkaldte derfor, ved et Maningsbrev, saavel Hertug Frederik som Bispen af Odense og de øvrige Herrer, som under Obstagial-Forpligt havde underskrevet Fordraget af 1503, til at indfinde sig i bemeldte Stad, og der at holde et ridderligt Indlager, indtil Foreningen i alle Maader var bleven opfyldt. Maningsbrevet er dateret 1504 „am Sonaunn de negest na Valentini Martiris", og findes i det Geheime Arkiv. Hvitfeld omtaler dette Maningsbrev T. 2 S. 1053, men siger tillige, at Hertugen ikke indfandt sig, som den der ikke var hertil pligtig. Krantzii Vandalia S. 332. og Christiani Schl. Holst. Hist. B. 5. S. 151 sige det samme, Rosefontanus ligeledes, og tilføier som Aarsag, nam literis, ne sisteretur, singulari studio Scribæ cautum erat; men Beldenacks Prokurator, hvilken som samtidig med Tildragelsen fortiener større Tiltroe, siger i sit Indlæg, Fridericus Dux Proceresques Holsatiæ ipsam civitatem ut obsides ingressi sunt, hvilket sættes uden for Tvivl ved et andet samtidigt Dokument, den Deduktion nemlig, som paa Kongen af Danmarks Vegne blev indgivet mod Staden Lybeks Deputerede paa Mødet til Nykiøbing i Aaret 1507. Af hvilken Deduktion jeg her vil indføre det, som vedkommer denne Sag, da jeg derpaa tillige i flere Punkter kan beraabe mig.

Item qvod Lubecenses premissis non contenti, accumulando mala malis invenerunt certam practicam trahendi Dominum Fridericum Ducem Holsatie, Johannis Regis germanum, ac alios Nobiles amborum communes subditos Holsaticos ad obligandum se nomine Regis Lubecencibus ad restituendum et reassignandum ipsis Lubecensibus certas naves vel illorum valorem et mercium sub poena obstagii Lubeck per eos observandi infra certum terninum ad hoc inter eos expressum et conventum, sub spe tamen tali, qvod Rex et sui regni Dacie Consiliarii hujus modi obligationem ratam haberent infra certum terminum brevem et nunc effluxum, prout plenius et expressius in hujus modi litteris obligatoriis continetur et habetur.

 Item

Item ulterius dicitur qvod termino hujusmodi adveniente, nulla solutione per Regem facta, Dux et Nobiles prefati, animadvertentes, obligationem eorum prodiisse absqve mandato Regis, et qvod ipse Rex nollet hujusmodi obligationem ratam habere, sese receperunt in Lubeck animo et intencione interloqvendi cum Lubecensibus de obligacione eadem.

Item dicitur, qvod ipsi Lubecenses compulerunt et anxiarunt Fridericum Ducem ad persolvendum tradendum et assignandum sibi XXII M. marcarum Lubecensis monetæ, atqve ad obligandum eis castrum Trittow pignori pro aliis XXXII milibus marcarum similium ob non restitutionem sive solutionem illorum navium et mercium, nulla liquidatione penitus legitima, et prout de jure præcedente.

Item dicitur, nisi Dux memoratus hujusmodi solutionem atque obligationem fecisset, ipsi Lubecenses tam Ducem qvam Nobiles predictos in Lubeck vi et violenter detinuissent, prout usqve ad solucionem et obligacionem hujusmodi factas detenti fuerunt, et de hoc est vulgare eloqvium et evidentia facti.

Item consequenter dicitur, qvod si aliqvando constare poterit, prout non constabit, ut speratur, ipsam Regiam Majestatem vel illius predecessores Reges Lubecensibus aliqvam violenciam intulisse et irrogasse, prout forsan ex adverso pretenditur; tunc tales violencie, si quæ sunt, prout non sunt, fuissent et essent Lubecensibus illatæ vim vi repellendo et per modum simplicis defencionis, que ex jure naturali et scripto cuilibet, ut premittitur passo, liceret etc. etc. unde petitur etc. nec non castrum Tretow Duci Friderico pariter et summam XXII M. marcarum restitui, ac realiter et cum effectu reassignari.

Da nu de Deputerede fra Staden Lybek i deres indgivne Exceptions-Indlæg ingen speciel Indsigelse eller Benægtelse have giort imod noget af Alt det foranførte, og da de endog imod den nedlagte Paastand om Tilbagegivelsen af Slottet Trittov ingen anden Exception have fremsat end den, at Afgiørelsen af denne Post ved det Segebergske Møde var bleven udsat til en anden Tid, maae Alt, hvad i Deduktionen paa Kongens Vegne er anført, ansees baade som juridisk og historisk Sandhed. Som en Følge heraf er jeg

altsaa

altsaa berettiget til at antage som beviist, at Hertug Friderich, ligesaavelsom de øvrige holstenske Herrer, ifølge det udstædte Maningsbrev, have indfundet sig i Lybek. Bispen af Odense mødte ogsaa, men kom ikke til den bestemte Tid, formedelst en Hindring, som berettes i hans Prokurators Indlæg.

Førend jeg nu gaaer videre betreffende det, som da, medens Hertug Frederich var i Lybek, blev forhandlet, maa jeg et Øieblik opholdé mig ved én af Lackmann (Schl. Holst. Hist. Th. 1. S. 181. og Christiani B. 5. S. 152) anført Begivenhed, at nemlig Kong Hans i denne Anledning selv skulde være kommen til Lybek, og der, efter forgiæves Underhandling om de Indmanedes Befrielse, strax have betalt 14,000 Rdlr., samt til Sikkerhed for den resterende Sum 16,000 Rdlr. have sat Huset Ritzerau til Underpant. Denne Begivenhed anføres ikke i ovenanførte Deduktion, ikke i Bispens Prokurators Indlæg, ei heller af de øvrige Historieskrivere; den stemmer ikke med andre historiske Data, og er blot grundet paa en haandskreven lybeksk Krønike, for hvis Tilforladelighed ingen Hjemmel haves.

Da Hertug Friderich, tilligemed de holstenske Herrer, for at opfylde deres Lov, vare komne til Lybek, begyndte de at underhandle med Raadet i Anledning af, at deres Forpligtelse var indgaaet udenfor Kongens Fuldmagt, samt at Kongen havde nægtet at ratificere den. Men disse Kiøbmænd kiendte ingen anden Lov, end egen Fordeel, og da Hertugen paa ingen anden Maade kunde befrie sig og sine Medforlovere, opfyldte han det af dem indgangne Forløvte, ved at betale. Dette er sagt ved Mødet i Nykiøbing, det er sagt af Beldenacks Prokurator, og det er sat uden for al Tvivl ved den Hertugen af Raadet i Lybek meddeelte Qvittering af 1504 am Tage der Windinge des hilliges Crucis, hvilken Qvitering giemmes i det Geheime Arkiv.

I Anledning af, at denne Qvitering lyder paa 56801 Mk., da derimod de Summer, som i Deduktionen til Nykiøbing benævnes at være erlagte, ikkun tilsammen beregnede udgiøre 54,000 Mk., maae jeg giøre opmærksom paa, at Qviteringen tillige indeholder en særskilt Regningspost for Renter; at Qviteringen ikke taler om den i Deduktionen benævnte Betalingsmaade af de 32,000 Mk. ved Pantsættelse af Trittóv, er ingen Uovereensstemmelse, da det hverken er nødvendigt eller sædvanligt i en Qvitering at nævne, hvori Betalingen er skeet.

Efterat Hertug Friderich saaledes havde tilfredsstillet Staden Lybek, fordrede han af Kongen Erstatning for hvad han saaledes havde udlagt. Denne

blev nægtet og de herom mellem disse Brødre opkomne Stridigheder bleve voldgivne at afgiøres paa et Møde til Kiel ved Marggreven af Brandenborg og Hertugerne af Meklenborg, Lyneborg og Brunsvig, som frifandt Kongen for at være hans Broder Hertugen noget skyldig, i Anledning af det, som denne i rede Penge havde betalt til Lybekkerne for opbragte Skibe og Vare, hvilket nærmere kan sees af det allerede paaberaabte Indlæg for Beldenack.

Det er uden Tvivl i Anledning af Hertugens foranmeldte Paastand og de desangaaende iværksatte Underhandlinger, at Kongen har ladet sig give Beldenacks skriftlige Erklæring, dateret Hellig Trekongers Dag 1505, hvorved han tilstaaer „at han haffde ingen Befalinge af Kongen at loffve the „Lübske nogen Penninge pa hans Nades Wegne, ligerviis bekiender han, at „han aldrig loffvede the Lübske eller hans Medloffwere Penninge i nogen Maa„de, fordi han haffde undtfanget Konningens Schriffuelse, strængeligen for„bydendes, at han och hans Medfølgere icke skulle loffue the Lübske nogen „Penninge pa hans Nades wegne, hvilket han och Hans Rantzau forkynte „Hertug Friderich och the andre Metloffwere wdi Cappitulshwus i Lybeck." Denne Erklæring bevares endnu i det Geheime Arkiv, tilligemed et hoitideligt Dokument af samme Aar, der forklarer, at saavel Bispen som Slotsherren Hans Rantzau for Danmarks Riges Raad i Kongens Overværelse paa Raadhuset i Kiøbenhavn have aflagt en Erklæring, som hermed i det væsentlige stemmer overeens.

Ere nu de omtvistede Pengesummer ved Fordraget i Aaret 1503 tilstaaede Lybek ei allene uden Kongens Samtykke, men endog tvertimod hans udtrykkelige, til sine Underhandlere udstædte, Befaling, og er denne Befaling af disse bleven betimelig forkyndt for Hertug Friderich, synes dette at have været en talende Grund for Kongen til at nægte sin Broder Tilbagebetalingen af bemeldte Pengesummer.

Imidlertid søgte Kongen paa en ham værdig Maade at skaffe Hertugen Skadesløsholdelse hos Staden Lybek, som havde formaaet denne Herre til det Skridt, hvilket han havde giort uden Kongens Samtykke, og dette var Gienstand for Underhandling ved Mødet til Segeberg i Aaret 1506 og til Nykiøbing i Aaret 1507.

Fra sidstmeldte Tidspunkt af hersker en dyb Taushed over denne Sag indtil Aaret 1513, da Christian den Anden, efter sin Faders Død, indfandt sig i Flensborg, for at blive hyldet i Hertugdømmene Schlesvig og Holsteen,

ved

ved hvilken Anledning Sagen paa nye blev bragt i Bevægelse; de forsamlede Høvdinger nægtede nu at aflægge Hyldings-Eden, førend den unge Konge havde tilfredsstillet sin Farbroder. Kongen maatte give efter for Omstændighederne, tilfredsstillede Hertugen, modtog derfor hans Tilstaaelse *), og blev derpaa hyldet.

Nu blev Bladet vendt imod Bispen af Odense, som selv ved Hyldingen var tilstede, og vel mindst kunde formode, at han skulde blive kaldet til Ansvar for en Erstatning, som Kongen blot af Statsraison havde tilstaaet sin Farbroder, og at han som Underhandler efter 10 Aars Forløb skulde blive tiltalt for at have gaaet udenfor Grændserne af den ham givne Fuldmagt, efterdi den afdøde Konge i disse 10 samfulde Aar ikke havde viist mindste Tegn til, at han derover var bleven ham unaadig, men tvertimod givet ham mange Prøver paa Yndest og Tiltroe.

Det første Skridt, som vi finde, at Christian har giort mod Bispen af Odense i den Sag betreffende Erstatning for det, som uden hans Faders Samtykke var tilstaaet Staden Lybek, bestaaer i, at han har andraget sin Klage herover for Paven, som, efterat Sagen først i en Commission havde været undersøgt, har udnævnt Roeskilde Biskop Lage Urne til at paakiende samme. Kongens Sendebud i denne Begivenhed til det pavelige Hof var hans Capellan Hans Hansen, hvis Skrivelse til Kongen fra Rom St. Knuds Dag 1505 omtaler en erhvervet Commission, der efter Formodning er den pavelige Ordre, ved hvilken Biskop Lage Urne blev, hvad Beldenacks Prokurator siger, a Sanctissimo Domino nostro Papa in hac causa Commissarius specialiter Delegatus.

Hvad Urne, som Commissarius i denne Sag, har udrettet, har jeg ikke kundet opdage, efter al Formodning har han ingen Dom afsagt; han var forsigtig nok til, som Dommer ikke at afsige imod Bispen en ugrundet, en uretfærdig Kiendelse, som af denne kunde appelleres til det pavelige Kammer, og for klog til at fortørne Kongen, ved at frifinde Bispen; de Exceptioner, som af Beldenacks Prokurators Indlæg sees at være fremsatte mod den apostoliske Commission, og de Reservationer, som denne har forbeholdt sig, til at fremføre yderligere Beviis, kunde ogsaa give Lage Urne den ønskeligste Anledning, til blot at indsende sin Relation om Sagen med Indstillingen til Paven.

Hvor-

*) Hertugens Tilstaaelse og Qvitering ligger i det Geheime Arkiv.

Hvorledes end Resolutionen af den pavelige Commission er blevet, seer man, at Christians Paastand mod Beldenack angaaende de 80,000 Mk. har været en af de Klageposter, som mod denne Prælat bleve fremførte paa Herredagen i Aaret 1517. Men her er det heller ikke bragt videre, end at Kongens Sagførere have paatalt denne tilligemed de øvrige Klager mod Bispen, hvorefter han blev fængslig anholden, og strax derpaa overleveret til Domkapitulet i Lund.

Christian den Andens Biograf Hr. Behrmann, efter at have berettet de Klager, som paa Mødet til Kiøbenhavn bleve frembragte mod Odense Bisp, siger om Kongen, „Er trug die Entscheidung über dieße Klagepuncte dem Bischof Lage Urne von Roschild auf, und ließ den Bischof von Fünen, erst wie dießer ihn für schuldig erklärt hatte, gefangen nehmen." Da jeg ikke kan vide, hvad Hiemmel denne Forfatter har til anførte Fortælling, vover jeg allene at giøre ham opmærksom paa, at den ikke stemmer med Sagens øvrige Data, og at den synes at staae i aabenbar Modsigelse med Kongens egen Skrivelse til Erkebispen og Domkapitulet i Lund, dateret Lucie Virginis Dag 1517. (Suhms nye Saml. B. 2.) hvori der siges, „at Kapitulet havde i deres tro Gjemme og Varetægt annammet Fyens Bisp indtil 3 Uger efter næstkommende Paaske, at her forinden vorder forskrevet et Concilium provinciale, og der da udi forhandles de Sager fornævnte værdige Fader og Os imellem ere, eller Vi her forinden om tilbørlig Hielp og Raad i samme Sager forskrive det til vor helligste Fader Paven."

At et saadant Concilium provinciale er sammenkaldet, eller at Kongen har indstillet sine Klageposter mod Beldenack til Pavens endelige Afgiørelse, har jeg ikke fundet mindste Spor til; derimod sees, at Kongen i April Maaned følgende Aar fra Rom ved en af Cardinalerne er bleven advaret om, at sætte Bispen paa frie Fod, og i samme Skrivelse bebreides ham et Skridt, der saa lidet stemmede med Kongens egen Yttring i en Skrivelse betreffende den i Sverrig fængslede Erkebiskop af Upsal, hvori Kongen begiærer, at det maatte overdrages ham at befrie bemeldte Erkebiskop, og straffe dem, som havde forgrebet sig imod ham, paa det de kunde lære ikke at lægge Haand paa Prælater. Ogsaa Paven skal have anmodet Kongen om Beldenacks Løsladelse; men desuagtet sees intet videre foretaget til Stridighedernes Afgiørelse, end at Erkebiskop Birger af Lund og Biskop Lage Urne af Roskilde, saavel af Kongen som af Bispen, ere blevne udnævnte til at paa-

kiende

kiende de dem mellemværende Tvistigheder, hvilket sees af Indledningen til den Voldgiftskiendelse, som herefter skal blive omtalt. Ogsaa dette Skridt var af uden Virkning, og Sagen stod endnu upaadømt, da Birger døde i Aaret 1519.

I Begyndelsen af Aaret 1520 giorde Christian selv det første Skridt for at bringe Stridighederne med Beldenack til Ende, hvilket sees af Lage Urnes Skrivelse til Kongen af Februar Maaned bemeldte Aar, og hertil var den samme Bevæggrund, at han behøvede en Mand af Beldenacks Talenter og Statsklogskab, for at udføre sine forehavende Planer i Sverrig. Nu blev Sagen af begge Parter voldgivet paa Bisskop Lage Urne af Roskilde, Electus Georg Skodborg til Lund, og Styge til Børglum, som den paafølgende 22de April affagde en Voldgiftskiendelse; hvorved Beldenack blev dømt til at erstatte Kongen de 80,000 Mk., afbede de Fornærmelser, som han i Ord og Gierninger havde tilføiet Kongen, saavelsom Dronningen, Kongens Moder, og til at taale, at Kongen hævede de Totrediedele af Bispestolens Indkomster, indtil han for de 80,000 Mk. var bleven fuldkommen fyldestgiort.

Denne Voldgiftskiendelse giør de Prælater, som have affagt den, ikke megen Ære. Opfyldt med vidtløftige Former, nævner den neppe de Stridigheder, som den angaaer, forbigaaer ganske Sagens Dokumenter, Beviser og Parternes Procedure, og anfører ikke en eneste Grund for den endelige Conclusion.

Bispen i Odense var imidlertid nødsaget til ikke at gaae videre, efterdi han under Eed og under Mulkt af 30,000 Mk. dertil have forbundet sig. At den idømte Afbigt er bleven aflagt endnu samme Dag, som Kiendelsen er bleven udstædt, sees af Holberg, som nævner Afbigts-Instrumentet og dets Datum; men neppe er Kiendelsen bleven sat i Execution ihenseende til Oppebørselen af de Totrediedele af Bispestolens Indkomster førend i Aaret 1522, da Bispen paa ny var falden i Unaade; det er først i sidstbemeldte Aar Registrum Fyonie, Suhms Saml. B. 2, omtaler, at Odense Bispestols Indkomster paa Kongens Vegne ere blevne hævede.

Ved at berette Indholden af ommeldte Voldgiftskiendelse begaaer Holberg den Feil, at han siger: Bispen blev dømt til at resignere sit Stift til en Anden, istedetfor at Kiendelsen blot bestemmer, hvorledes der bør forholdes, om Bispen blev tilsinds at give sig og Stiftet en Coadjutor.

Hvit-

Hvitfeld begaaer i Anledning af Kiendelsen en endnu grovere Feil, naar han i Bispekrøniken S. 43 siger, at Beldenack i Aaret 1520 blev forjaget fra sit Bispedømme, og strax derpaa anfører Wincentius som hans Eftermand. Registum Fyonie nævner aldrig denne Wincentius som Biskop af Fyen, men som Biskop af Grønland; i Fyen var han ikke andet end Vikarius hos Beldenack *), som selv vedblev sit Sted og Sæde i Danmarks Riges Raad. Det er i denne Qvalitet, at han endnu i Aaret 1520 har undertegnet de Forskrivelser, som Christian udstædte til Sverriges Riges Raad og til Steen Stures Efterleverske; disse ere daterede Onsdagen efter St. Ægidii Abbatis Dag 1520 og findes trykte i Hadorffs Riimkrønike D. 2. S. 444 et seqv.

Men det et ikke blot ihenseende til Voldgiftskiendelsen, at fornævnte Historieskrivere have feilet; saavel de, som flere Forfattere have begaaet Feiltagelser under Foredraget af den hele Sag, og stemme aldeles ikke med hinanden.

Hvitfeld og Holberg fortælle, at det, som i Aaret 1503 paa Kongens Vegne blev lovet Staden Lybek, saavel for de af Første Christian optagne Pengelaan, som i Erstatning for opbragte Skibe og Gods, beløb sig til 80,000 Gyld. Gebhardi siger: det var 40,000 F; Christiani 80,000 Mk. og Holberg siger selv paa et andet Sted (T. 1. S. 830.) at Erstatningen blev beregnet til 8,000 Rdlr. og de optagne Pengelaan til 56,000 Mk.; da nu en Rhinsk Gylden paa den Tid var af Værdie 1 Rdlr. 1 Mk. dansk Courant, stemme benævnte Summer aldeles ikke med hinanden, og ingen af dem stemmer overeens med de, der nævnes i Staden Lybeks Qvitering til Hertug Frederich af 1504 saavelsom i Forhandlingen til Nykiøbing i Aaret 1507.

Naar Hvitfeld og Holberg videre fortælle, at disse 80,000 F. vare af Kong Hans betalte paa 30,000 Daler nær, vides ikke, hvad Hiemmel de hertil have havt; Beldenacks Advokat skulde neppe have forbigaaet en Omstændighed, der talte saa meget til Befrielse for hans Principal, og det Modsatte siges i den Deduktion, som for Kongen er fremlagt ved Mødet i Nykiøbing i Aaret 1507, hvor det udtrykkelig siges, nulla solutione per Regem facta.

For-

*) Forfatteren af Annales Eccl. Dan. siger (T. 2 S. 441) at Vincentius var Beldenacks Vikarius, og (S. 443) at Bispen ved sin Tilbagekomst fra Sverrig gav denne Vikarius Afsked.

Forfatteren af Annales Eccl. Dan. T. 2. S. 440 anfører, som den første Aarsag til Beldenacks fængslige Anholdelse paa Herredagen i Kiøbenhavn, „daß dem Rath zu Lübeck der König ein Geldsumma abforderte, kraft des unter sein Vater Johannes durch den Odenseischen Bischoffen gemachten Friedenschlusses, in welchem versprochen war, allen währendes Krieges Ihnen von dänischen Seiten zugefügte Seeschaden mit ein gewissen ansehnlichen Geldsumma zu erstatten. Nun fand man in den Archiven des Bischofs Handschrift zu Versicherung, daß die Gelder alle abgetragen waren, und weil sie itzo von neuen gefordert wurden, 2c. 2c. Af hvilken urigtig Kilde har denne Forfatter taget alt dette, hvor er den heri ommeldte Bispens Haandskrivt, hvor høist usandsynligt er det ikke, at han nogensinde kan have udstedt den, og hvor kunde Raadet i Lybek affordre Christian det, som af Hertugen, hans Farbroder, for saa faa Aar siden, var bleven betalt, og for hvilket Raadet i Lybek har meddeelt sin Qvitering?

Det vilde blive for vidtløftigt her at gjøre opmærksom paa alle de Feiltagelser, som forekomme i Historieskrivernes Beretning om denne Sag, de allerede anmærkede ere nok for at vise, hvor nødvendigt det er, at bekjendtgjøre de Aktstykker, som kan ansees for vigtige, for ubedragelige Kilder.

Af alle de hidtil utrykte Aktstykker, som jeg i foranførte har paaberaabt mig, tillader det for nærværende Bind af Selskabet bestemte Rum mig ikke i samme at lade indføre flere end:

1). Kong Christian den Andens Kapellan Hans Hansens Skrivelse fra Rom i Aaret 1515, der viser, at Christian først har andraget sine Klager for det pavelige Kammer. Bil. Litr. A.

2). Det for Bispen, af hans Prokurator, til Sage Urne, som den af Paven til Sagens Paadømme udnævnte Commissarius, indgivne Indlæg. Originalen af dette Aktstykke har jeg for henved 40 Aar siden tilkiøbt mig, tilligemed endeel andre, til Oplysning i Fædrelandets Historie, meget vigtige Dokumenter; de vare skrevne paa Papir, hvoraf den danske Text paa adskillige Steder var ulæselig, paa nogle tilligemed selve Papiret af Ælde ganske fortæret, den brændte tilligemed mine øvrige Samlinger under Bombardementet i Aaret 1807, og kun 4 Blade deraf ere endnu af en Hændelse reddede, som nu ere henlagte blant det danske Selskabs Samlinger, og kunde legitimere Indlæggets Originalitet; her leveres det efter min egenhændige Afskrivt, giennemseet af Etatsraad Langebek; af den latinske Text mangler

ineet. Af den danske derimod var kun afbrudte Stykker endnu at redde, hvilke jeg har fundet passende at lade aftrykke, deels for Sprogets Skyld, deels og, fordi de paa nogle faa Steder afvige fra den latinske Text.

3). Den af Bisskop Lage Urne og Medkommissarier afsagte Voldgifts-Kiendelse af 22de April 1520 med sammes Notariale Paategnelse af 25de næstefter.

Dette maae for denne Gang være nok til at give en Udsigt over Anledningen til Jens Andersen Beldenacks fængslige Anholdelse og i Besynderlighed over den Klagepost, der angik de af Kongen fordrede 80,000 Gylden. Af den Rolle, som Bispen strax efter at disse Stridigheder vare tilendebragte, udførte i Sverrig, tog Kongen Anledning til nye Klager over ham ved det pavelige Hof, samt til anden Gang at lade ham anholde. De hertil henhørende Dokumenter, Oplysninger, saavelsom de Aktstykker, som i denne Deel ikke kunde indføres, skulde blive meddeelt i et af Magazinets følgende Bind. —

Litr. A.

Kong Christian den Andens Capellan Hans Hansens Skrivelse til Kongen, datereret St. Knuds Konnungs Dag 1515.

(Af det kongelige danske Geheime Arkiv).

Myn ydmygelige vnderdanige plictige tro Tienneste altiid forsendt met wor Herre heybören Første Keriste nadigste Herre som Jegh theris Nade tilforne tilscreffuet haffuer, hworledis at Bispen aff Sleßwiig maa nw selff Personligen fore syne egene merckelige Sagher skyldt giffue sich hiid vm till Rom rc. swo raader Jeg ethers Nade fultkomeligen at ethers Nade haffuer ordt met hannom før han vpdrager om alle the ethers Nadis ærende som ethers Nade gaff mig met mig i befalling, bode om sancte Knuds Kircke och tessligeste om the andre Artickell Jegh fich met megh som vnderscreffne ære met ethers Nadis egen handt och at ethers Nade gør hannom ther vdi fultmectiigh samme ærende at werffue till wor hoff Pawenn effthersom Cardinalen Senogalien ethers Nade ther om tilforn tilscreffuith haffue thii thet er ethers Nade bode ærligt oc nytteligth fore mange Saghers skyldt, och maa ethers

Nade

Nade forlade sygh vissseligen ther till at ethers Nade fanger allting willige ethers nade begerer af Paven, om swo er at ethers Nade mv will koste en føige Penninge at upsende forne Biscop udi swodanne ethers Nadis werff och ærende som ethers Nade well sellff skall mærcke vdi Cardinalens Scriffuelße han ethers Nade therom tilforne tilscreffuit haffuer. Item kæriste nadigste Herre werdis ethers Nade och wide at thet conquest och monitorium som Bispen aff Roskyldt gaff mig i Befalning paa ethers Nadis wegne vdi Sønderborg om Bispen aff Fyen ꝛc. Thet haffuer Jeg nw bestillet och fanghet commission ther paa signesett innen en Dag eller two eu och will thet strax met thet allerførste skicke ethers Nade met ethers Nodis egen procuratore D. Sutfeldo Wardenberg, som will selff Personligen drage her aff Rom och nedt til Rostock innen 14 Dage och will Jeg tha skriffue ethers Nade till met hannom hwarledis ethers Nade skall haffue sig ther met, och will ethers Nade alffworlige forfølge sin Rett imodt samme Bisp aff Fyn tha kan han meghet Tienne ethers Nade ther vdi thii han er en meghet viss och forfaren Mand vdi swodan Handling och er ethers Nade ther vdi meghet nytteligt och bliffuer ethers Nade meghet tro vdi the ærender ther maa ethers Nade sig alldelis tillforlade. Item wil ethers Nade och at det skal haffue framgang met sancte Knudz Kircke i Ottensse tha haffue Cardinalen thet nw swo dreffuit hoss Pawen at han thertill haffuer giffuet sit sambtycke, och will ethers Nade vndsette oss met twtusinde Ducater thertill som ethers Nade mig tilsagde, tha hobess meg nest Gudz hielp at bestille innen sancte Morthens Dag ath allerseneste och ware thet nytteligt at swo kwnne skee snarligen før at monckenne finge Røghen heraff at the ei skulle forkomme enthen Clenodia eller annen viss Rentte som nw snarligen tilstander. kæriste nadigste Herre huess ethers Nade nw her vdi gøre will at ethers Nade wille werdis till oc gøre det snarligen thii at Drectighedt er stondom meghet skadelig haffuer Gwdt thet swo for seet at skee kan, tha maa ethers Nade aldelis forlade sig ther till at Jeg och andre Dandemen som fange forlæning i samme Kircke, wille aldelis swo betale ethers Nades sin Forlegning at ethers Nade skall aldelis bliffue skadeløss, ther tørff ethers Nade inthet twiffle paa kæriste nadigste Herre Jeg will yrthermere skriffue ethers Nade myn leegelighedt till met D. Sutfeldo som will selff haffue sith eget Bud hoss ethers Nade som han kommer til Rostock, mig hobess en god ænde at fange paa myn Sag imellom Bispen aff Fyn och mig endog teht icke skee kan innen sancte Morthens Dag, thii Jeg kom forsillig hiid

vç oc skader thet mig stor tingh paa min Tæring dog hobeff mig till en lyksalig ende. Kæriste nadigste Herre Jeg raader ethers Nade fuldkommelige ath ethers Nade icke lader sig haste at forlige sig met Bispen aff Fyn vden swo er at ethers Nade kan fange then mander der aff hannom som tilbørlig er effther swodanne skade och hoffmodt som ethers Nade skeedt er thii ethers Nade haffuer gandtze godt orsage imodt hannom om ethers Nade ellerff will alffworlige forfølge sin Rett. D. Sutfeldus ethers Nadis procurator skall och skriffue ethers Nade sith Raadt och mening till huorledis ethers Nade best oc lempeligst skall forfølge sin Rett imodt hannom, nar som han sender ethers Nade thet monitorium Jeg emod samme forhuerffuit haffuer swo Jeg troer nest Gutz hielp han icke skall vndgaae ethers Nade i Retthen her met ethers Nadis Stormectiighedt then almectigste Gud befallendis till ewig tiidt. screffuit i Rom sancte Knuds Konnings Dag aar 1515.

vnder Signete.

Ebers Nadis

fattig Capellan

Hans Hansson.

Opskrifft.

Hogborenn Første och stormectig Herre Her Christiern met Gudz Nade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gotis Konning wdualdt Konning till Swerige Hertug i Sleswig i Holsteen Graffue i Oldenborgh och Delmenhorst sin kæriste nadigste Herre.

* * *

Litr. B.

Bisp J. A. Beldenacks Prokurators Indlæg.

Coram Reverendo in Christo Patre et Domino, Domino Lagone, Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopo Roskildensi, a sanctissimo Domino nostro Papa in hac Causa Commissario specialiter deputato Procuratore in Christo Patris et Domini, Domini Johannis Ottoniensis Episcopi nomine procuratorio dat facit exhibet atqve producit Libelli ymmo

mo verius summarie petitionis nomine sive loco infra scripta et contenta in eisdem conjunctim et divisim ac etiam narrative et dispositive, in effectum et finem ostendendi dictum Dominum Episcopum suum Principalem regiæ Celsitudini in LXXX millium floinorum Summa minime esse vel fuisse obligatum, ad qvæ probandum, si negata fuerint, se et dictam Partem suam admitti petit non tamen astringens se ad onus alicujus superflue probationis sed duntaxat ad ea, qva sibi procuratoris nomine sufficiant ad victoriam prasentis causæ obtinendam de qvo protestatun solenniter.

Item in primis Procurator nomine qvo supra repetit et pro repetito habere vult et intendit omnes et singulas exceptiones adversus ipsam commissionem apostolicam, per eum productas et exhibitas de qvo expresse protestatur.

Item Procurator nomine qvo supra dicit in eventum qvo ex adversso constare poset ipsam Summam LXXX millium floreoorum regiæ Celsitudini fuisse solutam, tunc dicit Procurator prædictus qvod una dicti summe Pars fuit Lubecensibus Civibus sacrisqve Edibus ibidem situatis in defalcationem paterni debiti a pie memorie Cristierno Dacie Rege, moderni Regis Cristierni Avo, mutuo contracti persoluta. Altera vero et residua pars in defalcationem solutionis certarum navium ac mercium a Prefectis regiis piratica apprehensarum, de qvo est notoria veritas.

Item dicit Procurator qvod hujusmodi Summe ex divine Legis debito exsolute sunt et ad hujusmodi solutionem Dominus Episcopus suus Principalis nullum Interesse habuit, cum solum hic agebatur de regii debiti paterni exsolutione bonorum piratica ablatorum restitutione qvæ sic solvi divino precepto decuit, et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit Procurator nomine qvo supra verificatione predictorum. Anno Domino MD3tio Consulatus Lubecensis Regi Johanni pie recordationis ac illustri Principi Domino Friderico moderno Duci Slessvicensi suo Germano minatus est bellum tali occasione sumpta qvod tam Johannes Rex qvam Fridericus Dux germani fratres iteratis

vicibus

vicibus a Lubecensibus interpellati et reqvisiti fuissent ad persolvendum eorum debita paterna, qve eorum genitor felicis recordationis Cristiernus Rex Dacie diversis Civibus Lubecensibus ac sacris edibus, ibidem sitis amicabili mutuo percepisset et sublevasset, nec non certi mercatores Cives Lubecenses essent in mare apud Gotlandiam et alibi a regiis prefectis navibus et mercibus piratica spoliati et miserabiliter pacis tempore lesi.

Item conseqventer dicit Procurator, qvod postqvam Johannes Rex percepisset medium habere non posse qvin eum oporteret vel dira bella subire vel hujusmodi debita paterna persolvere ac naves et merces piratica a suis officialibus apprehensas restituere et qvia temporis tunc rebellium Svevorum diro bello occupatus ad pacem Lubecensibus reformandam summopere aspiravit. Et qvod sic fuit et est verum.

Item conseqventer dicit, pacis causa cum Lubecensibus reformande Johannes Rex secretius Dominum Episcopum Ottoniensem suum Principalem ad felicis recordationis Cardinalem Gurgensem tunc in Germaniam et Daciam Legatum Lubecæqve constitutum nec non validum Hans Rantzau regium Capitaneum in Arce Segeberg ad memoratum Dominum Fredericum Ducem destinavit ut hii occesione non tanqvam a Rege sumpta suas interponeren partes pro concordia inter Regem et Civitatem Lubicensen reformandam; et qvod sic fuit et est verum.

Item conseqventer dicit qvod idem Cardinalis Legatus ad se illustribus Magno Magnipolensi, Frederico Slesvicensi Ducibus aliisqve Principibus Ecclesiarumqve Prelatis et Episcopis convocatis Concordiam inter Johannem Regem et Civitatem Lubicensem in hunc qvi seqvitur modum sub spe ratificationis Regie accessiva autoritate apostolica celebravit, ut ipse Rex Johannes et Fredericus Dux dictas pecunie summas sacris Edibus certisqve Civibus dicte Civitatis lubicensis persolverent qvas eorum Genitor Cristiernus occasone aimicalis mutui ab eis percipisset et recepisset, secundum qvod ex patentibus litteris dicti Cristierni Regis super dictis summis concessis constare possit qvodqve Johannes Rex etiam diversis Civibus certas naves et merces

qvibus

qvibus onusta erant qvarum precipua D. Hans Skake vocabatur vel eorum valorem infra certum terminum tunc expressum restitueret qvibus sui Prefecti in Gotlandia et alibi eos piratica privassent et spoliassent. qvod sic fuit et est verum.

Item dicit Procurator, qvod de hujusmodi Concordia sic concepta et celebrata in litteris patentibus dicti Cardinalis Gursensis Legati desuper confectio sigillatis clarius constat, et qvod sic fuit et est verum.

Item vlterius dicit Procurator qvod Consulatus Lubecensis de tali concordia non contentus ob defectum mandati regii qvod illi non accesserat, ea de causa Johannes ottoniensis Episcopus suus Principalis a Cardinali Legato aliisqve Principibus inductus ne dura bella tunc Dominiis regiis inferentur, se sub penis Camere apostolice obligauit ut ipse Johannes Rex suis litteris patentibus illam concordiam ratificaret qvodqve suas litteras ratificatorias infra certum terminum tunc expressum in Consistorio Lubecensi presentarent; et exhiberent et qvod sic fuit et est verum.

Item conseqventer dicit qvod Consulatus Lubecensis tali obligatione adhuc non contentus sed expresse protestatus fuit de suficientem cautionem hebendo vel bellum inferendo etc. et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit qvod Fridericus Dux Slesvicensis, Johannes ottonienses Episcopus suus Principalis, Proceresqve Ducatus Holsatie considerantes bellum hoc eis primitus tamqvam vicinioribus de Dominiis Regiis a Lubecensibus inferendum seipsos obligarunt ut Concordiæ satisefiri infra terminum in ea expressum deberet, alioqvin Fridericus Dux Johannes Episcopus Principalis Proceresqve Holsatie ipsam Civitatem termino effluxo concordia non satisfacto ingrederentur ibi obsides permansuri ita ut non ab et recederent anteqvam ipse concordie satisfactum essetvel alias licentia a Consulatu impetrata recedendi et obtenta Et sic fuit et est verum.

Item dicit qvod hujusmodi termino in Concordia expresso adveniente concordieqve minime satisfacto non obstante qvod littere ratificatorie

tificatorie dicti Johannis Regis longe ante terminum predictum fuerunt, in Consistorio Lubecensibus ad manus Consulatus presentate et exhibite qvando dictus Dominus Episcopus suus principalis se obligaverit, Fredericus Dux Proceresqve Holsatie ut obligati obsides ipsam Civitatem ingressi sunt et ibi a Frederico Duce paternis debitis et sui et Johannis persolutis ab eo pariter navibus et mercibus perarticulatis, forsan nulla liqvidatione præcedente et solum ad petentium vota solutis tanqvam liberati abierunt. Et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit Precurator nomine qvo supra qvod Johannes Episcopus Ottoniensis suus Principalis unus de numero obsidum paratus ad Lubecam ire termino et obligationi satisfacturus a Marqvardo Rennow milite Procerum Slesvisencium et Holsatie Ducatuum presidio obsidebatur et ita cohibitus in termino Lubeca constitui non potuerit; et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit Procurator qvod Dominus Episcopus suus Principalis oportunitate primum data navigio Lubecam applicuit, constitutusqve in Consistorio Lubecensi se offerens obligationi sue ut premittitur satisfacturum datoqve sibi a Consulatu responso qvod hujusmodi Concordie a Friderico Duce fuisset satisfactum. Et sic de Consulatus consensu Episcopus suus Principalis navigio se dedit domum suam petiturus. Et qvod sic fuit et est verum.

(Slutningen følger).

Nye Danske Magazin.

Tredie Binds ottende Hefte.

I.

Bidrag til Oplysninger angaaende Stridighederne mellem Christian den Anden og Beldenack.

(Meddeelt af Conferenceraad Treschow).

(Slutning).

Item conseqventer dicit Procurator qvod paucis post temporibus differentia inter Regem Johannem et Fridericum Ducem pecuniarum summe sic ut premittitur a Frederico pro Johanne dicte concordie occasione exposite et non restitute suborta, commnuium Amicorum pro concordia inter eos stabilienda facta est Conventio. Ita qvod in Opido kilone illustres Principes Joachim brandenburgensis marchio sacri Imperii Elector, Henricus Magnipolensis, Henricus Brunsvicensis et Henricus Luneburgensis Duces constituti sunt. Et Hii tractantes in causa inter eosdem non voluerunt, prout et nec de jure potuerunt, cognoscendo determinare et decernere qvod Johannes Rex Frederico Duci suo germano esset in aliqvo obligatus occasione navium et mercium qvas sic lubecensibus nulla deliqvidatione precedente in numerato auro exsolverat: Et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit Procurator Procuratorio nomine qvod Johanne Rege vite munere functo Christiernoqve suo nato moderno rege a regnicolis in Regem assumpto ac ad Homagium sibi a Proceribus Slesvicensis et Holsatie ducatuum prestandum aspirante, ipsum Ducatum Slesvicensem, adjunctis sibi certis Regni Dacie Consiliaris, Episcopis et Militaribus, de qvorum numero Johannes Episcopus suus principalis erat, unus ingressus est convocationeqve Procerum Slesvicensis et Holsatie Ducatuum in

Castro Flensburgensi facta, qvi qvam maxime Homagium prestare difficultarunt, nisi prius Concordia inter ipsos Regem et Ducem visa ut homines Dominiorum hincinde occasione damni, sicut premittitur, a Duce incursi in mutuam conflictionem et stragem non inciderent.

Item dicit Procurator nomine qvo supra, qvod Frederico Duce contento er pacificato a regia Magistate de qvota et rata paterni debiti ab eo Lubicensibus exsoluti qvod Johannes Rex tanqvam paternum debuisset exsolvere etiam de singulis pecuniarum summis qvas occasione navium et mercium piratica Civibus Lubecensibus a Prefectis Johannis Regis apprehensarum, ut premittitur, expositis Christiernus Rex homagium a dictorum Slesvicensis et Holsatie Ducatuum Proceribus presente Duce Frederico magnifice et multum solenniter consecutus est. Et qvod sic fuit et est verum.

Item conseqventer dicit Procurator, qvod Concordia inter regiam Majestatem et Ducem Fredericum inita et facta Idem Dux omnes et singulas litteras patentes hoc negotium concernentes atqve a Lubicensibus per Ducem redemptas ad manum Regie Majestatis publice et in omnium Consiliariorum et Procerum presentia tradidit et assignavit. Et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit has Regie Majestati assignatas litteras fuisse, scilicet diversas pergamenas ~~litteras~~ obligatarius Cristierni Regis pie recordationis et ejus sigillo consigillatas ex qvibus clare constabat de diversis pecuniarum summis qvas idem Rex amicabili mutuo a diversis sacris edibus civibusqve Civitatis Lubicensis percepisset et recepisset. Deinceps Litteras Cardinalis Gursensis Legati concordiam de qva supra facta et mentio continentes, Deinde Litteras patentes Johannis Regis qvibus constabat eum hujusmodi concordiam a Cardinali Legato inter Johannem Regem et Civitatem Lubicensem factam de verbo ad verbum prout in litteris dicti Cardinalis descripta reperieatur approbasse et ratificasse, etiam litteras obligatorias Friderici Ducis, Johannis Episcopi Ottoniensis sui Principalis, aliorumqve Procerum Holsatie, qvibus se ad penus obsidum in Eventum qvo hujusmodi debita persoluta navesqve et mer-

ces

ces restitute. Et has omnes litteras Regia Majestas ad se receperat et penes se et in sua custodia adhuc habet et retinet Et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit Procurator nomine qvo supra qvod omnia et singula premissa in previsa Commisione aplicata suppressa et subticita sunt qve sic expressa in ea fuissent Romanus Pontifex Iudicium eorum occasione contra Episcopum Ottoniensem minime admissiset Sed potius regiam Celsitudinem brevi sanctitatis sue solita Clementia et benigtate apostolica exortatus fuisset. Qvod si Rex ex hujusmodi navium et mercium exsolutione gravatum se sentiret sua regia auctoritate adversus auctores hujusmodi piratice usqve ad debitam deliqvidationem procederet debite animadvertendo in eosdem ut de cetero a similibus abstinerent attentis damnis irrecuperabilibus qvibus hoc regnum novissimo bello occasione hujus piratice exorto afflictum fuerat. Et sic debuisset fuisse factum et hoc est verum.

Item Procurator dicit, hanc impetitionem qva Dominus episcopus suus Principalis occasione dictorum LXXX milium florenorum summe infestatur et ad judicium trahitur nullum colorem saltem in jure habere. Et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit, hujusmodi Debita paterna sic solvi ex divina Lege decuisse et ex minime repetenda fore. Et qvod sic fuit et est verum.

Item conseqventer dicit Procurator se ammirari regiam Celsitudinem non informatam esse qvod qvidqvid regii officiales in publico officio constituti spoliaverint vel aliqvid simile perperam egerint, Id oporteat a regia Celsitudine emendari et resarciri vel ipsos officiales delinqventes exhiberi et exponi prout de jure puniendos. Et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit Procurator qvod litteris Cardinalis Legati in qvibus hujusmodi Concordia descripta reperitur, diligenter inspectis Regia Majestas clare videre poterat qve fuerint naves et a qvibus officialibus capiebantur pro qvibus ita ingens pecunie summa Lubicensibus exsoluta fuerit et qvod sic fuit et est verum.

 Item

Item dicit Procurator si ipsa regia Majestas ex tali solutione navium et mercium gravatum senseret Ottoniensem Episcopum ob id in judicium trahere non, tenebatur cum se talibus Rebus sevissimis immiscuisse auditu alienum est. Et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit Procurator qvod non oporteat ignorare penas, suos auctores seqvi et qvem non plus cruciatus perpeti debere qvam in delictis fuerit delectatus. et qvod sic fuit et est verum.

Item dicit Procurator qvod sui Principalis Ecclesia Ottoniensis hostium incursu diro bello publico toti regno occasione piratice ab eisdem auctoribus illato in pluribus millibus florenorum damnificata est. et qvod sic fuit et est verum.

Item conseqventer dicit Procurator qvod premissis veris prout verissima et adeo notoria et evidentissima sunt qvod nulla tergiversatione celari poterint, petit Procurator nomine qvo supra per Vos Dominum Episcopum commissarium prefatum vestramqve diffinitivam sententiam hujusmodi impetitionem molestationem inqvietationem, occasione dictorum LXXX millium florenorum suo Principali factas et illatas fuisse et esse minus debitas et predictum suum Principalem ab eis absolvendum fore decerni et declarari et premissa omnia et singula petit dictus Procurator nomine qvo supra qvod conjunctim et divisim omnibus melioribus modo via jure causa et forma qvibus melius et efficacius potest et debet fieri de jure Vestrum inde et super premissis benignum officium humiliter implorando.

* * *

. . . .

. . . .

. . . .

Item siger samme Procurator fremdeles, at en Part af samme LXXX tusinde Gylden er udgiffwet i Konnung Christierns gield som han var skyldig

Kirker

Kirker Kloster og Borgere wti Lybech Then anden Part aff samme geld war wdgiffwet ox betallit nogle Borgere i Lybech for the skiff og godz som Konnung Hanses fogder haffue woldelig taget i Søen fraa them.

Item siger Procurator at swadan en Sum er udgiffweth aff Gudz egen Loff oc Biscopen aff fyen er inthet anrørendes aff swadan Sum som betalt er her er betallit feberlig skyld Tesligste skiff oc Godz som woldelig emod Gudz Loff er tagen i Søen oc betallit.

Item siger Procurator till en ythermere forclaringe at aar effter Gutz byrd MDztio Burgemester Raad oc Menighedt i Lybech trwet Konnung Hanss Hwes Siel Gud Nade oc Hertug Frederich meth en obenbarlig standende feide ind at føre paa Danmarch oc Lante Holsteen wthen swadan theres federlig skyld wart betallit oc skiff oc godz som Konnung Hanssis fogeder haffue woldelig taget i Søen wordet igengiffuet.

Item strax Konnung Hanss fornam at ther war ej anden meddel till, en Han skulde indgaa then feide eller hans federlig skyld skulle betallis oc fornefnde skiff oc godz igengiffwes oc war tha Konnung Hanss bestandt wdinden en svar feide met the Svenske paa then ene side oc ther fore begeret han fred met the Lybske paa then tiidh.

Item siger Procurator ffor swadan fretz skyld at beholde met the Lybske tha sende Kong Hanss Bispen af Fyen Hemmelig tell Cardinalem gursensem, ther war Pawens Legat till Tydskelandt oc Danmarch oc nw der i Lybech tillstede, oc sende han Hanss Anderson til Hertug Frederic at bede Cardinalem oc Hertug Frederich skulde Selff tage them then Sag till ligerwiss som Konnung Hanss skulde ther inthet aff wiide oc giøre en fred emellem hannom oc the Lybesker.

Item frambeles siger Procurator at samme Cardinal Legat kallbet till sig Hertug Magnus af Mekelburg Hertug Frederich af Sleswig oc flere Herrer Byscoper Prelather oc giorde swadan en Contraet oc forligelsse emellem Konnung Hanss oc Staden Lybech paa fornefnte Konnung Hanssis Samtycke oc beloff oc ratificatz at Konnung Hanssis oc Hertug Frederichs federlig skyld skulle wordet betallit Kirker oc clostere oc borgere i Lybech inden en Tid beramet,, oc fornefnte skyff oc godz skulle worde igen giffwet inden samme tiidt.

Item

Item siger Procurator, er förscreffne Cardinalis Legati Breff udgiffuet oc besegelt, som same Contract inneholler Ord fraa Ord.

* * * * * * * * * *

* * * * * * * * * *

* * * * * * * * * *

Item siger Procurator then tiidt terminen i Contracten forloben war oc Contracten ej fuldgiort endoch at Kong Hanßiß ratificatz breff betimeligen komme paa Lybesker Raadhwß Burgemester oc Radt til hende som Biscop Jens haffde sig forplictit tha kom Hertug Frederich oc the gode men i Lante Holsten til Lybeche paa esket af the Lybesker at giøre the beplictelse fylleste Oc siden Hertug Frederich haffde først betallit baade sin oc Konning Hanßes federlig skyld. Tesligest betallet the skiff oc godz som contracten indholt oc maa wel skee at the skiffue oc godz wart wredeligen betallit Thi the giorde engen redelig och lofflig werdung paa fornefnte skiff oc godz før endh the worde saa betallit for talde penninge finge de the loff oc Samtycke at fare af Lybecke igen.

Item siger Procurator at biskop Jens hans Principal en aff the forloffuere beredt ind at ride oc giøre samme termin fyllest wart han bestallit paa Orkel aff Hr. Marquard Rønnow oc aff the gode mend aff Lante Holsten kom Hr. Marqvardt thertill helpe met theres folc oc i saa made behindret war hannem icke mogelicth at kwnne komme till Lybeche førre en Hertug Frederich haffde saa wredeligen skild Sig wed sine penninge.

Item siger Procurator at thet første thereffter beleylighed gaff sig, saa kom biscop Jens till Lybecke till skyffs skicket paa Lybesker Raadhws borgemester oc Radt nerwerinde oc tha han fic swar aff them at Hertug Frederich haffde giort all Contracten fult effter theres samtycke foer biscop Jens Hem i gen.

Item siger Procurator at nogen tiid ther effther kom ther wwillie emellem Konning Hanß oc Hertug Frederich thi Konning Hanß vilde icke holde Hertug Frederich skadeløs for them hans talde penninge saa udlagd i Lybech oc ther fore besøgte de bade eth møde emellem them berammet at staa i

Kyll

Kyll offuerwerindes ther met them begges theres felliges Herre Veuner som var Joachim Margreffwe i Brandenburg Henric i Mekelburg Henric i Brunswig Henric i Lyneborg Hertoger hwilke wtinden Sagens handele kunne icke forfare eller kiende at Konning Hanß skulde svare Hertug Frederich till the penninge som han hadde tha vdgiffuet the Lybeske fore the skiff oc godz som ingen wurdning eller nögen lofflig Skiel war paa gangen, førre hand betallet them fore swadan talde penninge.

. . . .

. . . .

. . . .

Item siger Procurator at alle tesse puncther, som fore er rørt, ere fortindhe wtinden Paffwens befallings breff, haffde the weret wdtryct oc giffwet Paffwen fore, tha haffde Paffwen neppeligen ladet Sagen kommit i Rethergang emellem Kongelig Majestet oc Bispen aff Fyen men Paffwen snarere wndervist Konnungen wtinden sin Scriwelse oc raadt hannem om han kende sig at were beswaret i thet han haffde saa betallit swadanne skiff oc godz som hans Faders foget haffde taget i Søen at han tha skulle forfare i Sandhedt hwis goß saa tagen war i Søen oc farit ther saa logligen met at swadant ej mere skee skulle anseendes then stor forderffue, som nu Rigeth offuerganget er i thenne forleden feide som skeedt er for swadan Sagers skyldt.

Item sigec Procurator at thenne Retgang som begynt er emod Biskopen aff Fyen haffuer hwerken lignelse eller lyelse effther nogen skreffwen log.

Item siger Proeurator at federlig skyld saa betaldt er betemmeligt effter Guß Loff oc ej igen kallede i nogen Made aff nogen.

Item siger Procuratar at thet er hannem wnderlict at Kongelig Majestet er icke wnderwist at hwad som en førstes fogether oc Embeßmend som skicket er i menige Embede oc administraß the røffue oc tage eller anderleß i saa made the fange fraa uskyldige folc, bør førsten igen at giffue aff sit eget effter all skreffuen log eller oc føre hans fogeder i rethe ac lade them selff stande till rethe for theres gerninger.

Item

Item siger Procurator, at then Contract som Cardinalen haffwer giort oc giffuet sit breff paa indeholler skibbene oc the them toge som then store summe Penninge er wdgiffwen fore.

Item siger Procurator at hans Principals Kirke oc Sticth er offuergangen en merkelig drapelig skade oc ferderff i thenne neste forleden feide som Riget offuergangen er for swadan sagers skyld som forscreffuet staar.

Item siger Procurator at naar tisse forscreffne Artikle ere sandingen som the oc obenbarligen sandingen ere for hver Mand saaat ingen kan skiwle sig for them tha bør bisskopen engen tiltale at lide i thenne Sag effter aal screffuen log. —

* * *

Litr. C.

Instrumentum Compromissi, sententiæ seu Laudi inter Christiernum Regem & Iohannem Andreæ Episcopum Ottoniensem. 1520. *22de April.*

6, 3, 4, 33. In Nomine Domini Amen. Per hoc presens publicum Instrumentum cunctis pateat evidenter et sit notum, qvod anno a Nativitate eiusdem Millesimo qvingentesimo vicesimo Indictione octava, die vero dominica, vicesima secunda mensis Aprilis, Pontificatus Sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Leonis divinâ providentia Pape decimi anno eius octavo, coram Reverendissimis in Christo patribus et dominis, dominis Dei et Apostolice sedis gratia Laghone Roschildensi, Georgio Lundensis et Stygono Burglanensis Ecclesiarum Electis ac in nostrorum Notariorum publicorum et testium infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter et rogatorum presentia, personaliter constituti Reverendus in Christo pater et dominus, dominus Johannes Andreæ eadem gratia Episcopus Ottoniensis in una, & egregius vir Amelungus Amelungi decretorum doctor Illustrisimi et Serenissimi principis et domini, domini Christierni Dei gratia Datie et Nor-

Norvegie etc. Regis assertus procurator, prout de sue procurationis mandato de expresso consensu antedicti domini Johannis Episcopi legitimam promisit facere fidem partibus ex altera, volentes ut asseruerunt litium amfractus amputare et ad concordiam devenire de et super octuaginta milibus florenis, super qvibus alias lis corám bone memorie Birgero Archiepiscopo dum vixit Lundensi Primate et sancte sedis Apostolice Legato ac antedicto domino Laghone Episcopo Roschildensi Judicibus et Commissariis de consensu partium electis et assumptis versa fuit in prima instantia, ac qvibuscunqve aliis differentiis, litibus, qvestionibus, discordiis, injuriis, inter dictas partes ortis hactenus qvomodolibet et susscitatis, ac dicti domini Johannis Episcopi captionibus & detentionibus rebusqve aliis etc. ortis habitis sive motis, ac eis finem debitum imponere, dictasqve lites qvestiones contraversias discordias et differentias ut premittitur subortas in totum extingvere et integraliter concordare et complanare ac laboribus et expensis parcere comprensis omnibus melioribus modis: Unde Jure causa et forma qvibus melius et efficatius potuerunt et debuerunt non coacti neqve aliqva sinistra machinatione circumventi, sed sponte et libere et ex certis eorum scientiis ac propriis et spontaneis voluntatibus maturisqve deliberationibus et consiliis prehabitis compromiserunt, ac de alto et basso compromissum fecerunt et convenerunt, ac ipsorum qvilibet fecit compromisit et convenit in prenominatos dominos Laghonem Episcopum, Georgium et Styggonem Electos, tanqvam in arbitros arbitratores et amicabiles compositores, petentes et sponte acceptantes dantes et concedentes dictis dominis Laghoni Episcopo Georgio et Stiggoni Electis arbitris arbitratoribus et amicabilibus compositoribus plenam liberam et omnimodam potestatem et auctoritatem, ac speciale et generale mandatum laudandi sententiandi et terminandi omnes et singulas lites qvestiones controversias discordias & differentias predictas et inter dictas partes subortas, prout eis videbitur expedire, juris ordine servato vel non servato, stando vel sedendo, verbo vel in scriptis, solempnitate juris omissa, partibus presentibus vel absentibus,

aut ipsis vocatis vel non vocatis, ac etiam diebus feriatis vel non feriatis, qvandocunqve & qvalitercunqve arbitrandi arbitramentandi componendi pronuntiandi sentenciandi laudandi perpetuamqve concordiam faciendi ac finem dictis litibus imponendi. Promiserunt insuper antedicti domini Johannes Episcopus, qvi et *juravit tactis precordiis suis manu dextera more prelatorum*, et Amelungus Doctor assertus procurator nomine et pro parte antedicti domini Regis sub spe ratificationis promisse, se hinc inde & respective ratum gratum atqve firmum perpetuo habiturum totum id et qvicqvid per dictos dominos Laghonem Episcopum Georgium et Stiggonem Electos arbitros arbitratores et amicabiles compositores, compromissi hujusmodi vigore, ordinatum laudatum sententiatum arbitratum deffinitum et pronunciatum fuerit, contra hujusmodi arbitramentum sive arbitralem sententiam seu laudum, per se vel alium seu alios, publice vel occulte directe vel indirecte, qvovis qvesito ingenio vel colore, nullo unqvam tempore, dicere facere vel venire, de jure vel de facto, neqve a sententia hujusmodi appellare sive provocare neqve in arbitrium boni viri reduci facere, sub pena triginta milium florenorum Renensium, pro una Camere Apostolice et alia medietatibus parti promissa observanti per partem contravenientem irremissibiliter solvendorum et applicandorum. Pro qvibus omnibus et singulis sic tenendis observandis et adimplendis, et pena hujusmodi in eventum contraventionis, antedicti domini Johannes Episcopus pro se, et Amelungus Doctor et assertus procurator, nomine et pro parte antedicti domini Regis obligarunt se. Videlicet antedictus dominus Johannes Episcopus et prefatus dominus & magister Amelungus assertus procurator antedicti domini Regis etc. bona sua mobilia et immobilia presentia et futura, nec non se, et dicti domini Regis bona predicta Jurisdictioni curie causarum Camere Apostolice et qvarumcunqve aliarum curiarum ecclesiasticarum & ubilibet constitutarum, per qvas valuerint antedicti domini, videlicet Johannes Episcopus pro se et Christiernus Rex posse cogi et compelli asqve ad observationem omnium & singulorum premissorum, supposuerunt et submiserunt. Re-

nun-

nunciantes dicti domini, videlicet Johannes Episcopus et Amelungus assertus procurator, et qvilibet eorum renunciavit expresse in premissis omnibus et singulis, exceptionibus doli mali vis metus fraudis, in factum actioni, non sic celebrati contractus, nec sic tradite potestatis promissionis et compromissionis, aliter fuisse dictum qvam scriptum et e converso, ac etiam omnibus aliis et singulis exceptionibus, actionibus juris et facti expressis et non expressis: qvibus contra premissa aut aliqvid premissorum dicere facere seu venire possent, aut se in aliqve defendere vel tueri: Qvibus omnibus & singulis hic specifice et expresse renunciare voluerunt et renunciarunt per presentes, ac si de eis omnibus et singulis specificam et expressam fecissent mentionem, et eisdem renuntiassent, et specialiter juri dicenti, generalem renunciationem non valere nisi precesserit specialis et expressa. Juramento in premissis et circa ea per Regiam Majestatem prestando sue Regie celsitudini ad tempus ratificationis premisse de expresso dicti domini Johannis Episcopi consensu reservato. Deinde anno indictione mense et pontificatu qvibus supra, die vero Lune, vicesima tertia mensis Aprilis supradicti, Conparentibus in Judicio coram memoratis Dominis Laghone Episcopo, Georgio et Stiggone Electis arbitris arbitratoribus et amicabilibus compositoribus sic ut prefertur assumptis, domino Johanne Episcopo principali et magistro Amelungo doctore et asserto Procuratore antedicti domini Regis, idem tunc dominus et magister Amelungus doctor et assertus procurator pariter de rato consensu expresso dicti domini Johannis Episcopi ad hoc sponte accedentis promittens qvandam peticionem papiri, cedulam pro parte antedicti Domini Regis, cum sententia seu laudo inferius describendis in effectu concordantem dedit obtulit exhibuit atqve produxit facto realiter et in scriptis, et antedicto domino Johanne Episcopo adhuc ibidem presente audiente et intelligente, qvanto melius potuit et debuit, in causa et causis hujusmodi conclusit secumqve concludi in eisdem et pro concluso haberi, nec non sententiam seu laudum pro se parteqve sua predicta, et contra dictam partem adversam, in scriptis ferri et

pronunciari sententiam per antedictos dominos Laghonem Episcopum, Georgium et Stiggonem Electos arbitros et amicabiles compositores, debita cum instantia postulavit. Iidem tunc domini Lagho Episcopus, Georgius et Stiggo Electi unacum dicto domino et magistro Amelungo doctore et asserto procuratore concludente et secum concludi petente, more solito in causa hujusmodi concluserunt habueruntqve et habere voluerunt in eadem pro concluso, et cognitis hujusmodi cause meritis, de Jurisperitorum consilio et assensu, qvibus de eisdem cause meritis relationem ut asseruerunt fecerunt plenariam et fidelem ad suam in hujusmodi causa in scriptis ferendam et promulgandam sententiam, procedendum duxerunt atqve processerunt, eamqve per ea qve viderunt et cognoverunt pro prefato domino Rege principali, et contra supradictum dominum Johannem Episcopum ex adverso principalem in scriptis tulerunt et promulgarunt in hunc qvi seqvitur modum.

Christi nomine invocato, pro tribunali sedentes et solum Deum pre oculis habentes, per hanc nostram arbitralem sententiam sive laudum qvam seu qvod de Jurisperitorum consilio et assensu ferimus, in his scriptis pronunciamus decernimus laudamus et declaramus in causa et causis, qve alias coram bone memorie Birgero dum vixit Archiepiscopo Lundensi primate et sancte sedis Apostolice Legato ac nobis Laghone Episcopo Roschildensi et nonnullis nostris collegis tunc expressis et nominatis inter Illustrissimum et Serenissimum Principem et dominum Christiernum Datie et Norwegie etc. Regem actorem ex una, et Reverendum in Christo patrem et dominum Johannem Andree Dei et Apostolice sedis gratia Episcopum Ottoniensem, de et super octuaginta milibus florenis Renensibus, et illorum occasione in prima verse fuerunt, et nunc coram nobis de et super antedictis octuaginte millibus florenis, et nonnullis aliis differentiis litibus qvestionibus discordus et iniuriis inter dictas partes ortis hactenus qvandolibet et suscitatis, rebusqve aliis in actis cause seu causarum hujusmodi latius expressis, & illorum occasione reum & conventum partibus ex altera, in prima verse fue-

runt

niunt et veniuntur instantie, pronunciamus decernimus, laudamus et declaramus, prefatum dominum Johannem Episcopum teneri et obligatum fore ad supplicandum cum omni humilitate Regie Celsitudini ad parcendum sibi gratiose et veniam impartiendum, qvod prefatum illustrissimum dominum Christiernum Regem, ac Illustrissimum et Serenissimam dominam, dominam Christinam Datie et Norvegie etc. Reginam sue Regie celsitudinis genitricem, pluribus et diversis vicibus tam verbo qvam facto graviter offendit molestavit vexavit perturbavit et inqvietavit, et ex eo qvod dictus dominus Johannes Episcopus modum non habet seu facultatem antedicto domino Christierno Rege de pretactis octuaginta milibus florenis simul et semel ac unico contextu satisfaciendi, et suam Regiam celsitudinem de eisdem in brevi contentandi; Qvod propterea idem dominus Johannes Episcopus debeat et sponte teneatur consentire, qvod Regie Majestati seu cuivis alteri persone ecclestiastice ydonee ad hoc per Regiam celsitudinem eligende seu deputande liceat petere exigere percipere et sublevare calculum computum seu rationem singulis annis, qvoad dictus dominus Johannes Episcopus vixerit, de fructibus redditibus et proventibus temporalibus, obventionibus ex omnibus et singulis fixis, solidis, ruralibus et immobilibus bonis duarum partium sue diocesis Ottoniensis, ut premittitur, qvoad temporalia, et de consensu Capituli dicte Ecclesie, cum eorum bonorum seu valoris eorum reali et effectuali solutione in usum et utilitatem dicti domini Regis eiusqve Regie Corone et Regni libere convertendam, dummodo idem dominus Johannes Episcopus poterit efficere, qvod declaratum fuerit et sententiatum per sententiam definitivam prout de jure, cuius occasione debeatur Regie Majestati hujusmodi summe octuaginta milium florenorum aureorum Renensium solutio, qva lata obligatio super dictis redditibus duarum partium diocesis Ottoniensis predicte per eundem dominum Johannem Episcopum fienda debeat esse penitus sublata, cassata extincta et finita, qvod tunc idem dominus Episcopus ab omni ulteriori desuper impeticione et obligatione fiendis omnino sit liberatus et absolutus. Et si prefatus

fatus dominus Johannes Episcopus sit deliberatus consentire in Coadjutorem sibi et Ecclesie Ottoniensi auctoritate apostolica dandum seu deputandum, qvod is idem Regie Majestati gratus et acceptus esse debeat, et sic realiter et cum effectu sponte consentiet literasqve apostolicas desuper expediet. Et cum dictus Coadjutor assumptus fuerit, extunc et eo casu hujusmodi impeticio et obligatio cessabunt super predictis duarum partium fructibus, et qvod extunc cassate sunt sublate et annullate etiam qvoad eundem Coadjutorem, ac qvod per obitum dicti domini Johannis Episcopi facultas dicto Coadjutori concedenda expirabit et penitus sit extincta, eiusqve successores Episcopi etiam sint extunc omnino ab hujusmodi impetitione et obligatione liberati et absoluti. Ac qvod pendente processu in hac causa videlicet octuaginta milium florenorum Renensium, qvem idem dominus Johannes Episcopus instituere intendit, qvod ipsa Regia Majestas relevetur ab omni indempnitate, ubi de jure relevari teneatur. Eadem Regia Majestas interim manu teneat et defendat adversus qvoscunqve injuriatores occasione hujusmodi cause etc., si qvos injuriari contingat, idem dominus Johannes Episcopus sponte consentiet, dicteqve etiam partes seu earum procuratores injurias hinc inde qvovis modo illatas, si qve sint, tam pro se ipsis qvam suis complicibus fautoribus adjutoribus et adherentibus, cujuscunqve qvalitatis fuerint et qvibuscunqve nominibus possint appellati, sponte et liberaliter remittant ac remittere debeant et teneantur. Dictusqve etiam dominus Rex debeat eundem dominum Johannem Episcopum ad veniam sue regie celsitudinis recipere gratiose. Idemqve dominus Johannes Episcopus sponte consentiet in absolutionem eiusdem Regie Majestatis suorumqve conplicium factorum adjutorum et adherentium a qvibuscunqve perversis censuris ecclesiasticis in eos seu eorum alterum ratione perversarum injuriarum eidem domino Johanni Episcopo etiam qvomodocunqve et qvalitercunqve premissorum occasione, seu qvovis alio modo a jure vel ab homine illatarum, si hoc prehendi possit et verificari, ad cautelam duntaxat et qvatenus opus fuerit, ipseqve etiam partes obligabunt se sponte,

et

et altera earundem se obligabit in forma et sub penis camere Apostolice meliori de acceptando sententiam hujusmodi et ab ea non appellandi sub pena triginta milium florenorum auri Renensium pro una Camere Apostolice, reliqva vero medietatibus parti compromissum et hoc nostrum Laudum hancqve nostram sententiam observanti applicandorum. Consensu et beneplacito sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Leonis divina providentia Pape decimi, eiusqve sancte sedis apostolice in premissis interveniente. Et hec dicimus, pronunciamus, decernimus, laudamus, et declaramus, omnibusqve melioribus modo, via, jure, causa et forma qvibus melius et efficatius possumus et debemus. Ita pronunciamus laudamus et diffinimus nos Lagho Dei gratia Episcopus Roschildensis qvod propria manu testamur. Ita pronunciamus laudamus et diffinimus nos Georgius dei gratia Electus Lundensis qvod manu propria testamur. Ita pronunciamus laudamus et diffinimus nos Styggo dei gratia Electus consecratus Burglanensis qvod manu propria testamur.

Demum Anno, indictione, mense et Pontificatu similiter qvibus supra, die vero Mercurii, vicesima qvinta mensis Aprilus supradicti, constitutus coram prefato Illustrissimo et Serenissimo principe et domino, domino Christierno Datie et Norvegie etc. Rege, et me Henrico Henneboldh altero ex Notariis infrascriptis, antedictus dominus et magister Amelungus doctor et procurator assertus; idem tunc dominus Christiernus Rex sponte ac libere et animo suo bene deliberato, omnibusqve melioribus modo via jure causa et forma, qvibus melius et efficatius pocuit et debuit, omnia et singula per prefatum dominum et magistrum Amelungum, doctorem, et sue Regie Celsitudinis assertum Procuratorem, hactenus et sic ut prefertur, acta gesta facta seu qvomodolibet obtenta, de eisdem plenius informatus, ratificavit approbavit et emologavit. Promittens nihilominus idem Dominus Christiernus Rex, ratificans mihi eidem Henrico Notario publico infra scripto solempniter stipulanti et recipienti, premissa acta gesta facta et obtenta, ac omnia et singula inde secuta et secutura, medio suo juramento per su-

am Regiam Majestatem, tactis manu dextera precordiis suis, more principum prestita, velle rata et grata atqve firma perpetuoqve habere et tenere, nec eisdem ullo unqvam tempore de jure vel de facto contrafacere vel venire sub hypoteca et obligatione omnium bonorum suorum presentium et futurorum. Super qvibus, qvoad duos priores, tam dictus dominus Johannes Episcopus, qvam Amelungus doctor et assertus procurator prenominatus, nos Notarios publicos infrascriptos, et qvoad posteriorem actum, prefata Regia Majestas me solum Henricum etiam Notarium publicum infrascriptum, attente respective dibiteqve reqviseverunt, ut eis super hiis unum vel plura publicum seu publica tot qvot forent necessaria conficeremus Instrumentum et Instumenta. Actu fuerunt hec Haffnis qvoad Compromissum et sententia seu laudi promulgationem in curia habitationis antedicti Reverendisimi domini Georgii Electi Lundensis: qvo vero ad ratificationem approbationem seu promulgationem per prefatum dominum et magistrum Amelungum doctorem habitorum et gestorum in arce Regia Haffnensi. Sub anno indictione diebus mense et pontificatu qvibus supra. Presentibus ibidem qvoad Compromissum, venerabilibus viris, dominis Paulo Andree Sutore Ripensis et Laurentio Jacobi Lundensis Ecclesiarum Canonicis: qvo vero ad sententie seu laudi promulgationem, honorabilibus viris, dominis Tuone Esberni Vicario Ecclesie Lundensis, et Stephano Dryngheberch presbytero Lundensi: Et qvoad ratificationem seu approbationem actorum et actitatorum per dictum dominum Amelungum doctorem habitorum et sic ut prefertur gestorum, spectabilibus viris, Stephano Tolhoff prefati Illustrissimi domini Christierni Regis Secretario, et Johanne Michaelis Proconsule Malmogensi, Testibus ad premissa successive vocatis et pariter respective rogatis.

Er

Et qvia Ego Henricus Henneboltb Clericus Halberstadensis diocesis, publicus sacra apostolica auctoritate Notarius, Compromissi factioni, sententie seu Laudi promulgationi et Ratificationi ac approbationi et Juramentorum hinc inde prestationi, tomnibusqve aliis et singuils una cum Connotario meo infra et testibus suprascriptis, sola Ratificatione et approbatione sic ut prefertur factis exceptis, sicut presens interfui, eaqve sic fieri vidi et audivi et in notam sumpsi, ex qva hoc presens publicum instrumentum manu mea propria scriptum exinde confeci, sub scripsi, publicavi et in hanc publicam formam redegi, signoqve et nomine meis solitis et consvetis, una cum prelibati Reverendissimi domini Laghonis Episcopi Roschildensis, alterius ex arbitris arbitratoribus seu Compromissariis supradictis, aliis duobus Compromissariis tempore extentionis hujus publici Instrumenti, a Regio opido Hafnensi absentibus, sigilli appensione, signavi munivi et eorroboravi. In fidem et testimonium omnium et siugulorum premissorum Rogatus et reqvisitus, solus, cum idem connotarius infrascriptus hujusmodi Ratificationi non interfuit.

Et qvia Ego Michael Mathie Clericus Halberstadeusis diocesis, publicus saera apostolica auctoritate Notarius, Compromissi factioni, et sententie seu Laudi promulgationi, dum sic ut premittitur fierent et agerentur, una cum Connotarto meo et Testibus suprascriptis presens interfui, eaqve sic fieri vidi et audivi ac in notam sumpsi, ex qva hoc presens publicum Instrumentum manu alterius, me interim aliis prepedito negotiis, fideliter scriptum, exinde confeci, subscripsi publicavi et in hanc publicam formam redegi. Signoqve et nomine meis solitis et consvetis, una cum prelibati Reverendissimi domini Laghonis Episcopi Roschildensis, alterius ex arbitris arbitratoribus seu com-

compromissarius tempore extentionis hujusmodi publici instrumenti se a Regio opido Hafnensi absentantibus, Sigilli appensione signavi, In fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum Rogasus et reqvisitus.

(Sigillium integrum appendet).

II.

En Forskrivelse, udstedt af Magistraten i Lybek, paa 30,000 Rinske Gylden, at betale til Kongen af Dannemark i 12 Aar, dateret Malmøe, St. Jørgens Dag (23de April) 1512.

(Efter Originalen, skreven paa Pergament med vedhængende Segl, i det kongelige Geheime Arkiv).

(Meddeelt af Conferenceraad Treschow).

Dette Aktstykke fortjener Opmærksomhed, det er et Bidrag til Fædrenelandets ældre Statistik, og det kunde maaskee lede til nærmere Undersøgelse, om ikke denne Forskrivelse endnu hviler paa Staden Lybek, siden den er i den

danske

danske Regjerings Hænder, og der ved Dokumentet udtrykkelig er bestemt, at det ved den sidste Termins Erlæggelse skulde udleveres. Præskription finder i Folkeretten ingen Sted. Men det er mueligt, at Staden Lybek kan fremvise andre Beviser eller Forhandlinger, hvorved Fordringen er tilintetgjort.

Freden mellem Danmark og nogle af Hansestæderne sluttet i Malmøe, den 25de April 1512, hvoraf nærværende Forskrivelse var et Resultat, er omtalt af Hvitfeld, Holberg og flere Historieskrivere.

Wi Borgermester vnde Radtmanne der Stadt Lübecke Bekenne in vnde mit düssem breue, dat wy vp de vorschriuinge, ock vorwetent vnd ewigen vrede, ßo twisken den Durchluchtigestenn Hochgeboren Fürsten vnde Hernn, Hernn Johanne to Dennemarcken Zweden Norwegen, der Wende vnde Goten Koninge, ock Herenn Cristierny Rechte arffnamen to Norwegen, Gekaren Koninge to Dennemarckenn vnde Zweden Hertogen to Sleßwick ock to Holstenn, Stormarn, ock der Dytmerschen, Grauenn to Oldenborch vnde Delmenhorst, vnde deme Rike Dennemarcken, vnde vns sampt vnsen vorwanten opgericht oren koninglicken Werden, Edder oren negesten Eruen vnde nakamenden konningen ime Rike, Dortich Dusent rinsche gülden binnen twalff Jaren, sunder middel na eynander erstfolgende, dar van Winachten erstkamende, So neusorinen werdt, dusent vyffhundert druttteyn Jar, dat erste syn schal, binnen den achtedagen der hilgen dryer koninge, Romptlik Jarlix druddehalff dusent rinsche gülden binnen unser Stadt vp eyneme brede, an güdem vulwichtigem golde vnde grauer ganckbarer münte, ßo tor tydt hir binnen genge vnde geue is. gütliken vnde vnbeworen, vp vulstendige Kon. Maiestat, quitantien,

tien, So dar tegen schal Jarlix geschiket werden, willen vormogen vnd entrichten, Sünder alle bohelp argelist vnde geuerde, vnde wen de lateste termin komet, schal tegen dat leste gelt düsse breff wedderumme gegeuen vnde leuert werden, Vnde hebben des to orkunde vnser Stadt Ingesegel vnder an düssen breff don hangen, nha Christi vnses Herenn gbort Ime vesteynhundersten vnde twalften Jare, Ame dage Sunte Jürgens, des Hilgen Ritters vnde Martelers.

Register.

Brand-

Cron-

Fre-

Skod-

Ul-

Rel.

Rettelser og Tillæg.

Side 106 Noten Linie 23 ligge, læs: lægge.
— 108 Noten — 7 er, læs: var.
— 125 Noten — 4 rigtig, læs: rigtige.
— 127 Linie 10 Jesis, læs: Jesis.
— 128 — 1 sasdite, læs: susdite:
— — — 21 sur prise, læs: surprise.
— 162 — 11 ey Edell, læs: w Edell.
— — — 12 Offuersten och Lieutenant, læs: Offuerstens Lieutnant.
— — — 13 Hoffvidsmand, læs: Hoffvidsmend.
— — — — Lydige, læs: liudige.
— 163 — 13 Offuerwold, læs: Offuerwold.
— — — 13 ey hørsomme, læs: whørsomme.
— 164 — 6 foroffvet, læs: foroffret.
— — — 32 deri, læs: der.
— 165 — 14 for Forrederie, læs: forn. Forrederie.
— — — 27 rotte sig sammen, læs; rotte sig tilsammen.
— — — 29 ey partiske, læs: wpartiske.
— — Noten Linie 1 er, læs: der.
— — — — 4 første at, læs: ut ɔ: saasam.
— — — — 5 rechem, læs: rechnen.
— 166 Linie 17 ey lydig, læs: wlydig.
— — — 25 Storme, læs: Storm.
— — — 27 foroffvet, læs: foroffret.
— — — 18 er befæstede, læs: wbefæstede.
— 167 Noten Linie 10 kunne tillægges: I Thüringen kaldes Værn af Grave og Buske-Hekke: Knichicht J. G Krunitzes Enclyclopedie, 63 Th. S. 608, 9. Voce Land Wehre og Mascovs Geschichte der Teutschen 1ste Udgave 4de B. 7 og 8 §. S. 90, samt 5 B. 5 §. S. 144.
— 168 — 10 ey tilbørligt, læs: wtilbørligt.

Sidk 103 Noten 1 Linie 2 25 læs: Christian den Femtes.
— — — 2 Linie 5 Knegthin, læs: Knechtene.
— — — — — — af Præmisserne, l. cfr: Præmisserne.
— 169 — Linie 5 abgeföhret, læs: abgeführet.
— 176 Linie 13 Vandt, læs: Wand.
— — Noten Linie 5 Christian 4te, l. Christiani 4ti.
— 178 Linie 7 Pieu læs: Peen.
— — — sidste eller Leyren, læs: eller i Legren.
— 179 Noten Linie 8 nogensteds længere, l. nogensteds i Norge længere.
— — — — 11 Skatter, l. Skotter.
— 180 Linie 3 Ritmesteren. l. Ritmesterne.
— — Noten Linie 1 Ruch-eller, l. Ruch-eller.
— 185 Linie 1 med en, l. meden.
— — — 14 foroffvede, l. foroffrede.
— — — 28 foroffved, l. foroffred.
— 187 — 10 och nogen, l. och hiemmelig nogen.
— — — 15 udspringe, l. udsprenge.
— — — 24 Fører, l. Førere.
— 189 Rytter Eden, som her er indført skulle have staaet bag efter Ridderretten, S 157.
— 190 Noten Linie 18 det Rigische l. dat Rigische.
— — — — 22 idet heele, læs: Det heele; istædetfor i sættes Punctum.
— 191 Note 2 Linie 2 Orfride, l. Orfeide.
— — — — 7 Orfride. l. Orfeide.
— — — — orfrid Breve, l. Orfeide-Breve.
— — — — 9 item, l. ibidem.
— 193 Art. 15 Linie 3 Arsage, l. Orsage.
— — sidste Linie rette, l. sette.
— 194 Noten gezelt, l. Erzält.

Rettelser og Tillæg.

Side 87 Linie 14 Lynstraales Kraft, l. Lynstraale uden Kraft.
— — — 51 og da de, læs: og da.
— 88 — 5 faae, læs: faar.
— — — 29 saa, læs: her.
— 106 Noten Linie 23 ligge, læs: lægge.
— 108 — — 7 er, læs: var.
— 123 — — 4 rigtig, læs: rigtige.
— 117 Linie 10 Jesis, læs: Je sis.
— 225 — 1 sesdite, læs: susdite.
— — — 12 sur prise, læs: surprise.
— 161 — 12 ey Edell, læs: w Edell.
— — — 12 Offuersten och Lieutenant, læs: Offuerstens Lieutnant.
— — — 23 Hoffvidsmand, læs: Hoffvidsmend.
— — — — Lydige, læs: liudige.
— 163 — 13 Offuerwold, læs: Offnerwold.
— — — — ey horsomme, læs: whorsomme.
— 164 — 8 forøffvet, læs: forøffret.
— — — 31 den, læs: der.
— 165 — 24 for Forrederie, læs: forn. Forrederie.
— — — 17 rotte sig sammen, læs: rotte sig tilsammen.
— — — 29 ey partiske, læs: wpartiske.
— — Noten Linie 1 er, læs: der.
— — — — 4 første at, læs: ut ɔ: saasom.
— — — — 5 rechem, læs: rechnen.
— 196 Linie 17 ey lydig, læs: wlydig.
— — — 16 Storme, læs: Storm.
— — — 17 forøffvet, læs: forøffret.
— — — 18 er befæstede, læs: wbefæstede.
— 167 Noten Linie 10 kunne tillægges: I Thüringen kaldes Værn af Grave og Busse-Hekke: Knichicht J. G. Krünitzes Encyclopedie. 63 Th. S. 108, 9. Voce Land Wehre og Moscovs Geschichte der Teutschen 1ste Udgave 4de B. 7 og 8 §. S. 90, samt 5 B. 5 §. S. 144.
— 158 Linie 10 ey tilbørligt, læs: wtilbørligt.
— — Noten 1 Linie 2 25, læs: Christian den Femtes.

Side 163 Noten 2 Linie 5 Knegthin, læs: Knechtene.
— — — 2 — : af Præmisserne, l. efr. Præmisserne.
— 169 — Linie 5 abgeføhret, læs: abgeführet.
— 176 Linie 18 Vandt, læs: Wand.
— — Noten Linie 5 Christian 4te, l. Christiani 4ti.
— 178 Linie 7 Pien, læs: Peen.
— — — sidste eller Leyren, læs: eller i Legren.
— 179 Noten Linie 8 nogensteds længere, l. nogensteds i Norge længere
— — — — 11 Skatter, l. Skotter.
— 180 Linie 3 Ritmesteren, l. Ritmesterne.
— — Noten Linie 1 Ruch-eller, l. Ruch-eller.
— 185 Linie 1 med en, l. meden.
— — — 14 forøffvede, l. forøffrede.
— — — 28 forøffved, l. forøffred.
— 187 — 10 och nogen, l. og hiemmelig nogen.
— — — 15 udspringe, l. udspringe.
— — — 24 Fører, l. Førere.
— 189 Rytter Eden, som her er indført, skulle have staaet bag efter Ridderretten, S. 197.
— 290 Noten Linie 18 det Rigische, l. dat Rigische.
— — — — 21 idet heele, læs: Det heele; istædetfor ; sættes Punctum.
— — Note 2 Linie 2 Orfride, l. Orfeide.
— — — 2 — 7 Orfride, l. Orfeide.
— — — 2 — 2 orfrid Breve, l. Orfeide-Breve.
— — — 2 — 9 item, l. ibidem.
— 293 Art. 13 Linie 6 Arsage, l. Orsage.
— — sidste Linie rette, l. sette.
— 194 Noten gezelt, l. Gezält.
— 197 sidste Linie hum, læs: ham.
— 201 Linie 18 Proceresqves l. Proceresqve.
— 203 — 22 anføres, læs: omtales.
— — — 27 Deres, læs: Wrens.
— — — 27 læs: benævnes af Hertugen at være erlagte.
— 206 — 2 Resolutionen, l. Resultatet.
— 207 — 5 var af, læs: løb af.
— — — 23 have, læs: havde.
— 209 — 29 læs: den var Freven.